

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2011

Ondřej Srba

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav jižní a centrální Asie, Seminář mongolistiky

Diplomová práce

**Klášter Dolonnuur a vzájemné vztahy qingského dvora, Vnitřního
Mongolska a Chalchy v 17.-19. století ve světle vybraných archivních
pramenů**

*Dolonnuur monastery and relations between the Qing court, Inner Mongolia
and Khalkha in 17th–19th centuries reflected by selected archive materials*

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jugderiin Lubsangdorji

Konzultant: Mgr. Veronika Zikmundová, PhD.

Poděkování

Autor vyjadřuje poděkování doc. PhDr. J. Lubsangdorjovi za vedení práce a četné konzultace, Mgr. Veronice Zikmundové, Ph.D. a PhDr. Aleně Oberfalzerové, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Dále děkuje Dr. Zorigtiin Lonz'idovi z Mongolské státní univerzity za četné konzultace. Zvláštní poděkování náleží pracovníkům Mongolského ústředního historického archivu za neúnavné vyhledávání a předkládání archivních dokumentů.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. 8. 2011

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá vybranými formami působení mandžuského císařského dvora na vztahy Chalchy a Vnitřního Mongolska, případně severní Číny. Budu popisovat především vlivy v oblasti náboženství (*sir-a-yin šasin*). Pozornost věnuji rozvoji kulturně-náboženských vztahů, fenoménu poutí, zvláště poutí na Wutaishan, ale především roli kláštera a města Dolonnuur v náboženských vztazích mezi Chalchou, Vnitřním Mongolskem a mandžuským dvorem. Tento vztah prošel v průběhu 18. a 19. století významnou proměnou a odrážel celkové napětí ve vztazích mezi Chalchou a Mandžuy. Podrobněji představím střední přechodné období těchto vztahů, jak se projevovalo na osudech běžných mnichů kláštera Dolonnuur i na rostoucím významu Dolonnuuru jako střediska čínského obchodu. Tento rozbor bude založen na dosud nepublikovaných lokálních pramenech, zvláště kopiářích úřední korespondence Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera.

This thesis deals with selected forms of the Manchu court influence on the relations of Khalkha and Inner Mongolia, eventually Northern China. It describes mainly the influences in the field of Buddhism (*sir-a-yin šasin*). It underlines the development of cultural-religious relations, phenomenon of pilgrimages, particularly the pilgrimages to Wutaishan, but the main topic is the role of Dolonnuur monastery and Dolonnuur municipality in the religious relations between Khalkha, Inner Mongolia and the Manchu court. Author points out, how the transitional period of these relations is reflected in the stories of Dolonnuur monks and in the increasing importance of Dolonnuur as a center of Chinese trade. This analysis is based on the local archive sources unpublished so far, especially the correspondence diaries of Dolonnuur monastery administrative bureau.

Klíčová slova: Mongolsko, Chalcha, Vnitřní Mongolsko, Dolonnuur, dynastie Qing, kláštery, archivní prameny, náboženské poutě, 18.–19. století.

Key words: Mongolia, Khalkha, Inner Mongolia, Dolonnuur, Qing dynasty, monasteries, archive sources, religious pilgrimages, 18th–19th centuries.

Obsah

Seznam zkratk	9
Zápis datací	10
0. Úvod	11
0.1 Cíl práce	13
0.2 Transkripce mongolštiny, čínštiny a tibetštiny, poznámka k chronologii	13
0.3 Prameny a literatura	15
0.3.1 Archivní prameny	15
0.3.2 Literatura	18
0.4 Proměny recepce významu dolonnuurského kláštera	21
1. Prostředí mongolského buddhismu 17. a 18. století	23
1.1 Vztahy mandžuského dvora k mongolským oblastem v náboženských záležitostech ve druhé polovině 17. století a první polovině 18. století	23
1.2 Rozvoj klášterů v mongolské oblasti 18. století	23
1.3 Literární kultura a xylografie ve vztahu císařského dvora k Mongolům	26
2. Císařský klášter Dolonnuur a kulturněspolečenské vztahy mezi Vnitřním Mongolskem a Chalchou za dynastie Qing	31
2.1 Historie kláštera Dolonnuur	31
2.2 Založení kláštera Huizongsi	36
2.3 Vnitřní a organizační struktura klášterů Huizongsi a Shanyinsi	38
2.4 Financování kláštera	41
2.5 Laičtí poddaní kláštera	41
2.6 Povinnost opatřování mnichů pro dolonnuurské kláštery	44
2.7 Pekingský klášter Nayiraltu nayiramdaqu ordon a povinnost dosazování mnichů	46
2.8 Janggij-a qutuγtu	47
2.9 Důsledky vzniku autonomního a samostatného Mongolska na klášter Dolonnuur a jeho historie ve 20. století.	47
3. Vztahy okolních mongolských území ke klášteru Dolonnuur	49
3.1 Dolonnuur jako útočiště chalchského Jibjundamba qutuγtu	49
3.2 Dosazování mnichů do kláštera Dolonnuur a jejich financování	54
3.3 Prameny k poskytování mnichů pro Dolonnuur mimo fond M-166	56
3.4 Financování stavební činnosti dolonnuurského kláštera z mongolských oblastí	58
3.5 Dolonnuurské obchodní město v 19. století	61
3.5.1 Dolonnuurští obchodníci na území Chalchy	64

4. Náboženské poutě mezi Severním, Vnitřním Mongolskem, severní Čínou a Pekingem z pohledu archivních pramenů	74
4.1 Úvod	74
4.2 Poutě v období do první poloviny 18. století – poutě k Jibjundamba qutuγtovi	75
4.3 Poutě v Severním Mongolsku v druhé polovině 18. století a na počátku 19. století	80
4.4 Poutní cíle	82
4.5 Proces získávání cestovního povolení	82
4.6 Početnost, složení poutních výprav a jejich výbava	83
4.7 Důvody konání poutí	84
4.8 Archivní prameny o poutích z Mongolska do vnějších (mimomongolských) oblastí	88
4.9 Mimoarchivní písemné prameny o osobních poutích na Wutaishan	92
4.10 Vnitřní vývoj duchovní kultury – nárůst náboženských poutí (Shrnutí)	95
5. Rozbor dolonnuurských kopiářů	98
5.1 Formální struktura dopisů	98
5.1.1 Materiální podoba kopiářů	98
5.1.2 Struktura dopisů s důrazem na ustálené fráze	99
5.1.3 Datace	103
5.1.4 Ortografické zvláštnosti	103
5.2 Věcný obsah korespondence a způsob jeho vyjadřování	104
5.2.1 Otázky financování mnichů–mnišské platy a výživné	104
5.2.2 Otázky personální–povolávání nových mnichů	106
5.2.2.1 Žádost o dodání nového mnicha namísto zemřelého mnicha	106
5.2.2.2 Udělování volna mnichům	110
5.2.2.3 Propuštění mnicha z klášterní služby	112
5.2.3 Doručovatelé dolonnuurské korespondence	114
5.2.4 Poskytování mnišských oděvů	116
5.2.5 Opravy mnišských domů	117
5.2.6 Problémy při financování dolonnuurských mnichů	119
5.2.7 Záležitosti stálých poddaných dolonnuurského kláštera	122
5.2.8 Poutě do Dolonnuuru	125
5.2.9 Jazyk liturgie v dolonnuurském klášteře	126
5.2.10 Cestovní potvrzení	127
6. Obsah nejstarších dolonnuurských kopiářů	128
6.1 Kopiář M-166, Д-1, ХН-1, rok 1782	128
6.2 Kopiář M-166, ХН-2, Д-1, rok 1789	143

7. Závěr	154
Bibliografie	158
Přílohy	166
Seznam obrazových příloh	
Obrazové přílohy	1-9

Seznam zkratek

čín.	čínsky
DUMQ	<i>Dayičing ulus-un mayad qauli</i> (1988)
fol.	folio
mong.	mongolsky
MHDTT	<i>Mongol helnii delgerengu'i tailbar toli</i> (2008)
MÚHA	Mongolský ústřední historický archiv v Ulaanbaataru (<i>Mongol ulsiin tu'uhiin to'v arhiv</i>)
QNTT	<i>Qorin naimatu tayilburi toli</i> (1988)
QSL	<i>Qingshilu (Daqing lichao shilu</i> 1969)
pol.	polovina
stol.	století
str.	strana
sv.	svazek
tib.	tibetsky
Д	<i>dans</i> —části jednotlivých fondů v MÚHA
M	fondy MÚHA z mandžuského období
XH	<i>hadgaalamz'iin negz'</i> —inventární číslo ve fondech MÚHA

Zápis datací

Kalendářní data jsou zapisována následovně:

Mongolsko-čínský způsob datace v mandžuském období za použití panovnických ér je zaznamenáván v pořadí éra / pořadový rok v rámci éry / měsíc / den (*rok.měsíc.den*). Kde to bylo možné, byl doplněn i přepočít do evropského kalendáře, který je vždy odlišen pořadím *den.měsíc.rok*.

Pro panovnické éry jsou používány následující zkratky

zkratka	mongolský název éry	doba vlády	čínský název	mandžuský název
EJ	Eyeber jasaγči	1644-1661	順治	Ijishūn dasan
EA	Engke amuγulang	1662-1722	康熙	Elhe taifin
NT	Nayiraltu töb	1723-1735	雍正	Hūwaliyasun tob
TT	Tngri-yin tedkügsen	1736-1795	乾隆	Abkai wehiyehe
SY	Sayisiyaltu irügeltü	1796-1820	嘉庆	Saicungga fengšen
TG	Törü gereltü	1821-1850	道光	Doro eldengge
TE	Tügemel elbegtü	1851-1861	咸豐	Gubci elgiyengge
BJ	Bürintü jasaγči	1862-1874	同治	Yooningga dasan
BT	Badaraγultu törü	1875-1908	光緒	Badarangga doro
KY	Kebtü yosu	1909-1912	宣統	Gehungge yoso
IU	Irgen ulus	1912-	民國	
OE	Olun-a ergügdegsen	1911-		

0. Úvod

Pro společnost na celém území osídleném Mongoly v 17. až 19. století je ve velké míře důležitá úloha buddhismu, ve většině případů buddhismu *sir-a-yin šasin* „žlutého náboženství“ školy Gelugpa s poměrně malým zastoupením ostatních starších škol. Při historickém bádání je přirozené, že se historik setkává s mongolským buddhismem především v jeho institucionalizované podobě. Síť klášterů byla od počátku základní nosnou strukturou buddhismu na mongolském území, jejich liturgická činnost měla v chápání mongolských buddhistů význam zpřítomňování, fyzického stávání se buddhistického učení realitou, náboženství se z nich také ve většině případů šířilo dále. V době kolem poloviny 17. stol. mezi severními a východními Mongoly zanikla moc svrchovaných mongolských vládců a postupně slábla také autonomní moc nejvyšších mongolských šlechticů, kteří byli dosud jako světští zakladatelé a patroni velkých klášterů také symbolickými nositeli autority buddhismu nad příslušným územím. V této době začaly vznikat náboženské instituce, které tuto autoritu přebíraly samy a spojovaly v sobě světskou a náboženskou správu. Jedná se o velké kláštery a panství významných převtěleneckých linií *qutuytu*, především nejvýznamnějších jako byli chalchští Jibjundamba *qutuytu*, qinghaisko–vnitromongolští Janggiy-a *qutuytu*, Lam-a-yin *gegen*, Jay-a-yin *gegen* apod. Je rozšířeným názorem, že ve druhé třetině 17. století se vysocí mongolští aristokraté pod vlivem devalvace legitimizace moci vyplývající z příslušnosti ke „zlatému rodu“ mongolských vládců rozhodli převést autoritu jednotící Mongoly na osoby v rámci náboženské instituce.

V druhé polovině 17. století převzaly instituce mandžuského dvora zpočátku pouze hierarchicky nadřizenou kontrolu nad mongolskou regionální vládou na území dnešního Mongolska a během prvních tří desetiletí 18. století postupně pronikl jejich vliv i do nižších struktur původní správní organizace společnosti. V té době mandžuský dvůr pochopil, že může situaci, kdy zásadní autoritu získávají náboženské instituce a velké převtělenecké linie, využít a dalekosáhle podpořit fungování institucionálního buddhismu pro legitimizaci své suverenity.

V dobové situaci nemusela tato snaha znamenat zásadní zasahování do vnitřní struktury fungování a zcela minimálně do vnitřní ideové náplně či životního stylu. Bylo to jednání do značné míry v kontextu sebechápání čínské císařské vlády, které zcela paradigmaticky vyžadovalo přinejmenším formální a podle dosahu vlastní reálné moci případně i skutečnou proklamaci podřízenosti všech okolních území a jejich vlivných představitelů. Je mimo pochybnost, že při splnění této podmínky vycházela podpora mandžuského dvora či přímo osobně císaře směřující k rozvoji buddhistických institucí z osobní buddhistické zbožnosti. Mandžuská dynastie se od většiny dřívějších dynastií lišila tím, že byla schopna paralelně reálně aplikovat přesvědčivé způsoby

legitimizace své moci vůči mnoha jiným kulturním oblastem než jen vzhledem k oblasti čínské kultury. Dřívější čínské (*hanské*) dynastie se obvykle spokojovaly s velmi formálním vyjádřením podřízenosti okolních území a téměř se nesnažily artikulovat projevy své moci vzhledem k obyvatelům těchto území způsobem jim vlastním a jimi reálně akceptovatelným. Nečínské dynastie na čínském trůnu zase realizovaly paralelní dvojí způsob správy jen k vlastní skupině, z níž vzešly, a vůči čínské kulturní oblasti, přičemž tato dvojí struktura vydržela většinou jen velmi krátkou dobu.

Klášteř Dolonnuur je velmi dobrým příkladem toho, jak na samém počátku své reálné moci na území Severního Mongolska a ještě ve stále poměrně rané fázi své vlády nad Vnitřním Mongolskem formuloval mandžuský dvůr svůj vztah k buddhismu na území Mongolska. Zároveň dějiny kláštera Dolonnuur ukazují úpadek zájmu mandžuského dvora o mongolské prostředí v druhé polovině 18. a především v průběhu 19. století. Ve stejné době jako ústup zájmu císařského dvora o mongolská území probíhaly sociální proměny na území Chalchy, pro které je obecně charakteristické postupné chudnutí obyvatelstva, jeho zadlužování, stejně jako stále vážnější finanční problémy aristokratické vrstvy. Dolonnuur postupně ustupuje do pozadí coby náboženské a kulturní centrum, začíná však stále častěji v souvislosti se svou intenzivní sinizací vystupovat jako centrum čínsko-mongolského obchodu a jako usedlá základna pro putovní obchodníky do východních mongolských oblastí. V této práci budu především ukazovat, jaké bylo postavení běžných mnichů v Dolonnuuru, kteří pocházeli z rozmanitých oblastí Vnitřního Mongolska a Chalchy. Budu rozebírat způsoby jejich výběru, translokace do Dolonnuuru, financování, nahrazování zemřelých a repatriace nezpůsobilých mnichů z hlediska dobové lokální registratury. Práce by tak měla znamenat nejen přínos k poznání vnitřního života významného mongolského kláštera mandžuského období a reality uskutečňování důsledků císařské náboženské politiky vůči Mongolům, ale také k poznání formální stránky úředního styku na lokální úrovni.

Tato diplomová práce objektivně nepřináší žádná nová výrazná zjištění, je však založena na drobnohledném archivním studiu, které napomohlo příklady z běžného života na konci 18. století ilustrovat a prověřit běžně známé obecné poznatky z náboženského života Mongolska mandžuského období. Diplomová práce je výsledkem sedmiměsíčního intenzivního studia v Mongolském ústředním historickém archivu, kterému jsem se věnoval od října 2009 do května 2010 při svém studijním pobytu na Mongolské státní univerzitě v Ulaanbaataru. Množství získaných pramenů bylo omezeno jednak tím, že se jednalo o mou první zkušenost s mongolskými archivními dokumenty regionálních fondů, a zároveň vysokou cenou pořizování fotokopíí v tomto archivu, která mě nutila všechny relevantní prameny opisovat ručně.

0.1 Cíl práce

Diplomová práce si klade za cíl na základě doposud nevyužitých archivních pramenů představit vybrané historické jevy charakteristické pro vzájemné vztahy Severního Mongolska (především Chalchy), Jižního Mongolska (Vnitřního Mongolska)¹ a mandžuského císařského dvora dynastie Qing, respektive dalších severočínských oblastí. Pozornost bude věnována výhradně interakcím náboženským, případně kulturně-náboženským. Náboženské vztahy však budou sledovány především z pohledu faktografie vybraných archivních pramenů. Práce tak bude vycházet z několika konkrétních případových studií, přičemž výsledná argumentace bude založena na jejich kritické generalizaci.

Ve vztahu mandžuského dvora k institucionalizovanému buddhismu na území Mongolska věnuji největší pozornost klášteru Dolonnuur jako nejstaršímu císařskému klášteru na mongolském území. Historie kláštera Dolonnuur bude nejprve krátce představena na základě obecně známých pramenů (čínské kroniky, zprávy cestovatelů) a odborné literatury. Hlavní důraz však bude položen na vybrané aspekty historického vývoje a vnitřního fungování kláštera Dolonnuur, které je možné pozorovat prostřednictvím korespondence s vnějším mongolským okolím. Tyto drobnohledné prameny pravděpodobně přinášejí poněkud jiný obraz kláštera, než oficiální prameny, které zdůrazňují dvorský patronát s investicemi do výstavby klášterních budov, finanční podpory vysokých převtěleneckých linií nebo reprezentativních vydavatelských projektů. Podkladem mého výzkumu budou kopiáře odeslané a přijaté pošty úřadu zvaného *Dolon nuur-un bügüde blam-a bandi-nar-i jakiruyči jasaγ blam-a* (dále jen česky jako „Úřad pro správu dolonnuurského kláštera“), z nichž budu podrobně analyzovat nejstarší dochovaný kopiář z roku 1782. Ve vztazích Dolonnuuru a Chalchy poukáži také na vztahy ekonomicko-obchodní, významné především pro východní Chalchu. Dále se budu věnovat vzniku a rozvoji fenoménu náboženských poutí na mongolském území v 18. a 19. století a způsobu jejich podchycení v lokálních archivních pramenech. Dolonnuurské kopiáře představím také jako pramen ke studiu stylistiky a frazeologie mongolského úředního jazyka klasického období.

0.2 Transkripce mongolštiny, čínštiny a tibetštiny, poznámka k chronologii

Mongolské klasické písmo je transkribováno podle systému užívaného doc. Z'. Luvsandorz'em, pouze grafém „j“ píše bez háčku nad písmenem.² Vlastní a místní jména jsou v transkripci zpravidla označována velkým písmenem (s výjimkou *mongyol*). Místní jméno „Dolonnuur“ je v českém textu zpravidla psáno v této standardizované podobě. Transkripce vždy

1 Dále používám zažitý historicky zakotvený výraz Vnitřní Mongolsko, ačkoli jsem si vědom toho, že výraz Jižní Mongolsko je v současné situaci korektnější.

2 Luvsandordž 1995.

sleduje především způsob zápisu originálního textu bez ohledu na unifikovaný pravopis a pravidla psaní sufixů v mongolském písmu klasického období. Transkripce sufixů dativu-locativu sleduje na bázi transliterace grafický záznam: *-dur/dür* označuje sufix začínající *kebtege d*, zatímco *-tur/-tür* označuje sufix začínající *bosuy-a t*, protože archivní rukopisy jen zřídka dodržují klasická pravidla psaní sufixů.

Pro transkripci slov, názvů a jmen přejímaných z literatury v novém písmu (cyrilici) používám zavedený systém doc. Z'. Luvsandorz'e. V této transkripci má každé písmeno svůj ekvivalent s výjimkou tvrdých a měkkých znaků, které jsou nahrazovány krátkými samohláskami vyslovovanými v hovorovém jazyce. Apostrofy označují sémanticky distinktivní párové fonémy. Vzhledem k přísné vokální harmonii, zadní poloha samohlásek je naznačena užitím apostrofu pouze u první samohlásky v daném slově. Jména, která neodkazují k jedinému konkrétnímu zdroji jsou zpravidla uváděna v transkripci z klasického písma. Často se vyskytující jména a slova, jejichž podoba by v klasickém písmu i v transkripci z cyrilice působila v rámci českého textu zvláště nevhodně, jsou považována za počestěná a v českém textu uváděna v následující podobě v mírně upravené české transkripci. Pokud se však tyto výrazy vyskytnou v rámci slovního spojení zapisovaného transkripcí z klasického písma, je zachována formální transkripce (např. *Jasaytu qan ayimaγ, jasay blam-a*).

<i>použitý zápis</i>	<i>klasické mong. písmo</i>		
<i>Chalcha</i>	<i>Qalq-a</i>	<i>ajmag</i>	<i>ayimaγ</i>
<i>Ojrat</i>	<i>Oyirad</i>	<i>čuulgan</i>	<i>čiyulyan</i>
<i>chošuun</i>	<i>qosiyu</i>	<i>lama</i>	<i>blam-a (lama, lam-a)</i>
		<i>gegen</i>	<i>gegen, gegegen aj.</i>

U buddhistických termínů pocházejících z tibetštiny a jmen s relevantní tibetskou formou je podle možnosti uváděna podoba v tibetštině (Wylieho transliteraci), v ostatních případech je ponechána forma v transkripci z klasického mongolského písma podle konkrétního originálu. Velmi běžná jména z asijských jazyků (například *lama, dalajlama*, ale zásadně *bančin erdeni* místo *pančhenlama*) jsou používána v běžných podobách zavedených v českých textech nehledě na podobu v mongolské nebo tibetské transkripci. U názvů platidel v textech 18. a 19. století se jako zcela počestěné přijímá slovo *lang* (čínské *liang* 兩), které je podle potřeby skloňováno, zatímco další drobnější váhové jednotky *čin* a *fun* jsou používány nesklonně, avšak nejsou zapisovány kurzívou.

Pokud bylo možné, zachovával jsem při transkripcích celých dokumentů původní sloupce (jeden řádek textu odpovídá sloupci v originálním rukopisu). Výjimečně bylo naznačeno honorifikační zvýšení sloupců začínajících jmény císaře a výše postavených úřadů (*mör tedkekü, debsigülkü*).

Čínština je transkribována pomocí transkripce *pinyin* 拼音, znaky jsou uváděny obvykle v nezjednodušené podobě *fantizi* 繁體字 v případě citace historických pramenů, uvádění pojmů s platností pro období do poloviny 20. století a méně často ve zjednodušené podobě *jiantizi* 简体字 pro citace literatury vydané v ČLR a při pojmenovávání moderních reálií v rámci ČLR.

Ve druhé části práce jsou uváděny přesné datace s uvedením měsíců a dnů. Forma zápisu *rok.měsíc.den* odpovídá čínskému (mongolskému) kalendáři, přičemž rok je vypočítáván přepočtem obvykle z udání roku panovnické éry. Kde to bylo možné, byl doplněn i přepočet do evropského kalendáře, který je vždy odlišen pořadím *den.měsíc.rok*. Pokud je známo pouze roční období, je u tradiční datace uvedeno pomocí rozmezí měsíců (1.-3.,4.-6.,7.-9.,10.-12.), přestupné měsíce (mong. *ilegüü sar-a*, čín. *run* 閏) jsou označeny znaménkem „+“ před číslem měsíce.

0.3 Prameny a literatura

0.3.1 Archivní prameny

17. až počátek 19. století je období, kdy v mongolském prostředí vzniklo značné množství kronik, které ukazují vyspělou historiografickou úroveň Mongolů vycházející ze silné tradice orální historie. Tyto kroniky postupně přecházejí od zachycení nejstaršího pojetí mongolské historie především jako genealogie „zlatého rodu“ mongolských vládců ke snaze ukotvit mongolskou historii v makrosvětě buddhistického pojetí dějin. Na konci 18. a na počátku 19. století přijímá mongolská historiografie mandžuskou vládu jako vyvrcholení mongolských dějin. Ve Vnitřním Mongolsku 19. století přináší volnější historický pohled v ryze národním slova smyslu (Injinnasi: *Köke sudur*), rekonstruuje zdánlivé sepjetí Mongolů s předyuanskými „mongolskými“ národy a říšemi (mongolská vydání *Liaoshi jishi benmo* 遼史紀事本末 a *Jinshi jishibenmo* 金史紀事本末 v *Monɣol bičig-ün qoriy-a* v Pekingu),³ zatímco na území Chalchy se všeobecný zájem soustřeďuje na idealizovanou historii buddhismu reprezentovanou především prostřednictvím životopisů Jibjundamba qutuýtů a eschatologicky vyznívajících historií Šambhaly.⁴ Řada největších mongolsky psaných i menší skupina tibetsky psaných mongolských kronik 17. až 19. století jsou prameny již dlouhou dobu obecně známé a využívané v historických studiích. Významné kroniky se vyznačují zaměřením na celkovou historii Mongolů jako státního, respektive národního celku. Pro tuto práci mohou posloužit pouze pro poznání historiografického vnímání doby svého vzniku.

V Mongolsku akademická historiografie mandžuského období čerpá z intenzivního

3 Mongolsky *Liou ulus-un eki aday-i temdeglegsen sastir* a *Altan ulus-un eki aday-un kereg-i temdeglegsen sastir*. Oba tituly byly vydány v roce 1926 v překladu Charččinů Örbetü a Temgetü. *Dumdadu ulus-un erten-ü mongɣol nom bičig-ün yirüingkei ɣarčay* 1999: číslo 09238 a 09424.

4 Např. *Šambala-yin orun-u bayital qayad-un üy-e kiged jorčiqu-yin yosu arɣ-a jam nuɣud-yi üjügülügen sudur*.

archivního výzkumu již nejméně od 60. let 20. století. Z oblasti Vnitřního Mongolska je vědeckých prací založených na regionálním archivním výzkumu pro mandžuské období minimálně, do tisku pronikaly doposud spíše jen vybrané, svou povahou výjimečné prameny v podobě edic (např. *Beye-ber tayilaju örün-e umar-a-yin yajar-i töbsidkegsen toytaγaγsan boduly-a-yin bičig* 1992 uložených v archivu Alaša Jegün qosiyu). Od konce 80. let začaly být edicemi zpřístupňovány prameny archivu císařského dvora uložené v Čínském prvním historickém archivu *Zhongguo di yi lishi dang'anguan* 中国第一历史档案馆.

Od 80. let, avšak především v 90. letech 20. století a prvním desetiletí 21. století dochází v Číně k významné ediční činnosti, při níž jsou v knižní podobě vydávány faksimile nejen rozsáhlých tištěných starých děl, ale i celých souborů rukopisných archivních dokumentů a jednotlivých archivních fondů. Předním pramenem pro studium qingské doby jsou „pravdivé záznamy“ *shilu* 實錄 – *Qingshilu* 清實錄, jejichž stará mongolská verze *Dayičing ulus-un maγad qauli* byla zpřístupněna edicí z roku 1988. Podle tradičního předpokladu měly být záznamy *shilu* pořizovány nestranně, bez přístupu žijícího císaře a v nejvyšší možné míře tak pravdivě vypovídat o jeho jednání. Nicméně i tato monumentální kronika byla formována pod přísným kontrolním dohledem vrcholných císařských úřadů.

V rámci projektů Vnitromongolské univerzity došlo v letech 2003 a 2005 k vydání významných částí mongolsky a mandžusky psaných pramenů z činnosti vnitřních dvorských kanceláří a císařské rady dynastie Qing z období 30. let 17. stol. až 20. let 18. stol. týkajících se vztahů s vnějšími oblastmi qingské říše. Na rozdíl od kronik se jedná o primárně autentický pramenný materiál povahy dokumentu nepodléhající vlivu historiografických záměrů a ideologické cenzury.⁵ Novějším a ještě drobnohlednějším pramenem jsou podání císaři *ayiladqal-un debter* z Úřadu pro správu závislých území⁶ *Lifanyuan* 禮藩院 (mong. *γadaγadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun*), které byly psány většinou mandžusky, v menší míře paralelně mongolsky a mandžusky. *Lifanyuan* byl založen v roce 1636 jako *Mongγol jurγan* a roce 1638 byl přejmenován na *γadaγadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun* (ačkoli název *jurγan* se zachoval nadále). V roce 1906 byl název úřadu změněn na *Lifanbu* 禮藩部 (mongolský název nezměněn).⁷ *Ayiladqal-un debter* jsou zachovány od roku 1653 až do roku 1898, publikována v podobě faksimile je část do konce vlády císaře Qianloga 乾隆 Tngri-yin tedkügsen (1736-1795).⁸

5 *Dayičing gürün-u dotuγadu yamun-u mongγol bičig-ün ger-ün dangse* (2005) a *Čing ulus-un dotuγadu narin bičig-ün yamun-u mongγol dangse ebkemel-ün emkidkel* (2003)

6 Xu Shu'an–Olivová 2000: 72 navrhuje překlad Úřad pro správu závislých států, v této práci používám překlad Úřad pro správu závislých území.

7 Mimo jiné Xu Shu'an–Olivová 2000: 75.

8 *Dayičing gürün-ü ekin üy-e-yin γadaγadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u manju mongγol ayiladqal-un debter-ud* 2010.

Regionální úředníci, hodnostáři a aristokracie přicházející ke dvoru podávat hlášení nebo žádosti k osobě císaře, podávali tyto žádosti skrze Úřad pro zprávu závislých území. Podání dále postupovalo přes císařskou radu *dotuyadu yamun*, kde byl vytvořen koncept rozhodnutí *čoqudasu tösiib piaoni* 票擬 (v oddělení *čoqudasu dayayulqu yajar-piao qian chu* 票簽處). Tento koncept přečetl ministr, nechal opsat předepsaným způsobem a poté se nazýval *dayayulqu čoqudasu piao qian* 票簽, který byl společně s původním podáním *ayiladqal-un debter* předložen císaři. Pokud císař neměl připomínku, označil dokument červeně (*ulayan debter hongben* 紅本) a předal k vyřešení Úřadu pro sestavování výnosů *ayiladqal-i čoqulqu yajar* 批本處 a dále jednotlivým ministerstvům (*liubu* 六部). Originály *ayiladqal-un debter* byly uchovávány ve speciálním dvorském archivu (*ulayan debter-ün kuu hong ben ku* 紅本庫).⁹

Očekává se, že také vybrané regionální archivní fondy z Vnitřního Mongolska budou v blízké době zpřístupněny formou podobných faksimilních edic.¹⁰ Vyskytuje se však i tendence vydávat edice mongolských archivních fondů pouze v překladu do čínštiny. Prozatím však regionální fondy nejsou popsány ani v publikacích o mongolských archivních tradicích ani v souborných katalozích mongolských rukopisů.¹¹

Základem této práce budou mongolské prameny uložené v Mongolském ústředním historickém archivu v Ulaanbaataru (*Mongol u'ndestnii tu'uhiin to'v arhiv*). V tomto archivu jsou shromážděny veškeré systematicky dochované fondy z celého území dnešního Mongolska až do restrukturalizace administrativního členění na počátku 30. let 20. století, které v hrubých obrysech transformovalo územní dělení ustavené v zásadě za dynastie Qing do současné podoby. Kromě systematických fondů jsou zde uloženy také fondy tematické (obsahující prameny neformální povahy nebo prameny vycházející z činnosti více než jedné instituce či orgánu). Patří sem například sbírka dopisů, sbírka map, genealogie aristokratických rodů, prameny ke konání *naadamů* a zápasů *bo'h* apod. Největší fondy představují centrální úřady ambanátu v Yeke küriy-e (M-1) a fondy administrativních orgánů podřízených Jibjundamba qutuytovi (*Yeke sang, Dotuyadu sang, Erdeni šangjodba-yin yamun*). Míra zachování regionálních pramenů, které mě při tomto výzkumu zajímají více, je značně nejednotná. Obecně platí, že nejlépe jsou zachovány prameny z fondů Sečen qan ayimaγu, v jehož rámci lze u některých chošuunních fondů hovořit přímo o zachování v úplnosti. Velmi dobře nebo často alespoň v dlouhém časovém rozsahu jsou zachovány také fondy chošuunů Tüsiyetü qan ayimaγu (i když není vždy zachována souvislá chronologická řada pramenů, bývají

9 *Dayičing gürün-ü ekin üy-e-yin γadayadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u manju monγol ayiladqal-un debter-ud* 2010, I: 2.

10 Ústní sdělení doktorky Oyungerel z Vnitřnomongolské univerzity.

11 Narasun 1999. *Dumdadu ulus-un erten-ü mongγol nom bičig-ün yirüngkei γarčay* 1999.

zastoupeny jednotlivé dokumenty již od první poloviny 18. století). O fondech Sayin noyan ayimaγu se soudí, že byly zachovány velmi fragmentárně, ale podle vlastní zkušenosti mohu říci, že většina velkých i středních chošuunů tohoto ajmagu má zachovány fondy obvykle začínající v první polovině 19. století často s téměř souvislou řadou kopiířů odeslané a přijaté pošty, které představují velmi reprezentativní pramen zachycující veškerý pohyb dokumentů a veškeré drobné případy, které nejmenší jednotky administrativní správy řešily. Výjimečně jsou kopiáře ze Sayin noyan qan ayimaγu zachovány již z konce 18. století (např. Ilden güng-ün qosiyu, M-67). Zcela žalostný je stav chošuunů Jasaytu qan ayimaγu, v jehož případě se ani jeden z chošuunních fondů snad s výjimkou Qan köküi qosiyu (Eljigen qosiyu, M-80) nezachoval přirozenou cestou. Domnívám se, že všechny současné archivní fondy Jasaytu qan ayimaγu (čítající obvykle pouze 2-5 jednotek) byly sestaveny na základě jednotlivin majících k danému chošuunu vztah, ale pocházejících původně z archivů jiných správních orgánů. Rovněž zcela fragmentárně jsou až na drobné výjimky z konce 19. a počátku 20. století zachovány regionální fondy z území dnešního Hovdu, Uvsu a Bayan-O'lgii. K dobře zachovaným fondům náleží fondy o'rtooních komunikací (poštovních a doručovacích spojnic), zatímco fondy pohraničních vojenských posádek *haruulū* jsou zachovány obdobně jako fondy jednotlivých ajmagů, k nimž *haruuly* náležely. S výjimkou ajmagů a dacanů v rámci Yeke küriy-e a některých nejvýznamějších klášterů (Dambadarjiy-a keyid, Erdeni juu, Amurbayasqulangtu keyid aj.) jsou klášterní fondy ztraceny. Z toho důvodu představuje rozsahem nepatrný fond Sbirka dokumentů Úřadu správy všech mnichů kláštera Dolonnuur *Dolnuuriin su'miin bu'gd lam bandi nariig zahirah gazriin barimtiin cugluulga* (M-166) velmi ojedinělý soubor pramenů. Není mně známo, jakým způsobem se výběr 6 kopiířů z let 1782, 1789, 1792, 1822, 1825 a 1831 dostal do Ulaanbaataru, neboť jejich obsah vypovídá o tom, že vznikly jako originály v Dolonnuuru. Obsah kopiířů je velmi konstantní, kopiáře zpravidla obsahují upomínky chošuunním správám k zaplacení dlužných peněz na vyživování a šacení dolonnuurských mnichů původem z daných chošuunů, dále prosby o dosazování nových mnichů na místa zemřelých, uprchlých, přestárlých nebo vykázaných mnichů. Malé zastoupení mají dokumenty týkající se poddaných *šabi* dolonnuurských klášterů. Několik obdobných dokumentů jsem našel a v práci doložil také z řady chošuunních fondů. Je nepochybné, že korespondence s Dolonnuurem je ve fondech chalchských chošuunů velké množství, především v kopiířích chošuunní korespondence. Mnoho chošuunů však má takových kopiířů nepřetržitou řadu již od konce 18. století, není tedy v mém případě možné k tomu účelu zpracovat ani jediný celý chošuun vcelku.

0.3.2 Literatura

K prvním evropským cestovatelům, kteří v 17. a v první polovině 18. století vydali svědectví

o území dnešního Vnitřního Mongolska, patřili misionáři Verbiest¹² (navštívil území Vnitřního Mongolska v rámci doprovodu císaře Kangxi v letech 1682 a 1683), Jean-François Gerbillon¹³ (v letech 1688, 1689, 1691, 1692, 1696, 1697 a 1698). Jejich deníkové záznamy byly v roce 1735 zařazeny do jednoho z největších souborných děl, která byla ve své době v Evropě o Číně napsána (Halde 1735). Dílo obsahuje zmínky o několika mongolských buddhistických kláštorech, ale jejich přesné určení je obtížné. Zápisky z výpravy císaře Kangxiho od Gerbillona z roku 1691 obsahují velmi podrobné reportážní zachycení Dolonnuurského sjezdu.

Dalšími Evropany, kteří podali informace o Dolonnuuru byli misionáři Évariste Régis Huc (1813-1860) a Joseph Gabet, kteří navštívili Dolonnuur krátce v roce 1832.¹⁴ Ve svém cestopise zaznamenali svůj dojem z města, které vnímali především jako obchodní centrum směřující čínské a ruské zboží a výrobky Mongolů. Město sestávalo z početných čínských obchodních ulic, jejichž prostředkem se táhly blátivé stoky ztěžující pohyb nákladním zvířatům i jejich poháněčům, zatímco pěší chodci se vyhýbali na úzkých chodnících po okrajích ulic. Teprve druhotně poznali misionáři Dolonnuur jako náboženské středisko, avšak mnohem významnější pro své kovolijecké dílny na náboženské předměty (buddhistické sochy apod.), které byly v rukách čínských výrobců, než pro úroveň zdejších klášterů. Misionáři sice zmiňují množství zdejších chrámů a mnichů všech hodnostních tříd, ale vyjadřují své zklamání nad nedostatečností jejich vzdělání v naukách jejich vlastního náboženství. Zkušenost s mnichy v Dolonnuuru si misionáři patrně zobecnili na všechny Mongoly a přijali jako popud k přímé cestě do Tibetu.¹⁵

Zdaleka nejpronikavější pohled na současnost Dolonnuuru přinesl na konci 19. století ruský mongolista A. M. Pozdnejev, který Dolonnuur navštívil dvakrát v letech 1878 a 1893. Pozdnejev byl schopen bezprostředně komunikovat v mongolštině, čínštině i mandžuštině a jeho široký mongolistický výzkum orientoval jeho zájem ke konkrétním kapitolám z historie místa a dovoloval proniknout pod povrchní dojem ze současnosti k vnitřním strukturám organizace klášterů i obchodního města. Pokud je mi známo, svá zjištění z Dolonnuuru zveřejnil ve dvou publikacích (Pozdnejev 1887, 1898).

V první polovině 20. století byl vzhledem k historickému kontextu Dolonnuur předmětem

12 Ferdinand Verbiest (1623-1688), francouzský jezuitský misionář. Od roku 1658 žil v Číně, kde si záhy získal přízeň císaře Kangxiho a byl jmenován ředitelem dvorského oddělení matematiky.

13 Jean-François Gerbillon (1654-1707), francouzský jezuitský misionář. Od roku 1687 pobýval v Číně u dvora císaře Kangxiho jako matematik a astronom. Jako tlumočník byl vyslán s mandžuskou výpravou do Něrčinsku, kde došlo k pohraniční smlouvě s Ruskem. Císařem Kangxi byl povýšen do stavu úředníka. Získal povolení k postavení prvního kostela v Pekingu (*beitang* 北堂).

14 Cestopis byl vydán v roce 1851 (Huc, Evariste-Regis, *Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie et le Thibet pendant les années 1844, 1845 et 1846*. Delevingne et Callewaert, Bruxelles.), ale není pravděpodobné, že by zohledňoval údaje pozdější vlastní návštěvy misionářů v Dolonnuuru v roce 1844. Do češtiny byl cestopis přeložen dvakrát, v roce 1887 Karlem Jindřichem a v roce 1971 Václavem Durychem pod odborným dohledem Josefa Kolmaše.

15 Huc-Gabet 1887: 28-31.

zájmu řady japonských badatelů a také dalších cestovatelů a osob mimo oblast odborného zájmu o Mongolsko. Většina těchto zápisků je založena především na pozorování soudobého stavu místa, proto jsou jejich informace pro zaměření této práce spíše okrajové. Při psaní práce jsem měl k dispozici japonské zápisky obsažené v čínském překladu ve sbornících historických pramenů k Dolonnuuru (Ren Yuehai 2006, 2007, 2008).

Od 80. let je historie Dolonnuuru, především jeho dvou klášterů, předmětem výzkumu regionálních čínských historiků. Čínské publikace o dolonnuurských klášterech se dnes často přiklánějí k popularizační formě, aby byly pravděpodobně přístupné i zájemcům z řad turistů a laické veřejnosti vnímající dolonnuurské kláštery především jako architektonickou památku. Místní historik Ren Yuehai 任月海 (nar. 1964) je autorem shrnujících historických přehledů o dolonnuurských klášterech *Klášter Huizongsi ve vnitromongolském Dolonnuuru Neimenggu Duolun Huizongsi* 内蒙古多伦汇宗寺 (Ren Yuehai 2005) a *Hovory o historii Dolonnuuru Duolunnuoer shihua* 多伦诺尔史话 (Ren Yuehai 2008). Pro mongolistický přístup k historii Dolonnuuru jsou tyto práce především cenným mezioborovým příspěvkem, pro starší období excerpují a zpracovávají zmínky ve velkých kronikářských dílech mandžuského dvora (zvláště *Qingshilu* 清實錄), pro novější období kompilují velké množství zde nedostupných čínských tištěných pramenů, jejichž svědectví zasazují do obecných dějin severní Číny pozdně císařského a republikánského období, v některých kapitolách s největší pravděpodobností čerpají také z místní orální historie, ačkoli chybí přímý odkaz. Vztahy Dolonnuuru k dalším mongolským oblastem a zvláště Chalše jsou zde zmíněny jen okrajově, protože Ren Yuehai zakládá své práce výhradně na čínskojazyčných pramenech nebo pramenech existujících v čínském překladu.

V letech 2006 až 2008 Ren Yuehai vydal jako hlavní editor třídílnou sbírku historických zpráv, cestopisných záznamů a odborných článků k historii Dolonnuuru. Sbíрка obsahuje jednak čínské překlady evropských cestopisných zpráv, ale především obtížně dostupných japonských zpráv o Dolonnuuru ze 30. let 20. století. a zahrnuje také čínské statě o Dolonnuuru z období Čínské republiky. Celkově se zaměřuje především na první polovinu 20. století, které již leží mimo hlavní zájem této práce.

Neznám žádnou současnou studii o historii Dolonnuuru v mongolštině, ačkoli regionálně zaměřené literatury k jednotlivým chošuunům je dnes ve Vnitřním Mongolsku velké množství titulů. Tato situace může souviset s dlouhodobě převažujícím zastoupením Číňanů v samotném okrese Dolonnuur. Zejména zpracování Dolonnuurského sjezdu se stále znovu objevuje v souhrnných studiích o dějinách dynastie Qing (např. Qasbayan-a 2009). Příklad Dolonnuuru má také svůj výrazný odraz ve studii o urbanizaci Vnitřního Mongolska v průběhu dynastie Qing

(Wuyungerile 2005).

0.4 Proměny recepce významu dolonnuurského kláštera

Dolonnuur vznikl za okolností připojení Severních Mongolů k mandžuské říši na místě ležícím na okraji tradičního Mongoly osídleného území. Dolonnuur vyvolává vzpomínky na středověkou mongolskou státnost (yuanské hlavní město Shangdu) a zároveň na porobení Mongolů Mandžuy, respektive Čínou. Tato skutečnost pochopitelně přináší různé pohledy a přístupy historiků.

Mongolští historikové 50.-80. let 20. století viděli Dolonnuur především jako součást útlaku poddanského mongolského lidu ze strany manžuského dvora. Klášter Dolonnuur byl představován jako nejvyšší jednotka v soustavě využívající buddhismus „žluté víry“ v duchu kolonizátorské ideologie.¹⁶

S pohledem současných čínských historiků jsem se seznámil především prostřednictvím monografií Ren Yuehaie a sborníků dalších starších i současných autorů, které Ren Yuehai redigoval. Dolonnuur je zde představován jako místo, na němž se v průběhu dějin střídaly různé kultury, které na podobě daného místa zanechaly jisté stopy a impakt na současnou atmosféru. Zcela zřetelné je, že Ren Yuehai nevnímá dějiny Dolonnuuru především jako dějiny mongolské, ale Mongolové jsou pro něj jen jednou, byť významnou částí v dějinách Dolonnuuru jako geograficky vymezeného místa. Nelze se zbavit dojmu, že pro Ren Yuehaie představují Mongolové v Dolonnuuru ukončenou etapu historického vývoje, kteří podobně jako Kitanové nebo Huiové pro dnešní vývoj města ve své národnostní podobě nemají význam. Proto si také Ren Yuehai vystačí s prameny čínskými nebo prameny přeloženými do čínštiny. Přístup Ren Yuehaie je v souladu s čínským historiografickým přístupem značně deskriptivní. Názvy jeho knih jsou sice primárně předurčeny být dějinami dolonnuurského kláštera, ale mnohem spíše se jedná o přístup přísně geograficky specializovaného regionálního historika, který vnímá ze své subjektivní perspektivy objektivní celek dějin vytyčeného území, v tomto případě města Dolonnuur. V souvislosti s tím pak věnuje velkou pozornost japonské okupaci Dolonnuuru a čínskému odboji proti ní a končí vyhlášením Čínské lidové republiky.

Vnitromongolští historikové zmiňují Dolonnuur jako zřetelný reprezentativní příklad řady společensko-ekonomických procesů, ke kterým v průběhu dynastie Qing na území Vnitřního Mongolska často docházelo. Hohhotská historička Oyungerel uvádí Dolonnuur několikrát jako typický příklad postupné urbanizace soustředěné kolem velkého klášterního centra (Wuyungerile 2005). Ve specializovaných studiích zaujímá Dolonnuur místo jako centrum regionálního i

16 Perlee 1963: 26.

zprostředkovatelského dálkového obchodu (Eseregsang–Sayijiraqu 1998). Neznám doposud práci, která by se věnovala půdním otázkám a rozvoji zemědělství v okolí Dolonnuuru podobně, jak je tato problematika v období dynastie Qing zpracována mongolským autorem pro oblast Kōkeqota a Tūmedu (Kōgjil 2003). V obecných dějinách psaných vnitromongolskými autory je Dolonnuur zmiňován pouze jako dějiště Dolonnuurského sjezdu v roce 1691, přičemž je zdůrazněna bezvýchodnost situace chalchské aristokracie, v níž byli nuceni rituálně přijmout poddanství mandžuského císaře. Zároveň se připomíná místní souvislost s někdejší letním hlavním městem dynastie Yuan Shangdu.¹⁷

Ve světové mongolistice bývá Dolonnuur vnímán především ve svém významu pro rozvoj mongolské náboženské a literární kultury 18. a 19. století. Jako takový zmiňuje Dolonnuur W. Heissig (1954).

17 Qasbayan-a–Sečentü: 2009: 148-152.

1. Prostředí mongolského buddhismu 17. a 18. století

1.1 Vztahy mandžuského dvora k mongolským oblastem v náboženských záležitostech ve druhé polovině 17. století a první polovině 18. století

Počínaje 30. a 40. lety 17. stol. se mandžuští císařové vědomě stále více stavěli do pozice ochránců tibetského a mongolského buddhismu. Ze strany mongolské aristokracie jsou jim připisovány přívlastky, které je staví na roveň buddhů a bódhisatvů. Terminologie oficiální korespondence dokládá, jak mandžuští císařové postupně získávali i v mongolském prostředí postavení božského vládce, který je současnou obdobou dávných mongolských chánů. Přímé buddhistické asociace však císaře stavěly v oficiálním mandžuském vládním povědomí, které se stalo vlastní i mnoha mongolským vzdělaným hodnostářům, ještě o něco výše než byl Činggis qayan se svou značně nepatrnou vazbou k buddhismu. Mandžuští císařové však nebyli prvními vládci Mongolů, kteří své postavení upevňovali vnějšími projevy v buddhistickém kontextu. Mongolové od konce 16. a počátku 17. stol. stáli sami za náhlým dynamickým rozvojem buddhismu ve fázi tzv. třetího šíření buddhismu v Mongolsku. Všechny tehdejší chalchské a jihomongolské vládnoucí osoby. Altan qayan, Ligden qayan, Tüsiyetü qan Гombodorji se reprezentovali jako nejvyšší *öglige-yin ejed* patroni náboženství existujícího v nerozdílném spojení *šasin törü*.

Na konci 16. a v 17. století v mongolské historiografii plně zakotvil názor o tibetském a dále indickém původu linie mongolských vládců. V 18. a první polovině 19. století však i tento náhled zdůrazňující přednostní právo Indie a Tibetu v kulturně-náboženské oblasti před původními mongolskými státotvornými tradicemi převrstvil mladý soubor mandžuských mýtů o původu vládnoucího rodu dynastie Qing, který ještě neprošel srovnatelným pobuddhističtěním jako zakladatelské legendy a raná historie mongolská. Zato však byly mandžuské zakladatelské legendy v kronikách následovány historicky věrohodnějším a časově aktuálnějším líčením o přijetí buddhismu prvními císaři, kteří nechali podle této historiografické tradice vtělit jméno bódhisatvy Manjusiri do nového etnonyma *manju*.¹⁸

Zvláště výrazně se císařova sebeidentifikace jako nanejvýš významného článku buddhistického světa své říše manifestovala při návštěvě 5. dalajlamy v Pekingu v roce 1653. Způsoby vzájemného oslovování ve vztahu mezi mandžuským císařem a dalajlamou byly předmětem mé postupové práce.¹⁹

18 Elverskog 2008: 90-126 (kapitola: „The Poetics, Rituals and Languages of Being Mongol, Buddhist and Qing“).

19 Srba 2009.

1.2 Rozvoj klášterů v mongolské oblasti 18. století

O klášterní síti v mongolské oblasti 17. století je systematicky známo poměrně málo. Zatímco v celkovém pohledu jsme uvyklí vnímat mongolské prostředí 17. století jako zlatý věk mongolského buddhismu a jako období jeho nejvýznamějších postav, je nutno připustit, že klášterní síť byla v tomto období ještě velmi řídká a že většina pozdějších klášterů s nejstarší tradicí byla založena teprve ve druhé polovině 17. století. Kláštery byly nejvíce koncentrovány v oblastech s již starší buddhistickou tradicí, případně v regionech, kde buddhismus plně nevymizel ani v „temném“ období 15. a 16. století. S výjimkou Kökenayuru, kde mongolský buddhismus čerpal přímo ze sousedství s tibetským, respektive monguorským prostředím, nejstarší kláštery vznikaly v Ordose, Tümedu, Čačaru a oblasti dnešní jižní Chalchy (jižní polovina Tüsiyetü qan ayimaγu).

Na mongolských územích existovalo v 18. a 19. století několik základních typů klášterů.²⁰

1. císařské kláštery
2. kláštery náležející Jibjundamba qutuγtu (*Yeke šabi-yin küriy-e keyid*)
3. kláštery náležející oficiálně potvrzeným převtělencům *tamay-a-tai qutuγtu*
4. chošuunní kláštery
5. kláštery a chrámy zřizované jednotlivými sumy

Největších rozměrů dosahovaly kláštery spadající pod správu Jibjundamba qutuγtu.

1. *Yeke küriy-e*; 2. *Barayun küriy-e*; 3. *Ribungejiling (Ri bo rgyas gling)*; 4. *Eruančingandang-šatdubling*; 5. *Šatdubčoyinkorling (Jegün küriy-e)*; 6. *Gegen-ü bütügel-ün süm-e*; 7. *Diyanči-yin keyid*; 8. *Dongqor manjusiri-yin süm-e*²¹

V průběhu 18. století se pod správu Jibjundamba qutuγtu dostaly také kláštery založené a financované císařským dvorem původně jako místa pohřbu jednotlivých Jibjundamba qutuγtů, Amur bayasqulangtu keyid a Šajin-i badarayuluγči süm-e (dříve lidově a dnes oficiálně známý jako Dambadorji keyid nebo Dambadarja keyid). Jibjundamba qutuγtu založil a zorganizoval u těchto chrámů stálé mnišské osídlení.

Chošuunní kláštery byly zakládány a opravovány téměř výhradně na náklady obyvatel daného chošuunu a udržovány za jejich příspěvky při návštěvách kláštera a za finance získané při konání obřadů. Mniši obývající chošuunní kláštery byli zpravidla původem z daného chošuunu, často vlastnili určité množství vlastního dobytka a jurtu, což dostačovalo k samostatnému životu, ale pro snadnější život se raději usazovali poblíž kláštera.

20 K dějinám jednotlivých klášterů v rámci Chalchy existují dnes především dvě výpravné publikace, z nichž *Mongoliin su'm hiidiin tu'uhen tovc'oon* (2009) je založena patrně na plošném terénním výzkumu přinášejícím informace rázu orální historie, zatímco *Mongolc'uudiin hu'ree hiidiin tu'uh* (2004) obsahuje texty historických pramenů k historii větších a regionálně významných klášterů uložených v MÚHA a Mongolské národní knihovně.

21 Pozdnejev 1887: 9-10

Kláštery náležející jednotlivým sumům, nižší administrativní jednotce, na které se chošuuuny dělily, vznikaly v době dostatku z vůle obyvatel daného sumu. Zpravidla představovaly jen jeden nevelký dřevěný chrám a většina mnichů žila běžně se svými stády a do kláštera docházela pouze při velkých svátcích. S obdobným osudem se potkávaly také kláštery založené soukromými zakladateli, nejčastěji z řad nižší aristokracie (*tayiji*) a příbuzných chošuuunních nojonů. Po zchudnutí a zpusnutí takových klášterů přecházely někdy jejich budovy do správy sumů, které však nebyly schopny zajišťovat jejich trvalý provoz.

Důvodem pustnutí mnoha chrámů a klášterů mohlo být především celkové chudnutí mongolského obyvatelstva v průběhu dynastie Qing, jak dokládá A. M. Pozdnejev: „*Dříve, když byli ještě Mongolové bohatší, jejich úsilí ve stavění chrámů se mohlo projevat v mnohem větších rozměrech.*“²² Je velmi pravděpodobné, že tento úpadek rozhodně nesvědčí o ubývajícím náklonnosti celku mongolského obyvatelstva k náboženství, ale především o materiálním chudnutí a zhoršujících se životních podmínkách, zapříčiněných mnoha dlouhodobými procesy. Mezi ně patřily bezpochyby zvyšující se požadavky vrchosti na daňové, peněžní i hmotné odvody a vykonávání pracovní povinnosti a zcela nedobrovolné zaplétání do dlužních vztahů vůči stále početnějším čínským obchodníkům. Svou roli však hrály také změny klimatických podmínek a snižování travního porostu stepí, rostoucí připoutanost k určitým územím (chošuuunů a sumů), která v případě náhlé potřeby překočování z území postiženého dzudem nebo suchem představovala administrativně náročnou záležitost, kterou bylo nutno řešit úřední korespondencí mezi jednotlivými chošuuunními úřady.

Zvláště ve Vnitřním Mongolsku byl počet klášterů v jednotlivých chošuuunech mnohem větší než v Chalše a západním Mongolsku. Existují případy, kdy vedle hlavního chošuuunního kláštera existoval ještě samostatný klášter chošuuunního nojona.²³

Císařské kláštery zakládané především na konci 17. a v první polovině 18. století byly zpočátku z velké části nebo úplně financované z císařského dvora. Podobně byl při jejich založení zajištěn způsob podpory mnichů žijících v těchto klášterech a stanoven plat, jež měl být posílán z Pekingu. Tato povinnost ve skutečnosti byla pro císařský dvůr neúnosná a mniši bez podpory se záhy rozcházeli do svých původních domovů a do klášterů se vraceli jen v době svátků.²⁴ A. M. Pozdnejev konstatuje, že císařský dvůr si nikdy nekladl odpovědnost zajišťovat stavbu obydlí

22 Pozdnejev 1887: 16.

23 Takovou dvojici byl například klášter Mergen keyid (od roku 1772 s císařským názvem *Šasin badarayulučči süm-e*) a klášter Güng-ün süm-e (od roku 1791 s císařským titulem *Bayasqulang-i qurayučči keyid*) v historickém Urad-un barayun qosiyu. Mönge 1995: 89-94, 118-119. K podrobnému přehledu všech klášterů v regionálním měřítku pro Vnitřní Mongolsko viz edici *Mongyol ündüsüten-ü süm-e keyid-ün čiyuly-a. Jirim-ün süm-e keyid* 1993; *Juu uda-yin süm-e keyid* 1994; *Ulašančab-un süm-e keyid* 1996; *Sili-yin γoul-un süm-e keyid* 1999; *Ordus-un süm-e keyid* 2000.

24 Pozdnejev 1887: 10-11.

u císařských klášterů v Chalše, a proto mniši těchto klášterů žili zpravidla v jurtách. Jedinou známou výjimkou byl císařský klášter v Qobdu (Tügemel amurjiyuluyči süm-e, známý také jako Sir-a süm-e), u něhož Pozdnejev shledal pusté základy cihlových obytných staveb. U kláštera Sir-a süm-e v Qobdu byla zaznamenána ještě i praxe, že při založení kláštera bylo císařským nařízením sehnáno velké množství dobytka z celé Chalchy na pastviny v okolí kláštera. Dobytek byl po třech letech v původním počtu navrácen, ale přírůstek narozeného dobytka se stal trvalým základem k obživě mnichů a zajištění provozu kláštera.²⁵

Oba dolonnuurské kláštery však měly mezi císařskými kláštery poněkud výjimečné postavení. Císařský dvůr v nich patrně nadále udržoval hlavní chrámy, ale nezajišťoval již materiálně běh klášterů a usazených mnichů. K položení odpovědnosti za financování mnichů na jednotlivé chošuny a ajmagy, z nichž mniši pocházeli, došlo již při samotném založení dolonnuurských klášterů. Zda byla taková praxe uplatněna i u jiných císařských klášterů je možným předmětem dalšího studia.

1.3 Literární kultura a xylografie ve vztahu císařského dvora k Mongolům

Dobře patrným vnějším výrazem kulturního posunu v mongolském buddhismu v době nové vlny jeho šíření od konce 16. století byl rozvoj xylografie. Od druhé poloviny 16. století do poloviny 17. století je mongolských tisků doloženo minimálně. Prvním dochovaným je pravděpodobně čtyřjazyčný tisk *Qutuy-tu Manjusiri-yin ner-e-yi ünenger ögülekü* pravděpodobně z roku 1591 a pocházející z donací mongolské vládnoucí rodiny potomků Altan qaγana.²⁶ *Degedü erdemtü-yin yurbaduyar on-u toytaγaysan čerig-ün čayaja* z roku 1639 a mongolský kalendář z roku 1641 byly patrně vytištěny již pod vedením mandžuského dvora. Teprve v 50. letech 17. století se objevují první nákladné xylografy systematicky vyráběné a tištěné v Pekingu za přispění nebo pod přímým vedením císařského dvora. Pekingské xylografy měly v 17. i po většinu 18. století velmi dobrou kvalitu tisku a jsou pravděpodobně dodnes nejrozšířenější a nejčastěji se vyskytující skupinou mongolských xylografů, ačkoli mnohé byly později přerývány na území Chalchy v původní grafické podobě.²⁷ Je všeobecně rozšířen názor, jenž právě ve vydávání pekingských xylografů spatřuje snahu mandžuského dvora o vnitřní pacifikaci Mongolů.

Xylograf sůtry *Qutuy-tu yekede tonilyγyči jüg-üd-tür delgeregsen γasiγutan gemsiküiber*

25 Pozdnejev 1887: 13-14.

26 Originál je v současnosti uložen v části vzácných knih Mongolské národní knihovny, kde je podle oficiálního výkladu považován za tisk z roku 1502. Na základě rozboru D. Cerensodnoma a C'. Altangerela (Cerensodnom–Altangerel 1965) byl však vytištěn v roce 1591, devadesát let později od roku 1502, vyjádřeného v čínské části xylografu datací *Da ming Hong zhi shi wu nian* 大明弘治十五年, který by měl být rokem staršího vydání, které bylo vzato za vzor vydání dochovanému.

27 Ústní sdělení Dr. Otgonbaatara (Ulaanbaatar, 2010).

kilinčes-i arilyayad burqan bolyan bütügeküi teyin böged jokiyaysan neretü yeke kölgen sudur, který je podle slov kolofonu překladem Kun dga'od zera (v xylografu psáno *Köke odser*) pořízeným na základě rozkazu Ligden qayana je datován *čayan bar jil-ün qabur-un dumdadu sarayin arban nigen-e*. Tento rok v rámci šedesátiletého cyklu je považován buď za rok 1650 nebo 1710 (Obrazová příloha č. 1-2). Za rok 1650 jej považuje Walther Heissig²⁸ a činí tak tento xylograf nejstarším pekingským xylografem. Rok 1710 s otazníkem volí centrální katalog starých mongolských knih v Číně.²⁹ Walther Heissig vyslovil domněnku, že vytištění této sútry v roce 1650 souvisí s výraznou buddhistickou aktivitou na mandžuském dvoře v tomto roce (přípravy na návštěvu 5. dalajlamy a bančín erdeni v Pekingu).

Překladatelská činnost v mongolském buddhismu byla neintenzivnější v první polovině 17. století z velké části pod patronací vlastních mongolských chánů, vysoké aristokracie nebo na základě soukromé činnosti jednotlivých překladatelů. V rámci této aktivity je nejvýraznější kompilace a dokončení překladu Ganjuru pod patronací Ligden qayana, událost, která nemohla být plně vymazána ani z výrazně promandžuských mongolských historií 18. a 19. stol.³⁰ Pod mandžuskou patronací v 2. polovině 17. století překládání nových tibetských textů do mongolštiny výrazněji nepokračovalo a přednost si na císařském dvoře vydobily směry inklinující ke zdůraznění klášterního institucionalismu spojeného do budoucna s konzervativní tibetskou liturgií. Na počátku 50. let 17. století došlo na císařském dvoře ke sporu mezi příznivcem monastické instituce Saja nomun qanem a Neiji toyinem, představitelem shora neřízené individuální misijní činnosti spoléhající se nanejvýš na lokální úrovni na autoritu a exemplární postoje aristokracie vůči svým poddaným. Mongolská tradice je přesvědčena, že Neiji toyin používal při své misionářské práci výhradně mongolských textů posvátných knih.³¹ Hlavním důvodem kritiky Saja nomun qana vůči Neiji toyinovi byly výhrady, že Neiji toyin překračuje a rozvolňuje hierarchické vztahy mezi laiky a mnichy. Nejzřetelnějším projevem této tendence bylo patrně užívání mongolských textů pro katechizaci laiků v cílových lokalitách Neiji toyinovy misie. Císař spor odložil k rozhodnutí 5. dalajlamou, který byl na návštěvě v Pekingu v letech 1652-1654. Pro mongolské prostředí se sice řešení zásadního sporu v ostatních státních implikacích a souvislostech neobyčejně významné a zdůrazňované státní návštěvy poněkud ztrácí, ale existuje podání, že Neiji toyin byl jednak chybou dalajlamova tlumočnicka, ale mnohem spíše přičiněním Saja nomun qana, majícího na dvoře hlubší

28 Heissig 1954: 9.

29 *Dumdadu ulus-un erten-ü mongyol nom bičig-ün yerüنگkei yarčay* 1999: 96, číslo 0534. Bao Shan 宝山 2007: 48 uvádí oba dva názory s tím, že bez dalších podkladů není možné tento spor rozhodnout, v chronologickém přehledu dějin mongolské vydavatelské činnosti za dynastie Qing však xylograf z roku 1650 uvádí bez dalších pochybností jako první pekingský xylograf (Bao Shan 2007: 270).

30 *Altan erike* 1999: 113-115. Ani pekingský xylograf *Qutuγ-tu yekede tonilyγči neretü yeke kölgen sudur* z roku 1650 nezatajuje původ překladu, který byl pořízen na příkaz Ligden qayana.

31 Tento tradiční názor je například vyjádřen v knize Gallou 2003.

zázemí, shledán vinným a odeslán jen s 30 žáky do Hohhotu.

Podpora císařského dvora při rozvoji mongolské xylografie v Pekingu může být v těchto souvislostech chápána jako snaha ovládnout celý duchovní obsah mongolského buddhismu, doposud dynamicky se rozvíjejícího v prostředí neodvislém od mandžuské moci. Tato snaha podmanit si celek mongolské tradice a dát ji konečný řád a vymezení pod svou vlastní autoritou, vyvrcholila v 10. letech 18. století, kdy byl císařský dvůr za císaře Kangxi natolik silný, aby byl schopen shromáždit učence k reedici a xylografickému vydání celého Ganjuru. Aktivita podobného rozměru se opakovala za císaře Qianlonga ve 40. letech v případě Danjuru, kdy Qingové poprvé dali impuls i k novým překladům do mongolštiny. I tentokrát byla hlavním jmenovatelem celé snahy normalizace, ujednocení terminologie, unifikace literárních a translátologických tradic. Císař dával najevo, že svou autoritou držící světskou i duchovní moc (*šasin törü-yi qouslan bariqu*) shromažďuje na svůj dvůr všechny nejlepší učence z celého mongolského území. K jejich dočasnému usazení sloužily císařské kláštery v Pekingu a Dolonnuuru, které již od svého založení získávaly charakter umělých, shora konstruovaných nových center mongolského buddhismu v jeho uchopení imperiální mocí. Docházelo k paralelní situaci, jako když císař nechával shromažďovat a kompilovat na svém dvoře veškeré literární dědictví čínské³² a povolával jeho nejlepší žijící představitele, aby je pověřoval textologickými a lingvistickými pracemi. Je pravděpodobné, že podobně jako v případě císařského monopolizujícího přístupu k celku čínskému písemnictví, docházelo i ve vztahu k mongolskému buddhistickému kánonu k výrazným cenzurním zásahům. Z činnosti konané pod dohledem císařského dvora nevycházela díla přínosná primárně svým obsahem, ale vynikající svou jazykovou a ediční formou. Není bez souvislosti, že historicky nejvýznamnějším výsledkem ediční práce nad mongolským Danjurem byl terminologický slovník *Merged yarqu-yin orun*.

Ke konci 18. století a v pozdějších otiscích starších dřevěných desek v 19. století se kvalita tisku prudce zhoršila (Obrazová příloha č. 3). Tento jev však přímo souvisí s úpadkem postavení mongolských textů v mongolském buddhismu 19. století. Nejen z Pekingu, ale také z mnoha klášterů na území Mongolska máme doloženu řadu mongolských xylografů, které plnily primárně náboženskou funkci jako předmět uctívání, ale u nichž funkce obsahová a s ní také kvalita tisku ustoupily do pozadí.

Obdobně jako u všech velkých klášterů tibetského a mongolského buddhismu je přirozené, že i Dolonnuur byl významným kulturním a vzdělávacím centrem. Tuto úlohu umocňoval jeho primární význam ve vztahu k císařskému dvoru. Jako reprezentativní kláštery založené

32 Takovým souborem je především *Souhrná knihovna ve čtyřech oddílech Sikiquanshu* 四庫全書 dokončená za vlády císaře Qianlonga v roce 1782.

mandžuskými císaři, oba dolonnuurské kláštery občas získávaly státní podporu na výrobu a tištění knih.

Zároveň je však namístě kriticky uvážit skutečnost, že klášter Dolonnuur není v historickém mongolském povědomí zakotven jako přední centrum náboženského vzdělání, srovnatelné s kláštery Yeke küriy-e, Barayun küriy-e, Yeke juu, pekingským Nayiraltu nayiramdayu süm-e (Yonghegong 雍和宮) nebo Songzhusi 嵩祝寺, dvěma hlavními kláštery v Alaša apod. Korespondence týkající se povinnosti dosazování mnichů z jednotlivých chalchských chošuuňů ukazuje, že vždy bylo zdůrazňováno, aby mniši pověřovaní ke konání duchovní služby v dolonnuurských kláštorech již měli dokončené vzdělání potřebné k bezvadnému zastávání mnišských funkcí, ale o požadavcích ohledně zájmu nebo schopností k dalšímu hlubšímu studiu se prameny nezmiňují. Také mně nejsou známy doklady, že by z oblasti dnešního Mongolska pro usazení nebo studium v Dolonnuuru byli nabíráni mladí mniši mimo stanovené kvóty pro jednotlivé chošuuuny. Tato praxe se uplatňovala u jiných císařských klášterů, především v době po založení kláštera Nayiraltu nayiramdayu süm-e (Yonghegong 雍和宮) v Pekingu.

Kromě shora organizovaných náborů na studium mnichů v některých kláštorech jsou archivně doložené případy, kdy mniši odcházeli studovat do větších a slavnějších klášterů z vlastního přání po vyšším vzdělání nebo na základě rozhodnutí či doporučení svých učitelů. Ještě více podobných dokladů lze excerpovat z životopisů (*namtar*) významnějších učenců, záznamů ústní historie a místních legend.³³ Takové případy však pro Dolonnuur scházejí.

V roce 1701 císař Kangxi při své návštěvě kláštera Huizongsi poručil *jasay lamovi* Pungsay *gelungovi* (彭苏克格隆), aby si do Dolonnuuru zajistil pořízení úplného výtisku tibetského Ganjur a přislíbil finanční, materiální a organizační pomoc dvora. Ve 4. měsíci následujícího roku (1702) byl Ganjur v Pekingu již vytištěn a převezen do Dolonnuuru.³⁴ V průběhu dalších dvou staletí se do kláštera dostaly další úplné exempláře souborů kanonických textů a dalších knih. Na konci 19. století a na počátku 20. století dolonnuurské kláštery zažívaly období úpadku, při němž byly nadbytečné knihy přemísťovány do jiných vnitromongolských klášterů. Přesto údaje japonské výzkumné výpravy z roku 1935 dokládají množství knih shromážděných v Dolonnuuru. V roce 1935 byly v kláštorech Huizongsi a Shanyinsi uloženy následující exempláře tibetského kánonu

Huizongsi:

Larthangský xylograf (Ganjur)	1 exemplář	datace: 15. století
Pekingský xylograf (Ganjur)	5 exemplářů	datace: 1683

33 Například pověst „Dandar lharamba“ in *Öbür mongyol-un aman üliiger-ün čiyulyan* 2007: 87-98.

34 Ren Yuehai 2005: 135, originální mandžuský dokument uložen v Čínském prvním historickém archivu, fond 清朝内务府奏销档.

Pekingský xylograf (Danjur)	2 exempláře	datace: 1724
Pekingský xylograf (mongolský Ganjur)	1 exemplář	datace: 1720
Shanyinsi:		
Narhangský (Naitang 奈塘) xylograf (Ganjur)	1 exemplář	datace: 1313-1320
Pekingský xylograf (Ganjur)	2 exempláře ³⁵	datace: 1683

Kromě toho měl být v klášteře Huizongsi uložen také exemplář mandžuského Ganjuru z roku 1790.³⁶ Skutečnost, že dostupné zprávy nezmiňují v Dolonnuuru ve 20. století přítomnost mongolského Danjuru, pro jehož vznik měl Dolonnuur také určitý význam, snad souvisí s postupující sinizací Dolonnuuru a jeho okolí a také dokládá, že liturgická praxe i vzdělávací činnost v Dolonnuuru byla výhradně tibetojazyčná.

35 Ren Yuehai 2005: 136.

36 Ren Yuehai 2005: 138.

2. Císařský klášter Dolonuur a kulturně-společenské vztahy mezi Vnitřním a Mongolskem a Chalchou za dynastie Qing

2.1 Historie kláštera Dolonuur

Toponymum Dolonuur v ideální podobě *Doluyan nayur* znamená „sedm jezer“, která se skutečně kolem tohoto sídla nacházela. Čínský fonetický zápis toho jména je *Duolunnuoer* 多伦诺尔, historicky byl běžný i obecný název *Lama miao* 喇嘛廟. Historické kláštery Dolonuur se dnes nalézají ve stejnojmenném městě, které je administrativním centrem okresu Dolonuur (*Dolon nuur siyan*, *Duolun xian* 多伦县), který náleží k vyšší správní jednotce *Sili-yin youl-un ayimay* (*Xilinguo meng* 锡林郭盟) v Autonomní oblasti Vnitřní Mongolsko v Číně.

Dolonuur leží původně na východní hranici Čačarských kočovišť, ale území Dolonnuuru nebylo v mandžuské době jejich součástí. Podle Pozdnejeva bylo na konci 19. století bezprostřední okolí sídla natolik pusté a prosté veškerého travního porostu a z jižní a západní strany obklopené zcela pouštní krajinou, že stáda Mongolů putujících přes Dolonuur se zde nemohla dlouho zdržovat. Dolonuur leží na řece *Xihe* (mo. *Örtön-ü youl*). Již na konci 19. století bylo sedm jezer, která stála u zrodu toponyma Dolonuur, již téměř vyschlých a zůstávalo tu jen několik nepatrných vodních ploch.³⁷

Okolí Dolonnuuru bylo odedávna významným centrem jižního Mongolska. Ve 13. století zde bylo založeno jedno z hlavních měst mongolské říše *Shangdu* 上都 (středověký evropský název *Xanadu*), jehož ruiny se nalézají pouze 28 km severně od centra Dolonnuuru. *Shangdu* bylo vybudováno mezi lety 1252-1256. V první čtvrtině 17. století se do širšího okolí Dolonnuuru soustředila moc *Ligden qayana*, ačkoli o činnosti klášterů v jeho době v Dolonnuuru nejsou, pokud je mi známo, dostatečné písemné prameny.

Místem zásadního významu se však Dolonuur stal v roce 1691, kdy zde došlo k tzv. Dolonnuurskému sjezdu, při kterém přijali zástupci Chalchy poddanství ze strany mandžuského dvora výměnou za vojenskou pomoc a intervenci v bojích s Džungarským chanátem.

K historii Dolonnuurského sjezdu existují především dva základní podrobné prameny. Oba tyto prameny jsou psány z pozice velmi procísařské a promandžuské. Prvním z nich je *Bey-e-ber tayilaju örün-e umar-a-yin yajar-i töbsidkegsen toytaγayγsan boduly-a-yin bičig* (1992), čínsky *Qing zheng ping ding shuo mo fang lue* 親征平定朔漠方略.³⁸ Druhým pramenem je deník misionáře Gerbillona.³⁹ První pramen má navíc silnou tendenci ke stylizaci, je psán s odstupem od samotné

37 Pozdnejev 1898: 278.

38 Dílo bylo napsáno ve třech jazycích čínsky, mandžusky a mongolsky.

39 Du Halde 1735, IV: 252-288.

události a snaží se ji přenést čistě na úroveň obřadní a státotvorně sakrální. Druhý pramen má čistě deníkový charakter, je založen na bezprostředním pozorování. Navíc je psán z pohledu Evropana zasvěceného do prostředí qingského dvora.

Do oblasti Dolonnuuru prchlo množství Chalchů již v roce 1688 v důsledku obsazení Chalchy džungarským vojskem po oslabení západního chalského chanátu Jasaytu qan ayimayū, jehož vládce Čenggün byl v době vnitřních bojů mezi oběma ajmagy zabit Tüsiyetü qanem Čaqundorjem.⁴⁰ Intenzivní přípravy na sněm mezi představiteli Chalchů s císařem Kangxi probíhaly od jara roku 1691.⁴¹ Zvláště císař Kangxi si byl vědom významu chystaného aktu, a proto pověřil Úřad pro správu závislých území *Lifanyuan* (*Gadaγatu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun*) vedením pečlivé organizace.⁴² Za místo konání bylo vybráno místo mezi řekami Shangduhe 上都河 a Eertenghe 额尔腾河 (pravděpodobně Türgen γoul) zvané Qixi 七溪.

V souladu s císařovým příkazem se včas Tüsiyetü qan a Sečen qan dostavili na hranici yuanského Shangdu a řeky Tuligenhe 吐力根河 (Türgen γoul), zatímco Jasaytu qan se se dostavil na hranici Shandu s řekou Heifenghe 黑風河. Již po 20. dni 4. měsíce se do okolí Dolonnuuru shromáždili příslušníci vybraných Čaqarských chošunů.⁴³

EA 30.4.12.–9.5.1691 se císař Kangxi doprovázen svým nejstarším synem Yinti 胤禔 a třetím synem Yinzhi 胤祉 vypravil na cestu do Dolonnuuru přes bránu Dushikou 独石口. Organizace císařovy cesty se podobala lovecké výpravě, zatímco většina dvora a armády šla jinou, přímější cestou.⁴⁴ Císař v průběhu cesty téměř každodenně lovil zvěř a postupoval přibližně 40 až 60 *li* za den. Misionář Gerbillon byl také na výpravu pozván a byly mu vzdávány různé počty formou posílání jídel od císařského stolu a „tatarského čaje od císařových úst“.⁴⁵ Gerbillon byl ve volných chvílích císařem žádán o výuku geometrie, jak tomu bylo již dříve na dvoře v Pekingu. Zároveň musel Gerbillon provádět různá astronomická pozorování.⁴⁶ Na cestě do Dolonnuuru císaře předešli hlavní hodnostáři vnitřního dvora *Neidachen* 内大臣 Suoetu 索额圖 a vojenský generál prvního stupně *shiwei* 一等侍衛 Wu Dashan 吳達善, aby předali Tüsiyetü qanovi a Jibjundamba qutuγtovi příkaz, aby ve věci vraždy Jasaytu qana Sir-a a tayiji Mergena Aqaie prosili císaře o odpuštění viny dříve, než se sám do Dolonnuuru dostaví. Tüsiyetü qan a Jibjundamba qutuγtu

40 Ren Yuehai 2005: 13-14.

41 *Bey-e-ber tayilaju örün-e umar-a-yin γajar-i töbsidkegsen toytaγaysan boduly-a-yin bičig* 1992: 157. *Qalq-a nar-un sayuqu jerge ded-i toytuγaba.*

42 Ren Yuehai 2008: 31-39.

43 Ren Yuehai 2005: 19.

44 Halde 1735 IV: 252.

45 ... *il me fit l'honneur de m'envoyer un plat de la viande de sa table, & du Thé Tartare de sa bouche, ...* Halde 1735 IV: 252.

46 Halde 1735 IV: 253.

neprodleně poslali císaři žádost o odpuštění s tím, že vraždu oddůvodňují příklonem zavražděných k Ojratům a snahou napadnout centrální Chalchu. Záměrem Dolonnuurského sjezdu nebylo trestání některých představitelů chalchských chanátů, ale naopak upravení vnitřní situace Chalchy, přesto císař neprojevoval nad postojem Tüsiyetü qana a Jibjundamba qutuγty přílišné uspokojení.

EA 30.4.15–12.5.1691 přišla císaři zpráva od posla Úřadu pro správu závislých území, že Chalchové na místo setkání ještě nedorazili.⁴⁷

EA 30.4.17.–14.5.1691 v císařově přítomnosti byl uspořádán mongolský zápas (*böke*) za účasti chalchských zápasníků, který Gerbillon viděl poprvé v životě.⁴⁸

EA 30.4.20.–17.5.1691 císař nechal uvařit *chaomian* 炒面, který následně rozdával členům císařského doprovodu, kteří jej přijímali s obřadní poklonou.⁴⁹

EA 30.4.22.–19.5.1691 dorazila výprava k řece Shangdu a císař navštívil léčivé prameny *rasiyan*.⁵⁰

22.5.1691 se císař účastnil lovu, při kterém asistovalo množství místních Mongolů. Gerbillon si velmi pozorně všiml jednotlivých druhů zvěře a ptactva, reportážně zakreslil průběh lovu. Zvláště jej zaujal pták *huoji* 火鸡.⁵¹ Také 25.5.1691 připravili místní Mongolové pro císaře ohrazené loviště. Dalšího dne 26.5. poslal císař So san laoyé,⁵² aby Chalchy upozornil, že císař již přijíždí na místo setkání.⁵³ Chalchové byli dále upozorněni na to, že mají přijímat jako projev veliké blahosklonnosti císaře, že jejich přijetí za poddané se nemusí konat v Pekingu, ale že císař ráčil vážít dlouhou cestu do Dolonnuuru. Při této příležitosti Gerbillon vyjmenoval chalchské chany a zmínil se o Jibjundamba qutuγtovi:

... jeho (Tüsiyetü qana) nejmladším bratrem je jeden láma, který zapříčinil pád svého domu svou pýchou, neboť chtěl jít po boku s Velkým Lamou Tibetu a nechat se prohlásit za Velkého Patriarchu Východních Tartarů, jmenuje se Tchempzun tamba houtouktou. Prodlévá u Thouly, což je jméno jedné řeky, na jejímž břehu nechal postavit jednu tuze pěknou pagodu, a tam se nechával uctívat všemi okolními Tartary jako božstvo ...⁵⁴

EA 30.4.30.–27.5.1691 císař Kangxi osobně dorazil na území Dolonnuuru a sám si vytyčil místo pro postavení císařského tábora. Císař požádal misionáře Gerbillona, aby na místě přesně vyměřil světové strany a podle Gerbillonova výpočtu nechal císař postavit stanové město. Císařská

47 Halde 1735 IV: 254.

48 Halde 1735 IV: 255.

49 Halde 1735 IV: 258. *une certaine boisson rafraîchissante nommée Tchao mien: elle est composée de farine faite d'une espèce de bled de Turquie, ou de millet mêlée avec du sucre & de l'eau, le tout bien battu.*

50 Halde 1735 IV: 258.

51 Halde 1735 IV: 259-261.

52 Nepodařilo se mi jméno převést do současné transkripce.

53 Halde 1735 IV: 262.

54 Halde 1735 IV: 262.

rezidence se skládala ze čtyř ohrad a císař sám se usadil ve dvou spojených jurtech. Chalchští chanové a představitelé 49 jihomongolských chošuunů se rozložili 50 *li* od císařského tábora. Gerbillon byl usazen ve stanu ve vnitřní části tábora blízko místa, kde císař přes den pobýval.⁵⁵

EA 30.5.1.–28.5.1691 byl stanovený den pro setkání císaře s chalchskými chany a jihomongolskými šlechtici, které se však uskutečnilo až o den později. Císař nejprve provedl vizitaci utábořeného vojska a Gerbillon jej pravděpodobně doprovázel, protože podal velmi podrobný popis tábořiště.⁵⁶

Protože po mrtvém Jasaytu qanovi nastoupil ještě velmi mladý syn Sodnamdorji, na sjezdu jej zastupoval mladší bratr zemřelého Čewangjab s titulem *čin wang* (*qin wang* 親王).⁵⁷ Při setkání byl Tüsiyetü qan opět nucen podat omluvnou suppliku císaři, ale císař byl již rozhodnut zachovat všechny tři chanáty v nezměněné podobě.⁵⁸

EA 30.5.2.–29.5.1691 se obě strany přichystaly k velkolepému obřadnímu potvrzení nového vztahu poddanství Chalchů vůči mandžuskému císaři, při kterém nechal císař připravit obrovskou hostinu. Císař sám měl postaven žlutý stan na severní straně tábořiště, kde seděl na terase otočen čelem k jihu. Od císařského stanu směrem na jih se táhly dva dlouhé purpurové stany pro nejvyšší hodnostáře účastníci se sjezdu a mongolské vládce. Naproti císařskému trůnu stál stan, v němž byly přichystány zlaté a porcelánové předměty a další jídelní nástroje. Na dlouhých stolech, které se táhly na dvě strany na jih od císařského trůnu, bylo naskládáno množství jídla. Kolem císařského stanu stála v plné zbroji vojska osmi korouhví. V čele všech odznaků císařské hodnosti stáli čtyři sloni přivedení z Pekingu, dva po obou stranách, a také množství cvičených ptáků.⁵⁹ Ráno se účastníci ze 49 jižních chošuunů usadili v levém stanu, účastníci ze 7 chalchských chošuunů se usadili v pravém stanu, kolem se přichystali zbylí vojenští *jayisangové* a ochranné jednotky, celkem více než 1000 lidí. Jibjundamba qutuγtu, Tüsiyetü qan, Čečen qan a mladší bratr Jasaytu qana Čewangjab seděli v první řadě. Jibjundamba qutuγtu připadal Gerbillonovi jako člověk mohutné postavy vypadající na více než 50 let, přesto velmi svěží. Byl oděn v silnou žlutou saténovou róbu se spodním okrajem i s límcem lemovaným vzácnou kožešinou. Přes sebe měl omotanou šerpu barvy volské krve (*orkimji*). Vlasy i vousy měl zcela oholeny. Pokrývku hlavy představoval druh mitry ze žlutého saténu, jejíž čtyři rohy byly zvednuty a podšity neobyčejně kvalitním cibelinem (*zibeline*). *Qutuγtova* obuv byla z červeného saténu se zvedlou špičkou. *Qutuγtu* chodil v rámci

55 Halde 1735 IV: 264-265. Ren Yuehai 2005: 20.

56 Halde 1735 IV: 266.

57 Qasbaγan-a–Sečentü 2009: 150. Ren Yuehai 2005: 19.

58 Bey-e-ber tayilaju örün-e umar-a-yin γajar-i töbsidkegsen toytaγaysan boduly-a-yin bičig 1992: 159-160. *Tüsiyetü qan-u yal-a-yi keltüregülkü ba Jasaytu qan-u degüü-yi ergümjilekü yabudal-i olan Qalq-a nar-tu uqayulun jarlaba.*

59 Halde 1735 IV: 267.

chalchské reprezentace vždy jako první před všemi třemi chany. *Qutuγtu* a *Tüsiyetü qan* byli přijati císařem v pavilonu postaveném přímo před císařovým stanem ve středové ohradě. Když se chtěli *qutuγtu* a *Tüsiyetü qan* před císařem poklonit, byli jim uchopeni a zdviženi.⁶⁰ Jejich audience trvala asi půl hodiny, při které obřadně dostali pečeť a oficiální listiny, jimiž se císař zavazoval ponechat chalchským představitelům titul *qan*, kterému Gerbillon rozuměl jako titulu císařskému (*L'Empereur*).⁶¹

Když císař vystoupal na trůnní terasu, rozezněly se bubny a hudba. Představitelé Chalchy, jejichž počet včetně *taiji* asi 15 nebo 20 hodnostních tříd odhadoval Gerbillon na 700 až 800, pod vedením úředníků Úřadu pro správu záležitostí závislých území (*γadaγadu mongyol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun*) třikrát poklekli a devětkrát pobili hlavou o zem. Všichni ostatní hodnostáři a přítomní při tomto rituálu stáli.⁶² Císař poručil, aby ti z chalchských *taiji*, kteří byli zároveň mnichy, vyšli z řad ostatních světských hodnostářů a zařadili se k ostatním mongolským lamům, kteří se klanět nemuseli. Z povinnosti účastnit se genuflexe a prostrace byli vyňati také *Jibjundamba qutuγtu* a *Tüsiyetü qan*.⁶³ Kangxi vyhlásil odpuštění provinění *Jasaγtu qana*, poté vyhlásil žádost, aby se chalchské chošuuny přeorganizovaly po vzoru 49 chošuunů jihomongolských a vytvořily 34 chošuunů. Dále vyhlásil změnu systému udílení titulů, že místo starých titulů *jinong* a *noyan* udílených „od doby Čingis qaγana“ budou udíleny tituly *qinwang* 親王, *junwang* 君王, *beile* 貝勒, *beise/beize* 貝子, *gong* 公, *taiji* 台吉. Podle Gerbillona na hostině bylo přes 200 stolů, *Jibjundamba qutuγtu* a tři chanové měli každý pro sebe po jednom stolu, ostatní po dvou, třech nebo čtyřech osobách jeden. Na stolech byly přichystány čtvrtky krav a celé ovce. Císař Kangxi osobně nalil alkohol *Jibjundamba qutuγtovi*, *Tüsiyetü qanovi*, Čečen qanovi a Čewangjabovi a dalším 20 nejvýznamějším *taijiům*. „Chudáci“ Chalchové byli pompézní hostinou, císařovou blahovůlí a celkovou atmosférou natolik uvedeni v úžas, že zapomínali jíst.⁶⁴ Po hostině následovala vystoupení artistů, tanečníků a další zábavy.⁶⁵

3. dne 5. měsíce (30.5.1691) uspořádal Kangxi další zvláštní hostinu pouze pro chalchské chany a 35 členů chalchské aristokracie, které pozval přímo do svého stanu. Císař měl záměr vytvořit přátelskou atmosféru a povzbudit chalchské představitele k otevřenějšímu rozhovoru. Hostina trvala asi tři hodiny, císař nejvíce hovořil s *Jibjundamba qutuγtou*, který seděl vedle něho. *Tüsiyetü qan* a Čečen qan zvolali obdivem přání věčné vlády císaři Kangximu s postesknutím, že se

60 Halde 1735 IV: 268.

61 Halde 1735 IV: 269.

62 Halde 1735 IV: 269.

63 Halde 1735 IV: 270.

64 *Bey-e-ber tayilaju örün-e umar-a-yin γajar-i töbsidkegsen toytaγaysan boduly-a-yin bičig* 1992: 157-159. Halde 1735 IV: 270-271. Ren Yuehai 2008: 36. Ren Yuehai 2005: 20-21.

65 Halde 1735 IV: 272. *Les pauvres Kalkas qui n'avoient jamais rien vü de semblable, étoient tellement surpris, qu'ils ne songoient pas la plüpart à manger.* Halde 1735 IV: 272.

stali jeho poddanými tak pozdě. Zároveň Kangxi tvrdě upozornil na nezbytnost dodržovat zákony qingské říše.⁶⁶ Podle Gerbillona mělo setkání za účel především udělení nových titulů chalchské reprezentaci včetně nových obřadních oděvů, které si přítomní záhy převlekli. Také Jibjundamba qutuγtu „ve všem svém sebevědomí“ si ze starého oděvu ponechal pouze *orkimji* a boty. Jeho nový oděv představovala vesta ze žlutého saténu s ornamenty draků vyšívaných zlatými nitěmi. Chalchové opět odešli s devíti poklonami a třemi pokleknutími.⁶⁷

Císař však přesvědčoval Chalchy nejen o hloubce své humanity, ale také o své vojenské síle. 4. dne 5. měsíce (31.5.1691) oděn ve vojenské zbroji předvedl vojenské dovednosti vojska osmi korouhví. Poté přítomným Chalchům předváděl jednotlivé zbraně a zvláště ukázal střelbu z děla. Chalchové byli dosud neznámými zbraněmi uvedeni v takovou bázeň, že nebylo, k čemu by nevyjadřovali slova chvály a obdivu.⁶⁸ Císař tímto demonstroval svou připravenost k tvrdému tažení proti Galdanovi a utvrzoval důvěru Chalchů ke společnému boji.

6. dne 5. měsíce (1.6.1691) císař Kangxi osobně navštívil chalchský tábor, aby uviděl chudobný život prostších členů chalchského doprovodu, rozdával peníze a dobytek. Chalchská aristokracie vyjádřila před císařem přání, aby na místě sněmu na památku vybudoval klášter, načež císař Kangxi rozhodl o postavení kláštera, který se stal základem Dolonnuurského kláštera.

7. dne 5. měsíce (2.6.1691) císař vyjel na zpáteční cestu do Pekingu. Před svým odjezdem se ještě soukromě setkal s Jibjundamba qutuγtou a žádal je, aby dohlíželi na harmonický vztah mezi chalchskými aristokraty. Poté je jmenovitě obdaroval stanem, ve kterém v Dolonnuuru pobýval. Na své zpáteční cestě do Pekingu prý Kangxi pronesl: „Počínaje dávnou dynastií Qing byla budována z hlíny a kamení dlouhá zeď, moje dynastie prokázala blahosklonnost k Chalchům a zajistila tak, že ochrana severu bude v porovnání s dlouhou zdí ještě pevnější.“⁶⁹

Do Pekingu dorazila císařská výprava 11.7.1691 a na zpáteční cestě se císař opět intenzivně věnoval lovu.⁷⁰

2.2 Založení kláštera Huizongsi

Založení kláštera Huizongsi (mongolsky *Čiyulyan-u uy süm-e, Köke süm-e*) bylo skutečným slibem císaře Kangxiho chalchské aristokracii na Dolonnuurském sněmu. Kangxiho boj s Galdanem jako představitelem státotvorné moci západních Mongolů nebyl veden pouze válečnými a strategickými prostředky, ale byl to také boj, který probíhal na poli náboženských vztahů a měl

66 *Bey-e-ber tayilaju örün-e umar-a-yin γajar-i töbsidkegsen toytaγaysan boduly-a-yin bičig* 1992: 160-162. Ren Yuehai 2005: 21-22.

67 Halde 1735 IV: 272.

68 Ren Yuehai 2008: 38. Ren Yuehai 2005: 22.

69 Ren Yuehai 2008: 39. Ren Yuehai 2005: 22-23.

70 Halde 1735 IV: 288.

svou buddhistickou interpretaci. Zároveň při obsazení Chalchy Galdanem potřebovali chalchští aristokraté vybudovat pro sebe dočasné centrum na území jižního Mongolska (Vnitřního Mongolska), k čemuž mohl a měl Dolonnuur posloužit. Na stavbu kláštera zpočátku výrazně financovanou mandžuským dvorem dohlížel Jibjundamba qutuγtu, císař Kangxi přijížděl do Dolonnuuru jedenkrát ročně na vizitaci a Dolonnuur se tak stal místem setkávání chalchské šlechty s císařem.

V roce 1695 Galdan za pomoci tibetského *tiba* Sangyägyatso opětovně dobyl Chalchu. Teprve v roce 1696 císař Kangxi Galdana z Chalchy vyhnal a Galdan v roce 1697 zemřel. V návaznosti na to se v roce 1697 Jibjundamba qutuγtu a ostatní chalchští uprchlíci vrátili na chalchské území. Císař Kangxi v roce 1700 pozval do oblasti severního okolí dlouhé zdi Janggiy-a qutuγtu z qinghaiského kláštera Youningsi 佑寧寺, aby vedl pokračující stavbu dolonnuurského kláštera. V roce 1700 bylo z úřadu *Neiwufu huitong gongbu* 內務府會同工部 oznámeno, že dřevěné konstrukce klášterních budov dostatečně proschly, takže bude možné přistoupit k jejich natírání, zdobení a doplnění soch. Tyto práce byly provedeny mezi 4. a 6. měsícem roku 1701. V roce 1704 žádal Janggiy-a qutuγtu *Neiwufu* o výměnu poškozených součástí velké chrámové síně a mnišských obydlí a tyto požadavky byly záhy splněny. Nicméně již v roce 1701 je možno považovat klášter Huizongsi za hotový.⁷¹

V roce 1701 císař vyhlásil povinnost, že všechny chošuuuny jižního i severního Mongolska musí do Dolonnuuru posílat jednoho mnicha. Zároveň byl Janggiy-a qutuγtu prohlášen „generálním správcem dolonnuurského kláštera a *jasay lamou* v záležitostech vnitromongolského buddhismu“ *Duolunnuoer lamamiao zongguan Nei menggu lama shiwu zhi zhasake lama* 多倫諾爾喇嘛廟總管 內蒙古喇嘛事務扎薩克喇嘛. V Dolonnuuru měl pobývat pouze v letním období, na zimu se měl stěhovat do Pekingu.

Císař Kangxi provedl vizitaci dolonnuurského kláštera v letech 1705 a 1713. Při jeho návštěvách se shromáždilo množství představitelů Chalchy a chalchští mniši usazení v Dolonnuuru přesvědčili císaře, že Dolonnuur se stal významným duchovním centrem Mongolska. Potěšený císař dovolil Janggiy-a qutuγtovi déle pobývat v Dolonnuuru a klášteru udělil jméno Huizongsi 彙宗寺.⁷²

Byl-li vznik kláštera Huizongsi životním dílem císaře Kangxiho (1662-1722), tak vybudování druhého dolonnuurského kláštera, Shanyinsi 善因寺 (mong. *Sayin-i ündüsülegči süm-e, Sir-a süm-e*), bylo dílem následujícího císaře Yongzhenga (1723-1735).

Ren Yuehai se domnívá, že důvodem pro stavbu kláštera Shanyinsi byla snaha posílit autoritu Janggiy-a qutuγty za situace, kdy kulminovala sláva chalchského Jibjundamba qutuγty, který roce

71 Ren Yuehai 2005: 26.

72 Ren Yuehai 2008: 46.

1727 zemřel a k uložení jehož pozůstatků císař Yongzheng také vybudoval klášter Amurbayasqulangtu keyid, architektonicky ostatně velmi blízký dolonnuurským chrámům. Stavba kláštera Shanyinsi započala vztyčením dřevěných konstrukcí pekingskými řemeslníky v roce 1728. V rozměrech stavby a její pompéznosti se Yongzheng snažil překonat svého předchůdce a jeho stavbu kláštera Huizongsi.⁷³ V roce 1817 prošel klášter Shanyinsi rozsáhlou rekonstrukcí.

V letech 1732–1741 se klášter Shanyinsi stal dočasným sídlem chalchského Jibjundamba qutuγty, jehož bezpečí by v případě jeho přítomnosti v Chalše bylo v době vrcholících vojenských útoků Džungarů do Chalchy nejisté. Již v roce 1731 dostal Dondubdorji tajný příkaz od císaře Yongzhenga, že v případě zprávy o džungarském útoku na centrální Chalchu má být Jibjundamba qutuγtu neprodleně převezen do Dolonnuuru.⁷⁴ V roce 1732 se Jibjundamba qutuγtu počal postupně ubírat na jih a v podzimních měsících dorazil do Dolonnuuru.

V roce 1732 se stal Dolonnuur centrem administrativní jednotky *ting Doluonuor ting* 多倫諾爾廳, která byla pátou oblastí tohoto typu na území Vnitřního Mongolska po Rehe ting 熱河廳 (1723) se sídlem v Rehe 熱河, Guihua ting 歸化廳 (1724) se sídlem v Guihua cheng 歸化城, Zhangjiakou ting 張家口廳 (1724) a Bagouting 八溝廳 (1727).⁷⁵ *Duolunnuoer ting* byla založena v souvislosti s osmiletým pobytem II. Jibjundamba qutuγty v Dolonnuuru a snahou mandžuské vlády zvýšit nad touto lokalitou a jejím okolím administrativní dohled. Do jejího založení spadala regionální správa Dolonnuuru pod odpovědnost *Zhangjiakou lishi tongzhi ting* 張家口理事通知廳⁷⁶

2.3 Vnitřní a organizační struktura klášterů Huizongsi a Shanyinsi

Oba dolonnuurské kláštery měly společnou administrativní správu, v jejímž čele stál formálně Janggiy-a qutuγtu, zastupovaný výkonnou hlavou úřadu *jasaytu da lamou*. Především v 19. století bylo představenství Janggiy-a qutuγtu zcela nominální, neboť Janggiy-a qutuγtu pobýval již výhradně v Pekingu. Kromě společné správy však kláštery neměly žádné další vzájemné vazby. Také důchody určené pro jednotlivé mnichy z jejich domovských chošuunů přicházely přímo s určením konkrétního kláštera a nemohly se v případě potřeby dělit mezi mnichy jednotlivých dvou klášterů.⁷⁷

V centru každého z klášterů se nachází velký císařský chrám. Kolem něj se rozkládaly sídelní okrsky mnichů. V Kōke süm-e se okolo císařského chrámu rozkládaly také menší chrámy jednotlivých gegenu, kolem nichž se nacházely domky jejich *šabi*. Sídelní okrsky lamů byly značně

73 Ren Yuehai 2008: 59-60. Ren Yuehai 2005: 43-50.

74 Ren Yuehai 2008: 64-65.

75 Wuyungerile 2005: 67-68.

76 Ren Yuehai 2005: 159.

77 Pozdnejev 1898: 295. Tuto skutečnost dokazují také dolonnuurské kopiáře ve fondu M-166.

stěsnané, uličky úzké a špinavé, řada domků zchátralých a opuštěných.

Klášterní administrativní úřad (Úřad pro správu dolonnuurského kláštera) zahájil svou činnost v roce 1701 a podléhal přímo Úřadu pro správu závislých území Lifanyuan 禮藩院 (*yadayadu mongyol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun*). Hlavními hodnostáři v něm byli jeden *jasaγ lama*, tři *da lama* a jeden pomocný *da lama*, kteří byli ustanovováni z qingského dvora. Společně tvořili výkonnou správní organizaci pod patronací Janggiy-a qutuγty.⁷⁸ Také Pozdnejev potvrzuje, že ve správě kláštera stáli 4 *da lamové*, po dvou pro každý klášter. Da-lamové byli jmenováni Úřadem pro správu závislých území (*Lifanyuan*), od kterého také dostávali svou pečeť a plat.⁷⁹ Jejich pravomoce se vztahovaly na celé Vnitřní Mongolsko, ačkoli kopiáře dochované z konce 18. a počátku 19. století obsahují jen velmi málo dokumentů týkajících se záležitostí mimo samotný klášter.

V roce 1941, krátce před zánikem kláštera Dolonnuur, byla struktura klášterní administrativy následující. Pod vrchním dohledem Janggiy-a qutuγty existovala rada kláštera *huiyiting* 會議廳, která se dělila na oddělení všeobecných záležitostí *yongwuke* 總務科, spisové oddělení *wenduke* 文牘科, vzdělávací oddělení *wenjiaoke* 文教科. Tento úřad spravoval všechny záležitosti 10 úředních *sang*, 13 *qutuγtu-yin sang* a více než 400 mnišských domácností *dangzifang*. Nejvyšší funkce představovali *da lama*, *tuslayči da lama*, *demči*, *gesküi* a *nirba*. Na vedení jednotlivých *qutuγtu-yin sang* závisel především každodenní liturgický život součástí kláštera.⁸⁰

V dobách svého největšího rozkvětu obsahoval klášter Huizongsi společné chrámové budovy (Síň nebeských králů *Tianwangdian* 天王殿, Velká shromažďovací síň, Síň Šākyamuniho, Zadní síň, Východní a Západní síň, brány, prostranství na tanec *čam*, zdi *pailuur*), budovy administrativy kláštera a deset *sang* různých převtělenců–*gegenů*.

K deseti *sang* v klášteře Huizongsi patřily:

1. *Janggiy-a qutuγtu-yin sang*
2. *Tanjurwa qutuγtu-yin sang*
3. *Faldan siregetü qutuγtu-yin sang*
4. *Čilung qutuγtu-yin sang*
5. *Aja qutuγtu-yin sang*
6. *Biliytu nomun qan qutuγtu-yin sang*
7. *Raguwa qutuγtu-yin sang* (喇果)
8. *Noyan čorji qutuγtu-yin sang*

78 Ren Yuehai 2008: 47.

79 Ren Yuehai 2005: 84-91. Jako příklad této praxe viz dokument v kopiáři M-166, XH-2, fol. 8a.

80 Ren Yuehai 2008a: 58.

9. *Mergen nomun qan qutuytu-yin sang*

10. *Dalai čenbo qutuytu-yin sang*⁸¹

Jednotliví převtělenci, kteří měli své zastoupení v podobě *sang* v Dolonnuuru, byli původně významnými lokálními osobnostmi z Vnitřního Mongolska, Gansu a Qinhaie. Jejich usídlení v Dolonnuuru mělo přinést centralizaci tibetského buddhismu na územích pod vládou mandžuského císaře. Tuto centralizující kontrolu měl nepřímo vykonávat Janggiy-a qutuytu jako největší převtělenec Vnitřního Mongolska a současně nejvýznamější převtělenec s trvalým sídlem v Pekingu. Zároveň tito *qutuytu* v průběhu dynastie Qing získávali sídla v Pekingu a ve vrcholném qingském období tam také povětšinou reálně žili. Na sklonku dynastie Qing v době všeobecného úpadku pak opět přestala být jejich místa v Pekingu důsledně dosazována.⁸² V Dolonnuuru žil také Minjuur (také Mender 門德爾, 敏珠爾) qutuytu, který nedisponoval vlastní *sang*. Pozděje uvádí jen některé z 10 *qutuytu* v klášteře Huizongsi/Köke süm-e (Siregetü gegen, Γangjir gegen, Aja gegen, Arqa gegen/Raguwa gegen), což ukazuje, že koncem 19. století jejich reálný počet značně prořídil. Historii jednotlivých převtělců se podrobněji věnuje Ren Yuehai⁸³, který popisuje také architektonickou situaci jednotlivých *sang*. Nejvíce pozornosti věnuje Siregetü qutuytovi a Γanjurwa qutuytovi.

Tito převtělenci měli vlastní pokladny a poddané (*šabi*) a požívali tak jisté formy samostatnosti. Podle příslušnosti k určitému převtělenci se klášter dělil na jednotlivé ajmagy neboli *sang*, jak v ohledu praktického společenského života mnichů, tak i v ohledu administrativním.

Kromě toho mělo ve správní struktuře kláštera existovat pět tzv. *guancang* 官倉 „úřední *sang*“ s vlastní správou, liturgickým provozem a chrámovým majetkem. Úřední *sang* byly speciálně zřízeny, aby prováděly modlitby a liturgické čtení za blaho císařského dvora a státu. V každém ze dvou dolonnuurských klášterů bylo právě pět úředních *sang*, které byly schopny ze dvorského rozpočtu na svoji činnost získat až 3500 langů.⁸⁴

Klášter Shanyinsi zahrnoval palácovou část, kterou obýval císař při svých návštěvách, pět úředních *sang* a tři *sang* jednotlivých převtělců *qutuytu-yin sang*. Všechny součásti včetně jednotlivých obydlí mnichů (*dangzifang*) představovaly jednotky v podobě uzavřených dvorů

81 Ren Yuehai 2008: 47.

82 Na počátku 20. století mělo již v Pekingu trvalé sídlo 7 převtělců (*zhu Jing hutuketu* 住京胡圖克圖). (Miaozhou fashi 1997: 123-152.) Jak je patrné i ze životopisů obsažených v AE, převtělenci nepobývali v rezidencích v hlavním městě trvale. Také baron von Staël-Holstein, který v roce 1923 potvrzuje počet 7 pekingských převtělců, podotýká, že pouze jediný z těchto vysokých lamů byl aktuálně přítomen v Pekingu. (Staël-Holstein 1923: 401-402, 405.)

83 Ren Yuehai 2005: 104-113. Základní údaje k jednotlivým převtělcům jsou dohledatelné také u Miaozhou fashi 1997.

84 Ren Yuehai 2008a: 59.

orientovaných podél severojižní osy.⁸⁵ Pozdějev z převtělců žijících v klášteře Shanyinsi zmiňuje pouze Emči lamu.

Domy mnichů dosazovaných z chošuunů se čínsky nazývaly *dangzifang* 當子房. V klášteře Huizongsi se mělo nalézat kolem 100 domů tohoto typu. V klášteře Shanyinsi se měl jejich počet pohybovat okolo několika desítek.⁸⁶

2.4 Financování kláštera

Oba dolonnuurské kláštery byly postaveny na náklady mandžuské vlády, ale vydržování jejich mnichů spočívalo na odpovědnosti jednotlivých administrativních jednotek, které mnichy do kláštera povinně vysílaly. Praxe, že císař založil a vybudoval klášter, v němž by se přijímali mniši všech závislých *jasayů*, měla vycházet z příkladu běžného u vnitřních *jasayů*.

V době qingské dynastie mělo být klášteru Dolonnuur každoročně odváděno z dvorského rozpočtu 3500 langů stříbra, v době císařských návštěv přicházely navíc mimořádné dary a odměny. Společně s platbami z jednotlivých mongolských chošuunů na potřeby svých mnichů v klášteře činil celkový roční příjem obou klášterů 28000 langů.⁸⁷ Po vzniku Čínské republiky v roce 1912 byla v prvním roce odvedena na podporu kláštera částka 12122 langů bílého stříbra, ale již v roce 1913 poklesla tato částka na polovinu. V roce 1925 se jakákoli státní podpora klášteru zcela zastavila.⁸⁸

2.5 Laičtí poddaní kláštera

Většina velkých klášterů v mongolských oblastech reprezentovaných svými nejvýznamnějšími převtělenci postupem doby získala do svého přímého dědičného poddanství množství prostých obyvatel *šabi*. Lidé získávali status *šabi* buď z vlastního přání, nebo byli do poddanství kláštera převedeni vůlí své předchozí vrchnosti. Ani v druhém z těchto dvou případů se však z pohledu budoucích *šabi* nejednalo jen o změnu ekonomické vázanosti. *Šabi* mohli být systematicky vedeni a uvědomováni k náboženským znalostem *sir-a-yin šasin* více, než tomu bylo u poddaných světské vrchnosti.⁸⁹ V Chalše podobně významné kláštery s oficiálně uznanými převtělenci (*tamy-a-tai qutuytu*) tvořily z území okolí kláštera samostatné správní jednotky na

85 Ren Yuehai 2008: 61.

86 K architektonické struktuře a distribuci jednotlivých *dangzifang* v rámci obou dolonnuurských klášterů podrobněji Ren Yuehai 2005: 114-123, na základě čínských rukopisných materiálů o obou kláštěrech z roku 1943 vyšlých z činnosti Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera *Duolunnuoer lama yinwuchu* 多倫諾爾喇嘛印務處.

87 Ren Yuehai 2005: 142.

88 Ren Yuehai 2008a: 58.

89 M-85, Д-2, ХН-16, rok 1751 (*S'abi bologc'idiin dotor s'as'inii tuhai uhuulga nevtruuleh*).

úrovni chošuunů podřízené vyšší správě na úrovni ajmagů a čuulganů.⁹⁰ Samozřejmě také dolonnuurské kláštery získaly záhy velké množství poddaných v okolních oblastech, jejichž obecnou správu vykonával Úřad správy dolonnuurských klášterů *Dolon nuur-un bügüde blam-a bandi-nar-i jakiruyči jasay blam-a*. Na nižší správní úrovni *šabi* náleželi jednotlivým *qutuγtu-yin sang*. Z roku 1941 máme v japonské zprávě o dolonnuurských kláštorech zachování přesnou statistiku o poddaných a majetku jednotlivých součástí obou klášterů.⁹¹ Je potřeba si uvědomit, že v této době byl již klášter ve značném úpadku a okolí bylo značně sinizováno, což se jistě výrazně projevilo na složení a počtu dobytka poddaných *šabi* pocházejících především z řad mongolských pastevců.

Huizongsi

1. *Janggiy-a qutuγtu-yin sang*
2. *Fanjurwa qutuγtu-yin sang*
3. *Galdan siregetü qutuγtu-yin sang*
4. *Čilung qutuγtu-yin sang*
5. *Aja qutuγtu-yin sang*
6. *Biliγtu nomun qan qutuγtu-yin sang*
7. *Raguwa qutuγtu-yin sang*
8. *Noyan čorji qutuγtu-yin sang*
9. *Mergen nomun qan qutuγtu-yin sang*
10. *Dalai čenbo qutuγtu-yin sang*
11. *Minjuur qutuγtu*

Shanyinsi

12. *Namqai qutuγtu-yin sang*
13. *Emči qutuγtu-yin sang*
14. *Dongqor qutuγtu-yin sang*

15. *Dugong muchang* 獨公牧場 (pastviny Dugong ?)

16. *Qiawang muchang* 恰王牧場 (pastviny Qiawang ?)

Huizongsi–úřední sang

17. *Dajiwa cang* 大吉瓦倉
18. *Sangdui cang* 桑堆倉
19. *Quelin cang* 却林倉
20. *Tumutu cang* 土木圖倉

Shanyinsi–úřední sang

21. *Dajiwa cang* 大吉瓦倉
22. *Sangdui cang* 桑堆倉
23. *Quelin cang* 却林倉
24. *Nongnai cang* 農乃倉
25. *Tumutu cang* 土木圖倉

90 Ve Vnitřním Mongolsku mělo tento status pouze území *Küriy-e qosiyu*.

91 Ren Yuehai 2008a: 59-61.

<i>sang</i>	domácností	mužů	žen	celkem podda- ných	koní	krav	skotu	nájemní domy	země- dělská půda	věk <i>qutuyty</i>
1	83	110	143	253	200	744	933	7	+	50
2	50	92	101	193	30	315	105	5	+	27
3	63	95	96	201	200	410	1127	5	+	8
4	5	9	11	20	1	41	1	2	+	15
5	44	79	105	184	40	531	1081	4	+	30
6	12	14	21	35	8	99	125	0	+	18
7	25	35	30	65	-	137	302	?	+	?
8	20	28	32	60	-	53	57	3	+	18
9	58	105	122	227	150	1099	1093	0	+	35
10	33	38	78	116	113	240	1650	0	+	9
11	42	34	57	91	50	380	350	-	-	-
12	12	29	26	55	1	49	1	3	+	?
13	15	30	31	61	1	59	90	-	-	35
14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	24	66	64	131	100	380	338	-	-	-
16	14	28	33	61	10	157	105	-	-	-
17	14	29	30	59	45	46	54	20	+	-
18	1	3	3	6	2	5	1	3	-	-
19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	4	4	7	11	44	6	1	2	-	-
21	6	7	9	16	-	20	-	-	+	-
22	2	3	4	7	-	14	-	-	-	-
23	7	11	13	24	-	39	-	-	-	-
24	5	15	10	25	-	25	-	-	-	-
25	5	5	7	12	-	-	-	-	-	-

2.6 Povinnost opatrování mnichů pro dolonnuurské kláštery

Kromě platu na běžné životní potřeby, tedy každodenní obživu (peníze na stravu *künesün-ü mönggü*), byly chošuuny (a další administrativní jednotky odpovědné za vyslání konkrétního mnicha) povinny hradit náklady na mnišský oděv a na postavení a údržbu samostatného obytného domku (*baišing*) s ohradou (*ger küriy-e*).

Povinnost posílání mnichů se vztahovala na 49 jižních chošuunů, 57 severních chošuunů, 8 čaqarských chošuunů a chošuuny Tümedü u Guihua 歸化.⁹² Pravděpodobně se tato povinnost nevztahovala na západní mongolské oblasti (Qobdu-yin kijayar), mongolské oblasti v dnešním Xinjiangu, Mongoly v Kökenayuru, oblasti Tangnu Uriyangqai a Dariyangy-a. Pozoruhodně podrobná zmínka o povinnosti chošuunů dodávat do kláštera mnichy a zajišťovat všechny jejich potřeby se nachází v dopise Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera do oblasti Üjümüčin z roku 1782. Pisatel dopisu argumentuje ve smyslu tohoto základního pravidla, které stojí neměnné od založení kláštera samotným císařem, aby lépe vymohl dlužné povinnosti. V dopise se reálně připouští, že mnohé chošuuny mají ve zvyku své povinnosti vůči dolonnuurskému klášteru zanedbávat, ale zároveň je z výčtu dluhů üjümčinského wanga docela objektivně patrné, že podobně zatvrzelí dlužníci museli obzvláště zaneprázdňovat Úřad pro správu dolonnuurského kláštera a že dluhy za 4 až 5 let musely budit oprávněné podezření, že některé regiony brzy zcela přeruší své odvody pro dolonnuurský klášter.

Üjimüčin-ü jasaγ-un qošoi čečen čin wang Mahansuq-a tan-a ilegebe. kürgegülin irigüljü tusiyaqu-yi medetügei. kemekü-yin učir. bayičayabasu. man-u Dolun nuur-un yajar-a Qui tssung se süm-e bayiγuluγsan-dur aru öber-ün olan jasaγ-ud qariy-a-tu qosiyu qosiyun-ača quwaray-ud kürgegülin ilegejü man-u süm-e-dür saγulγaju degedü-yin⁹³ öljei-yin gürim ungsiqu quwaray-ud-dur saγuqu ger-ün idekü uuyuqu künesün-ü jerge-yi erten-ü toytaγaysan yosuγar ediige kürtele jalγamjilan oγayulaγsayar bayiγu-yi ülü kelelčikü-eče yadan-a. ...quwaray Jimba ... künesü ... basa saγuqu ger küriy-e jerge-yi bariγulju oγayultuγai kemen urida man-u yajar-ača kedü kedün uday-a tamay-a daruγsan bičig yabuγulbaču oyta kereg-dür abqu ügei-yi üjibesü olan jasaγ-ud-un jišiy-a-luγ-a tung neyilekü ügei. yerü wang tan-u qosiyun-u arad aliba alba bügüden-yi ene metü tasuldan bolbaču. γaγčekü man-u Dolun nuur-un Qui tssung se süm-e-dür saγuγsan quwaray Jimba-yin saγuqu ger küriy-e-ü jergeyi nigemüsüin tasulaqu bolbau. ... noqai jilün künesün-eče dutaγsan arban lang tabun čin. γaqai jilün künesün-eče dutaγsan arban tabun lang. üker jilün künesün-eče dutaγsan qorin dörben lang. baras jilün künesün-eče dutaγsan γučin jurγan lang tabun čin-yi bügüde nayan jurγan lang mönggü quwaray Jimba-yin urida ... ger küriy-e bariγulqu mönggü boluγad. baskü kedün jilün künesün-ü-eče dutaγsan nayan jurγan lang mönggü-luγ-a qamtu-yi nige nigen-iyer ilyan salγaju toγan-u yosuγar bayičayan čuγlayulju γarγayad .. ene jilün namurun dumdadu sar-a dotur-a ... oγayultuγai. (M-166, XH-1, fol. 24a-25a)

92 Podle kamenné stély, která byla v Dolonnuuru vztyčena v roce EA 53.3.1–14.4.1714 císař Kangxi při své návštěvě udělil rozvíjejímu se klášteru jméno Huizongsi a opětovně nařídil, aby se v něm shromažďovalo po jednom mnichu ze všech 48 (vnitřních), všech chalchských a ögeledských chošuunů. ...*tusqayilan čiyulγan-u uy süm-e kemen nereyidebei. döčin nayiman jasaγ kiged Qalq-a Ögeled yerü bügüde jaγun qorin toγatan jasaγ büri-eče nijiged quwaray saγulγabai. ...* Pozdnejev 1898: 292-293.

93 Začátek nadsazeného sloupce.

Je nepochybné, že mnichové v klášteře Dolonnuur měli představovat elitu selektovanou z mnišských obcí jednotlivých klášterů po celém mongolském území pod vládou mandžuského dvora. Nicméně tento ideál se alespoň na konci 18. století a v 19. století výrazně vzdaloval realitě. Dolonnuurské kopiáře ukazují, že mniši do Dolonnuuru přicházeli často neradi, nepříliš dobrovolně, rádi hledali možnosti k legálnímu návratu do domovských oblastí a občas se uchýlovali také k útěkům. Řada mnichů byla silně nedovzdělaná a řada vybraných adeptů navržených z chošuunů bývala odmítána pro dětský věk a základní neznalosti v liturgické praxi. Zdá se, že na konci 18. a na počátku 19. století byla od mnichů očekávána především zběhlost v liturgické četbě tibetských textů a hlubší vzdělání bylo v omezenější míře poskytováno teprve v dolonnuurském klášteře samém.

A. M. Pozdnejev v roce 1878 shledal v Dolonnuuru především lamy ze Sečen qan ayimaγu, v Sir-a süm-e také dva lamy z Tüsiyetü qan ayimaγu, poslední lama ze Sayin noyan ayimaγu zemřel rok či dva předtím a jeho místo bylo obsazeno lamou z jižního Mongolska.⁹⁴

A. M. Pozdnejevovi se podařilo v roce 1878 zjistit, že důchody odváděné na jednoho mnicha z jednotlivých chošuunů se navzájem odlišovaly. Důvodem byla míra bohatství nebo chudoby daného chošuunu. Nejvyšší důchod podle údaje A. M. Pozdnejeva zjištěného v roce 1878 přicházel ze Sayin noyan qan ayimaγu –62 langů. Jižní chošuuny odváděly obvykle 60 langů, ale charčinský chošuun jen 34-38 langů. U mnichů z Pung beyise-yin qosiyu Pozdnejev zaznamenal plat 52 langů.

95

V roce 1880 nebo 1881 poručil Úřad pro správu závislých území Lifanyuan klášterní správě, aby přijala opatření k obnovení posílání lamů z Chalchy. Koncem roku 1881 skutečně bylo z Chalchy posláno odpovídající množství mnichů. Jejich složení podle původu neodpovídalo přesně císařskému nařízení, protože chalchské ajmační sněmy se rozhodly osvobodit nejvíce zchudlé a zbídačelé chošuuny od této povinnosti a chybějící mnichy získat z chošuunů bohatších. A. M. Pozdnejev se takto setkal se dvěma lamy z Pung beyise-yin qosiyu, z nichž jeden nahrazoval scházejícího mnicha z Ce jasaγ-un qosiyu. Mnichové po roce 1881 vypovídali, že Chalchové silně pociťovali tíži odvádění důchodů pro nově dosazené dolonnuurské mnichy, které v součtu představovaly 10 000 langů ročně na vyživení mnichů, na mnišské oděvy měněné každé tři roky představovaly náklady 4 000 langů a jednou za deset let obnovování lamských obydlí představovalo pro Chalchu náklady 6 000 až 10 000 langů. Chalchové se nedomohli u Lifanyuanu zrušení povinnosti dosazovat do Dolonnuuru své mnichy a omezit tuto povinnost jen na jižní chošuuny. Ačkoli chalchské ayimagy i nadále mnichy do Dolonnuuru dosazovaly, odvody jejich důchodů byly krajně neuspokojivé. Správa dolonnuurských klášterů každoročně na jaře vysílala 8-12 lamů

94 Shodné údaje uvádí Pozdnejev 1887: 12 a Pozdnejev 1898:

95 Pozdnejev 1898: 296-297.

pověřených hospodářskými záležitostmi (*nirab*) k představenstvům jednotlivých chalchských *čiyulyanů*, ale ani tito poslové nepřinášeli často více než polovinu potřebné částky. Scházející peníze na jednotlivé mnichy byly doplňovány částečně z příjmů například za pronájem obchodních domů. Mniši tak sice nestrádali hladem a chodili také přiměřeně oblečení, ale jejich obydlí se rozpadala a mnozí mniši se raději přestěhovali do jurt postavených v jednotlivých dřevěných ohradách. Mnišské domky byly majetkem jednotlivých chošunů, které je nechaly postavit.

Na konci 19. století byla většina mnichů v klášteře původem z 8 čacharských chošunů. V té době se pravděpodobně pravidlo o povinném dosazování mnichů z jednotlivých chošunů dodržovalo jen u vnitřních *jasayů*, mnichů z vnějších *jasayů* bylo minimálně. Podle Pozdnejeva také všichni mniši náležející k ajmagům jednotlivých gegenů pocházeli výhradně z Čacharu.

S poboženými a nedostatečně opravovanými sídelními okrsky silně kontrastovaly velkolepé císařem fundované chrámy uprostřed jednotlivých klášterů, které podle svědectví A. M. Pozdnejeva ještě na konci 19. stol. udivovaly svou krásou, bohatstvím reliéfů a ornamentů a dalších architektonických prvků, které mu připomínaly chalchský Amurbayasqulangtu keyid.⁹⁶

2.7 Pekingský klášter Nayiraltu nayiramdaqu ordon a povinnost dosazování mnichů

Klášter Nayiraltu nayiramdaqu ordon byl založen v Pekingu v roce 1744 z původního sídelního paláce císaře Qianlonga, který v něm sídlil v době než se stal císařem. Při založení kláštera bylo povoláno na 500 mnichů z různých chošunů z Vnitřního Mongolska i Chalchy určených ke studiu v tomto klášteře, který byl od počátku míněn především jako vzdělávací centrum. Mladí mniši zde získávali tituly *γabji* a *rabjimba*. Náklady na obydlí, potravu, topivo, oděvy a další potřeby měly být podle počátečního nařízení placeny podobně jako v případě dolonnuurského kláštera z prostředků všech mongolských chošunů v poddanství mandžuské říše. Podobně jako v dolonnuurském klášteře, také do Nayiraltu nayiramdaqu ordonu posílali nové mnichy především jednotlivé místní administrativní jednotky po celém Mongolsku. Rozdíl byl především v tom, že jejich shánění více zprostředkovávaly centrální úřady (především Úřad mandžuského ambana v Yeke küriy-e),⁹⁷ zatímco v případě Dolonnuuru komunikoval *jasay-un terigün jerge blam-a* přímo s představiteli jednotlivých chošunů nebo ajmagů.

Ze čtyř chalchských ajmagů mělo být do kláštera Nayiraltu nayiramdaqu ordon odváděno ročně 5 mnichů, z vnitřních 6 čuulganů 10 mnichů. Mnichům mělo být odváděno po 2 lang stříbra platu každý měsíc, ročně mnichům 40 langů a na plat kuchaře 15 langů. Každý třetí rok měl být

96 Pozdnejev 1898: 298.

97 M-1, Д-1, XH-2754, rok 1749; XH-2782, rok 1753 (Doplňování mnichů na uprázdněná místa v pekingském klášteře).

mnichům zaplacen nový mnišský oděv za 30 langů.⁹⁸

Mniši, kteří absolvovali zdejší školu, tak mohli nacházet uplatnění a byli dosazováni do vyšších správních pozic menších klášterů na mongolských územích. C. Nasanbaljir uvádí statistické údaje pro léta 1797, kdy bylo ze tří chalchských ajmagů (Tüsiyetü qan, Jasaytu qan, Sayin noyan) odvedeno za roční náklady na stravu 204 mnichů v Pekingu a v Dolonnuuru 9 444 langů a na oděvy 5 282 langů.⁹⁹

Podobné povinnosti vydržování mnichů v císařem zřízených klášterech platily také v klášteře Sir-a sūme (Tügemel amurjiyuluyču sūm-e) u Qobdu, za jehož provoz odpovídaly ajmagy Jasaytu qana a Sayin noyana. Tytéž ajmagy podle stavu na počátku 20. století vydržovaly mnichy v Manjusiri-yin sūm-e v administrativním městě Uliyasutai (*sang-un qota*).¹⁰⁰

2.8 Janggiy-a qutuγtu¹⁰¹

Pro historii Dolonnuuru měli zásadní roli oficiální představitelé kláštera–linie převtělců *Janggiy-a qutuγtu*. O Janggiy-a qutuγtu existuje řada monografií, které podrobně analyzují živopisy jednotlivých generací Janggiy-a qutuγtu, které existují zpravidla ve dvou jazykových verzích, tibetské a mongolské.¹⁰² Vzhledem k tomu, že Janggiy-a qutuγtu nemají zásadní význam ke vztahům kláštera Dolonnuur s Chalchou a vzhledem k absenci nových poznatků z vlastního pramenného studia se nebudu v této práci historickému významu Janggiy-a qutuγtu věnovat.

2.9 Důsledky vzniku autonomního a samostatného Mongolska na klášter Dolonnuur a jeho historie ve 20. století.

Období po roce 1911, pádu dynastie Qing a vyhlášení autonomie Severního Mongolska, ukázalo, jak úzce byly život a prosperita kláštera Dolonnuur provázány s mandžuským císařským dvorem a lojalitou mongolských aristokratických rodů ke správnímu systému mandžuské vlády. Ze Severního Mongolska přestali přicházet další mniši a zcela ustalo již tak krajně nedostatečné financování mnichů zbývajících. Když v roce 1925 přestala čínská vláda Dolonnuur financovat, začali hromadně odcházet také mniši vnitromongolští a Dolonnuur se změnil na málo významný regionální klášter navíc v lokalitě již jen velmi málo etnicky mongolské, podporovaný především obyvateli okolních chošuuů, pro které jako jedině si zachoval charakter významného poutního

98 Perlee 1963: 26.

99 Perlee 1963: 27. Odkaz na archivní pramen v MÚHA neodpovídá současné katalogizaci.

100 Perlee 1963: 28.

101 Jméno Janggiy-a bývá obvykle kodifikováno s pravopisem Lcang skya v tibetštině, Janggiy-a nebo Jangjiy-a v mongolštině a Janggiy-a v mandžuštině. V čínštině se během doby ustálil zápis pomocí znaků 章嘉 namísto původního 張家 vázícího se k qinghaiskému původu I. Janggiy-a qutuγtu. V kopiářích Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera se však vyskytuje nejčastěji v podobě Jangja.

102 Sagaster 1967. Qing Yongzhang 2008. Wang Xiangyun 2000.

místa, zatímco pro vzdálenější mongolské oblasti jeho přitažlivost jako poutního místa byla v této době hluboce podkopána.

Význam Dolonnuuru jako města klesal mnohem pomaleji. V roce 1919 vydal Sunjatsen (Sun Zhongshan 孫中山) programový spis *Obranný plán budování státu Jiangguo fanglüe* 建國方略, ve kterém Dolonnuur měl hrát roli jako strategické centrum severovýchodní Číny a jako budoucí železniční uzel spojující severní a západní oblasti Číny (včetně dnešního Mongolska) s Velkým severním přístavem Beifang Gangda 北方港大. Z Dolonnuuru měly vycházet tři tratě na sever do Hailaru 海拉爾 a Mohe 漠河, druhá trasa do Herlenu 克魯倫 a třetí trať do Urumqi (Dihua 迪化), z níž postupně dále vycházely odbočky přes Urgu 庫倫 do Kjachty 恰克圖, přes Uliyastai 烏里雅蘇台 k ruským hranicím a z oblasti jižního Qobdu k ruským hranicím. Z Urumqi se poté trať měla větvit do Ili 伊犁 a přes Kašgar 喀什喀爾 do Hotanu 于闐 (Obrazová příloha č. 9).¹⁰³

Když v roce 1893 konstatoval Pozdnejev značný úpadek kláštera a mnišské populace v něm, zaznamenal necelých 400 mnichů v klášteře Shanyinse (Sir-a süm-e) a přes 500 mnichů v klášteře Huizongsi (Köke süm-e).

Pokles věhlasu kláštera spojený také s poklesem míry vzdělanosti a možností vzdělávání v klášteře působil, že z kláštera odcházeli jednotliví převtělenci, kteří v něm tradičně měli své sídlo spojeného s ajmagy a majetky v nich. V roce 1941 v klášteře reálně pobýval jen Ganjirba gegen a Dalai čenbo gegen. Mergen nomun qan a Noyan čorji gegen žili v Siluγun köke qosiyu. Biligtü nomun qan pobýval v Sili-yin γoulu, Čilong qutuγtu v Indii, Namqai gegen (z kláštera Shanyinsi) v Tibetu, Emči lama v chošuunu Üjemčin.¹⁰⁴

Rychlý pokles počtu mnichů dosáhl v roce 1941 počtu 70 mnichů v klášteře Huizongsi a 50 mnichů v klášteře Shanyinsi.¹⁰⁵ Sami japonští zpravodajové, od kterých pocházejí tyto údaje, poukazovali na skutečnost, že klášter Dolonnuur hrál s někdejšími počtem 3000 mnichů svou úlohu především za dynastie Qing a s jejím pádem zanikla i jeho sláva. Ve zprávě se počty dolonnuurských mnichů přirovnávají ke stále velmi vysokým počtům mnichů v dalších vnitromongolských klášterech *Beizimiao* (*Sili-yin γoul-un ayimay-un Abayanar-un qosiyu*, *Beise-yin süm-e*) s 1000 mnichů a klášterem *Kulunmiao* s (*Sili-yin γoul-un ayimay-un Barayun qayučid-un qosiyu*) se 700 mnichů. Zároveň si japonští zpravodajové pokládali otázku po důvodech sinizace okolí Dolonnuuru a ústupu mongolského obyvatelstva z této oblasti. K podobnému úpadku projevujícimu se poklesem počtu mnichů i chátráním klášterním budov docházelo v téže době například také na Wutaishanu (Příloha 14.).

103 Sun Zhongshan 1957: 197-200.

104 Ren Yuehai 2008a: 59-60.

105 Ren Yuehai 2008a: 52.

3. Vztahy okolních mongolských území ke klášteru Dolonnuur

Dolonnuur, který na přelomu 17. a 18. století sehrál významnou úlohu jako dějiště sjednocení Chalchy s mandžuskou říší, byl i v průběhu 18. století nadále místem občasných setkávání císaře s mongolskou chošunní aristokracií. Například v roce 1781 při návštěvě císaře v Dolonnuuru přišli chalchští představitelé předložit císaři obřadní dary.¹⁰⁶ Přesto se již na konci 18. století stával Dolonnuur pro celek Chalchy místem vedlejšího zájmu, jak je zřejmé z korespondence v kopiích Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera. Chalchští nojonové a jejich poslové mnohem častěji dojížděli do Pekingu než do Dolonnuuru a tam také s pověřenými osobami (zpravidla s dolonnuurským *demči nirabou*) vyřizovali potřebné záležitosti a povinnosti týkající se Dolonnuuru.

Dosavadní výzkum mi umožňuje popisovat vztahy kláštera Dolonnuur s okolním mongolským územím jen ve vybraných, navzájem neprovázaných, ale značně podstatných a různorodých oblastech.

3.1 Dolonnuur jako útočiště chalchského Jibjundamba qutuytu

V letech 1733 až 1741 byl II. Jibjundamba qutuytu Luvsandambiidonmi (Rje btzun dam pa sku phreng gnyis pa blo bzang bstan pa'i sgron me, 1724-1757)¹⁰⁷ na základě nařízení císaře Yong Zhenga přestěhován do Dolonnuuru z důvodu ohrožení jeho bezpečnosti v době válek s Ojraty. Podle Hurelbaatar¹⁰⁸ se v Chalše proslýchalo, že Ojrati chtějí Jibjundamba qutuytu zajmout a odplatit na jeho osobě smrt Galdana bošuyta. Existuje řada pramenů týkajících se doby, kdy Jibjundamba qutuytu v Dolonnuuru pobýval. Je zřejmé, že jakkoli byl pobyt v Dolonnuuru (alespoň z pohledu mongolské aristokracie) do jisté míry nedobrovolný, znamenal pro rozvoj kláštera Dolonnuur velké povzbuzení a sehrál významnou úlohu v jeho roli kulturní.

Jibjundamba qutuytu byl do Dolonnuuru dopraven v doprovodu těchto hodnostářů: *Yeke jangjun-u tuslayči jangjun; Qalq-a-yin jegün yar-un čerig-ün tusulaqu jangjun, jasaγ, qošoi čin wang* a jejich podřízených vojsk. Jibjundamba qutuytu neustále doprovázeli dva tělesní strážci *kiya*.¹⁰⁹

V Dolonnuuru žil Jibjundamba qutuytu pod silnou ochranou zorganizovanou mandžuským dvorem. Byl vychováván v prostředí, které odkazovalo na pobyt I. Jibjundamba qutuyty v Dolonnuuru a na jeho kontakty s císařem Kangxi. V průběhu dolonnuurského pobytu byl dostavěn klášter Amarbayasqulangtu jako další významný císařský klášter po Dolonnuuru. V roce

106 M-31, Д-1, ХН-18, rok 1781, fol. 9.

107 K životu a dílu viz Byambaa 2004, I: 57-58.

108 Hu'elbaatar 2010: 137.

109 Hu'elbaatar 2010: 138.

1738 byl dolonnuurský Duinqor Manjusiri qutuγtu slavnostně ustanoven za učitele II. Jibjundamba qutuγty.¹¹⁰ V roce 1739 navštívil II. Jibjundamba qutuγtu pekingský klášter Jandan juu, přičemž byl přijat v doprovodu Duinqor qutuγty a Erdeni šangjodby¹¹¹ u císaře na audienci.¹¹²

L. Hu'relbaatar věnoval období života II. Jibjundamba qutuγty v Dolonnuuru menší kapitulu ve své knize o životech osmi chalchských Jibjundamba qutuγtů.¹¹³ Styl knihy kolísá sice na pokraji historického textu a literárního vyprávění, ale hluboká pramenná znalost autora dává jednotlivým faktografickým zmínkám velkou váhu. Především však ukazuje pobyt Jibjundamba qutuγty v Dolonnuuru jako spíše neblahý, kriticky přijímaný i ve své době jako omezení svobod a rozhodování Jibjundamba qutuγty.

V této práci uvedu několik dokumentů, které zdaleka nevyčerpávají řadu pramenů k pobytu Jibjundamba qutuγty v Dolonnuuru uložených v Mongolském ústředním historickém archivu.¹¹⁴ Doplňující dokumenty jsou uvedeny v přílohách v transkripci (Přílohy 1-3).

TT 5.7.14.–2.12.1740. Úřad pro správu závislých území předává Jibjundamba qutuγtovi císařův příkaz, aby se z Dolonnuuru nejprve odebral do Chalchy a teprve po dvou letech požádal o možnost přijít na audienci k císaři. M-85, Д-2, ХН-8, fol.2

γadaγadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u bičig. šasin-i

mandayuluγči Jebzundamba qutuγtu-dur ilegebe. man-u jurγan-ača

ayiladqaγsan anu. šajin-i mandayuluγči Jebzundamba

qutuγtu-yin bičig. γadaγa-du mongγol-un

törü-yi jasaqu yabudal-un yamun dur

ergübe. ulamjilan

ayiladqaqu-yi γuyuqu-yin učar.

boγda ejen. namayγi qoyitu jil noγuγ-a γaruγsan

čay-tur ijaγur-un nutuγ-tur

γartuγai kemen

jarliy baγulyaγsan-i kičiyen dayaju. qoyitu jil darui

nutuγ-tur γarumui. öčüken toyin bi.

oldabasu. ene jil King qota-dur odču

boγda ejen-ü amuγulang-i erer-e

tingri-yin čirai-yi baralqasuyai kememüi. minü ene

čing ünemlekü sanayan-i jurγan-ača ulamjilan

110 Hu'relbaatar 2010: 140.

111 *Erdeni šangjodba* byl úřad, který měl na starosti vrchní správu poddaných šabi Jibjundamba qutuγty a odpovídal také za pohyb a činy Jibjundamba qutuγty.

112 Hu'relbaatar 2010: 142.

113 Hu'relbaatar 2010: 137-147.

114 M-1, Д-1, ХН-2511, rok 1729, 7 fol.; ХН-2635, rok 1737, 2 fol.; ХН-2642, rok 1738, 2 fol.; ХН-2676, rok 1741, 9 fol.

ayiladqaqu ajiyamu. egün-ü tula ergübe kemegsen-i
Tngri-yin tedkügsen-ü tabuduyar on
namur terigün sar-a-yin sin-e-yin
γurban-dur. juučin-u terigün jerge-yin
kiy-a naran-dur ögčü ulamjilan
ayiladqaγsan-dur
jarliy qutuγtu-yin ayiladqaγsan-i medebe. qutuγtu qoyitu
jil Iben-dür odumui. basa King qotan-dur
irebesü. qoyisi uruγsi yabuqui-dur
erke ügei jobayaqu jödeküi-dür kürümüi.
qutuγtu ireküi-yi bayituyai. Iben-dür kürčü
eldeb kereg-i sidkejü. ...-ün emüskijü
nigen qoyar jil boluγsan-u qoyin-a.
jiči jarliy-i γuyuju King qota-dur
iretügei kemegsen-i kičiyen dayaju. egün-i
mongγolor orčiyulju iregsen elči-dür
tusiyar ögčü ilegebe egün-ü tula
ilegebe.
Tngri-yin tedkügsen-ü tabuduyar on namur-un terigün
sar-a-yin arban dörben

Překlad:

Dopis z Úřadu pro správu závislých území. Posláno Jebzundamba qutuγtovi, nechávajícímu rozkvétat náboženství.

Na náš Úřad přišla [následující] žádost:

Jebzundamba qutuγtu, dávající rozkvět náboženství, podal dopis Úřadu pro správu závislých území: „Věc: žádost o doručení oznámení

Císař mně přikázal, abych se následujícího roku vrátil v době, kdy začne růst tráva, na své původní území.

Pilně dbaje na seslaný příkaz, následujícího roku se navrátím na původní území. Já nízký mnich, bude-li to možné, v tomto roce se vydám do Pekingu a předstoupím před nebeskou tvář, abych vzdal poctu císaři. Tento můj upřímně myšlený záměr račte z Úřadu pro správu závislých území oznámit [oznámit své posouzení]. Proto bylo posláno."

V pátém roce éry *Tngri-yin tedkügsen*, 3. dne 1. měsíce, prostřednictvím Narana, *Juučin-u kiy-a* prvního stupně, byla podána [jeho] žádost.

Vzali jsme na vědomí [tuto] žádost od císařem ustanoveného (?) převtělenec. Převtělenec [necht'] se vypraví na sever k řece Iben. A kdyby přišel do Pekingu, dojde k tomu, že při cestování na sever a na jih nutně bude strádat a trpět nepřijemnosti. Ať převtělenec [do Pekingu] nejezdí, necht' [nejprve] zajede k Ibenu, vyřeší různé záležitosti, a po jednom, dvou letech opět požádá o [císařský rozkaz] a přijde do Pekingu. Necht' toho pilně dbá. Bylo to přeloženo do mongolštiny a svěreno přichozímu poslovi a posláno po něm.

5. roku éry *Tngri-yin tedkügsen*, 14. dne prvního podzimního měsíce. (TT 5.7.14.)

TT 6.6.4.–16.7.1741. Úřad pro správu závislých území přeposílá na úřad *Erdeni šangjodba* příkaz o ustanovení vojenského doprovodu Jibjundamba qutuŷty k návratu do Kūriy-e. M-85, Д-2, ХН-6

○ *γadaŷa-du mongŷol-un törü-yi jasaqu
yabudal-un yamun-u bičig. Qalq-a-yin
erdeni šangjodba Dorji Wangšuy toyin-dur
tusiyan ilegebe. medetügei kemekü-yin učar.
kiy-a jakiruyčiči sayid-ud-un ɣajar-ača
kürgejü iregsen bičig-dur. Man-u ɣajar-ača
kūriyen-ü ɣajar-a qutuŷtu-yi qarilčan
saɣular-a ilegekü kiy-a qaraq-u-yin učar
köbegetü sir-a-yin terigün jerge-yin kiy-a
kiy-a-yin jisiyan-u janggi. jingsen-ü/jingken-ü
hafan Urtunasutu. Siluŷun čayan-u ɣudayar
jerge-yin kiy-a. kiy-a-yin arban-u daruy-a
Gioroi Jooking tan-i abču Tngri-yin
tetskügsen-ü jirɣuduyar on jun-u segül
sarayin sineyin jirɣuy-a beyeben*

üjügülün ayiladqaysan edür.

*jarliɣ Urtunasutu. Jooking-i kūriyen-ü ɣajar-tur
qutuŷtu-yi qarɣaljan ilegeküi-dür qaran-a kemegsen-i
kičiyen dayaju. tan-u jurɣan-ača ulamjilan
yabuɣulbasu jokiqu ɣajar-tur nayidabar yabuɣulqu
Doluŷan nayur-un ɣajar-dur qutuŷtu-yi
qarɣaljaqui-dur ilegegsen Siluŷun sir-a-yin
ded jerge-yin kiy-a Sangbuu. Siluŷun čayan-u
ded jerge-yin kiy-a Šomingɣ-a-dur bičig
ilegejü. qutuŷtu-yi qarɣaljaju kūriyen-dür
ɣajar-tur qutuŷtu-yi qarɣaljaju-tur saɣutuyai.
qutuŷtu-yi qarɣaljan saɣulyar-a ilegekün terigün
jerge-yin kiy-a Urtunasutu. ɣudayar jerge-yin
kiy-a Gioroi Jooking tan. Begejing-eče
jun-u segül sarayin qayučid-iyar mordayulju.
kūriyen-ü ɣajar-dur kürüged. Sangbuu Šomingɣ-a-yi
qalaŷsan-u qoyin-a. jiči Sangbuu Šomingɣ-a-yi
getergü ilegetügei kemejügüi. eyimü-yin tula.
man-u jurɣan-ača kiy-a Sangbuu tan-dur
bičig yabuɣuluŷsan-ača ɣadan-a egün-ü
tula medetügei kemen tusiyan ilegebe.
3 on-du qayulba. basa ulayan deger-e bičibei*

*Tngri-yin tetkügsen-ü jiryuduyar on jun-u segül
sarayin sineyin dörben-e.*

Překlad:

Dopis od Úřadu pro správu závislých území. Posláno příkazem urozenému mnichu Dorji Wangšuyovi, chalchskému *erdeni šangjodbovi*.

Věc: Na vědomí se dává

V dopise, který přišel z úřadu *kiy-a jakiruyči sayidū* [stojí]:

„Věc: opatření *kiy-a* od našeho úřadu pro vyslání za účelem usazení převtělence na území Kūriy-e

Jingsen-ü hafan [velitel se stužkami] Urtunasutu, *kiy-a-yin jisiyan-u janggi*, od *kiy-a* prvního stupně z [chošuunu] Kōbegetü sir-a. Gioro Jooking, velitel desátky *kiy-a*, od *kiy-a* třetího stupně [chošuunu] Siluyun čayan, [tyto dvě osoby] jsme nechali osobně předstoupit a oznámili jim:

Podle rozkazu bude se pečlivě následovat toho, aby Urtunasutu a Jooking šli, aby dopravili převtělence na území Kūriy-e. Z vašeho Úřadu budou vysláni na příslušné místo. Kromě toho dříve od nás zde byli vysláni do Dolonnuuru k dispozici převtělenci Sangbuu, *kiy-a* 2. stupně, z [chošuunu] Siluyun sir-a a Šomingy-a, *kiy-a* 2. stupně, z [chošuunu] Siluyun čayan. [Těmto] byl poslán dopis, aby převtělence dopravili do Kūriy-e a poté, co bude dopraven, ať zůstanou v Kūriy-e k dispozici převtělenci. Urtunasun, *kiy-a* prvního stupně, a Jooking, *kiy-a* třetího stupně, zde od nás opatření pro dopravení převtělence do Kūriy-e, ať jej vypraví z Pekingu na cestu v poslední dekádě posledního letního měsíce, když dojedou do Kūriy-e, poté, co bude Sangbuu a Šoomingya propuštěn, ať jsou Sangbuu a Šomingy-a posláni nazpět. Proto bylo posláno.“

Proto bylo z našeho úřadu posláno a dáno na vědomí.

TT 6.6.4.

TT 10.2.11.–13.3.1745. Příkaz ke svolání vojska z poddaných Jibjundamba qutuγtu pro vojenský doprovod na qutuγtovu cestu do Dolonnuuru. M-85, Д-2, ХН-10, fol. 2.

Qalq-a-yin jegün yar-un čerig yi

jakirqu tusalayči jangjun jasay-un törü-yin

gyun wang-un bičig

šangjodba tan-dur ilegebe. jarlaju jegegülküi yin

učir

qutuγtu-yin biy-e

jarliγ-iyar Doluyan naγur-un γajar-a

degedü-yin amuγulang erir-e očiqu tula man-u

Qalq-a-yin dörben ayimaγ ba šabinar-ača

küriyen-ü oyir-a beledkejü saγulyaγsan čerig

ba kergemten.

qutuγtu-yi daγaju yabumui. eyimü tula tan-u γajar

-ača šabinar-un qoyar jaγun čerig-ün arad-i bey-e

boluγsan ba čöm jalaqu silabai er-e berke ulus-i

jer jemseg ba. qubčasu sayitai-yi ere-yin

γurbayad tarγun unuly-a mori. qoyar kümün-ü

*qunarun-du ačily-a nijiged sayin temege.
tabun kümün-dü nijiged sine sayin mayiqan.
nige jil-ün elbeg sayin künesü-tei yi
büridken ögčü mordayuluḡad.
Tngri-yin tedkügsen-ü arbaduḡar on jun-u
terigün sarayin sineyin nigen-dür
mön kü küriyen-ü ḡajar-a erke ügei
irejü čuḡlaqu-bar jarlayuluḡtun. ene
čerig-ün kereg masi erkim-ün tula
yerü oludaju ülü bolumui.
egün-ü tula medetügei kemen ilegebe:
Tngri-yin tedkügsen-ü arbaduḡar on qabur-un dumdadu sarayin arban nigen*

Překlad:

Dopis *jangjun jasaḡ-un törü-yin gyun wanga* pomocného správce chalchského východního vojska

Posláno Šangjodbovi.

Věc: poručení k zapůjčení [vojska] ?

Protože *qutuḡtu* osobně půjde z [císařského] nařízení do Dolonnuuru za účelem vyhledání nejvyššího pokoje [pozdravení císaře], vojsko a úředníci z našich chalchských čtyř ajmagů a *šabi*, kteří byli připraveni a usazeni v okolí Küriy-e, půjdou jako doprovod *qutuḡty*.

Z toho důvodu, pošlete a vybavte od sebe 200 vojáků ze *šabi*, lidi dospělé, všechny statné a schopné cesty, se zbraněmi, třemi dobrými oděvy na [jednoho] muže (?), tlustými jizdními koňmi, jedním nákladním zvířetem na výstroj (oděvy) jednoho pro dva lidi, dobrými velbloudy, jedním na pět lidí, novými dobrými stany, dostatečnou dobrou potravou na jeden rok. Nechť je vyhlášeno, aby se bezpodmínečně dostavili a shromáždili na místě téhož kláštera (Küriy-e) k 1. dni prvního letního měsíce 10. roku éry *Tngri-yin tedkügsen*.

Protože je záležitost tohoto vojska velmi závažná, je zcela nepřípustné, abyste jej neposkytli.

Z toho důvodu jsme poslali na oznámení.

10. roku éry *Tngri-yin tedkügsen*, 11. dne prostředního jarního měsíce. (TT 10.2.11)

3.2 Dosazování mnichů do kláštera Dolonnuur a jejich financování

Povinnost opatrovat mnichy kompetentní k výkonu liturgických činností v klášteře Dolonnuur (především v dolonnuurském klášteře Huizongsi), poskytovat jim pravidelné finance na stravu, mnišský oděv a stavět cihlová obydlí předepsaného typu patřila k nejtěžším ve vztahu mongolských chošuunů ke klášteru Dolonnuur. Tato povinnost představovala pro řadu oblastí jedinou formu kontaktu s klášterem Dolonnuur, nicméně alespoň teoreticky pokrývala všechny správní jednotky (pravděpodobně mimo *šabi* Jibjundamba *qutuḡty* a dalších *tamaḡ-a-tu qutuḡtu*) vnitřních *jasaḡů* a vnějších *jasaḡů* tří, později čtyř chalchských ajmagů. Nenalezl jsem dostatečné doklady, které by svědčily o tom, že by povinnost dosazování mnichů do Dolonnuuru byla v druhé polovině 18. století nebo později rozšířena na nová dobytá území pod mandžuskou správou, tedy západní

mongolské ajmagy.

Tato povinnost byla ustanovena již ve výnosu císaře Kangxi, kterým zakládal klášter Huizongsi. Podle jeho verze zapsané na kamenné stéle v Dolonnuuru císař zakládal klášter pro blaho všech podřízených mongolských oblastí (8 čacharských chošuunů, 49 vnitřních a 50 vnějších chošuunů) a nařizoval, aby z každého chošuunu bylo posíláno po jednom mnichu.¹¹⁵ Janggiy-a qutuytu dostal příkaz pobývat v letním období v Dolonnuuru a v zimním období v Pekingu. Bylo shromážděno 180 mnichů, kteří byli dáni pod správu Janggiy-a qutuytu.

Již v úvodu jsem zmiňoval, že tato povinnost vztahující se na všechny chalchské chošuuny se odráží ve velkém množství dokumentů týkajících se opatrování mnichů, zasílání peněz, omluv za nesplněné povinnosti a finanční odvody a obsahujících upomínky a výzvy od Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera. Tyto dokumenty jsou obsaženy téměř ve všech fondech jednotek místní správy, v nichž se dochovaly kopiáře odeslané nebo mnohem sporadičtěji přijaté pošty nebo takové, které obsahují větší počet originální korespondence. Nejbohatším pramenem však je šest kopiářů přijaté a odeslané pošty Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera. Protože se jedná o kopiáře, obsahují doslovné přepisy znění korespondence s jednotlivými chošuuny, jejíž styl a obsah je shodný nebo velmi obdobný jako u korespondence nacházené ve fondech jednotlivých chošuunů. V šesté kapitole práce se proto budu věnovat pouze systematickému rozboru vybraných dolonnuurských kopiářů jako zástupného pramene za jednotlivé fragmenty korespondence s Úřadem pro správu dolonnuurského kláštera. Na tomto místě uvedu pro srovnání jen jediný dokument plně zapadající do stylového a obsahového kontextu zmiňovaných kopiářů. Jedná se o dopis, který je zároveň nejstarším mně známým příkladem tohoto typu dokumentů (datován 21.4.1763).

ilegekü bičig

Doluγan naγur-un süm-e-yin bügüide

lam-a bandi nar-i jakiruyči tamaγ-a

[Doluγa]n naγur-un süm-e-yin bügüide blam-a bandi nar-i jakiruyči

jasay-un terigün blam-a sayan-i ondoryayči Biligtü nom-un qan

tan-u bičig.

Qalq-a-yin jasad-un terigün jerge tayiji Fongsurungjab tan-dur ilegebe.

medetügei kemekü-yin uçar. man-u tamaγ-a-yin γajar-un medegülügen

anu. bayičaγabasu jasad tan-u qosiyun-ača kürgejü iregsen bičig-tür.

man-u qosiyun-ača. tan-u qoyar süm-e-dür saγuγsan quwaray-ud

ene jilün künesün-ü uçar-tur. önüken minü γajar-ača. dotayu

jiran lang mönggün-ü ün-e-yi. ene darui kürgegüjü ilegey-e kemen.

115 ...*bi jiyān joriju süm-e bayiyuluyad jasad büri-eče nijiged quwaray čuγlayul-un terigülegči blam-a talbibai. ...*
Pozdnejev 1898: 292.

*tamaγ-a daruγsan bičig batulaju ergügsen bolbaču. qoyiši iretele
 man-u qosiyun-u γajar-tur tüyimer sitayad. času
 ...yerü yeke bolju maši berke jud boluγsan. qosiyun-u arad-un
 ... čöm darqajuγui bayičayabasu ene darui jarlaju ...
 jokiqu bolbaču. γaγča jud-tur učaraγsan qoni. mal
 Doluyan nuur-un γajar-a kürekü bayituyai. öber-iyen
 ečeju yerü kereg-tür kereglekü ügei boluγsan anu
 üneker tulada. γuyuqu anu qoyitu jilün künesü
 luγ-a qamtuda jun-u čaγ-tur erke ügei
 kürgegüljü ilegesügei kemen egünü tula ergün baribai
 kemejügüi. eyimü-yin tula edüge iregsen tusalayıči
 Čeden. kiy-a Subuγultai tan-yi saγartan negeju/nekeju quwaray
 Sarab. Jamso. Sodba tan-u künesün-eče dutaγsan
 jiran lang möngü-yi edüge oγaju ög kemegsen-dür.
 tusalayıči Čeden. kiy-a Subuγultai tan jasaγ-un tamaγ-a
 ... bičig-yi man-u yeke jiwa-dur talbiju. Tngri-yin
 tedkügsen-ü qorin doluduγar on ebül-ün segül sarayin arban
 qoyar-tu jiran lang mönggü-yi külüstei jigelejü abuyad
 quwaray Sarab. Jamso. Sodba nar-tur tušijan
 oγajuγui. eyimü-yin tula egünü uçar-a jasaγ
 tan-dur tamaγ-a-du bičig yabuγuluy-a. kürügsen-ü
 qoyin-a. man-u yeke jiwa-ača jegelegsen jiran lang
 möngü-yi jigelegsen edür sar-a-ača degegši eke
 külüstei qamtu-yi boduyad. kürgegülin ilegeju
 tusiyatuyai kememü kemen medegüljügüi egünü tula
 ilegebe. dalan ... lang. yisün čin mönggün-i
 ...uγan-u γaryaju yabuγuluyasan yabudal-yi temdeglebe
 Tngri-yin tedkügsen-ü qorin naimaduγar on qabur-un segül sarayin
 sineyin yisün-e
 egün-ü Qobayaltai jun-u terigün sarayin arban yisün-e kürgeju irebe (M-36, Д-2, ХН-53, fol. 2)*

3.3 Prameny k poskytování mnichů pro Dolonnuur mimo fond M-166

Kromě základních pramenů ve zmíněném fondu M-166 je velké množství dokladů o stycích s dolonnuurským klášterem, především o finančních odvodech na jednotlivé lamy, roztroušeno po fondech jednotlivých chošunů. Veškeré chošunní fondy z mandžuského období z území dnešního Mongolska jsou v současnosti uloženy v Mongolském ústředním historickém archivu v Ulaanbaataru. Míra dochování fondů je značně nerovnoměrná, nejlépe jsou dochovány fondy Sečen qan ayimayu, zároveň se zdá, že právě těmto fondům bylo doposud věnováno nejméně

odborné pozornosti. Rovněž v relativně málo porušeném stavu jsou dochovány fondy Tüsiyetü qan ayimaγu, ačkoli u menších chošuunů často chybí kopiáře odeslané korespondence, které bývají nejcelistvějším zdrojem informací o dění v chošuunu. Chošuunní fondy Sayin noyan ayimaγu jsou dochovány ve značně omezenější míře, ačkoli i z tohoto ajmagu máme k dispozici řadu fondů velmi bohatých s kopiáři i zlomky registratury. Ze Sayin noyan ayimaγu se dochovalo především mnoho menších fondů složených zejména z kopiářů odeslané korespondence. Fondy v rámci Tüsiyetü qan ayimaγu a Sečen qan ayimaγu sahají jednotlivými dokumenty často do poloviny 18. století, celistvě zachované fondy vykazují souvislou řadu veškeré registratury od 80. nebo 90. let 18. století. V Sayin noyan qan ayimaγu začínají fondy obvykle později na konci 18. nebo v prvních desetiletích 19. století. Zcela fragmentárně jsou zachovány fondy Jasaγtu qan ayimaγu a především západních oblastí, které jsou evidentně složeny dodatečně z náhodných jednotlivin.

V možnostech této práce nebylo procházet jednotlivé chošuunní fondy podle inventářů, tím méně jednotlivé kopiáře. Alespoň pro příklad, jak vypadá záznam o odvodu platby pro lamu z vlastního chošuunu v kopiáři chošuunní správy, uvedu doklad z kopiáře Ilden güng-ün qosiyu z roku 1796.¹¹⁶

*Qalq-a-yin jasaγ-un törü-yin beyile Gombočer-in-yin bičig
Doluyan nuur-un süme-yin bügüde lama. bandi nar jakiruyči
jasaγ blama Raguwa qutuqtu tan-a ilegebe. medegülkü-yin
učar. minü qosiyun-ača.*

*Dolun nuur-un süme-dü sayudaγ yurban quwaray-un
toytamal kürgedeg künesün-ü nige jaγun nayan lang
sayin čayan mönggü-eče γadan-a. nidunun jil-ün mönggü
kürgegülügen demči Dorji-yin jegelejü abuγsan yisün lang
tabun mönggü-yi küü-tei boduju arban dörben lang. tabun
dutaγsan yurban¹¹⁷ lang-tai bügüde nigen jaγun yeren dolun lang
tabun čen mönggü kürgegülügen-i medegül-ün egün-ü tula ilegebe
Sayisiyaltu yirügeltü-yin terigün on arban sarayin sineyin jirγuyan-a.¹¹⁸*

Překlad:

Dopis Gombočerina, vládního *beyile* chalchského *jasaγu*.

Jasaγ blam-a Raguwa qutuqtovi, správci všech lamů a noviců kláštera Dolonnuur.

Věc: Oznámení. Z mého chošuunu oznamujeme, že jsme doručili pravidelně odváděných 180 langů dobrých bílých peněz na stravu tří mnichů žijících v klášteře Dolonnuur. Kromě toho jsme doručili 9 langů 5 mönggü, které si vypůjčil demči Dorji, který doručoval peníze vloni, počítáno s úroky 14 langů. K tomu ještě 5 langů, které scházely [při loňské platbě]. Celkem 197 langů, 5 čen. Z toho důvodu posláno.

116 M-67.

117 Číslovka „tři“ zde působí nadbytečně.

118 M-67, Д-1, ХН-2, fol. 20b.

Prvního roku éry *Sayisiyaltu yirügelü*, 6. dne 10. měsíce. (SY 1.10.6.–5.11.1796)

Následujícího roku (1797) byla z Ilden wang-un qosiyunu rovněž odvedena pravidelná částka na stravu mnichů 180 langů a přidáno 15 langů na přídatný měsíc (ilegüü sarayin).¹¹⁹

V témže kopiáři je zároveň zaznamenáno přijetí dopisu od dolonnuurské správy vyzývajícího k zaplacení částky pro pořízení mnišských oděvů pro dva mnichy původem z Ilden wang-un qosiyunu.

sineyin doluyan-du Dolun nuur-un γajar-ača. Šan

yen se süm-e-dür sayuγsan quwaray Dambarinčin.

Hui sung se süm-e-dür sayuγsan quwaray Lubsang

Dorji nar-dur nom-un qubčasun-u ün-e-yin yeren γurban

lang-yi ögtügei kemegsen 1 jüil. 1 duγtui bičig-yi man-u

*medegen-ü elči-dür očiγsan kiy-a Duγar kürgejü iregsen-i temdeglebe.*¹²⁰

Překlad:

[3. roku éry *Sayisiyaltu yirügelü*, 9. měsíce] 7. dne, zaznamenáno, že *kiy-a Duγar*, který šel jako posel, přinesl z dolonnuurského úřadu 1 záležitost, 1 dopis v obálce vyzývající k zaplacení 93 langů, ceny mnišských oděvů pro mnicha Dambarinčina, usazeného v klášteře Shanyinsi (*Šan yen se*), a pro mnicha Lubsang Dorji, usazeného v klášteře Huizongsi (*Hui sung se*).

3.4 Financování stavební činnosti dolonnuurského klášteře z mongolských oblastí

Na základě archivních pramenů v Mongolském ústředním historickém archivu se dozvídáme, že mongolské ajmagy a chošuuny financovaly také některé stavební činnosti v dolonnuurském klášteře. Podobně byly příspěvky na opravu požadovány od chošuunu také v případě pekingského Jandan juu.¹²¹ Praxi financování stavební činnosti v dolonnuurském klášteře ze strany mongolských chošuunů mohu dokumentovat na příkladu požárů klášteře v letech 1788 a 1850.

V roce 1850 (podle jiných pramenů 1855)¹²² došlo v dolonnuurském klášteře k požáru, při němž shořela hlavní shromažďovací síň klášteře Huizongsi. Qingský dvůr se velmi dlouho odhodlával zorganizovat a zafinancovat opravu klášteře, která tak započala teprve v roce 1861. O klesajícím významu klášteře a o ústupu císařského zájmu o klášter svědčí skutečnost, že v roce 1864 byly v rámci rekonstrukce chrámu původní lazuritové střešní tašky nahrazeny běžnými zelenomodrými.

Vzhledem k liknavosti dvorských orgánů, vedení dolonnuurského klášteře (*dolun nuur-un jasay lama-yin tamγan-u γajar*) samo oznámilo, že chrám shořel (*töb-yin dugang γal-dur*

119 M-67, Д-1, XH-2, fol. 68b, *qoyaduγar on arban sarayin sineyin γurban...*

120 M-67, Д-1, XH-2, fol. 87a.

121 M-36, Д-2, XH-59. TT 30–1766.

122 Ren Yuehai 2008: 144.

qayiluγsan) a dotazálo se představitelů vyšších administrativních jednotek Severního a Vnitřního Mongolska, čuulganů, jakým způsobem mají chrám obnovit, což v podstatě znamenalo žádost o financování jeho rekonstrukce. Hlavní představitelé správy dvou západních ajmagů *Jasaytu qan* a *Sayin noyan da jangjun* poslali dotaz správě dvou východních chalchských ajmagů (*Tüsiyetü qan ayimay* a *Sečen qan ayimay*), jak se mají zachovat ke zprávě o vypálení kláštera. Všechny ajmagy před svým rozhodnutím chtěly uvážit především historický precedens, jímž byla pomoc všech čtyř chalchských ajmagů při rekonstrukci kláštera *Huizongsi* po požáru v roce 1788.¹²³ Západní ajmagy však nebyly schopny dohledat ve svých archivech příslušné historické doklady. Před odesláním odpovědi západním ajmagům se vedení obou východních ajmagů začalo radit, v jaké finanční výši by byla pomoc klášteru možná a vhodná. 16.12.1850 (TG 30.11.13.) ze *Sečen qan ayimay* *da jangjun* oznámil do *Tüsiyetü qan ayimay*, že při opravách kláštera v roce 1788 poslal *Sečen qan ayimay* částku 500 langů a v současnosti je schopen poskytnout částku 300 langů a prosí o vyjádření z *Tüsiyetü qan ayimay*. Odpovědi ze *Sečen qan ayimay* jsou v archivu dochovány.¹²⁴

TG 30.9.1.–5.10.1850. Představitelé dvou západních chalchských ajmagů žádají o vyjádření představitelů dvou východních ajmagů v otázce pomoci při rekonstrukci vyhořelé shromažďovací síně *dolonnuerského kláštera Huizongsi*. M-32, Д-2, XH-1727, fol. 5.

*baraγun qoyar ayimay-un da jangjun narača. Hui čung
süm-e sitaγaysan učir. egündür kerkekü-i toytaγan
irigülüy-e kemen. man-u jegün qoyar ayimay-un da
jangjun nar-tu qamtu jakir-a ilgegsen-i yosuyar
seyiregülügsen kereg.*

*jangjun Sečen qan A
hebei wang Do*

*arban nigen sarayin arban naiman.
arban nigen sarayin qorin tabun.*

*ergün ilegekü bičig.
Jasaytu qan. Sayin noyan ayimay-un da. jangjun. ded da
hebei-yin bičig.
Tüsiyetü qan Sečen qan ayimay-un da. jangjun. ded da
hebei da-dur ergün ilegebe. jöblen yaburγulqu učir. edüge
Dolun nuur-un jasad lama-yin tamγan-u γajar-ača Qui
zung se süm-e-yin töb-yin dugang γal-dur qayiluγsan
učir-a. odu-a yaγakin bayiyayulbasu jokiqu-yi tolidqu ajiγamu*

123 Archivně je doloženo, že podporu na výstavbu chrámu v *Dolonnuru* posílaly chalchské ajmagy (konkrétně *Sečen qan ayimay*) také v roce 1760. M-32, Д-2, XH-217. (Příloha 5.)

124 M-32, Д-2, XH-1771, rok 1851; M-32, Д-2, XH-1727, rok 1850.

kemen aru öber çiyulyan-u terigüd tan-a alban bičig
kürgejü iregsen anu. ali büri-yin yajar kürügsen tula
uy bičig-yi ülü seyiregülbe. egündür uy-dayan Dolun
nuur-un süm-e dugang-yi bayiyulaqui-dur man-u
yajar-ača bayiyayululčaysan ba. qangdib selbegsen esegsen
jerge učir-a. dangsen qar-a man-u barayun qoyar ayimay-un
yajar-a darui oldaqu ügei bögüd. ediğe biden-ü ayimay-ud-ača
quwaray sayuju
degedü-yin tümen üljei-yin nom ungsilčan bükü aji. ene jüil-dü
biden kerkin jokiqu yabudal-yi darui čingey-e kemen sidbürilegsen
jüil ügei tula. egüni
erkim qoyar ayimay-un da. jangjun. ded da. hebei tan-dur
jöblen medegülüre yabuyluyad ene jüil-yi kerken tölüblejü
bui. ba kerbe toytayadui abasu yayakin jokistai-yi
iregütkü ajiyamuu kemen egün-ü tula ergün ilegebe.
yučiduyar on yisün sarayin nigen-e.

TG 30.10.25–28.11.1850. Abstrakt dopisu, ve kterém da jangjun Sečen qan ayimayu vyjadřuje, že je jeho ajmag schopen vypomoci při rekonstrukci kláštera Huizongsi částkou 300 langů. M-32, Д-2, ХН-1727, fol. 6.

da narača. Dolun nuur-un Hui cung yal-dur
qaliysan uçar man-u ayimay-ača yurban jayun lang
mōnggü kergegülbe-ber toytayaysan-i neres qamtu Tüsiyetü
qan ayimay-un da jangjun-dü yabuyluyaysan jakiyau eki-i
kürgegülbe kemen jakir-a ilegegsen kereg
jangjun Sečen qan. hebei wang tan-dur ergün ilegebe. ...
yučiduyar on arban sarayin qorin tabun.

TG 30.10.13.–16.12.1850. Dopis, ve kterém se da jangjun Sečen qan ayimayu dotazuje Tüsiyetü qan ayimayu, jakou částkou vypomohli na opravu dolonnuurského kláštera při minulém požáru a jakou částkou jsou ochotni vypomoci při požáru nastalém. Zároveň se uvádějí částky, jakými vypomohl Sečen qan ayimay v roce 1788 a jakou částkou vypomůže nyní. M-32, Д-2, ХН-1727, fol. 5.

da narača. barayun yurban ayimay-un da jangjun narača
Hui zung süm-e sitayadaysan uçar bayiyayulqu-dur
tusalaqu jüil-i kerkekü-i qariyuu irigülüy-e kemegsen tula
kerekesesü jüitei-yi qariyuu irigülüy-e kemen. barayun qoyar
ayimay-un da jangjun narača ilegegsen yekede-i seyiregülün
kürgegüljü jakir-a ilegegsen kereg.

jangjun Sečen qan A

hebei wang Do

arban nigen sarayin arban naiman.

arban nigen sarayin qorin tabun.

da beyile ded da güng-ün bičig.

jangjun Sečen qan. hebei wang tan-dur ergün ilegebe.

.....üjejü tolilayad. ene jüildür

kerkey-e kemeküi-i nigemüsün toytayaju barayun qoyar ayimay-un

da jangjun nar tan-a qoyisi jöblen yabuylqu bičig-ün

eki jokiyar irigülümüü kemen kürgejü irejügi.

urida Tngri-yin tedkügsen-ü qorin tabuduyar on-du. Hui

zung süm-i yal-dur sitayadaγsan tuqai-dur. man-u Sečen

qan ayimay-ača tabun jayun lang mönggü γarayaju tusalaγsan

uday-a bui bolbaču. edüge čay-un bayidal-dur neyilegülin. γurban

jayun lang mönggü γarayaju nigende tusalan kürgegülügsen

jerge učir-i γarayaju. odo-a Tüsiyetü qan ayimay-ača urid kečinen

tusalaγsan. edüge basa kičinen tusalaqu kemejü bui jerge yabudal-i

nigemüsün güičedken γarayaju. tegüber neres qamtu yabuyluyad.

nigenteyigür biden-ü γajar-a qariγuu irigülümüü kemen Tüsiyetü qan

ayimay-un da jangjun ded da hebei nar tan-a qoyisi yabuylqu

esebesü kerken bolγbasu jüitei bolqu-yi

erkim jangjun hebei tan-u γajar-ača tolilan toytayaju. qariγuu

irigülümüü kemen uy bičig-i yosuγar seyiregülün kürgegüljü egünü

tula ergün ilegebe.

γučiduyar on arban nigen sarayin arban γurban-a.

3.5 Dolonnuurské obchodní město v 19. století

Velký usedlý klášter vyžadoval brzy zásobovatelské zázemí, které poskytovali čínští obchodníci. Přestože poutě do Dolonnuuru původně nebyvaly příliš časté, začalo čínské obchodní město na jih od klášterů vznikat také pro potřeby poutníků. V roce 1732 byl na základě císařského rozkazu v Dolonnuuru usazen chalchský Jibjundamba qutuγtu a zůstal zde až do roku 1741. Během tohoto období do Dolonnuuru proudilo značné množství poutníků z Vnitřního Mongolska i z Chalchy. Desetiletí přítomnosti Jibjundamba qutuγtu v Dolonnuuru se tak stalo začátkem jednoho z hlavních center čínského obchodu a výměny produktů mezi usedlými čínskými oblastmi a stepí.

Rozvoj čínského obchodu na území Severního Mongolska je domácimi i zahraničními historiky považován za jeden z klíčových aspektů společenského vývoje za dynastie Qing a za jednu z hlavních příčin proměny vztahu celku mongolského obyvatelstva k mandžuské centrální

vládě a Číně v širším slova smyslu. Zatímco v Mongolsku byl čínský obchod na mongolském území již delší dobu předmětem monografických studií (Nacagdorž' 1988), ve Vnitřním Mongolsku systematické zpracování dosud patrně schází (výjimkou je například obecnější pojednání Eseregsang–Sayijiraqu 1998).

Nejpřesnější zprávu o dolonnuurském obchodním městě (Maimaizhen 買賣鎮) poskytuje obšírný cestopisný deník *Mongolija i Mongoly* A. M. Pozdnejeva, který Dolonnuur navštívil dvakrát v letech 1878 a 1893.¹²⁵

Dolonnuurské obchodní město se rozkládalo na levé straně řeky Örtön-ü γoul, zatímco oba kláštery Huizongsi a Shanyinsi se nacházejí na pravém břehu řeky. Maimazhen bylo poměrně velké město rozložené na ose ze severu na jih, které nebylo podle všech věrohodných zpráv obeháno zdí.

V severní části Maimazhenu byly soustředěny politické úřady veřejné i vojenské správy. Hlavním úřadem byl úřad hodnostáře *erfu*, oficiálně s titulem *Zhili Duolun nuoer fumin tongzhi* mongolsky *Doluyan nayur-yi irgen-i nomuqadqaqu bügüde-yi medegči tüsimel*, který byl podřízen úřadu *daotai* v Xuanhua. V rámci vojenského administrativního dělení patřil Dolonnuur zároveň do Silin γoul-un čiγulyanu.

Na východní straně od úřadu *erfu* se v Dolonnuuru nacházel úřad vojenského velitele místní posádky *noγuyan tuy* s titulem *zongye*. Členové posádky žili v soukromých domech se svými rodinami po celém městě a za běžné situace se nijak nelišili od ostatního obyvatelstva. Na západní straně od úřadu *erfu* se nalézal úřad hodnostáře s titulem *xunjiang*, který měl na starosti správu dolonnuurské věznice, nalézající se vedle úřadu, a regulaci bezdomovectví a žebráků ve městě. V letech 1884-1885 vznikl navíc úřad velitele (*xietai*) vojenských oddílů z mandžuských korouhví, které zde byly usazeny pro dohled nad bezpečností nových čínských osadníků, v samotném Dolonnuuru v počtu asi 1000 vojáků. Pro ubytování těchto vojáků byla postavena pevnost, v níž žili vojáci bez rodin.

Úřady se nacházely na prostranné ulici či spíše náměstí Touzhenjie 頭鎮街, od něhož se směrem na jih táhly tři hlavní ulice: Mashijie 馬市街, Niushijie 牛市街 a Dongshengjie 東盛街. V jižní části ulice Niushijie nazývané Zhonglouxiang 中樓巷 se soustředily slévárny a kovotepecké dílny na výrobu náboženských soch a dalších sakrálních předmětů (*tongjiang* 銅匠), včetně nejproslulejší dílny i v mongolském prostředí známé jako *Ayusi tung jiyang*. Ačkoli dolonnuurské dílny byly nejslavnější v celém mongolském světě, Pozdnejev upozorňoval, že mnohem větší podíl na vývozu kovových sakrálních předmětů měly pekingské dílny. Přesto jsou kovové výrobky

125 Pozdnejev 1898: 277-298.

z Dolonnuuru dodnes značně rozšířeny a stávají se předmětem specializované sběratelské činnosti i v dnešním Mongolsku.

Ulice Mashijie a Zhongloujie horizontálně protínala ulice Changshengjie 長盛街, na které se také nacházely 4 z celkového počtu 7 dolonnuurských kovotepeckých dílen. Ulice Dongshengjie bývala přeplněna stánky s nejrozmanitějším laciným vetešnickým zbožím a místem, kde se zdržovali nejchudší obyvatelé Dolonnuuru a žebráci.

Pokračováním tří hlavních vertikálních ulic dále na jih od horizontální ulice Changshengjie byly další tři ulice. Na ulici Erzhengjie se soustřeďovaly obytné domy vojáků. Relativně honosnější ulice Xinglongjie 興隆街, která nesla název podle hostince 興隆館, v němž se prý zastavil císař Kangxi, který také navštívil chrám Sanguanmiao, který Pozdnejev viděl v přestavbě z roku 1870. Na konci 19. století byla ulice tvořena z nejluxusnějších a nejdražších obchodů a hostinců v Dolonnuuru, ačkoli čistotou nijak nevynikala nad zbytkem města. V ulici Fushengjie 福盛街 se soustředili řemeslníci, zpracovatelé plsti, výrobci dek na koně, obuvníci, truhláři. Vedle těchto hlavních obchodních a výrobních ulic existovala ještě řada menších uliček především s obytnými domy. V Dolonnuuru se nacházelo celkem 25 čínských buddhistických svatyní včetně malých a zanedbaných chrámků a 6 mešit, které se s výjimkou největší mešity Libaisi 禮拜寺 téměř neodlišovaly od obytných domů.

Narozdíl od běžných čínských měst byla většina domů v dolonnuurském Maimazhenu v majetku chrámů a klášterů, které je obchodníkům a řemeslníkům pronajímaly. Malé čínské kláštery a chrámy a také mešity vlastnily jen 5-6 domů, největšími držiteli byly pochopitelně oba mongolské kláštery, které vlastnily celkem 200 domů. Nájmy z Maimazhenu tak byly jedním z hlavních zdrojů klášterních příjmů a rozvoj obchodu byl tedy v zájmu kláštera.

Domy v soukromém držení náležely největším samostatným obchodním domům a hostincům. Tito obchodníci byli schopni přivážet své zboží přímo z čínského vnitrozemí a zásobovali tak i menší obchodníky, kteří zboží prodávali zprostředkovaně. Tyto velké obchody (*dian* 店) byly specializované na jednotlivé druhy zboží. Obchody s čajem byly v Dolonnuuru tři a jejich veškeré zboží se prodalo do Chalchy, především do Sečen qan ayimaγu.

V Dolonnuuru se výrazně soustředil obchod obilovinami, které byly přiváženy z různých míst. Obchodů s obilovinami bylo více než deset a prodávaly hlavně hrubé proso (*qayurai buday-a*, *bohysan buday-a*), jemné proso (*teükei buday-a*) a pšeničnou mouku. Pálený alkohol (*shaojiu* 燒酒) a víno (*darasun*) se v Dolonnuuru nevyráběly, ale byl zde k dostání alkohol dovážený, především z Kalganu.

Velké obchody zaměřující se na manufakturní řemeslné zboží také střídavě poskytovaly zázemí dočasně přijíždějícím drobným manufakturním obchodníkům převážně z provincie Shanxi.

Zásadní význam měl Dolonnuur jako překupní bod mongolského dobytka směrem do Číny a v počtu kusů přeháněných do čínského vnitrozemí stál výše všech ostatních pohraničních měst Vnitřního Mongolska. Prodej dobytka probíhal každoročně od konce 2. do konce 10. měsíce. Podle Pozdnejeva prošlo ročně Dolonnuurem na prodej do Číny 70000 koní, 40000 kusů hovězího dobytka a 350-400000 kusů nízkého dobytka (ovcí a koz). Prodej kůží a vlny měl v Dolonnuuru relativně nižší zastoupení a převozem kůží a vlny dále do vnitrozemí Číny se zaměstnávali obvykle muslimové, kteří na zpáteční cestě přiváželi čaj z Tianjinu.

Na konci 19. století snižovalo obchodní význam Dolonnuuru město Biru-qota. Čínské zboží se začalo dopravovat do Chalchy přímo přes Biru-qota a také Baarinové (Baýarin) a Ar chorčínové (Aru qorčín), kteří dříve přiháněli svůj dobytek na prodej do Dolonnuuru se začali směřovat na Biru-qota.

Především tržní situaci Dolonnuuru popsala v roce 1926 paní Torii Kimiko 鳥居君子 z Japonska. Její cestovní reportáž z Dolonnuuru je založena na prvoplánovém nesystematickém pozorování, ale potvrzuje mnohé informace známé z jiných zdrojů. Sugestivně zmiňuje odpudivý stav dolonnuurských ulic v době deště, nepříznivé klimatické podmínky, koncentraci huiského (muslimského) obyvatelska, jemuž patřila většina hostinských podniků. Speciální pozornost věnuje situaci v užívání různých platidel, porušování oficiálního zákazu užívání stříbrných a měděných peněz, uvádí cenové hodnoty některých komodit a služeb. Klášterům věnuje jen zcela okrajovou pozornost.¹²⁶

3.5.1 Dolonnuurští obchodníci na území Chalchy

Dolonnuurští obchodníci vycházeli hlouběji na mongolská území a do Pekingu především po následujících trasách:

1. Zhangjiakou 張家口 - Dolonnuur-Üjümüčin-Hölünbüir (Qayilar)
2. Dolonnuur-Sünid-Yeke küriy-e-Kjachta
3. Dolonnuur-Üjümüčin-Sečen qan ayimay
4. Dolonnuur-Üjümüčin-Hülünbüir (Qayilar)
5. Dolonnuur-Dushikou 獨石口-Beijing
6. Dolonnuur-Ulayanqada 赤峰 - Tongliao 通遼

126 Ren Yuehai 2008a: 48-51. Její zpráva byla vytištěna v roce 1927 v Japonsku v knize v čínském překladu známé jako *Cong minsuxue shang dui Menggu de guan cha* 從民俗學上對蒙古的觀察 „Zkoumání Mongolů z pohledu etnologie“.

7. Bukui 卜奎 (Qiqihar 齊齊哈爾)–Zhengjiatun 鄭家屯 – Dolonnuur¹²⁷

O rozsahu tohoto externího obchodování vycházejícího z Dolonnuuru svědčí zprávy, že v 19. století bylo v Dolonnuuru přes 10000 povozů a podobný počet velbloudů. Největší obchodní společnost Xingmingsheng 興明盛 vysílala do stepi naráz i tisíc povozů, které po cestě zabíraly délku několika kilometrů. Běžní drobní obchodníci disponovali přibližně 10 vozy.¹²⁸ Je potřeba připomenout, že ke sdružování do velkých skupin a výprav nutil obchodníky také rozšířený banditismus a loupežné přepady, které jsou často archivně podchyceny.

V této kapitole se budu věnovat trase č. 3, do Sečen qan ayimaγu. Také Pozdnejev potvrzuje, že dolonnuurští obchodníci odcházející obchodovat dále do Chalchy se kromě Yeke kūriy-e specializovali na území Sečen qan ayimaγu.¹²⁹ Této skutečnosti odpovídají také prozatím jediné nalezené archivní doklady o činnosti dolonnuurských obchodníků na území dnešního Mongolska.

Je pravděpodobné, že Dolonnuur byl obchodním centrem jednak pro dnešní východní Mongolsko a střední Vnitřní Mongolsko (především Silin γoul-un ayimaγ). Většina dobytka, který se v Dolonnuuru prodal na odbyt do Číny, pocházela ze Sečen qan ayimaγu a chošuunů Üjümüčin, Abay-a a Sünit. Nejvíce dobytka nepřiváděli na prodej samotní Mongolové, ale čínští obchodníci, kteří jej získali za své zboží nebo dluhy na jmenovaných územích. Tato územní určenost dolonnuurského obchodu vedla k tomu, že zde byl jen málo zastoupen obchod s velbloudy, běžnými spíše na západ od chalchského Yeke Kūriy-e, odkud však směřoval obchodovaný dobytek především přes Kōkeqota.¹³⁰

Není mi dosud známo, v jaké míře se nalézají zmínky o dolonnuurských obchodnících ve fondech vyšší správní úrovně a chošuunních fondech Sečen qan ayimaγu, ale je opodstatněné předpokládat, že to budou prameny bohaté. Věnuji se tak pouze příkladům ze dvou let 1827 a 1828, které jsou zaznamenány ve fondu Úřadu ambana v Yeke kūriy-e.¹³¹

Dopis od velitele východního chalchského čuulganu (Kerülün-ü baras qotan-u čiyulyan) Sečen qana Ardasida a podvelitele *ulus-un tüsiy-e güng* Čoyjunjaba určený pro úřad ambana v Yeke kūriy-e (*Jarliy-iyar jaruysan kūriyen-dür sayuju kereg sidkegči sayid beyise. sayid efu*) oznamující, že *tusalayči tayiji* Šaydurjab zastupující ve výkonu chošuunní správy *jasay tayije* Mingjurdorjiho, poslal následující oznámení. V tomto roce na základě příkazů z Úřadu pro správu závislých území,

127 Ren Yuenhai 2005: 176 podle neúplné bibliografické citace práce od Lu Minghui 卢明辉 – Liu Yankun 刘衍坤, *Lü meng shang–17 shiji zhi 20 shiji Zhongyuan zu Menggu diqu de maoyi guanxi* 旅蒙商--17世纪至20世纪中原与蒙古地区的贸易关系.

128 Ren Yuehai 2005: 176. Zdroj těchto informací žel není dále upřesněn.

129 Pozdnejev 1898: 287.

130 Pozdnejev 1898: 289.

131 M-1, Д-1, XH-3846, rok 1827, 39 fol., záležitosti obchodníků z Dolonnuuru. Taktéž M-1, Д-1, XH-3865, rok 1828, 39 fol.

úřadu ambana v Yeke küriye a velitele čuulganu byli přijati obchodníci s povolením od Úřadu pro správu závislých území přicházející z Dolonnuuru provádět obchodní činnost v daném chošuunu a byli usazeni na jižním břehu řeky Kerülen a byl jim dán prostor pro provádění obchodu. Po ukončení stanoveného období byli obchodníci posláni zpět. Tohoto roku na podzim přišel z Dolonnuuru s povolením od Úřadu pro správu závislých území do jeho chošuunu Číňan „Gyan Layan he“ (pravděpodobně Zhan Lianhe), mongolským jménem Bayangtai a „Juwa Da“ (pravděpodobně Zhua Da), mongolským jménem Dalai a další Číňané v celkovém počtu 16 „tříd“ *anggi*. Všechna jejich povolení byla předložena příslušnému úřadu *janggi (qariyatu juryan-u janggi-yin yajar)* a bylo jim přikázáno, aby prováděli obchod a usadili se na jižním břehu řeky Kerülün *γoul*. Čínští obchodníci však jednotně vyjádřili nesouhlas, že jako podřízení Úřadu dolonnuurského administrátora (*Dolun nuur-un büküin-i medegči-yin yamun*) nemají žádný zákaz přecházet řeku Kerülün *γoul* směrem na sever a že příkazu „vašich Mongolů“ (*tan-u mongyolčud-un tusiyaqu-i*) nebudou poslouchat a rovnou přešli na druhý břeh řeky Kerülün *γoul* a usadili se tam. Z chošuunního úřadu byli vysláni úředníci a vojsko, ale když se tímto způsobem pokusili uvědomit Číňany o nezbytnosti zachovat se podle právního nařízení, nesetkali se s žádným ohlasem. Spíše naopak Číňané pokročili ještě dále na sever a přiblížili se ruským hranicím. Pomocný úředník *tusalayči Šaydurjab* a chošuunní *nojon* sice měli snahu zjednat nápravu, ale protože počet Číňanů byl značný a byli to lidé ostré povahy (*ergečüd-ün toy-a olan. kümün kerčegei böged*), neodvážili se zasáhnout, protože se báli rozpoutání většího konfliktu. Z toho důvodu žádal chošuunní *nojon* velitele čuulganu (*čiyulyan-u daruy-a*) o rozhodnutí o dalším postupu. Velitel čuulganu pověřil schopné a rozhodné úředníky a pomocníky, aby mezi Číňany zajistili nápravu a tuto skutečnost neprodleně oznámil na úřad ambana v Yeke küriy-e.

TG 8.12.13.–17. 1. 1829. Dopis od velitele východního chalchského čuulganu Sečen qana Ardasida a podvelitele *ulus-un tüsiy-e güng Čoyjunjaba* určený pro úřad ambana v Yeke küriy-e oznamující, že byly učiněny kroky proti čínským obchodníkům z Dolonnuuru, kteří protiprávně překročili severní břeh řeky Kerülün. M-1, Д-1, XH-3865, fol. 15.

sidar-tur yabuqu Kerülün-ü baras qotan-u čiyulyan-u daruy-a Qalq-a-yin Sečen qan

Ardasida. ded čiyulyan-u daruy-a ulus-un tüsiy-e güng Čoyjunjab-un bičig.

jarliγ-iyar jaruγsan küriyen-dür sayju kereg sidkegči sayid beyise.

sayid efu tan-a ergübe γuyun medegülkü-yin učar. edüge man-u

ayimay-un jasay tayiji Mingjurdorji-yin tamay-a-yi qamiyaruγsan

tusalayči tayiji Šaydurjab nar-un yajar-ača medegülür-e irigsen

bičig-ün dotur-a. mönügen yeke jurγan. küriyen-ü daruy-a tan-u yajarača

toytaγan sidkeju tusiyaγsan-i čiyulyan-u daruy-a tan-u yajarača

ulamjilan tusiyaşan-i dayaju. Dolun nuur-aça jurşan-u temdegtü
 biçig abçu tus qosiyun-dur qualdur-a kir-e irigsen irgeçüd-i
 Kerülün şoul-un emün-e köbüge-dür sayulyaju. qualdur-a kilgejü. üri
 quriyalayan. uy quyuçayan-u dotur-a qoyisi buçayaşayar
 irigsen bölüge. ene jil namur çay. Dolun nuur jurşan-aça.
 temdegtü biçig abçu man-u qosiyun-dur. qualdur-a kir-e.
 iregsen irgen Gyan Layan he kemekü Bayangtai. Juwa Da kemekü
 Dalai-yin jerge bügüde arban jirşyan anggi irgeçüd-i öber öberün
 abçu abçirayşan temdegtü biçig-ud-i. qariyatu jurşan-u janggi-yin
 yajar-a üjegüljü qualdur-a kikü ba. Kerülün şoul-un
 emün-e köbüge-dür
 sayuju qualdur-a kilgekü. üri quriyalayaqu yabudal-i uqaşulun
 tusiyayaşu-dur teden-ü nigen adali kelekü anu. biden-ü qariyatu
 Dolun nuur-un bükün-i medegçi-yin yamun-aça, yerü tan-u qosiyun-u
 nutuş Kerülün şoul-un qoyitu eteged-tü şarçu bolqu ügei kemen
 tusiyaşan jüil ügei tula. tan-u mongşolçud-un tusiyaşu-i
 dayaqu ügei kemen şiyud Kerülün şoul-un qoyitu eteged-tü
 jerge-ber şarçu sayuşan-i man-u jaşay-un şajaraça tüsimel.
 çereg şaryaju uy çayşlan tusiyaşan jüil-yin bürin-e
 uqaşulju quriyalabaçu oştu keregsekü ügei. qarın ulam-iyar
 qoyitu jüg yabuju jiq-a-yin şajar-tur oyir-a kürçü sayuqu
 bolba. egündür öçüken tusalaşçi Şaşdurşab nar bide uy
 toştaşaşan yosuşar edeger irgeçüd-eçe baraju kürşegülüg
 sidşegülbesü jokiqu bolbaçu. ergeçüd-ün toş-a olan. kümün
 kerçeşei böged. kereg şaryaşu-aça ayuju barişulun kürşegülüşen
 ügei-yin tulada. şuyuqu anu. çiyulyan-u daruş-a tan-u
 şajar-aça bayişayan sidşegülkü aşiyamu kemen medegülür-e iregsen-i
 bayişayabasu. jaşay şayiji Mingşurdorji-yin qosiyun-u nutuş
 oruş jüg-ün qarışul-luş-a jiq-a neşileşen oyir-a böged
 teden-ü qosiyun-tur qualdur-a kikü irgeçüd mön kü
 Kerülün şoul-un emün-e eteged köbüge-eçe öngşeregülkü ügei
 çayşlan tusiyaşan uday-a bui anu ünenkü. edeger
 irgeçüd uy toştaşal tusiyaşan-i dayaju yabuşan
 böged. şinetdegen eyin kü jöriçil yabuju jiq-a kijaşar-un
 şajar kürçü şambar kereg edügülkü-yi bolşubasu ülü
 bolqu-yin tulada. şuyuqu anu.
 sayid beyise. sayid efu tan-a şaşarabçılan erşün medegülüged
 bayişayan sidşekü-yi erkeüşei. edüşe man-u çiyulyan-u daruş-ayın
 şajar-aça kümün tölüb kereg uşaqu tusalaşçi tüşimed-i
 şaryaju edeger irgeçüd-tür uy toştaşaşan jüil-i

*uqayulun dayaju yabuylqu učir-yi tusiyaju mordaγuluγsan
yabudal-i qamdubar medegülün egün-ü tula ergübe.
Törü gereltü-yin naimaduyar on ebül-ün segül sarayin arban γurban-a*

*Kerülün-ü bars qotan-u
čiyulγan-u daruy-a-yin tamay-a*

TG 7.12.24.–9.2.1828

Dopis podvelitele centrálního ajmagu (shodného územně s Tüsiyetü qan ayimayem) *güngem* Baldorjim Úřadu ambana v Yeke küriy-e oznamující, že z chošuunního úřadu *Tüsiyetü qan ayimay-un sayid beyise-yin qosiyunu* pomocný *tayiji* Dasijab podal oznámení o tom, že se v chošuunu nalézají čínští obchodníci z Dolonnuuru Jang Ši Gyan, mongolským jménem Jayatu a Gu Siu Jai, mongolským jménem Dorji, a Jang Yan Sou, mongolským jménem Bayangtai, kteří všichni provádějí obchodní činnost na základě povolení z Úřadu pro správu závislých území. Čínští obchodníci přijeli téhož roku TG 7.11.–po 18.12.1827. Kromě ohlášení úřadu ambana žádal chošuunní nojon také o oznámení Úřadu pro řízení čínských obchodníků v Yeke küriy-e (*Küriyen-ü qualduyar-u irged-i jakiraqu yamun*). (M-1, Д-1, XH-3865, fol. 17)

*Qan ayula-yin čiyulγan-u daruy-a-yin tamay-a-yi
qamiyaruyar ded čiyulγan-u daruy-a güng Baldorji-yin bičig.
jarliγ-iyar jaruyar küriyen-dür sayuju kereg sidkegči sayid tan-a ergübe. medegülkü-yin učir. edüge
man-u Tüsiyetü qan ayimay-un sayid beyise-yin
qosiyun-u kereg sidkekü tusalayči tayiji
Dasijab-ača medegülügsen bičigtür. bayičayabasu
edüge man-u qosiyun-dur Dolon nuur-un
qariyatu irgen Jang Ši Gyan kemekü Jayatu Gu Siu
Jai kemekü Dorji. Jang Yan Sou kemekü Bayangtai nar
čöm jurγan-u temdegtü bičig abču qualduyar-a
kikü-ber. ene on arban nigen saradur kürčü
irebe kemen medegülün iregsen egüni
küriyen-ü sayid tan-a ergün medegülkü-eče γadan-a egüni
baskü küriyen-ü qualduyar-u irged-i jakiraqu
yamun-dur nigen adali yabuγulsuyai. egün-ü tula ergübe.
Törü gereltü-yin doluduyar on ebülün segül sarayin qorin dörben-e*

TG 8.1.13.–27. 2.1828

Dopis chošuunního nojona beyise Yungdenbajara vykonávajícího úřad velitele východního chalchského čuulγanu (*Kerülen-ü baras qotan-u čiyulγan-u daruy-a*) ambanovi Heu v Yeke küriy-e, v němž se oznamuje, že byla provedena kontrola oprávnění čínských obchodníků na základě

oznámení *tusalayči tayiji* Dorjijaba z chošuunu nojona Qongyarjaba sdělujícího, že Wang Lui Ho zvaný Dinjin (Danjan) a Ajintai přišli TG 7.11. s povoleními od Úřadu pro správu závislých území na území chošuunu. Z velitelství čuulganu byla na čínské obchodníky poslána kontrola, která prověřila jejich povolení. (M-1, Д-1, XH-3865, fol. 19)

*Kerülen-ü baras qotan-u čiyulyan-u daruy-ayin tamay-a-yi qamiyaruyšan
hebei jasay-un qosiyun-u beyise Yungdenbajar-yin bičig
jarlig-iyar jaruyšan küriyen-dür sayuju kereg sidkegči sayid Heu
tan-a ergübe. medegülkü-yin učir. edüge man-u ayimay-un jasay
Qongyarjab-un tamay-a-yi qamiyaruyšan tusalayči tayiji Dorjijab
narun yajar-ača medegülkü iregsen bičigtür. Dolon nuur-un
qudalduyan-u irgen wang Lui Ho kemekü Dinjin Ajintai nar
tus tus juryan-u temdegtü bičig abču man-u qosiyun-dur
qudalduy-a kir-e ene ebül-iin dumdadu sar-a-dur daray-a
darayabar kürčü iregsen tuqai-dur man-u yajar-ača tedeger
irgenčüd-tür abču abčirayšan juryan-u temdegtü bičig-yi bayičayan
üjegülkü yabudal-yi tusiyaju yabuylba kemen medegüljü
irejügüi. eyimü-yin tula. egüni
jarliy-iyar jaruyšan küriyen-dür sayuju kereg sidkegči
sayid Heu tan-a medegülün egün-ü tula ergübe.
Törü gereltü-yin naimaduyar on čayan sarayin arban yurban-a.
tamay-a bitegümjiljügüi [červeným písmem]*

TG 7.10.7.–25.11.1827. Dopis od velitele východního chalchského čuulganu Sečen qana Ardasita a podvelitele *günga* Čoyijunjabu úřadu ambana v Yeke küriy-e.¹³² M-1, Д-1, XH-3846, fol. 5.

Ardasita oznamuje, že z Dolonnuuru přišli podle oznámení chošuunních nojonů obchodníci s povolením *temdegtü bičig* od Úřadu administrátora Dolonnuuru (*Doluyan nayur-un bügüde-i medegči-yin yajar*) pro vykonávání obchodní činnosti v konkrétních chošuunech Sečen qan ayimayu. Čoyijunjab jejich povolení sesbíral a předložil Úřadu pro řízení záležitostí čínských obchodníků v Yeke küriye (*Küriyen-ü qudalduyan-u irged-ün kereg-yi jakirun sidkegči yamun*) a nyní tuto skutečnost oznamuje na úřad ambana v Yeke küriy-e (*Jarliy-iyar jaruyšan küriyen-dür sayuju kereg sidkegči sayid*).

TG 7.9.23–11.11.1827. Dopis velitele východního chalchského čuulganu Sečen qana Ardasita a podvelitele *tüsiy-e günga* Čoyijunjabu úřadu ambana v Yeke küriy-e. M-, Д-1, XH-3846, fol. 15.

¹³² *sidar-tu yabuqu Kerülün-ü bars qotan-u čiyulyan-u daruy-a Qalq-a-yin Sečen qan Ardasita. ded čiyulyan-u daruy-a ulus-un tüsiy-e güng Čoyijunjab-un bičig.*

Tento dopis patří k nejdelším v rámci mongolských dopisů obsažených ve sbírce dokumentů k čínským obchodníkům z Dolonnuuru na území východní Chalchy. Dopis přináší řadu podrobností ke vztahu čínských obchodníků k mongolským kočovníkům. Především se dozvídáme, že čínští obchodníci přinášeli možnost nádenické práce pro nemajetné Mongoly bez dobytka nebo jen s malým počtem dobytka. Připomíná také, že čínští obchodníci na chalchském území žili značně podobným životem, jako mongolští kočovníci (v dokumentu je například zmíněna cesta pro *qujir* (druh přírodní sody).

Odesílatel: *sidar-tu yabuqu Kerülün-ü bars qotan-u čiyulyan-u daruy-a Qalq-a-yin Sečen qan Ardasita. ded čiyulyan-u daruy-a ulus-un tüsiy-e güng Čoyijunjab-un bičig*

Adresát: *Jarliy-iyar jaruysan küriyen-dür sayuju kereg sidkegči sayid qang. sayid tan-a ergübe*

Popis situace:

V chošuunu *beyise* Pungčoydorjiho byl zabit čínský obchodník Ha Gung gin a jeho věci ukradeny. K vyšetření této záležitosti byli pověřeni *jasay tayiji* Gunjarjab, správce *jakiruyči* Dasidondob, kteří v doprovodu velkého množství vojska prověřovali případ na území zmíněného chošuunu a v sousedních chošuunech Čin wanga Čerendorjiho, *jasaya* Damdinčerina, Darmajaba, Namjaldorjiho a Rabdandorjiho. Z těchto jednotlivých chošuunů bylo dále doplňováno vojsko a úředníci. Tayiji Gunjarjab a *jakiruyči* Dasidondob poté podali zprávu, že dorazili do chošuunu *beise* Pungčoydorjiho a okolních chošuunů společně s dalšími úředníky a vojskem z těchto chošuunů, ale nikoho z uprchlých zlodějů nenašli a prosili o další instrukce, jak mají pokračovat ve vyšetřování. Bylo nařízeno opatřit zkušené úředníky doplněné množstvím vojska, s tím, že pokud nebudou pečlivě případ vyšetřovat, bude na ně podáno trestní oznámení výše. Do nové vyšetřovací komise byli ustanoveni *jasay tayiji* Pungčoydorji a *meyiren-ü janggin* Buringjiryal. Tito se při výsledku v chošuunu v rámci soudního líčení dozvěděli od Tangyuda z chošuunu *beise* Pungčoydorjiho, že Číňan Bayan se s Ha Gung ginem pohádali a v bitce bayan Ha Gung gina zabil. Bayan byl obchodníkem v téže obchodní společnosti jako Číňan Buyantu (*qorsiy-a irgen*), k němuž se nechal Tangyud najmout na práci.¹³³ K témuž Číňanovi se nechal najmout také Čebegdorji, který však o celém případě věděl až z podání Tangyuda. Výsledky Tangyuda a Čebegdorjiho jsou velmi příkladnými ukázkami způsobu vyjadřování obyčejných Mongolů počátku 19. století u soudu. Vzhledem k tomu, že se jedná o neobvykle dlouhé úseky textu zapisované na základě ústního sdělení pravděpodobně nevzdělaných osob, je možné je považovat i za doklad o podobě hovorového jazyka východní Chalchy v 19. století z hlediska syntaxe a způsobu vyjadřování. Z toho důvodu uvedu texty výsledků v úplnosti.

Výslech Tangyuda:

Transkripce:

Bi beyise Pungčoydorji-yin qosiyun-u dötüger jerge tayiji Batutörü-yin douratu albatu kümün. ene jil qorin tabun nasutai. ečige Töbjuur. aq-a degüü nar-un qamtu aju törümüi. Törü gereltü-yin dörbedüger on arban saradu. tabun tolujai-yin aru usun-u yajar nutuylan sayutal-a. mön sarayin sineyin nigen-tü minü ger-ün barayun eteged-tü cöken derestei teregetei irgen irejü bayuyad tegünü meyiren-eče nigen taniqu ügei nigen irgen irejü uçarayad eng-ün üge kelelčeküi-dür. tegünü ner-e Bayan. Dolun nuur-ača yarču. ene toyrin qudalduy-a kijü yabumui. edüge nigen

133 ... mön irgen Ha Gung Gin qorsiy-a irgen Bayan Buyantu nar-tu biy-e-yin küčün ünelejü yabuysan jasay beyise Pungčoydorji-yin qosiyun-u Tangyud-un öčigdür. bi irgen Bayan-du küčün ünelejü yabuqu tuqai-du. tegünü qorsiy-a irgen Buyantu-yin kelegsən anu. man-u qorsiy-a irgen Bayan. mön Ha Gung Gin-luy-a kereldüged jangčaju ükügülün niyuysan kemen kelegsən-i Tangyud bi. mön irgen-ü küčün-dür qamtu yabuju büküi nigen qosiyun-u Čebegdorji-dür sem-iyer kelegsən bile öčigsən tula ...

nökür irgen Qungyar jasay-un qosiyun-du qudalduy-a kir-e očiyad küčün-ü mongyol kümün ügei tula. biden-ü qoyarqan irgen büle möküš bayin-a. činü biy-e tür küčün ünelejü yabumui kemegče. bi ger yadaγu učar-a. darui jöbsiyerčü. mön sarayin sineyin qoyar-un edür tegünü mayiqan-du očibasü. irgen Bayan tegünü toyučü Buyantu kemekü nigen irgen bayimui. bi biy-e-yin küčün ünelejü yabuba. daray-a mal-un qosiyun-u Čebegdorji-yi nemejü abuyad küčün ünelejü mön qamtu yabuqui-dur. terekü qoyar irgen öbersed-ün emegel qajayar-ača yadan-a. nigen qučarayšan bürin emegel. qajayar qudalduqu kememüi. basaču tere irged-ün arban ilegüü teregen-ü dotur-a nigen tergen-dür ačiyšan sarin-dur bayuγšan yaγum-a-u jabsar irgen kümün-ü köngjil jingduu tere metü yaγum-a bayiqu-yi üjged mön tegünü doturaki yaγum-a-yi üjejü čidayšan ügei yabutal-a. mön ebülün segül sarayin qorid [!]-un geri-dü irgen Bayan toyučü irgen Buyangtu biden-ü qoyar kümün-i man-du ögkü qujir tegejü abčirtuyai kemekü-dür irgen Buyangtu künesü abčimui kemekü-eče ulam irgen Bayan mön irgen Buyantu Tangyud man-u qoyar kümün. qanilaju qujir abur-a odqu jam-dur. Tangyud bi. irgen Buyantu-ača deden-ü qudalduqu ilegüü qayučin emegel. qajayar yaγun bui. basa tan-u nigen tegen-dü ačiyšan yaγuma-u dotur-a. nigen jingduu der-e köngjil metü yaγum-a čoquyiju bayimui. edeger yaγum-a tan-i ilegüü yaγum-a buyu kemen asaγuγšan-dur. irgen Buyantu-yin kelegšen üge. Tangyud čü kümün-dü bitegei kelerei. man-u nöbür irgen Bayan qamtu yabuγšan nigen qorsiy-a irgen-luy-a Bičigtü nuur-yin qoyitu eteged-dü bayuju qonuγšan söni ariki ayuju soγtuyad kerültün jangčilduju bayiyšayar irgen Bayan nöbür qorsiy-a irgen-i čokiju orkiγšan anu ükümegče kümün-eče niγuju tergen-dür ačiju yabuγ-a. Qungyar jasay-yin qosiyun-du qudalduy-a kir-e očiba gegči qudal bisüi. minü kelegšen ene üge-yi Bayan sonusbasu namayi alamui. čü kümün-dür bitegi keletügei kemegšen üge-yi sonusču ireged. sejiγlen sanaju. mön küčün-ü nöbür Čebegdorji-dü ene kü učir-i sem keleged. minü biy-e ebül-ü segül sar-a-yin qayučin kerü-dü irgen-eče yarču öber-ün gerte qariγšan. bi yerü ene üge-yi Čebegdorji-ača busu kümün-dü kelegšen ügei. basaču urida qariγatu tamaγ-a-yin γajar-a sigüküi-dür gerečilen ese γarγaγšan. yal-a-ača ayuju ese medegülüγšen bile. odu-a egünče öber-e medejü üjegšen ba, sonusγšan yaγum-a oγtu ügei anu tümen ünem kemen öčimüi.

Překlad:

Jsem chudý poddaný Batutörü-a, *tayijiho* 4. stupně, v chošuunu *beyise* Pungčoydorjiho. V tomto roce mám dvacet pět let. Otec je Töbjuur, hospodaříme společně se sourozenci. TG 4.10.–po 21.11.1824, když jsem právě bydlel v místě zvaném Tabun toluγai-yin aru usun, tak 1. dne téhož měsíce přijel ze západní strany od mé jurty Čiňan s nemnoha vozy a usadil se tam a od něj, Meyirena, vyšel jeden neznámý Čiňan a setkal se se mnou a bavili jsme se o běžných věcech. Jeho jméno bylo Bayan, pochází z Dolonnuuru a zde v okolí obchoduje. Protože nyní jeho jeden přítel Čiňan, který šel obchodovat do chošuunu Qungyar jasaya, nemá Mongola na těžké práce a jsou tak [na vše] jen oni dva Čiňané. Řekl, abych se šel nechat na čas najmout. Protože jsme doma chudí, hned jsem k tomu přivolil a 2. dne téhož měsíce, když jsem přišel do jeho stanu, byl tam Čiňan Bayan a jeho kuchař zvaný Buyantu. Šel jsem se nechat najmout na těžké práce. Později najali navíc na práce Čebegdorjiho z našeho chošuunu a když jsme tak společně pracovali, ti dva Čiňané říkali, že kromě svých vlastních sedel a postrojů, prodávají také ještě jedno staré úplné sedlo a postroje. A také jsem viděl, že mezi více než deseti vozy toho Čiňana v mezeře mezi naloženými věcmi byla příkrývka nějakého Čiňana a podobné věci, ale věci uvnitř jsem si prohlédnout nemohl. Okolo 20. dne 12. měsíce téhož roku Čiňan Bayan a Čiňan kuchař Buyangtu si od nás nechali přivést *qujir* a od té doby, co jsme byli s Čiňanem Buyangtuem pro potraviny, jsme se s Čiňanem Bayanem a s Čiňanem Buyangtuem ještě více spřátelili a po cestě pro *qujir* jsem se zeptal Čiňana Buyangtua: „Co je to za staré sedlo a postroj, které navíc prodáváte? A také ve věcech, které máte naloženy v jednom voze je vidět na rozporce něco jako pokrývka.“ A zeptal jsem se: „Tyto věci máte navíc?“ Čiňan Buyantu řekl: „Tangyude, neříkej to nikomu. Můj přítel Čiňan Bayan společně nocovali s Čiňanem z téže obchodní

společnosti na sever od jezera Bičigtü nuur, v noci pili vodku a opili se, a jak se vzájemně hádali a prali, Číňan Bayan svého spolupracovníka Číňana udeřil a on zemřel. Jakmile zemřel, šel jej skrýt před lidma, naložil jej na vůz a jel dál. Byla to lež, že jel obchodovat do chošuunu Qungyar jasaya. Pokud by Bayan uslyšel tato má slova, zabije mě.“ Když jsem slyšel, abych o tom nikomu neřikal, vyděsil jsem se toho a tajně jsem o této záležitosti řekl příteli Čebegdorjimu. Já sám jsem odešel od Číňana přibližně v poslední dekádě 12. měsíce a vrátil jsem se do vlastního domu. Tato slova jsem neřekl nikomu jinému než Čebegdorjimu. To, že jsem dříve při soudu konaném na vašem úřadě o tom nevysvědčil, bylo jen proto, že jsem se bál trestu a proto jsem o tom nepodal svědectví. Nyní kromě toho, co jsem řekl, není nic, co bych byl viděl nebo slyšel. Desetitisíckrát pravda.

Výslech Čebegdorjiho:

Transkripce:

Čebegdorji-yin öčikü anu.

Bi beyise Pungčoydorji-yin douratu albatu kümün. ene jil qorin ğurban nasu. ečige eke-yin qamtu aju törümüi. Törü gereltü-yin dörbedüger on arban saradu minü ger mön qosıyın-u nutuğ tabun toluğai-yin aru usun-u ğajar nutuğlan sağutal-a. mön sarayın sineyin nigen-ü edür-e. minü gerün barayun eteged-dü. nigen čöken teregtei irgen-ü meyiren irejü bayığad. kedü qonuysan-u qoyın-a terekü mayıqan-ača urida ülü taniqu. nigen irgen minü gerte irejü nadur kelekü anu. minü ner-e Bayan. sayı Dolun nuur-ača ğarču iriged ene toğurın qudalduğ-a kijü yabumui. edüge man-u nigen nöküir irgen Qongqur jasay-yin qosıyın-dur qudalduğ-a kir-e oçıysan. büle möküis bayın-a činü biy-e man-u mayıqan-dur oçıju küčün ünelejü tür yabumui kemegče. bi ger yadağuu uçar-a darui jöbsiyerčü. mön sarayın sineyin jırğuğan-u edür-e oçıbasu irgen Bayan tegünü toğuči Buyandtu kemekü nigen irgen bayımui. man-u nigen qosıyın-u Tangıud mön tere irgen-dür küčün ünelejü yabuğ-a asangji. biden-ü qoyar kümün qamtu küčün ünelejü yabuğsayar. mön ebülün segül sarayın qayučın geri bile. nigen edür Tangıud-un nadur sem kelegsen anu, man-u ene irged-ün tergen-ü dotur-a. nigen tergen-dü ongča yeke açıysan arisu šarıl-u dotur-a jabsar irgen kümün-ü köngjil der-e jingdeü metü yayum-a bayıquı-yi üjegend. daray-a irgen toğuči Buyangtu-luğ-a qujir abur-a odqu jam-tur asağuysan-dur. irgen Buyangtu-yin kelegsen üge. Tangıud či kümün-dür bitegei kelerei. man-u nöküir irgen Bayan. mön qamtu yabuysan qorsiy-a nigen irgen-luğ-a nigen söni ariki ağuju sağuysayar keregül bolju jangčıldaju bayıysayar man-u irgen Bayan. qorsiy-a nigen irgen-i čokiju orkiğad ükümegče-i kümün-eče niğuju tergen-dür açıju yabuğ-a bišüi. minü kelegsen ene üge-yi Bayan sonusbasu namayi alamui gen-e kemen keleküi-yi sonusuğad. Čebegdorki [!] bi seğiglen sanaju yabuysayar Tangıud-i gerte-ben bučaju qariysan darui mön minü biy-e irgen-ü küčün-eče ğarču ger-tür qariysan. ene učir-i Tangıud namayi-i kümün-dür bitegei kelerei gejü jakiysan-iyar bi yerü kümün-dür kelegsen ügei. basaču urida tamay-a-yin ğajar sigüküi-dür Tangıud-un jakiysan ügeber ese medegülüğsen bile. egünče öber-e medejü üjegsen ba. sonuysan yayum-a oğtu ügei kemen öčimüi.

Překlad:

Výpověď Čebegdorjiho:

Jsem chudý poddaný beyise Pungčoydorjiho. V tomto roce mám dvacet tři let. Hospodařím společně s otcem a matkou. TG 4.10.–po 21.11.1824, když jsem právě postavil jurtu v místě zvaném Tabun toluğai-yin aru usun na území téhož chošuunu, prvního dne téhož měsíce ze západní strany mé jurty přišel a usadil se jeden Číňan Meyiren s nemnoha vozy. Po několika dnech z toho stanu vyšel mně dříve neznámý Číňan Bayan, přišel do mé jurty a řekl: „Jmenuji se Bayan. Nedávno jsem přišel z Dolonnuuru a zde v okolí jdu provádět obchod. Nyní šel jeden můj přítel Číňan do chošuunu Qongqur jasaya. Ty sám pojď do našeho stanu a dej se najmout na práci.“ Protože jsem z chudé domácnosti,

ihned jsem mu přivolil a šestého dne téhož měsíce, když jsem tam přišel, byli tam Číňan Bayan, jeho kuchař jeden Číňan zvaný Buyangtu. A také Tangyud z našeho chošuunu zrovna nádeničil u tohoto Číňana. Tak jak jsme tam oba dva nádeničili, zhruba v poslední dekádě 12. měsíce téhož roku to bylo, jednoho dne mi Tangyud tajně řekl: „Viděl jsem, že ve voze tohoto našeho Číňana, v mezeře mezi neobvykle hodně naloženými kůžemi, jako by byla zastrčená příkrývka a polštář Číňana.“ Později když jsem byl společně s kuchařem Buyangtuem na cestě pro *qujir*, zeptal jsem se jej na to a Číňan Buyangtu řekl toto: „Tangyude, nesmíš to nikomu říci. Náš druh Číňan Bayan se ještě společně s jedním Číňanem, který s ním jel společně, jedné noci společně pili vodku, stala se mezi nimi hádka, začali se prát a náš Číňan Bayan úderem srazil svého spoludruha Číňana a skrýval jej před lidmi, až zemřel. A tak ho teď naložil na vůz a veze jej. Kdyby Bayan slyšel tato má slova, určitě by mě zabil.“ Když jsem to slyšel, tak jsem se já Čebegdorji vyděsil a když se Tangyud vrátil z nádenické práce domů, odešel jsem také. Protože mně Tangyud nakazoval, abych to nikomu neříkal, vůbec nikomu jsem to neřekl. A také když předtím probíhal na úřadě soud, neoznámil jsem to tak, jak mi to Tangyud přikazoval. Kromě toho svědčím, že není nic, co bych osobně viděl nebo slyšel.

Obsah dalších výpovědí:

Po uvedených dvou dlouhých výpovědích následuje výpověď chudého *tayije* Čisürüna. Čisürün byl člověk zcela bez dobytka, který se dal najmout k čínskému obchodníkovi jménem Miya. S ním jednou navštívil stan obchodníka Bayana, popil u něj čaj, ale o okradení nebo jiném oloupení neslyšel ani slova. Později odešel ze služeb Miye a dal se najmout do domácnosti člověka jménem Sayingküü z vlastního chošuunu.

Poté vypovídal poddaný stejného jména Čisürün zvaný Tabunang. Do blízkosti jeho jurty jednou přijel čínský obchodník s nemnoha vozy a postavil si tam jurtu. Obchodník, který byl s oním Bayanem, poté přišel k Čisürünovi a navzájem se představili. Čisürün se ptal, odkud a kam jede a s kým. Bayan odpověděl, že do těchto míst přijíždí obchodovat poprvé a dotazoval se, zda místní vrchnost v případě, že přijede obchodník bez povolení a zpráva o něm se donese k vrchnosti, ilegálního obchodníka vyšetřuje a trestá. Čisürün odpověděl, že místní nojon obchodníky bez povolení nestihá. Čisürün do jurty dosud neznámého čínskému obchodníkovi Bayanovi nešel a nic se tam nedověděl ani o tom, že by měl být někdo oloupen a zda v Bayanově jurtě leží či neleží tělo mrtvého Ha Gung Gina.

Následovala výpověď poddaného Čebega, který již dříve obchodníka Bayana znal, když opět přijel s několika vozy poblíž jeho jurty. Když k němu Bayan přišel, Čebeg mu prodal několik ovcí a koz a maso mrtvého koně. Když Čebeg vešel do Bayanovy jurty, byl tam ještě jeden neznámý Číňan, ale Čebeg se na něj nevyptával. Poté Číňané odjeli, aniž by Čebeg získal jakékoli podezření na loupežný případ.

Protože se však pravděpodobně neshodovala především výpověď Tangyuda a výpověď Buyangtua, kterou nemáme k dispozici, žádal Čoyijunjab o zorganizování nového soudu, kde budou vedle sebe vypovídat Tangyud a Buyangtu.

4. Náboženské poutě mezi Severním, Vnitřním Mongolskem, severní Čínou a Pekingem z pohledu archivních pramenů

4.1 Úvod

Archivní fondy všech úrovní a všech institucí administrativní správy jednotlivých mongolských území v mandžuské době obsahují ve velkém množství roztroušené prameny dotýkající se náboženských poutí. Vzhledem k tomu, že vydávání se na pout' znamenalo legální přesun jednotlivce nebo mnohem častěji větší či menší skupiny obyvatel v počtu několika desítek jedinců často na velkou vzdálenost, objevil se velmi záhy požadavek kontroly tohoto pohybu. V mandžuské době byla postupně ustanovena struktura kontroly volného pohybu obyvatel, takže náboženští poutníci museli kromě svolení vlastní sobě nadřízené vrchosti počítat také s kontrolami v průběhu cesty na území mimo administrativní jednotku, kam náleželi. Pokud poutníci neměli úředně zajištěn platný doklad, který legitimizoval jejich cestu, znamenaly tyto kontroly znemožnění dosažení jejich cíle. Půlnejménším od druhé poloviny 18. století s dokončením procesu utváření dislokovaných zastupitelstev přímé mandžuské vlády na mongolském území¹³⁴ začala být vyžadována také centralizovaná kontrola návratů jednotlivých poutníků a především větších poutních výprav v koordinaci místních úřadů, oblastních úřadů a centrální správy vnějších území při mandžuském dvoře. Přesto lze na základě obecné znalosti prostředí Severního Mongolska na přelomu 19. a 20. století soudit, že tato přísná pravidla nezabraňovala rozvoji poutí a že putování na posvátná místa a do velkých klášterů i mimo vlastní mongolské území s postupem doby spíše narůstalo na intenzitě.

Centralizovaná kontrola pohybu náboženských poutníků si vyžádala vznik velkého množství korespondence dotýkající se této problematiky. Tato korespondence má pochopitelně i přiměřeně silné zastoupení i v dnes dochovaných registraturách jednotlivých správních úřadů. Tyto prameny by přinesly nejlepší informace v případě svého statistického zpracování v rámci těch fondů, které jsou alespoň v určitých obdobích zachovány v úplnějších stavech. V mnoha chošuuzech na území Sečen qan, Sayin noyan qan a částečně Tüsiyetü qan ayimayu by takovým reprezentativním zdrojem informací byly kopiáře odeslané pošty a deníky přijaté pošty, které by měly obsahovat záznamy o veškerém korespondenčním pohybu v kanceláři daného správního úřadu. V případě některých fondů chošuuňů a pohraničních hlídek *qarayul* v Sečen qan ayimayu a především fondů orgánů nadřízené správy celého ajmagu a čuulganu dávají možnost sledovat vývoj fenoménu poutí také soubory originálních korespondenčních listů, které jsou v současném katalogizačním uspořádání

¹³⁴ Trvalé usazení ambana v Uliyasutai v roce 1733 (*Kijayar dakin-i toytaγayči jegün eteged-ün tusalayči manju jangjun*), mandžuského ambana v Yeke küriy-e v roce 1758 (*Jarliy-iyar jaruγsan Küriyen-dür sayuju kereg sidkegči sayid-un yamun*) a mandžuského ambana v Qobdu v roce 1761 (*Qobdu-du sayuju kereg sidkegči Qobdu-yin sayid*). Např. Norovsambuu 1975: 11-13.

umístěny ve zvláštních skupinách pod pojmem „náboženské záležitosti“ nebo i přímo „poutnické záležitosti“.

4.2 Poutě v období do první poloviny 18. století – poutě k Jibjundamba qutuytu

Pro období od vzniku klášterů na území Mongolska v rámci počátku šíření buddhismu na konci 16. století a v 17. století chybějí na území Severního Mongolska lokální archivní prameny a není proto možné s jistotou usuzovat na intenzitu a územní rozsah náboženských poutí. Je nepochybné, že putování do lokálních klášterů započínalo zároveň s jejich zakládáním, ale i zde je třeba mít na paměti, že síť lokálních klášterů, včetně klášterů kočovných, byla až do konce 17. století na území Severního Mongolska velmi řídká a že také linie většiny převtělců, k nimž v pozdější době poutníci směřovali především, započínají na mongolském území až na přelomu 17. a 18. století.

Poutě k Jibjundamba qutuytu mají pravděpodobně svůj počátek již v polovině 17. století. Intenzitu poutnického zájmu o Jibjundamba qutuytu podporoval jak jeho rodinný původ, původ jeho převtělenecké linie, cílená snaha jeho rodiny o vychování schopného náboženského představitele Chalchy, který bude schopen legitimizovat jednotnou vládu nad Mongoly, a také jeho dlouhý život a osobní schopnosti. Na konci 17. a téměř po celou první polovinu 18. století bylo území Chalchy vzhledem k trvajícím otevřeným bojům či napětí mezi Chalchy jako poddanými Mandžůů a Ojraty území Severního Mongolska značně nebezpečné. Situace zjevně nepřála dobrovolnému putování mimo nezbytné přesuny. Také Yeke küriy-e Jibjundamba qutuyty ještě nemělo pevné stanoviště, ale po několika letech obvykle překočovalo na jinou lokalitu ve střední Chalše.

V roce 1745 je zmíněno, že k Jibjundamba qutuytovi přicházelo velké množství poutníků. Jibjundamba qutuytu měl kolem sebe vojenskou ochranu, která jednak ztěžovala přístup poutníků k osobě Jibjundamba qutuyty a navíc koncentrace vojska a poutníků na jednom místě vyčerpávala pastviny, takže se vojenským koním a ostatnímu dobytku nedostávalo dostatek trávy ani vody. *Jangjun jasay-un törü-yin gyun wang* dostal v této věci příkaz z Úřadu pro správu závislých území, aby zajistil lepší organizaci vojska ochraňujícího Jibjundamba qutuytu, na jehož základě poručil úřadu *Erdeni šangjodba*, aby pro poutníky určoval dny vyhrazené pro přístupování k *qutuytovi* a zřídil pro ně jednotky vojenského doprovodu. Následující dokument je typickým příkladem psaní úřední korespondence v Mongolsku mandžuského období. Obsah dopisu, na který pisatel reagoval nebo odpovídal, býval do nového dopisu doslovně opisován. Poté, co záležitost prošla několika úředními instancemi, vypadal výsledný dopis jako nepřehledná změť citací, která je pro dnešního čtenáře obtížně analyzovatelná, ačkoli k podobnému vrstvení korespondence dochází i u současné elektronické pošty.

opis pečetü:

qalqai dashuwan i galai čooħa be
kadalara ayisilara jiyangjun i doron:
Qalq-a-yin jegün ħar-un čerig-i
jakiraqu tusalaċi jangjun-u tamaħ-a

ilegekü bičig

Qalq-a-yin jegün ħarun čerig-yi jakiraqu tusalaċi jangjun
jasaħ-un törü-yin gyun wang-un bičig.

šajin-i mandayuluyči Jebzundamba qutuħtu-yin küriyen-ü
kereg-yi sidkeċi Šangjodba nar-dur ilegebe.

jangjun wang efu-yin tamaħ-a-yi tüt oruluħsan

qoubi-yin amban meyiren-ü janggi tan-u ħajar-ača

nadur tusiyan ilegeħsen bičig-dür. čerig-ün küriyen-ü

ħadaħadu mongħol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun

-ača ergüħsen anu. yabuħulaqu-yin učir. čerig-ün

tuħai-yin kereg-yi sidkeċi ħajar-ača kürgejü

ireħsen bičig-dür. qoyisi bičig ilegekü-yin

učir. urida Qalq-a-yin

Jebzundamba qutuħtu-yin qubiljan-i qarħaljan

sayuħsan kiy-a Fuking nar-un ħajar-ača. qutuħtu-yi

qarħaljaqu tabun ħayun čerig-ün nige ħayun čerig-yi

qarħul talbiqu ba. nige ħayun čerig-yi küriyen-ü

toħurin manaħulqu. qutuħtu-yin biy-e ħarču yabuqui-dur

tabun ħayun čerig-yi čöm daħayulaqu jerge-yin kereg-ün

tula medegülüħsen-i. man-u ħajar-ača. efu-dür

tusiyaħad. qariyatu tusalaċi jangjun nar-luy-a

bügüdeger jöbsiyeged. jokis-i inü üjejü toħtaħayad.

qutuħtu-yi qarħaljan sayuħsan wang. jasaħ-ud-dur

tusiyaħad daħaju yabutuħai kemen yabuħuluħsan bülüħe.

edüħe tan-u kürgejü ireħsen bičig-dür. qutuħtu-yin

otuy-un dotur-a bui. yerü qarħul talbiju ħarħabasu

jokiqu ħajar üħei. jiči küriyen-ü toħurin nige

ħayun čerig manaħul talbibasu yabaħan-iyar manaħulbasu

tusa üħei. morin-iyar manaħulbasu oyir-a toħurin

aduħulqu ebesü. usu üħei böged. tülükü arħal üħei-dür

čerig-ün arad yekede jobaqu-yin tulada. kiy-a Fuking nar-un

ergüħsen qarħul talbiju. manaħulqu yabudal-i čöm ülü

kelelčekü-eče ħadan-a. qutuħtu-yin küriyen-ü oyir-a ulus

edür büri qoyar ħurban-iyar tasural üħei mörgür-e irekü anu

bui. čerig-ün arad edür nara singgetel-e bayibasü tesekü ügei-yin
tulada. qutuıtu-dur jegesir-e mörgül-ün edür-dür qarıljan
sayırsan. tabun jayun čerig-ün dotur-a-ača jokis-i inü üjeju
qorin čerig yarıaju qoyar tegsin jakırayuluy-a. ene tabun
jayun čerig-yi qutuıtu-yin küriyen-eče tabin-u yajar-ača
dotuısi sayulıayuluy-a. jıči qutuıtu-yin biy-e kerbe Iben-ü
süm-e-yin jerge-yin yajar-dur mörgür-e yabubasu ene tabun jayun
čerig-yi qayaslan qoyar jayun tabin-i dayayuluyad qoyar
qoyar jayun tabin-i qoçurayulju sayin ebesü usu-tai
yajar-tur teden-ü mori mal-i aduyulabasu. čerig-ün
arad-i jobayulqu ügei böged. kerig-dür tusatai
kemen sanamui. bolqu ülü bolqu yabudal-i amban tan-u
yajar-ača jıyaju iregsen čay-dur. Qalq-a yin
tusalayči jangjun Čenggünjab nar-tur tusıyaju
dayaju yabuıuluy-a kemejüğüı bayıçayabasu tusalayči
jangjun Čenggünjab kemegči. çoqum qutuıtu-yi qarıljaqu ba.
čerig-yi bügüdeger jakıraqu kümün. ta bügüdeger
jöbsıyeju čerig-ün arad-i jobayulqu ügei böged
kereg-tür basa tusatai bolquı-yi bodoju jokis-i inü
üjeju toytayayad. kürgeju iregsen-ü tulada. čöm
tan-u kürgeju iregsen yosuyar bolıaju. tan-u yajar-ača
ulamjilan jangjun Čenggünjab nar-dur tusıyayad
dayaju yabuıultuyai kemejüğüı. eyimü-yin tulada
egün-i-yi beledkeju tamay-a darıysan čayasun-dur
bičiged. Qalq-a-yin tusalayči jangjun gyun wang
Čenggünjab-dur tusıyan bičig ilegeju. čerig-ün
tuqai-yin yajar-ača kürgeju iregsen bičig-ün
todurqai kereg jüil-i kinan bayıçayaju üjged. dayaju
yabuıultuyai kememüı kemen ergüjüğüı egün-ü tula tusıyan ilegebe.
kemen tusıyan ilegejüğüı. eyimü-yin tulada
şangjodba tan-u yajar-ača
qutuıtu edür olan ulus mörgür-e ireküı-yi
čuyıayad. kejiy-e mörgügülbesü jokis-i inü
üjeju edür toytayayad. qutuıtu-yi
qarıljan sayulıaysan čerig-ud-i arad-i
dayaysan noyad-ud-dur kedün edür-ün
urıdayan medege ögčü ded čerig-ün
arad-i ilegeju mörgür-e iregsen kümün-i
qoyar degegsi jakırayulqui-dur beledkegülıy-e
egün-ü tula medetügei kemen ilegebe.

Překlad:

Dopis k posláni

Dopis *jangjun jasaγ-un törü-yin gyun wanga* pomocného správce chalchského východního vojska.

Posláno *šangjodbovi*, rozhodujícímu v záležitostech [správy] kláštera Jibjundamba *qutuγty*, pozvedajícího náboženství.

V dopise, který mi byl doručen jako příkaz z úřadu poradního *ambana meyirena*, dočasně držícího pečeť *jangjun wang efu*, stojí:

Z Úřadu pro správu závislých území Ministerstva vojenství bylo napsáno:

Věc: Posláni

V dopise, který byl doručen z Úřadu rozhodujícího v záležitostech vojska je psáno:

Věc: Odesláni dopisu dále

Od *kiy-a Fukinga*, usazeného v pověření u Jibjundamba *qutuγty* bylo oznámeno: „Z 500 vojáků pověřených dohledem na *qutuγtu*, sto vojáků nechť drží stráž a jedno sto nechť hlídá v okolí kláštera a když bude *qutuγtu* osobně vycházet, bude jej všech 500 vojáků doprovázet.“ Poručili jsme *efuovi* to, co oznámil *kiya Fukinga*, a poradili jsme se s podřízeným pomocným velitelem a všichni jsme se usnesli a uviděli, co je vhodné, a poručili jsme *wangům* a *jasaγům* usazených k ochraně *qutuγty*, aby jej následovali jako doprovod, a s tím jsme je vyslali.

Nyní v dopise, který jste nám doručili:

„V *oturyu qutuγty* vůbec není vhodné místo, kde by mohly být postaveny stráže. A také pokud bychom chtěli v okolí kláštera zavést hlídky sta vojáků, nebude žádný užitek z toho, pokud by jej hlídali jako pěší. Pokud bychom je nechali hlídat na koních, v okolí není tráva a voda k jejich pastvě, ani *aryal*, kterým by si zatápěli, proto by vojenský lid velice strádal. Proto se vůbec nebudeme bavit o tom, že bychom postavili stráže, které žádal *kiy-a Fukinga*. Kromě toho, do okolí *qutuγtova* kláštera každý den nepřetržitě přicházejí lidé po dvou až po třech, aby se mu poklonili. Pokud by však vojenský lid byl ve dne na stráži až do západu slunce, bude to nesnesitelné. Proto v den určený k přistupování k *qutuγtovi* bude vybráno z 500 vojáků určených k ochraně *qutuγty* 20 vhodných vojáků, kteří budou rozděleni do dvou skupin (?). Těchto 500 vojáků usadíme ve vzdálenosti 50 mil od kláštera. A také pokud se *qutuγtu* osobně pojede poklonit do chrámu [u řeky] Iben nebo na jiná místa, těchto 500 vojáků bude rozděleno na poloviny, 250 z nich budou doprovázet *qutuγtu*, 250 bude ponecháno, aby si mohli napást své koně a dobytek na dobré trávě a vodě, a tak nezpůsobíme, že by vojenský lid strádal. Domnívám se, že to je opravdu účelné.“

V době, kdy z úřadu *ambana* přijde rozhodnutí, zda to je, či není možné, pošleme to dále příkazem chalchskému pomocnému veliteli Čenggünjabovi.

Záležitost jsme prověřili [a rozhodli takto]:

Pomocný velitel zvaný Čenggünjab je člověk, který má na starosti [ochranu] *qutuγty* a spravuje veškeré vojsko. Protože si také myslíme, že bude vskutku prospěšné, pokud vojenský lid nebudete nechávat strádat, jak jste se usnesli, tak jsme o tom [kladně] rozhodli. Všechno to učiníme způsobem, jak píšete ve svém dopise, který byl doručen. Ze svého úřadu to následně poručíte veliteli Čenggünjabovi, aby jednal podle toho.

Z té příčiny—Připraví se a napíše dopis na papír s přitištěnou pečetí pro chalchského *tusalayči jangjun gyun wang* (pomocného velitele) Čenggünjaba, aby prověřil konkrétní/jasně záležitosti v dopise z Úřadu pro vojenské záležitosti a jednal podle nich. Proto bylo posláno.

Z té příčiny – Vy v úřadě *šanjodby* [budete jednat následovně:] Když se shromáždí mnoho lidí přicházejících poklonit se *qutuγtovi*, uvážíte, kdy by bylo vhodné, aby byli připuštěni se poklonit, a stanovíte den a sdělíte jej několik dní dopředu vojsku usazenému k [ochraně] *qutuγty* a nojonům doprovázejícím lid, a nižší vojenský lid pošlete, aby řídil lidi, jež přišli, aby se poklonili *qutuγtovi*.¹³⁵

Z toho důvodu jsme poslali na oznámení.

10. roku éry *Tngri-yin tedkügsen*, 10. dne 1. jarního měsíce.

Když byl v roce 1781 z Tibetu přiveden IV. Jibjundamba *qutuγtu*, byla do Dolonnuuru k jeho uvítání poslána z jednotlivých chalchských *čuulganů* zvláštní vítací skupina a zároveň se zmiňuje, že k jeho uvítání do Dolonnuuru putovalo velké množství lidí. (Příloha č. 10)¹³⁶

Když se v roce 1795 ubíral II. Jibjundamba *qutuγtu* na audienci k mandžuskému císaři do jeho letního sídla v Rehe (*qalayun-ača jayilayulqu ordon*), zastavil se po cestě v Dolonnuuru. V okolí Dolonnuuru v místě zvaném *Bayanbulay* se ve vojenské posádce sestávající z 30 rodin objevila u dvou osob nákaza neštovic. Šířila se zpráva, že v okolí Dolonnuuru se nacházejí také další nakažení lidé. Protože poklonit se Jibjundamba *qutuγtovi* do Dolonnuuru přicházelo velké množství lidí, hrozilo „vzácnému“ tělu mladého *qutuγty* reálné nebezpečí přenosu této nemoci. Ačkoli bylo zdraví a bezpečí života *qutuγty* přednější, nebylo možné odeslat poutníky přicházející „z blízka i z dálky“ zpět a odmítnout přístup k *qutuγtovi*. Z toho důvodu bylo přijato opatření, aby byly nakažené osoby a snad i skupiny kolem nich pečlivě odděleny a běžní poutníci aby byli připuštěni. (Příloha č. 11)

Na konci 18. století byly náležitosti potřebné k legalizaci pohybu obyvatel v rámci říše, především při poutních cestách mezi vnějšími a vnitřními oblastmi říše, kodifikovány v zákoníku pro mongolské oblasti *Gadaγadu Mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u qauli jüil-ün bičig*. Odstavec týkající se přímo poutí na Wutaishan se nalézá v oddíle „Kontrola hranic“ (*Kijayar čaγajlaqui anu*) pod názvem „Poskytování oficiální povolení s otištěnou pečetí k poutím na Wutaishan [za účelem] pálení kadidla“ (*U tai šan ayulan-dur küji bariju odqui-dur tamay-a daruγsan temdegtü bičig ögküi anu*). Povolení bylo potřeba především k umožnění průchodu některou z bran v Dlouhé zdi.¹³⁷ Pokud se na pout' vydávali příslušníci aristokracie s tituly *wang*, *beile*, *beise* nebo *güng*, musel být oznámen na úřad odpovídajícího *čiyulyan-u daruγ-a* počet doprovodu a jméno brány, kterou budou poutníci procházet. *Čiyulyan-u daruγ-a* následně tuto skutečnost oznámil na Úřad pro správu závislých území (*Gadaγadu Mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun*), který vydal cestovní povolení. Po návratu do vlastního chošuunu musel být originál cestovního povolení odeslán zpět na Úřad pro správu závislých území, odkud byl dále předán na Úřad vojenských záležitostí. Poutníci z řad nojonů s titulem *čin wang* a *gyün wang*

135 Závěr textu není zcela jasný.

136 M-31, Д-3, ХН-98, fol. 1. ТТ 46.+5.20.–7.11.1781. *Čečen qan-u ayimay-un čiyulyan-u daruγ-a. tusalajči jangjun nar-tur tusiyan ilegebe.*

137 *Gadaγadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u qauli jüil-ün bičig* 2006: 408.

nesměli putovat s doprovodem převyšujícím počet 80 osob, zatímco *beile* a *beise* nesměli převýšit počet 60 osob.¹³⁸

U tai šan aγulan-dur küji bariju odqui-dur jam yabuqu temdegtü bičig ögküü anu

nigen jüül. dotuyadu jasaγ wang beyile beyise güng jasaγ-ud U tai šan aγulan-dur küji bariju odqui anu bui bögesü. daγalduqu köteči-yin toy-a. ali nigen qayaly-a-ača yabuju önggeregülkü yabudal-i todurqayilan ergüjü qariyatu čiyulyan-u daruy-a-yin γajar-ača todurqayilan γarγaju jurγan-dur medegüljü bayičayan sidkejü. čerig-ün yabudal-un yamun-dur yabuγulju. jam yabuqu temdegtü bičig olyaγul: jil-ün ečüs-tür quriyangγuyilaju ayiladq-a: kereg daγusuγad qosiyun-dayan bučaγsan-u qoyin-a. basakü uγ abuγsan jam yabuqu temdegtü bičig-i jurγan-dur kürger-e iregüljü. ulamlan čerig-ün yabudal-un yamun-dur kürgegül-ün yabuγulju bayičayan ebtegül: daγalduqu köteči-yin toy-a-yi čin wang giyün wang-ud bolbasu. nayayad kümün-eče önggeregülkü ügei. beyile beyise güng-üd bolbasu jirayad kümün-eče önggeregülkü ügei bolγaytun.

4.3 Poutě v Severním Mongolsku v druhé polovině 18. století a na počátku 19. století

Legislativní předpisy představují pramen preskriptivní hodnoty, jejich obsah s největší pravděpodobností byl realizován v praxi, ale realita se také mohla od zákonných norem odlišovat. Navíc uvedený zákon pojednává jen o poutnících z řad aristokracie. O tom, jaké náležitosti byly v různých dobách a v různých regionech aplikovány na poddané obyvatelstvo a mnichy, vypovídají archivní prameny, dochované pro poslední desetiletí 18. století a pro 19. století ve velkém množství.

Některé archivní fondy Tüsiyetü qan ayimaγu a Sečen qan ayimaγu počínají v 30. a 40. letech 18. století. V 70. a 80. letech v těchto fondech začínáme nalézat vyčleněné dokumenty týkající se náboženství a především náboženských poutí. Příkladem takového velmi dobře zachovaného fondu je fond *qarayulü* (vojenských pohraničních posádek) při Sečen qan ayimaγu. Nejstarší dokument tohoto typu je datován rokem 1777 a týká se zadržení uprchlých poutníků.¹³⁹ Od roku 1798 je pro každý rok zachována úplná řada dokumentů týkajících se náboženských poutí Mongolů ve službě pohraničních hlídek a jejich rodinných příslušníků. Uvedu zde statistiku alespoň pro první tři desetiletí 19. století:

signatura	rok	počet zachovaných dokumentů o poutích
M-152, Д-1, ХН-999	1781	7
M-152, Д-1, ХН-1090	1794	3
M-152, Д-1, ХН-1160	1798	92
M-152, Д-1, ХН-1185	1799	44
M-152, Д-1, ХН-1208	1800	41
M-152, Д-1, ХН-1229	1801	?
M-152, Д-1, ХН-1246	1802	30

138 *Gadaγadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u qauli jüül-ün bičig* 2006: 409.

139 M-152, Д-1, ХН-975.

M-152, Д-1, ХН-1266	1803	80
M-152, Д-1, ХН-1288	1804	25
M-152, Д-1, ХН-1311	1805	16
M-152, Д-1, ХН-1331	1806	62
M-152, Д-1, ХН-1349	1807	102
M-152, Д-1, ХН-1368	1808	57
M-152, Д-1, ХН-1389	1809	47
M-152, Д-1, ХН-1409	1810	77
M-152, Д-1, ХН-1428	1811	43
M-152, Д-1, ХН-1446	1812	57
M-152, Д-1, ХН-1465	1813	24
M-152, Д-1, ХН-1494	1814	47
M-152, Д-1, ХН-1507	1815	51
M-152, Д-1, ХН-1520	1816	9
M-152, Д-1, ХН-1537	1817	49
M-152, Д-1, ХН-1562	1818	82
M-152, Д-1, ХН-1578	1819	74
M-152, Д-1, ХН-1600	1820	67
M-152, Д-1, ХН-1621	1821	72
M-152, Д-1, ХН-1646	1822	54
M-152, Д-1, ХН-1670	1823	55
M-152, Д-1, ХН-1691	1824	39
M-152, Д-1, ХН-1714	1825	71
M-152, Д-1, ХН-1737	1826	81
M-152, Д-1, ХН-1762	1827	53
M-152, Д-1, ХН-1786	1828	47
M-152, Д-1, ХН-1810	1829	67
M-152, Д-1, ХН-1833	1830	70

Následující rozbor bude proveden především na základě dokumentů z roku 1798, protože představují nejstarší ucelenou a navíc neobvykle početnou skupinu (92 dokumentů).¹⁴⁰

Dokumenty vyskytující se v těchto skupinách mají jednotný obsah i formu a lze je klasifikovat následovně:

¹⁴⁰ M-152, Д-1, ХН-1160.

- A. Žádosti o povolení k pouti zaslané nižšími správci 5 *qarayulũ jalany* nadřízenému správci všech *qarayulũ* daného *ayimaγu* (Sečen qan ayimaγ), které formulují ústní žádost individuálního žadatele o povolení k pouti.
- B. Žádosti o povolení k pouti zaslané správcem všech *qarayulũ* daného *ayimaγu* (Sečen qan ayimaγ) úřadu *Jarliγ-iyar küriyen-dür sayuju kereg sidkegči yamun-u dergedeki Sečen qan ayimaγ-un čiyulyan daruγ-a-yin jisiy-a*.
- C. Oznámení z úřadu *Jarliγ-iyar küriyen-dür sayuju kereg sidkegči yamun-u dergedeki Sečen qan ayimaγ-un čiyulyan daruγ-a-yin jisiy-a* o vypravení poutníka/poutníků na zpáteční cestu z Yeke küriy-e.
- D. Udělení cestovního povolení z úřadu *Jarliγ-iyar küriyen-dür sayuju kereg sidkegči yamun-u dergedeki Sečen qan ayimaγ-un čiyulyan daruγ-a-yin jisiy-a*.
- E. Korespondence s okolními chošuuny v případě, že cíl poutníků je na území jiného chošuunu Sečen qan ayimaγu.

4.4 Poutní cíle

Většina poutníků směřovala do Yeke küriy-e poklonit se Jibjundamba qutuγtovi,¹⁴¹ vyskytují se však i příklady cest k Ilayuysan gegenovi, Erdeni siregetü lamovi,¹⁴² do kláštera Brayibung (chalchská výslovnost Bereeven hiid),¹⁴³ Keüken qutuγtovi¹⁴⁴ a k místním lamům v rodišti osoby žadatele.

4.5 Proces získávání cestovního povolení

Běžný poddaný, který vykonával vojenskou službu v pohraničních hlídkách, žádal nejprve ústně svého bezprostředního nadřízeného *jalana*, který měl na starosti správu obvykle pěti jednotlivých *qarayulũ*. Žadatel musel uvést jména dospělých členů poutní výpravy nebo u početných výprav alespoň hlavních účastníků, souhrnný počet poutníků, počet jízdních zvířat, počet a druh nákladních zvířat a hlavní cestovní výbavu. *Jalan* žádost zformuloval písemně a odeslal na úřad Správce všech posádkových vojáků *qarayulũ* v ajmagu (*Sečen qan ayimaγ-un orus жүг-үн qarayul čerig-yi jakiraqu jasaγ*).¹⁴⁵ Tento hodnostář následně žádost přeformuloval a přeposlal svým jménem na úřad Správce v *jisiy-a* ajmagu Sečen qan při Úřadu ambana v Yeke

141 Z počátečního období například dokumenty v rámci M-152, Д-1, XH-1160 (1799), 1185 (1799), 1202 (1800), 1208 (1800), 1229 (1801), 1246 (1802), 1266 (1803), 1288 (1804), 1311 (1806), 1349 (1807), 1368 (1808), 1381 (1809), 1389 (1809), 1409 (1810).

142 M-152, Д-1, XH-1090 (1794).

143 M-152, Д-1, XH-1160, fol. 4.

144 M-152, Д-1, XH-1160, fol. 18; XH-1185 (1799), fol. 33.

145 M-152, Д-1, XH-1160, fol. 7, 9, 28.

küriy-e (*Jarlıy-iyar jaruysan küriyen-dür sayuju kereg sidkegçi ambas-un dergedeki Sečen qan ayımar-un jisiyan-dur sayuysan jakıruyçı*). Tento úřad pravděpodobně reálně rozhodoval o vydávání cestovních povolení (tzv. cestovních listů s přitisknutou pečetí *tamay-a daruysan jam yabuqu temdegtü bičig*), které odesílal zpět na úřad Správce všech posádkových vojáků *qarayulı* v ajmagu Sečen qana.

Při odesílání cestovního povolení z Yeke küriy-e na příslušný místní úřad bylo vždy zdůrazněno, aby bylo dbáno, zda se z poutní výpravy vrátili všichni její účastníci a přinesli zpět stejný počet koní, velbloudů a cestovní výbavy.¹⁴⁶ Originál cestovního povolení musel být po návratu odevzdán na úřadě, kde byl následně zničen pro vyvarování se případného zneužití. Z toho důvodu je zachovaných originálů cestovních povolení zachováno velice málo, ale jejich obsah je obvykle plně vtělen v doprovodné korespondenci. Poutníci, kteří se včas nevrátili, nebo jejichž návrat nebyl včas na příslušných místech hlášen, bývali úředně hledáni.¹⁴⁷

Stejný postup platil také pro dospělé rodinné příslušníky vojáků v *qarayulech* (například bratři mniši), přičemž byla obvykle určena jejich příslušnost k hlavě rodiny.

4.6 Početnost, složení poutních výprav a jejich výbava

Počet poutníků se výrazně různil, jsou případy poutí jednotlivců, největší skupina ve sledované skupině dokumentů čítala 80 osob. SY 3.7.14. – 25.8.1798 byla poslána na úřad *jisiy-a* ajmagu Sečen qana žádost o cestovní povolení pro skupinu 80 osob, z níž jsou uvedeni „*janggi* Babai, Gelen, Kündü, Bayartu, *quyay* Jodba, gelung Damčoi, lamové, běžní poddaní, manželky a děti“. Jejich nákladní prostředky zahrnovaly 19 velbloudů, 2 vozy, 102 jízdní koně, 6 plně vybavených jurt a stanů, další výbava obsahovala jednu pušku. Jmenovány jsou také předměty, které měly být odevzdány *qutuytovi* jako obětní dar: 2 koně, 2 krávy, 11 ovcí a koz, peněžní částka 2 langy 8 čen 9 fun, 18 *qadayı*, 33 vyčiněných ovčích kůží, 3 kožené řemeny, 10 kožešin tarvagů a potravinové potřeby.¹⁴⁸ Vzhledem k tomu, že tak velké množství obyvatel v aktivní pohraniční hlídkové službě nemohlo ponechat na poměrně dlouhou dobu náboženské pouti svá služební místa uprázdněná, museli si služebně povinnovaní členové poutní výpravy domluvit za sebe náhradu. Náhradníci byli vyjmenováni v žádosti o cestovní povolení.¹⁴⁹ Rovněž neobvykle početná výprava 41 osob získala cestovní povolení odeslané SY 3.6.7. – 19.7.1798. Jejich výbava sestávala ze 74 koní, 5 stanů a 7 kusů výbavy na vaření (kotlů, *toyu-a šinay-a*), jeden toulec na šípy a luk. K odevzdání ve formě obětního daru výprava přinesla 4 koně, 1 *hou*, 14 langů stříbra 5 čen a 600

146 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 8.

147 M-152, Д-1, ХН-1381 (rok 1809).

148 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 22.

149 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 25.

kusů čaje.¹⁵⁰

4.7 Důvody konání poutí

Ve fondu *qarayulū* ajmagu Sečen qana se u žádostí o cestovní povolení k pouti uvádějí také osobní důvody a motivace. Protože tyto pasáže v rámci jinak značně formálních úředních textů ukazují myšlení jednotlivých poutníků a pomáhají porozumět ideovému základu konání poutí v Mongolsku 18. a 19. století, uvedu zde několik příkladů z roku 1798.

Širab, mladší bratr *sula* Gongčuga, náležejícího k pravé vojenské setnině *qarayulū* ajmagu Sečen qana, byl několik let trápen nemocí. Když se ukázal lamovi, dostal radu, že je potřeba nechat přečíst *Fanjur*. Protože však na území *qarayulu* nebyl klášter, kde by bylo možno čtení celého *Fanjuru* objednat, přeje si Širab vypravit se do kláštera Brayibung (Bereeven).¹⁵¹

Synovi *quyaya* Jigmeddorjiho onemocněly oči a nemohl se po dlouhou dobu uzdravit, proto se Jigmeddorji rozhodl poslat syna s matkou k lamovi v jejich vlastním rodišti.¹⁵²

Gelung Danjin, starší bratr *janggiho qarayulu* Olqun, se rozhodl jít do chošuunu Čin wanga k lamovi Šabrunгови, aby se nechal několik dní vyučovat v textech k zasvěcení *gelunga*.¹⁵³

Quyay Tüdeb, Čeden, Qodoi, mniši *gečül* Pungčoy, Baldandasi a Dangjin, lidé z *qarayulū* Köbeljekü a Möngetoluyai, prosili o cestovní povolení za účelem cesty do Yeke küriy-e, aby se mohli poklonit Jibjundamba qutuɣtovi a vyslechli si spasitelné zvěstování pro tento i budoucí věk (*ene ba qoyitu-yin abural lüngden ayildqaju*).¹⁵⁴

Syn *quyaya* Gombo prosil o vydání cestovního povolení za účelem cesty do vlastního rodiště, kde zamýšlel uctít *suburyan* svého uctívaného božstva, vykonat uctívou návštěvu u vlastního nojona a pozdravit se se svým starším bratrem mnichem.¹⁵⁵

Čewang, který zastával funkci *bošuy* v levé setnině, žádal o dočasné uvolnění s odůvodněním, že jeho otec a děd uctívali horu Sečentü toluɣai na západ od *qarayulu* Ayuču a on sám by nyní chtěl vykonat na této hoře obět'.¹⁵⁶

Quyay Čeden v *qarayulu* Möngetoluyai neměl vlastního ani jiných potomků, a proto si vyžádal povolení a vypravil se do Yeke küriy-e poklonit se Jibjundamba qutuɣtovi. Na zpáteční cestě si namluvil dceru člověka jménem Dangšüren v chošuunu Hebei günga. Po svém návratu do

150 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 26.

151 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 27.

152 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 7.

153 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 9.

154 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 28. Jejich jízdní a nákladní výbava byla 12 koní.

155 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 61. Jízdní a nákladní zvířata představovali 3 koně. SY 3.5.13.–SY 3.8.8. Je dochován také doprovodný dopis ke zpáteční cestě vydaný z úřadu *jasay-un qosiyun-u beyise* Sonumwangjildorjiho. Tamtéž fol. 61.

156 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 92. S Čewangem jel také *gelung* Lubsang a další nejmenovaný člověk a jejich společná jízdní a nákladní zvířata představovali 4 koně a vyjmenovaná výbava sestávala z jediného kusu zbraně.

qarayulu žádal znovu o povolení, zda může opět jít požádat o ruku své nové nevěsty, žádosti bylo z pohledu generálního správce *qarayulů* vyhověno a přeposlána na chošunní úřad. V dopise, který byl poslán z chošunního úřadu se jednak potvrzovala možnost namluvit si zmiňovanou dívku, jednak zde byl obsažen souhlas otce nevěsty a stanoveno její věno, které bylo následně doručeno po zvláštních poslech. Věno sestávalo z látky na tři pásy k deelům, tři kusy tvrdého čaje a dvě truhlice obsahující různé věci.¹⁵⁷

V textu cestovních povolení se obvykle zmiňuje pouze úřad, který takové potvrzení vydal, jméno adresáta nebývá konkrétně ustanoveno (*Sečen qan ayimay-un qarayul čerig-i jakiruy-san jasaγ Sonum tusulayči tüsimed*).

V roce 1798 se vyskytl také případ, že o udělení povolení k pouti do Yeke küriy-e poklonit se Jibjundamba qutuvtovi žádal sám správce všech posádkových vojáků *qarayulů* v ajmagu (*Sečen qan ayimay-un orus jüg-ün qarayul čerig-yi jakiraqu jasaγ*). V rámci žádosti tento hodnostář musel uvést jména osob, které jej měly v době jeho nepřítomnosti zastupovat.¹⁵⁸

Pro příklad stylu, jakým byla psána cestovní povolení, uvedu dva příklady z roku 1798:

Transkripce:

Sečen qan ayimay-un orus jüg-ün qarayul čerig-yi jakiruy-san Sonum. tusulayči, tüsimed-ün bičig.

Jam-un γudus. ayči yeke bay-a bükün-i medetügei kemekü uçar. edüge biden-ü jakiraqu barayun jayun čerig-ün quyay Fongčoy nar-un degüü quwaray Šarab-un γuyun medegülkü anu. bi. Barayibung keyid-tü mörgüsügei kemegsen bile. ilegeji bolunuu kemen γuyqu tulada. man-u γajar-ača. ene Šarab-yi unuly-a nige mori-tai yabuyulaqui-yi medetügei kemen egün-ü tula temdeg bičig bariγulji ilegebe.

Sayisiyaltu irügelütü-yin γurbaduγar on isün sarayin sineyin yisün-e

*Ene Šarab 11 sarayin sineyin tabun-du qoyisi iregsen-i temdeglebe*¹⁵⁹

Překlad:

Dopis správce všech posádkových vojáků v *qarayulech* hraničících s Ruskem v ajmagu Sečen qana, Sonuma a jeho pomocných úředníků.

Věc: Na vědomost se dává všem více i méně postaveným v průběhu cesty. Nyní mnich Šarab, bratr Fongčoya, *quyaya* západní setniny, kterou spravujeme, oznámil žádaje: „Chtěl bych vykonat pouť do kláštera Barayibung, mohli byste mě tam vyslat?“ Proto jsme mu z našeho úřadu udělili potvrzení, oznamující, že byl vyslán s jedním jízdním koněm, a odeslali jej.

SY 3.9.9. – 17.10.1798

Poznamenáno, že tento Šarab se vrátil zpět 11.5.

Transkripce:

Sečen qan ayimay-un orus jüg-ün qarayul čerig-yi / jakiruy-san jasaγ Sonum. tusulayči. tüsimed-ün / bičig. / jam-un

157 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 11.

158 V roce 1798 jel do Yeke küriy-e na poutní cestu *jasaγ* Sonum. M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 6.

159 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 4.

γudus-tur tokiyaldıysan yeke bay-a el-e bükün-i / medetügei kemekü-yin učir. edüge biden-ü qariyatu / jakiraqu barayun jayun čereg-ün sula Fongčuy nar-un / degüü quwaray Šarab-un γuyun medegülkü anu. / kedün jilün dotur-a. man-u beyes-tür ebedčün / jobalang olan bolıysan učir-tu. mergen lama nar-tu / üjegülbesü. Fangjur nom-yi ungsiyul kememüi. egüni / engdeben güičen ungsiyulju čidasi ügei-dür. / Barayibung keyid-ün quwaray-ud-iyar ungsiyulqui-yi / eresuyei kemegsen bile. ilegeji bolunuu kemen γuyuqu / tulada. man-u γajar-ača. ene quwaray Šarab Fombojab / nar bügüde tabun kümün-i unuly-a mori tabu. ačily-a / temege qoyar bürin tegüs mayıqan ger nige. ergükü / adayı γučı-tai yabuylbai. eden-i aliba uçaraysad / alil-a sidurayubar yabuylumu kemen. egün-ü tula / jam-dur baraju yabuqu temdeg bičig ögčü ilegebe. / Sayisiyaltu irügeltü-yi γurbadıyar on arban nigen sarayin / arban-a.¹⁶⁰

Překlad:

Dopis správce všech posádkových vojáků v *qarayulech* hraničících s Ruskem v ajmagu Sečen qana, Sonuma a jeho pomocných úředníků.

Věc: Na vědomost se dává všem více i méně postaveným v průběhu cesty. Nyní mnich Šarab, mladší bratr našeho poddaného Fongčuy, *sula* západní vojenské setniny, kterou spravujeme, oznámil žádaje: „Protože v posledních několika letech se na našich tělech objevilo množství nemocí a trápení, když jsme se poradili s lamy, poručili nám nechat přečíst Ganjur. Protože jej není v těchto místech možné v úplnosti nechat přečíst, bylo nám doporučeno obrátit se o jeho přečtení k mnichům kláštera Barayibung. Bylo by možné nás tam nechat jít?“ Protože mniši Šarab a Fombojab takto požádali, nechali jsme je tam odejít v celkovém počtu pěti lidí, s pěti jízdními koňmi, dvěma nákladními velbloudy, s jedním úplným vynikajícím stanem a jurtou a třiceti koňmi na darování klášteru. Vyslali jsme je s cestovním povolením, aby každý, kdož se s nimi potká, nechal je podle spravedlnosti projít dál. SY 3.11.10. – 16.12.1798.

Dalším příkladem je dokument z úřadu *Jisiy-a* Sečen qan ayimayū při úřadu ambana v Yeke küriy-e určený správci *qarayulū*, v němž se odesílají nazpět lidé ve službě pohraničních hlídek, kteří přišli na pout' do Yeke küriy-e.¹⁶¹

Jarliy-iyar jarıysan küriyen-dür sayıju kereg sidkegči / ambas-un dergedeki Sečen qan ayimay-un jisiyan-dur / sayıysan jakiruyči Rabdan-un bičig / qarayul čerig-yi jakirıysan jasaγ Sonum tan-a ergün ilegebe / qoyisi bučayaysan-u uçar. edüge tan-u γajar-ača / ilegegsen bičig-ün dotur-a minü jakirıysan qarayul čerig-tü / sayıya janggi Babai. janggi Geleng. kündü Bayartu. gelung / Damčoi nar-un jerge. lama qara ekiner keüked / bügüde nayan kümün-i / degereki gegen-e mörgür-e / yabuylba kemejügüi. eyimü-yin tula. edeger nayan kümün-i / degereki gegen tan-a mörgülüged. eden-i uy ačily-a / temege arban yisü. terge qoyar. mori nige jayun / qoyar. mayıqan ger jıryı-a. jebseg-ün buu nige-yin / jerge uy kereglegsen yaγum-a-u qamtu keb-iyer qoyisi / yabuylıysan-i medegülün egün-ü tula ergün ilegebe. /

Sayisiyaltu irügeltü-yin γurbadıyar on dolıyan / sarayin qorin yisün-e. /

8 sarayin sineyin 8-a / janggi Babai / abčırba.¹⁶²

Překlad:

Dopis správce Rabdana v *Jisiy-a* Sečen qan ayimayū při Úřadu ambana v Yeke küriy-e.

160 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 27.

161 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 10.

162 M-152, Д-1, ХН-1160, fol. 24

Posláno správci Sonumovi řídicího vojsko pohraničních hlídek *qarayul*.

Věc: Vyslání zpět.

Nyní, v dopise, který přišel z vašeho úřadu, se praví: „Vyslal jsem *janggi* Babaie, *janggi* Gelenga, *kündü* Bayartu, *gelunga* Damčoie, celkem osmdesát lidí, lamů i laiků, žijících ve vojsku *qarayulu*, které spravuji, aby vykonali pouť k nejvyššímu svěťci.“ Proto oznamuji, že jsem těchto osmdesát lidí nechal přistoupit k nejvyššímu svěťci, aby se mu poklonili, a poté jsem je vyslal zpět společně s jejich původními 19 nákladními velbloudy, dvěma vozy, 102 koňmi, šesti stany a jurty, jednou zbraní – puškou a dalšími věcmi, které původně používali. Z toho důvodu bylo posláno.

SY 3.7.21. – 1.9.1798.

[SY 3.] 8.8. přinesl [tento list] *janggi* Babai

V případě, že se lidé, kteří se vypravili na pouť, v obvyklé lhůtě nedostavili zpět, bylo po nich vyhledováno úřední pátrání. Například v roce 1793.4.-6. zjišťoval úřad ambana¹⁶³ v Yeke küriye dotazem na úřad Erdeni Šangjodba qutuγtu,¹⁶⁴ kdy *uheri da* Serge z Tangnu Uriyangqai přišel do Yeke küriy-e a v jakém měsíci a dni byl poslán nazpět.

Na základě odpovědi je zřejmé, že Serge byl na cestě doprovázen celkem 51 osobami, mezi nimiž byli laici i mniši, do Yeke küriy-e dorazil 7.23. a již 7.26. byl odeslán nazpět. Na zpáteční cestě disponovala výprava 150 jízdními koňmi a 30 nákladními velbloudy, kteří mimo jiné vezli množství hedvábných a jiných čínských látek.¹⁶⁵ Následujícího dne vydal Úřad ambana v Yeke küriy-e cestovní povolení platné pro všechny stanice *ortüge* a místní úředníky, které je v původní podobě zachováno v MÚHA.¹⁶⁶

Lidem, kteří hodlali putovat do blízkých míst v okolí vlastního chošuunu byla v 19. století vydávána cestovní povolení již bez větších obtíží. Například z roku 1820 je zachováno oznámení chošuunní správě Mergen güng-ün qosiyunu (Sayin noyan ayimay), že bylo vydáno cestovní povolení (*nigen qayudasu čayan bičig*) pro lamy Lubsangčoyiduna a Gečuyā, kteří se rozhodli navštívit Jay-a bandida-yin gegena.¹⁶⁷ Podobný příklad z téhož roku a chošuunu je vydání cestovního povolení *lobongu* Sambuuovi, jenž hodlal vykonat pouť k Lama-yin gegenovi a Nomun qanovi. Povolení vydali pomocní úředníci (*tamay-a-yin tusulaγči tüsimed*) chošuunního nojona (*jasay*) Dorjijaba.¹⁶⁸ Z Mergen güng-ün qosiyunu (Sayin noyan qan ayimay) putovali poddaní především k Jay-a bandidovi, Lama-yin gegenovi, Nomun qan gegenovi a Siregetü gegenovi.¹⁶⁹

163 *Jarliγ-iyar jaruγsan küriyen-dür sayuju kereg sidkegči γadayadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u jegün eteged-ün asqan-i amban Siluγun čayan-u manju qosiyun-u meyiren-ü janggi giyan čing men-dür yabuqu qan ayula-yin čiyulyan-u daruγ-a jasay-un qosiyun-u beyise.*

164 *Šasin-i mandayuluγči amitan-i jiryayuluγči Jibjundamba blam-a-yin küriyen-ü kereg-yi sidkekü šabinar-i bügüde jakiruyči Erdeni Šangjodba Damčoyirabjai. sang-un qamuy kereg-yi bayičayan jakirqu jasay-un ulus-tur tusalaγči güng Lhasurundorji. da lama Sonamdeleg. Lubsangdav-a nar..*

165 M-1, Д-1, XH-3232, fol. 31. TT 58.7.26.–1.9.1793.

166 M-1, Д-1, XH-3232, fol. 31. TT 58.7.27.–2.9.1793.

167 M-68, Д-1, XH-68, fol. 86a. SY 25.5.29.–9.7.1820.

168 M-68, Д-1, XH-68, fol. 86a. SY 25.5.29.–9.7.1820.

169 Na příkladě kopiáře a úředního deníku správního úřadu chošuunu z roku 1820. M-68, Д-1, XH-68.

4.8 Archivní prameny o poutích z Mongolska do vnějších (mimomongolských) oblastí

Na základě přechozích příkladů je sice vidět, že na konci 18. století byl fenomén poutí již velmi rozšířen, ale na cesty delší než do Yeke kúriy-e se stále vydávali pouze vyšší lamové, gegeni, vyšší aristokraté a lidé ve vyšší administrativní službě.¹⁷⁰

V roce 1800 žádal Noyan blam-a *sumun-u kündü bošuy* Čerina prostřednictvím své vrchnosti, nojona Tüsiyetü qan ayimaγ-un *jasay-un törü-yin gyun wang* Dorjijaba Úřad ambana v Yeke kúriy-e o dočasné uvolnění ze služby. Jako důvod uvedl: „má matka v tomto roce sešla nemocí ze světa, a tak chci navštívit Utai (Wutaishan), nechat tam provést čtení písem a také se sám osobně poklonit hoře Utai“.¹⁷¹ V témže roce *gelung* Jungdui a Širab z téhož chošuunu s dalšími 5 lidmi se rozhodli putovat s vlastním stádem do Gumbumu a vyžádali si k tomu cestovní povolení.¹⁷² V témže roce *jasay-un terigün jerge* Čisüründorji, velitel pohraničních hlídek při ruské hranici, žádal o povolení k cestě na Wutaishan, k níž jej zavázal při své smrti jeho otec Sangdubdorji, a proto nemohl tuto cestu bez výčitek neuskutečnit.¹⁷³ V roce 1820 se vydali ze Sayin noyan qan ayimaγ-un Mergen güng-ün qosiγunu na pouť na Wutaishan *tajiji* čtvrtého stupně Duγar, *toyin* lama Loojang, lamové Sirab a Gelig a od chošuunního nojona si vyprosili cestovní povolení. Jejich výprava čítala 20 nákladních a jízdních velbloudů, dva stany, 1 kotel, 2 hrnce s držadlem, podrobně nevyjmenované potraviny a oblečení.¹⁷⁴ V témže roce se *tajiji* čtvrtého stupně Laban, Magsar, Toγučí, *toyin lama* Rabjiy-a, Isining, *lama* Sonum, Loojang, Dangjin, Galdan, Sonum, *quyay* Eren, Namqai, celkem 15 mnichů a laiků vydalo do Pekingu poklonit se Janggiy-a qutuγtovi, navštívit Jandan juu a Wutaishan. Cestovní povolení vydal na jejich žádost také chošuunní nojon. Jejich jízdní a nákladní zvířata tvořila 40 velbloudů, 3 jurty a stany, potraviny a oblečení, početně neurčené kotle a hrnce a další nejmenované předměty.¹⁷⁵

Vyskytují se dokumenty vypovídající o tom, že někteří vysocí lamové a převtělenci obesílali sousední ajmagy a chošuuny se žádostí o příspěvky na svou plánovanou poutní nebo studijní cestu na vzdálená místa, například do Tibetu. V roce 1787 Galdan siregetü qutuγtu při přípravách své cesty do „významných škol“ (*masi yeke suryayuli*) a na poutní místa v Tibetu (*juu-yin orun*) žádal vzhledem k nedostatečnosti vlastních financí a dobytka nojony a všechny obyvatele Sečen qan ayimaγu o podpůrné dary a každému nojonovi poslal posvěcený *qadaγ*. Tuto žádost přijal *Sečen qan ayimaγ-un čiyulyan-u terigün jasay-un qošui čin wang* a rozeslal nojonům svých podřízených chošuunů s tím, že sesbírané prostředky mají být poslány letošním zpravodajským poslem

170 M-31, Д-3, XH-211.

171 M-1, Д-1, XH-3395, fol. 1. SY 5.7.22.–10.9.1800.

172 M-1, Д-1, XH-3395, fol. 1. SY 5.10.13.–29.11.1800.

173 M-1, Д-1, XH-3395, fol. 2. SY 5.4.28.–21.5.1800.

174 M-68, Д-1, XH-68, fol. 125b-126b. SY 25.7.11.–19.8.1820.

175 M-68, Д-1, XH-68, fol. 188a-189b. SY 25.10.25.–30.11.1820.

(*medegen-ü elči*) do pekingské pokladny nebo do dolonnuurské pokladny (*sang*).¹⁷⁶

Z oblasti Vnitřního Mongolska putovali na Wutaishan a Jandan juu běžní lidé nejpozději koncem 18. století. Dokladem toho jsou častá cestovní povolení vydávaná úřadem pro správu dolonnuurského kláštera klášterním poddaným.¹⁷⁷ Cestovní povolení v těchto případech vydával *jasay-un terigün blam-a*. V dolonnuurských kopiářích se zpravidla neuvádí osobní důvody žadatele k poutní cestě, vždy je však uvedena brána v Dlouhé zdi, kterou bude poutník do vnitřních oblastí říše procházet. Pro příklad uvedu text cestovního povolení z roku 1782.

*jasay-un terigün blam-a-yin bičig / Jam-un temdeg öggügsen-ü učir. man-u süm-e-yin qariy-a-tu / blam-a Arabdan ekilen yisün blam-a. dörben qara kümün-tei bügüde / blam-a. qara arban yurban kümün-ü unuly-a ačily-a-u arban tabun / mori. tabun temege-tei süsüg-iyer Utayišang-dur mörgür-e / odqui-dur Jangjakeu-yin qayaly-a [張家口]-bar damjiju inayši / činayši yabuqu tulada eden-ü yar-tur jam-un temdeg tamaya / daruysan bičig-yi bariyulju yabuylba. kürčü ergil mörgül / -iyen tegüsüged qoyiši bučiju iriküi-dür jam-un temdeg / tamay-a daruysan bičig-iyen bariysayar eriküi-yi medetügei / kemen egün tula ilegebe / Tngri-yin tedkügsen-ü döčin dörbedüger on dörben sarayin sineyin nigen-e.*¹⁷⁸

Překlad:

Dopis Prvního správního lamy [dolonnuurského kláštera].

Věc: Vydání cestovního povolení.

Protože poddaní našeho kláštera lama Arabdan a další, celkem devět lamů a čtyři laikové, celkem dvanáct lamů a laiků, s jízdami a nákladními zvířaty v počtu 15 koní a 5 velbloudů odcházejí ve víře na pouť na Wutaishan a budou po cestě tam a zpět procházet branou Zhangjiakou, dal jsem do jejich rukou cestovní povolení s otištěnou pečeti a nechal jsem je odejít. Poté, co [tam] dojdou, dokončí své náboženské úkony a navrátí se zpět, necht' oznámí svůj příchod odevzdávající své cestovní povolení s otištěnou pečeti. Proto bylo posláno.

TT 44.4.1. – 16.5.1779

Úřad pro správu dolonnuurského kláštera vydával cestovní povolení také z různých jiných důvodů než soukromé cesty na poutní místa. Jednalo se o cesty vykonávané pro potřeby kláštera a jeho hospodářského zázemí, například doručení jízdnic koní a oslů do Pekingu pro Janggiy-a qutuytu, který se chystal přijet do Dolonnuuru,¹⁷⁹ doručení mléčných výrobků (*idegen-ü degeji, čegege, tosun-u jüil kürgekü*) do Pekingu pro Janggiy-a qutuytu,¹⁸⁰ vypravení uvítacího povozu do

176 M-36, Д-2, ХН-317. Provádění podomní sbírky z důvodu nedostatku peněz na pouť do Lhasy (Barayun juu).

Čiyulyan-u terigün jasay-un qošoi čin wang-ača jasay Čedendorji-dur ilegegsen bičig.

177 Kopiáře korespondence úřadu pro správu dolonnuurského kláštera ve fondu MÚHA M-166.

178 M-166, Д-1, ХН-1, fol. 18a–19a.

179 ... *man-u süm-e-yin qariy-a-tu / Raguwa qutuytu-yin šabinar blam-a Sarabdarji ekilen naiman blam-a / yisün qara kümün-tei bügüde arban dolun kümün nige mayiqan / toy-a. sayaday. numu. selme-tei unuly-a. ačily-a-u / mori. leüse yučin tabu qorin temege-tei Begejing-eče / Raguwa qutuytu-yin biy-e Doluyan nuur-dur irikü tulada / kösge-ü mori leüse. temege kürger-e odqui-dur / Tušikeu [獨石口] qayaly-a-bar damjiju inayši činayši / yabuqu tulada ... Tngri-yin tedkügsen döčin dörbedüger on dörben sarayin arban qoyar-a.* M-166, Д-1, ХН-1, fol. 19b.

180 ... *man-u süm-e-yin qariy-a-tu Jangja qutuytu-yin šabinar blam-a Baldan ekilen yurban blam-a / unuly-a ačily-a-u yurban mori yurban temege-tei. / Begejing-dür Jangja qutuytu-yin sang-dur-ača idegen-ü / degeji. čige. tusun-u jüil-ün yayum-a-yi kürger-e odqui-dur / Tušikeu [獨石口] qayaly-a-bar damjiju inayši činayši yabuqu ... Tngri-yin*

Xiningu pro vyzvednutí *šangjodba jasay lamy* z Ǵaldan siregetü-yin sang, který se vypravil na pouť do Barayun juu (Lhasa) (*mangja bučalyar-a očiju bučaqu-dur*)¹⁸¹ a další podobné případy, při nichž správa dolonnuurského kláštera vydávala cestovní povolení svým poddaným.

Na přelomu 19. a na počátku 20. století byly poutě na Wutaishan již běžnou záležitostí po celé Chalše a dokonce mezi západními Mongoly (*Qobdu-yin kijayar*). Přesto vzhledem ke geografické vzdálenosti byla tato pouť velmi náročná a nákladná, a tak většinu poutníků představovala místní drobná aristokracie a prostí lidé spíše jen jako doprovod v rámci velkých skupin poutníků. Úřední proces, jakým byla vydávána povolení k cestě například do Gumbumu, ilustruji na dokumentu z roku 1887, který byl odeslán z úřadu *Dörbed-ün barayun yar-un Sayin jayayatu ayimay-un čiyulyan daruy-a-yin jisiy-a* mandžuskému ambanovi v Qobdu. V rámci dokumentu je obsažen předchozí dopis obsahující cestovní povolení.

Odesílatel: *jarliy-iyar jaruyusan Qobdu-dur sayuqu kereg sidkegči kebei ambas*

Amban v Qobdu

Příjemce: *Dörbed-ün barayun ayimay-un qamiyaruusan čiyulyan-u daruy-a jasay*

Velitel čuulganu příslušného k *Dörbed-ün barayun ayimayu*

Jména poutníků, jejich hodnosti: *terigün jerge tayiji Če. čin wang So-yin qosiyun-u jayisang lam-a Jongyoroï narun jerge lam-a qar-a yučin tabun kümün*

tayiji prvního stupně Če., *jayisang* lama *Jingyoroï chošuunu čin wanga So.*, a další laici a mniši, celkem 35 lidí

Cíl cesty: *Ši niyen-yin qariyatu Gumbum vuhan ši süm-e*

klášter Gumbum „vuhan ši“ příslušný k Xiningu

Počátek cesty: [*kerebe yuyusan yosuñar boljabasu jayisang lam-a Jongyoroï nar*] *en-e jil qoyar sarayin arban nigen-dür nutuy-ača mordamui.*

stane-li se tak, jak žádali, navrátí se *jayisang* lama *Jongyoroï* a další 11. dne 2. měsíce tohoto roku

Povinnosti na zpáteční cestě: *eden očiqu kümün-ü ner-e abur-a abačiqu mal-un toy-a-yi qaγudasu naγaldayulju Ši niyeng-dür sayuju kereg sidkegči amban-dur ulamjilan qariyatu yajar-a tusiyaju.*

je poručeno příslušnému úřadu, aby nalepil list se jmény poutníků a počtem dobytka, který s sebou berou, a předat jej ambanovi v Xiningu

Povinnosti po návratu:

tende kürčü örgükü kereg. barayad. darui bučaqu yabudal-i čingyalan suryaqu ilgegüliyy-e. daray-a biden-ü yajarača kereg ayiladqaqu ayangtal-a-dur ayiladqaysan qoyin-a. ači nuγulburi-yin eke-yi yosuñar qaγulju. öger-e yabuγuluy-a.

při návratu, který má být vykonán ihned po ukončení návštěvy kláštera, mají přinést „list o zásluhách“, který má být podle originálu opsán a odeslán

egüni urdu γadaγadu mongyol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-dur medegülün yabuγuluy-a.

pouť má být oznámena na Úřad pro správu závislých území

Povinnost zničit cestovní povolení po návratu:

tedkügsen-ü döčün dörbedüger on dörben sarayin qorin naiman-a. M-166, Д-1, ХН-1, fol. 20a. Dopis podobného obsahu také fol. 20b.

181 Dopis vydaný v roce 1822 na základě oznámení *Aγbandarjijy-a, ombo niraba* příslušného k *sang* Ǵaldan siregetü *qutuγtu.* M-166, Д-1, ХН-4, fol. 42b-43a.

uy nutuy-tur bučaju iregsen-ü qoyin-a. man-u yajarača uy olyuysan temdeg bičig-yi kögen yaryaju. man-u yajar-ača ergün bayičayan ebdegüliü-e kememüi kemen ergüjügüi.

Datum odesláni: *Badarayultu törü-yin arban yudayar on čayan sarayin qorin jiryuy-a.*¹⁸²

Z konce mandžuského období jsou dochovány podrobnější dokumenty k poutím nojonů a převtělenců. Příkladem je kopiář a sešit konceptů korespondence odeslané *ded da* Jasaytu qan ayimayu na zpáteční cestě z poutě na Wutaishan (M-170, XH-166, fol. 1-4), kopiář korespondence odeslané v průběhu celé cesty na Wutaishan pomocným úředníkem *tusulayči* Ayurjabem (*Nutuy-ača yaruysan-ača qoyisi olan yajar yabuyluysan jakiy-a-u qayuly-a*) (M-170, XH-227, 14), který zaznamenává také různé společenské události v Číně spatřené v průběhu cesty. Způsob, jakým vysocí náboženští představitelé putovali do vzdálených poutních míst, ukazuje archivní fond Yegüzer qutuytu.

7. generace Yegüzer qutuytu Agbanlubsangdangzan, původním jménem Jamsranjab-un Galsandasi (1870–1930) v období 80. let 19. století až prvního desetiletí 20. století velmi intenzivně putoval po Severním i Vnitřním Mongolsku a okolních oblastech a získané zkušenosti zúročil ve své politické kariéře v období autonomie v 10. letech 20. stol. V roce 1885 navštívil Dolonnuur a Peking, v roce 1888 Barayun juu, v roce 1889 Gumbum, v roce 1890 Onon-u rasiyan, v roce 1894 navštívil Jirim-üm čiyulyan, v roce 1900 Jegün Üjemčin wang-un qosiyu, v roce 1904 Wutaishan.¹⁸³ V roce 1905 navštívil také Gilber juu, v roce 1910 Barayun qayučid-un sin-e sumu.¹⁸⁴

Archivní fond Yegüzer qutuytu patří k průměrně zachovaným archivním fondům z mandžuského období. Zachovány jsou především dokumenty z období 6. a 7. generace Yegüzer qutuytu. Vzhledem k tomu jsou dochovány prameny k poutím 7. Yegüzer qutuytu především ekonomické povahy. K cestě na Wutaishan se vztahuje rukopis z roku 1904 s následujícím obsahem:¹⁸⁵

[2a] Soupis financí na cestu a jejich zdrojů

[2b] Peníze shromážděné jako dary poddaných Yegüzera qutuytu za účelem jeho cesty na Wutaishan

[3a] Almužny a dary shromážděné v průběhu cesty na Wutaishan

[5a] Soupis předmětů zakoupených v obchodě *Modun qasiy-a* v Zhangjiakou a v obchodě *Čilayun*

182 M-160, Д-1, XH-1, fol. 21b.

183 O Yegüzer qutuytuovi napsal Dambiin Cogt-Oc'ir historický román „Mo'nhroh hutagt“, který se svým obsahem zabývá především činností Yegüzera qutuytu v době autonomie Mongolska a jeho dalších osudů ve 20. letech. V rámci jeho života v manžuském období jsou náboženské poutě včetně poutě na Wutaishan zmíněny zcela okrajově bez jakýchkoli podrobností. Cogt-Oc'ir 2003: 25.

184 [helmeqdsen Yegu'zer hutagt]: 6-7, 43.

185 M-57, Д-1, XH-429. *Badarayultu törü-yin yučiduayar on arban nigen sar-a-yin yurban-du qariyatu Yegüjери qambo-yin bey-e U tai šan-du mörgür-e odqu irikü jayur öglige-ün ejed-ün ergügsen ergül ba öd... qonuy-i edür darayalan temdeglegsen dangsen-e.*

erdeni-yin puuse

- [5b] Soupis předmětů zakoupených v obchodě *Malay-a-yin Gombo-yin puuse*
- [6a] Soupis předmětů zakoupených v obchodě *Malay-a-yin Erdeni-yin puuse*
- [7b] Soupis předmětů zakoupených v obchodě *Modun qasiyan-u Oytur Buyandalai-yin puuse*
- [9a] Soupis předmětů zakoupených později v obchodě *Oytur Buyandalai-yin puuse*
- [11b] Soupis peněz vypůjčených od cizích lidí
- [12a] Hedvábí typu *suiquwar* odprodané z hedvábí, které bylo vezeno jako dar
- [13a] Itinerář cesty Yegüzer qutuytu na Wutaishan a zpět¹⁸⁶

4.9 Mimoarchivní písemné prameny o osobních poutích na Wutaishan

Jedním z významných pramenů o poutích Mongolů v 19. a 20. století na Wutaishan jsou kamenné stély a tabulky s komemorativními nápisy ve značném množství dochované v některých z klášterů v rámci areálu Wutaishanu. Všechny tyto nápisy jsou katalogizovány ve „Všeobecném katalogu starých mongolských knih v Číně“.¹⁸⁷ Osobně jsem navštívil Wutaishan v září 2008 a pořídil jsem čitelné fotografie většiny fyzicky přístupných mongolských nápisů v klášteře Rahu-yin süm-e (Obrazová příloha č. 4–5). Dosud se mi nepodařilo zjistit, že by se v současnosti nebo i v minulosti mongolské komemorativní nápisy tohoto typu vyskytovaly v jiném mongolském klášteře. Je velmi pravděpodobné, že tento typ zaznamenávání náboženských zásluh získaných poskytnutím finančního daru klášteru ze strany jednotlivců byl ovlivněn podobnou praxí v čínském buddhismu. Kamenné stély, do nichž se pravidelně vyrývají jména dárců, se nacházejí ve většině současných čínských klášterů.

Autoři „Všeobecného katalogu starých mongolských knih v Číně“ rozdělují mongolské komemorativní nápisy nalézející se v areálu Wutaishanu na tři druhy:

- a) *öglige ergügsen kösige* (čínsky *gongdebei* 功德碑),
- b) *öglige öggügsen qanan seyilemel* (čínsky *gongdepai* 功德牌) a
- c) *öglige öggügsen čilayun qabtasu* (čínsky rovněž *gongdepai* 功德牌).

Většina z těchto památek se nachází v klášteře Örn-e jüg-ün qoruyči süm-e (čínsky Shifangtang 十方堂), Rahu-yin süm-e (Luohousi 羅睺寺) a Suburyan süm-e (Tayuansi 塔院寺). Podrobný rozbor jejich textů je mimo rámec této práce, pro poznání geografického významu Wutaishanu jako poutního místa pro Mongoly na přelomu 19. a 20. století je velmi zajímavý statistický přehled těchto komemorativních nápisů.

186 Soupis stanic procházených při pouti do Lhasy je uveden například v dokumentu z roku 1843, kdy na základě příkazu 5. Jibjundamba qutuytu putoval do Lhasy *da blam-a* Lubsangčültem. Itinerář procházených *örtüge* začíná Zhangjiakou a končí Lhasou. M-85, Д-1, ХН-180.

187 *Dumdadu ulus-un erten-ü mongyol nom bičig-ün yirüngkei yarčay* 1999.

Na základě tohoto přehledu se ukazuje, že naprostou převahu měli na Wutaishanu poutníci z chošuunu Jegün Sönid. Dále je takto zaznamenán i značný počet poutníků z chošuunů Barayun Sönid, Barayun Abay-a, Čaqar siluyun čayan a z oblasti Dariyangy-a. V rámci poutníků z Chalchy se dochovalo 21 nápisů ze Sečen qan ayimayu a 13 nápisů z Tüsiyetü qan ayimayu. Poutníci ze dvou západních chalchských ajmagů, z Ordosu, Alaša, Kökenayuru a Xinjiangu se podle tohoto pramene vyskytovali na Wutaishanu minimálně. Je však možné, že kláštery, v nichž se tyto nápisy dochovaly, měly zvláštní vnitřní vazby na určité lokality ve Vnitřním Mongolsku, především Jegün Sönid qosiyu, které způsobily početní převahu pramenů vážících se k těmto oblastem.

Ulaayanjab-un čiyulyan

Darqan wang-un qosiyu 1925 1

Dörben keüked wang-un qosiyu 1865–1930 2

Yeke juu-yin čiyulyan 1846 1

Otuq beyile-yin qosiyu 1909 1

Ordus jasay da wang-un qosiyu 1925 1

Ordus otuq gyun wang-un qosiyu 1925 1

Sili-yin γoul-un čiyulyan

Abayanar-un qosiyu (Abay-a da wang-un qosiyu) 1849–1829 4

Barayun Üjemčin qosiyu 1935 1

Jegün Üjemčin qosiyu 1908 1

Abay-a (sayid beyile-yin) qosiyu 1890–1923 3

Barayun Abay-a Joriytu qosiyu 1919–1932 7

Barayun Sönid 1775 1

1859–1935? 31

Jegün Sönid 1862–1932? 105

Juu uda-yin čiyulyan

Kösigten qosiyu 1922? 1

Ongniyud beyile-yin qosiyu 1855 1

Jirim-un čiyulyan

Forlus qosiyu 1931? 1

Dörbed wang-un qosiyu 1931?–1932? 2

Qalq-a

Qalq-a-yin Tüsiyetü qan ayimay 1829–1931? 13

Qalq-a-yin Čečen qan ayimay 1852–1922? 21

Qalq-a-yin Sayin noyan ayimay	1886–1894	4
Qalq-a-yin Jasaytu qan ayimay	1923–1928	3
Qalq-a-yin boyda-yin šabi	1882–1903	2
Dariyangy-a	1873–1931?	14
Čaqar		
Čaqar siluyun čayan qosiyu	1874–1932	10
Čaqar siluyun ulayan qosiyu Baryu doluduyar sumu	1894	1
Čaqar siluyun sir-aqosiyu	1918?–1933?	4
Čaqar siluyun köke qosiyu	1870–1935	5
Čaqar köbegetü ulayan qosiyu	1919–1933?	3
Čaqar köbegetü sir-a qosiyu	1873–1930?	2
Ostatní		
Mongoljin da wang-un qosiyu	1907	1
Külün büir-ün Baryu	1852–1933?	15
Töb jasad qosiyu Türgeqar-a qarayul	1911	1
Solun Baryu Ögeled köbege sir-a qosiyu	1904	1
Buriyad kereg-ün dacang-un šabi	1903	1
Dörbed-ün Torγud	1910	1
Dörbed Sayin Jayayatu ayimay	1910	1
Dörbed qošoi čin wang-un qosiyu	1930	1
Ünen süsegtü qayučin Torγud-un ayimay	1911	1
Qayučin Torγud qoyitu ayimay	1911	1
Ögeled qosiyu	1911	2
Ostatní (jednotlivci bez udání místa původu)		5

Jsou dochována také papírová potvrzení pro mongolské poutníky z Wutaishanu. Tato potvrzení dokládají nejen skutečnost, že poutník na poutní místo skutečně dorazil, ale také přijaté hmotné nebo peněžní dary klášteru. Podobná potvrzení byla pravděpodobně po návratu vyžadována místními úřady, pod jejichž správou poutník náležel. Jako příklad uvedu potvrzení z kláštera Qixiansi 栖贤寺 (nazývaný také Guanyin tong 观音洞) na Wutaishanu. Rozměry listu tvrdšího papíru typu *muutuu* jsou 46 cm na výšku a 22,2–22,3 cm na šířku. Základní neměnný text potvrzení je proveden formou xylografu (v transkripci obyčejným písmem), do nějž jsou dopsány štětciem individuální údaje o poutníkovi (v transkripci kurzívou)–jméno poutníka, jeho místní příslušnost, počet a druh darů, datum vydání (Obrazová příloha č. 6).

Transkripce:

u tai orun-u ajikeu (?) dergedü Manzuširi-yin süm-e-yin möngke *Sangjodmonglom mandalsiv-a*¹⁸⁸ jisadu
Tüsiyetü qan ayimaγ-un Dalai-yin güng-i qosiyun-u erkim öglige-yin ejen (ejed?) *gelung Jamiyan Lubsangodser ger-ün qudalyar*

čing ünün süsüg bisirel-ün egüden-eče joriju (?) *adaγu nige, üker nige, qoni qoyar, yamaγ-a nige-i ergübe.*

egün-eče qoyiši jil-du (?) *jalγamjilan ergüy-e kemen batulan temdegtü bičig abuba:*

ene metü üyiledtügsen ariyun buyan-u küčün-iyer qamuγ törül tuγtum (?) *bükün-e*

*aburaγči blam-a Manzuširi-yin altan ölmei (?) lingqu-a-yin dour-a dayan ...*¹⁸⁹ *boltuγai:*

Badarayultu törü-yin qorin naimaduyar on-u jiryuγan sarayin arban tabun-u sayin edür-e.¹⁹⁰

Překlad:

Ve věčné *jisa Sangjodmonglom mandalsiv-a* chrámu Manzuširi-yin süm-e vedle Ajikeu (?) na území Wutaishanu vážený dárcce *gelung Jamiyan Lubsangodser* společně s celou svou rodinou z chošuuu Dalai-yin günga ajmagu *Tüsiyetü qana* přišel z upřímné a pravé víry a úcty a daroval jednoho koně, jednu krávu, dvě ovce a jednu kozu.

Přijal potvrzení stvrzující, že od této chvíle bude nadále v roce¹⁹¹ nadále provádět dary.

V síle takto vykonaných svatých záslužných činů nechť se v jednom každém svém dalším životě zrodí (?) pod lotosem zlatého lúna spasitele lamy Manzuširi.

BT 28.6.15.-19.7.1902

4.10 Vnitřní vývoj duchovní kultury – nárůst náboženských poutí (Shrnutí)

Ať již nahlížíme mongolské prostředí 19. století prostřednictvím zpráv zahraničních cestovatelů, poměrně bohatých archivních pramenů nebo i výjimečně zaznamenané orální historie, je proniknutí lidového mongolského prostředí náboženským buddhismem zcela nepochybné. V mongolské historiografii existuje do jisté míry sklon vnímat mongolské prostředí v rámci mandžuského období jako do značné míry neměnné. Mnohé z atributů, které vytvářejí obraz náboženského prostředí zvláště ve druhé polovině 19. století však na konci 17. a na začátku 18. století ještě neexistovaly. Hustá síť místních klášterů s rozvětvenou filialitou k velkým klášterům vnitřně diferenciovaným na množství *sang* a *ayimaγ*, vysoký počet převtěleneckých linií, množství *šabi* Jibjundamba qutuγtu, území osídlená *šabinary* dalších převtělenců, ať již s oficiální pečeti, či bez ní, to je zjednodušený vnější obraz mongolského prostředí 19. století. V období druhé poloviny 17. a první poloviny 18. století se však s těmito skutečnostmi ještě nesetkáváme, nebo jen v jejich počátečních formách. Archivní prameny lokální administrativy z tohoto období jsou zachovány (alespoň v případě území dnešního Mongolska) zcela minimálně. Je proto na místě klást si otázku,

188 Kurzívou jsou odlišeny pasáže dopisované štětcem do xylografické předlohy.

189 Slovo je vzhledem k nekvalitnímu tisku zcela nečitelné. Na základě smyslu textu je možno doplnit například slova: *bayisaqu* (radovat se), *törükü* (zrodit se), *jiryaqu* (šťastně přebývat), *mörgükü* (klanět se), *ülikü* (zůstat, pozůstat). (Na základě vysvětlení Doc. Lubsangdorje.)

190 Dokument je v soukromé sbírce.

191 Není jasné, zda se myslí „každoročně“ nebo „v daném roce–jednou v cyklu 12 let“.

jak a kdy vlastně probíhalo sblížování neurozeného mongolského obyvatelstva s buddhismem. Podobalo se také náhlému prozření a konverzi mongolských chánů a představitelů dědičné vrchnosti, jak ji alespoň představují tradiční mongolské kroniky? Nebo tento proces trval několik generací? Do jaké míry byl tento proces přirozenou reakcí na podporu buddhismu ze strany mongolské vrchnosti a mandžuského dvora a nakolik spolupůsobila činnost buddhistických misionářů? Jak se tento proces odráží v literární produkci pro mongolské prostředí?

Náboženské poutě jsou jedním z mála historických fenoménů, které by mohly napomoci zodpovídat otázku po pronikání buddhismu k nižším vrstvám společnosti. Náboženské poutě jsou z pohledu archivních dokumentů (tedy pramenů administrativní povahy) poměrně dobře sledovatelnou skutečností. V této kapitole jsem se pokusil představit alespoň předběžný přehled archivních dokumentů vztahujících se k poutím.

V prostředí Vnějšího Mongolska započaly poutě v hojnější míře v druhé polovině 18. století. Ve vztahu k archivním pramenům je jistě oprávněné podotknout, že z druhé poloviny a především z posledního desetiletí 18. století se uchovalo mnohem více systematictějších dokumentů než z první poloviny 18. stol., kdy jsou řídké dochované archivní dokumenty obvykle fragmentární povahy bez vzájemné provázanosti. V tomto ohledu by bylo možno vysvětlit nárůst doložitelných poutí ve druhé polovině 18. stol. právě jen vzrůstajícím počtem dochovaných pramenů. Jiným méně objektivním vysvětlením je skutečnost, že po ukončení mandžusko-ojratských válek v roce 1757 se oblast Vnějšího Mongolska stala bezpečnější pro pohyb neozbrojených nebo jen částečně ozbrojených skupin civilního obyvatelstva. Zároveň je vhodné vzít na vědomí, že v druhé polovině 18. století všeobecně narůstala úřední administrativa a kontrola obyvatelstva, která vyžadovala pro dočasný odchod z chošuunu oficiální povolení a zároveň poskytovala poutníkům doprovodné listy pro usnadnění jejich cesty.

Například ve fondu *Sečen qan ayimay-un čiyulyan daruy-a-yin jisiy-a* (M-31) je počínaje rokem 1806 dochováno několik desítek dokumentů vztahujících se k problematice klášterů, náboženství a především poutí. Ve fondu Úřadu ambana v Yeke küriy-e (M-1, *Küriyen-dür sayuqu kereg sidkegči sayid-un yamun*) je jen pro rok 1800 zachováno 33 dokumentů týkajících se poutí na Wutaishan, do Gumbumu, Erdene juu a k Jibjundamba qutuγtovi. Podobně početné dokumenty téhož obsahu jsou jako zvláštní soubory seřazeny také pro léta 1810, 1811, 1816 a od roku 1820 již pro všechny následující roky do konce mandžuského období. Zvláštní kategorii představují prameny o poutích Jibjundamba qutuγty a dalších nejvyšších převtělenců v Mongolsku, například pout' Jibjundamba qutuγty na Wutaishan v roce 1813, nebo o poutích vykonaných převtělenci v letech 1788 a 1789.¹⁹² Také ve fondu *Sečen qan ayimay-un čiyulyan-u tusulayči jangjun-u jisiy-a*

192 M-1, Д-1, ХН-3325, 3508, 3510, 3530, 3567, 3618, 3691.

(M-32) je od roku 1805 každoročně dochováno kolem desítky dokumentů o poutích.¹⁹³

Růst zájmu Mongolů o Wutaishan je možno sledovat také na historii vzniku původních mongolských verzí a překladů pojednání o Wutaishanu a průvodců tímto poutním areálem. Kniha zvaná *Utai-yi tabun ayulan-u orusil süsügten-ü čikin čimeg orusiba* vytištěná roku 1667 byla jedním z prvních pekingských xylografů, a jako taková byla podpořena dotací z císařského dvora. Toto dílo, sepsané mnichem (*toyin*) Lubsangdanjanem na přání Aγbanglubsanga z Kōkeqota, bylo opětovně vytištěno pod novým názvem v roce 1721 (Obrazová příloha č. 7).¹⁹⁴ Obsáhlejší průvodce, vlastně místní kronika Wutaishanu mongolsky zvaná *Čing liyang šan ayulan-u sin-e ji bičig*, byla do mongolštiny přeložena v roce 1694 nebo 1701 z původní verze sepsané mnichem Zhen Chengem (1546–1617) pod názvem *Qing liang shan zhi* 清涼山志.¹⁹⁵

Jandan juu byla socha Buddhy vytvořená podle legendy varánašijským králem Udijanou, která se v souladu s Buddhovým proroctvím po 1285 letech dostala do země Li (Chotan), odkud se po dalších 68 letech přesunula do Číny. Císař Kangxi uvedl tuto sochu do kláštera Hongrengsi 弘仁寺 (*Yeke örüsiyeltü süm-e*), který sám založil v roce 1665. V roce 1721 byla v klášteře postavena kamenná stéla s nápisem obsahujícím legendu o Jandan juu. V roce 1770 na základě příkazu Janggiy-a qutuytu Rolbidorje sepsal güüsi Aγwangdampil legendu o Jandan juu (*Čandan juu-yin domoy ergiküi kemjiye ači tusa-luy-a qamtu tobčilan quriyaysan erdeni erike neretü orusiba*), která byla na základě donace Qaračin efu Daydana téhož roku v Pekingy vytištěna (Obrazová příloha č. 8).¹⁹⁶ Výtisky tohoto xylografu se na území Vnitřního Mongolska i v Chalše velmi rychle rozšířily a jejich obliba vedla k rychlému nárůstu poutí do Pekingy.

Wutaishan a v menší míře Jandan juu jako společná poutní místa Číňanů, Mongolů, Mandžů a Tibetanů velmi dobře korespondovala s nadetnickým charakterem buddhismu za Qingů, jak se jej snažil propagovat mandžuský dvůr.¹⁹⁷

193 M-33, Д-2, ХН-32; Д-1, ХН-947, 958, 971, 984 aj..

194 Heissig 1954: 12-14, 53.

195 Lobzangdamba 2000: 12-35. V této knize je obsažena podrobná studie N. Batujiryala a Soyultu o mongolských textech vztahujících se k Wutaishanu.

196 Heissig 1954: 135-136; originál otisku xylografu v soukromé sbírce.

197 Elverskog 2008: 135-139.

5. Rozbor dolonnuurských kopiářů

5.1 Formální struktura dopisů

Dopisy zaznamenané v šesti dochovaných kopiářích správy dolonnuurských klášterů se vyznačují velmi formalizovanou strukturou. K této formalizaci velkou měrou přispívá poměrně jednotný obsah dopisů a opakování záležitostí, které se jejich pomocí řeší.

V kontextu archivních fondů z oblasti dnešního Mongolska, úžeji z oblasti Chalchy, kam dolonnuurský fond nepatří sice geograficky, ale k níž má bezpochyby významné vazby obsahové, se jedná o kopiáře velmi staré. Nejstarší kopiáře úřední korespondence na správní úrovni chošuunů se datují právě do poslední čtvrtiny 18. století. Dolonnuurské kopiáře tak ukazují, že jazyk používaný správními kanceláři místní administrativy byl již v 18. století vysoce formalizován. Dolonnuurské kopiáře zároveň zachycují řadu lokálních zvláštností v pravopise ovlivněném hovorovou výslovností.

Význam dolonnuurských kopiářů spočívá také ve skutečnosti, že představují vzácnou výjimku kopiářů klášterní administrativy. Klášterní archivy na území Chalchy jsou dochovány velmi neuspokojivě, obsahují převážně účetní záznamy od poslední třetiny 19. století. Dolonnuurské kopiáře představují ve srovnání s jednotlivinami ve fondech ostatních klášterů díky své ucelenosti značně reprezentativní výseky registratury dané instituce pro určité období, zpravidla pro jednotlivé roky.

5.1.1 Materiální podoba kopiářů

Všechny kopiáře jsou napsány na jemném středně kvalitním čínském papíře (*muutuu čajasu*) štětce černou tuší. Čtvercové listy obvyklého základního formátu (dále neřezané) jsou zpravidla přeloženy uprostřed, takže přehyb listů se nalézá na horní delší straně kopiáře, zatímco ze spodu jsou takto složené dvojlisty otevřené. Okraje papíru jsou zpravidla neořezány, a proto jsou výrazně nerovnoměrné. V některých kopiářích byly spodní části listů poškozeny a znesnadňují tak čitelnost slov na konci sloupců. Vazba a desky kopiářů byly plně nahrazeny moderní vazbou provázkem a hnědými přešpánovými deskami.

Většina kopiářů (M-166, XH-1, 2, 4, 5, 6) mají indexy obsažených dokumentů, v nichž jsou chronologicky vypsány adresy odesílatelů nebo příjemců dopisů.

Většina dokumentů bývá uvozena značkou označující začátek určité obsahové jednotky, v tomto případě jednotlivého dopisu, zvanou *birγ-a*. V horizontálně orientovaných rukopisech ve formě *pothi* se *birγ-a* píše často na začátku každé lícové strany listů rukopisu. Podoba značky *birγ-a* je v dolonnuurských kopiářích značně redukována.

Věty a větné části jsou ukončovány tečkou *čeg*, která se může realizovat i delším tahem v podobě krátké čárky. V některých kopiářích lze vysledovat zvyk psát tečku na konci každého sloupce bez ohledu na vnitřní významové členění věty.

5.1.2 Struktura dopisů s důrazem na ustálené fráze

Styl vyjadřování je v korespondenci Úřadu pro správu dolonnuurských klášterů velmi silně standardizován. Vzhledem k často se opakujícímu obsahu sdělení, které lze rozčlenit do několika základních typů a které navíc bývá poměrně jednoduché k pochopení, je na příkladu dolonnuurských kopiářů možné velmi dobře analyzovat základní stavební jednotky mongolského úředního dopisu klasického období a stylistické postupy pro vyjádření základních situací.

1. Definice odesilatele

Adresa odesilatele se skládá z následujících obsahových součástí uváděných v ustáleném pořadí:

- a. Místo, administrativní příslušnost odesilatele, jejichž název je ukončen sufixem genitivu:
 - *Siluyun čayan-u Čaqar qosiyun-u* (M-166, XH-2, fol. 5a)
 - *Neyislel qotan-u* (M-166, XH-2, fol. 7b)
 - *Josutu-yin čiyulyan-u* (M-166, XH-2, fol. 4b)
 - *Köke qotan-u* (M-166, XH-1, fol. 23a)
- b. Funkce odesilatele v rámci administrativní jednotky
 - *blam-a bandinar-i jakiruyči jasay-un terigün blam-a* (M-166, XH-2, fol. 7b)
 - *daruy-a-yin kereg-yi tusalan sidkegči. qaračin-u jasay-un ulus-dur tusalayči* (M-166, XH-2, fol. 4b)
 - *qosiyun-u kerigtür tusalayči tabunang* (M-166, XH-2, fol. 4b)
- c. Dědičná hodnost odesilatele (chybí u hodnostářů klášterních úřadů)
 - *güng, tayiji, beyile*
- d. Jméno odesilatele, ustálený titul běžně zastupující vlastní jméno (zvláště u vysoce postavených mnichů, převtělenců)
 - *Galdan siregetü* (M-166, XH-2, fol. 7b)
 - *Čingtoytaqu. Sengge* (M-166, XH-2, fol. 4b)
- e. Ustálené přízvisko odesilatele (zpravidla u hodnostářů klášterních úřadů)
 - *samadi baysi* (M-166, XH-2, fol. 7b)
- f. Ukončovací formule
 - *tan-u bičig*

2. Definice adresáta (zároveň oslovení adresáta)

a. celková podoba oslovení adresáta (přijatá korespondence)

- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandi nar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a tan-a ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 4b)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandi nar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a-yin γajar-tur ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 5a)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandi nar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a šajin-i unduryayçi bilig-tu nom-un qan tan-a ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 5b)
- *Dolun nayur-un qoyar süm-e-yin lama bandi nar[-i jakiruyçi] jasaγ blam-a tan-a ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 5b)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandi nar[-i jakiruyçi] jasaγ-un tamay-a-un kerig-yi tür qamiyaruysan ded da lama tan-dur ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 6a)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandi nar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a da blam-a. demçi gebküi nar tan-a ... ilegebe* (M-166, XH-2, fol. 7a)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a belge bilig uyuyata tegüsügsen samadi bayši jirüng qutuγtu-yin tamay-a-yi tür küliyegsen San yan se süm-e-yin terigün da blam-a molom rabjamba Jimbadančan. ded-un kambo Jamiyangsonom tan-a ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 7a)
- *Dolun nuur-un jasaγ-un terigün blam-a belge bilig uyuyata tegüsügsen samadi bayši jirüng qutuγtu-yin tamay-a-yi tür küliyegsen San yan se süm-e-yin terigün da blam-a molom rabjamba Jambadančan. kambo da blam-a nar-a tan-a ergübe.* (M-166, XH-2, fol. 11a, fol. 11b)
- *Dolun nuur-un Šan yan se süm-e-yin terigün blam-a Jimbadanzan-dur ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 7b)
- *Dolun nayur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a Raguwa qutuγtu tan-a ergün bariγulba* (M-166, XH-2, fol. 9a)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün lama. ded terigün lama tan-a bariba.* (M-166, XH-2, fol. 9b)
- *Dolun nayur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a-yin tamay-a-yi tür küliyegsen Šan yan se süm-e-yin terigün da blam-a molam rabjamba tandur ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 12a)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruyçi jasaγ-un terigün blam-a sajin-i onduryayçi biligtü nom-un qan. demçi gebküi nar-a ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 13a)
- *Dolun nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiru... jasaγ-un terigün blam-a sajin-i unduryayçi biligtü nom-un qan ded terigün-ün [!] blam-a Kačan Nawangsonom tan-dur*

ilegebe.

b. ukončovací formule v oslovení adresáta

- *tan-a ilegebe*
- *-dur/dür/tur/tür ilegebe*
- *tan-a bariba*
- *tan-a ergün bariyulba*
- *[yamun]-a*

Věc

Úvodní část dopisu bezprostředně po adresách obsahuje velmi zobecnělé a formalizované vyjádření účelu daného dopisu, které je však v dolonnuurských kopiích výrazně rozmanitější než v pozdějších dokumentech, jaké jsem měl možnost poznat v kopiích některých chošunních úřadů v Chalše 19. století.

a. dopisy určené Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera:

- *kürgegülgösen-i medetügei kemekü-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 4b)
- *yabuylqu-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 5a)
- *qoyisi yabuylqu-yin učir* (M-166, XH-1, fol. 22b)
- *yarıaju kürgegülgösen-i medegülkü-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 5b)
- *bayıçayan bariyulqu-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 5b)
- *kürgegüljü ilgeküyin učir* (M-166, XH-2, fol. 6b)
- *kürgegülgösen-i medetügei kemekü-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 7a)
- *kürgegülgösen-i medegülkü-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 7a)
- *medegülkü-yin uçar* (M-166, XH-2, fol. 7b)
- *bayıçayaqu iregülkü-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 9a)
- *kürgegülin ilegegsen metetügei kemekü-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 9b)
- *qariyu bariyulju yuyun medegülkü-yin učir* (M-166, XH-2, fol. 16a)

b. dopisy určené úřadům administrativních jednotek místní správy (kromě již výše uvedených):

- *sidkejü sayulyad. blam-a nekejü abqu-yin učir* (M-166, XH-1, fol. 1b)
- *nekejü yabuylqu-yin učir* (M-166, XH-1, fol. 4a)
- *orun-u blam-a nekejü abqu-yin učir* (M-166, XH-1, fol. 4b)
- *dakin yabuylju nekejü bariyulju oıayulqu-yi medetügei kemekü-yin učir* (M-166, XH-1, fol. 6b)
- *selben jasıylju oıayulqu-yi medetügei kemekü-yin učir* (M-166, XH-1, fol. 7a)

- *kögekü qurdun-a yabuylqu-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 7b)
- *dakin yabuylju šidken nekejü abqu-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 8a)
- *olyayulqu-yi medetügei kemekü kemekü-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 9b)
- *dakin yabuylju orun-u blam-a nekejü abqu-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 10a)
- *tušiyaju olyuysan-i medetügei kemekü-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 10b)
- *sayulyaysan-i medetügei kemekü-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 12b)
- *tür sayulyaysan-i medetügei kemekü-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 13b)
- *qoyisi yabuylju orun-u blam-a nekejü abqu-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 14b)
- *šidken sayulyaysan-i medetügei kemekü-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 16b)
- *jam-u temdeg öggügsen-ü uçir* (M-166, XH-1, fol. 18a)
- *qalaju orun-u blam-a abqu-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 20b)
- *kürgegülün iregüljü tusiyaqu-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 24a)
- *ulamjilan temdeglekü-yi yuyuqu uçir* (M-166, XH-1, fol. 26a)
- *sidkejü sayulyaysan-i medetügei kemekü-yin uçir* (M-166, XH-1, fol. 29b)
- *bayıçayan nekejü yabuylqu-yin uçir* (M-166, XH-2, fol. 9b)

Ukončovací formule

a. žádost o potvrzení správně odvedené povinnosti:

- *Quriyan abuyad. man-u janggi Bayandalai-dur qubiyän öggügsen yabudalı qariyu tamay-a-tu bičig ilegetügei.* (M-166, XH-2, fol. 4b)
- *Eyimü-yin tula quwaray-ud künesü nige jayun arba lang mönggün-i jaruysun-u qoyin-a küliyen abču olyuyuluyad qariyu tamay-a-tu bičig ilegetügei kemen egün-ü tula ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 6a)
- *Kürengsen-ü qoyin-a tusiyan abuysan yabudal-i man-i metetügei kemen qariyu tamay-a-tu bičig ilegekü ajiyamu kemen egünü tula bičig ergün bariyulba.* (M-166, XH-2, fol. 9a)

b. ukončení jedné záležitosti a uvedení záležitosti druhé v rámci jednoho dopisu:

- *Kürügsen-ü qoyin-a. erkim yajar quriyan abču tusiyaqad. qoyisi tamay-a daruysan bičig kürgen iregüljü bayiçayaqui beledkegülkü ajiyamu kemekü-eče yadan-a ...* (M-166, XH-2, fol. 7a)
- *ger küriy-e-yi sinedken jasyulqu nige jayun qorin lang mönggü-ber ün-e toytaju kelelčegsen-eče öber-e. ...* (M-166, XH-2, fol. 9b)
- *güyičedken yaryaju ilegekü-eče anggida. ... jegelen abču ... mönggüi ... kürgen irejü tusiyatal-a. ...* (M-166, XH-2, fol. 9b)

- *(jud časun-dur dayariydaju ügeyirejü doroyituγsan) deger-e. urida-yin güng tan-u bey-e ketürged. sai köbegün ... jerge oluγsan* (M-166, XH-2, fol. 11a)

c. formulace spojení obou či více zmíněných jednotlivých záležitostí v rámci jednoho dokumentu:

- *qamtuda γarγaju* (M-166, XH-2, fol. 9b)
- *... darui kürgegülin ilegejü tusiyatuγai ene jüil-ün kereglel kemegči čöm jarliy-tur qolbuγdaydayγan erkim alba-yin kereg tula ...* (M-166, XH-2, fol. 9b)
- *... boluγad. eyimü dabqur kerig učir-iyān medegülkü-eče γadan-a.* (M-166, XH-2, fol. 11a)

d. závěrečné formule

- *Egünü tula bičig kijü jasay-u tamay-a daruγad ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 4b)
- *Egünü tula ergübe.* (M-166, XH-2, fol. 5b)
- *Küliyen abču tusbüri qubiyān olγulqu ajiyāmu kemen egünü tula jasay-un tamay-a daruγsan bičig ilegebe.* (M-166, XH-2, fol. 6a)

Navázání reakce v minulém čase

... ilegesügei kemen γuyun medegülügsen yosuyar bolqu-ača γadan-a edüge ... (dopis citovaný žádá o zaslání peněz, následuje odmítavá reakce pisatele) (M-166, XH-2, fol. 11a)

Ukončení citovaného dopisu

... kemejügüi

Způsob citace přímé řeči

... kemejügüi. eyimü-yin tula. ... (M-166, XH-2, fol. 9b; M-166, XH-2, fol. 11a)

... (adaγu dayulaju mönggü abču ger küriy-e bariqu ba. qudaldūqu ger bui abasu qudaldūju abqu) jüil-i (tan-u γajar-)ača jiyaqu ajiyāmu. jiyaγsan-i dayaqu ... (M-166, XH-2, fol. 11a)

5.1.3 Datace

K dataci v závěru dokumentu je bez výjimky používána datace pomocí panovnických ér. Je obvyklé, že číslo éry se píše ve vypsané podobě slovem, zatímco určení měsíce a dne bývá zaznamenáno nezřídka mongolskými číslicemi.

Tngri-yin tedkügsen-ü tabin dörbedüger on ilegüü tabun sarayin qorin jurγ-a. (M-166, XH-2, 9a)

5.1.4 Ortografické zvláštnosti

Není mi známo, jakého vzdělání byli písaři dolonnuurských kopiářů, nicméně je možno konstatovat, že se v těchto rukopisech objevuje kvantitativně více odchylek od klasického pravopisu

mongolského písma, než je běžné v jiných úředních dokumentech té doby dochovaných z území Chalchy. Jazyková úroveň kopií ukazuje, že Dolonnuur na konci 18. století již nebyl kulturním centrem mongolského jazyka, jak jej lze hodnotit ve 40. letech 18. století, kdy byl Dolonnuur jedním z míst, kde vznikala překlad Danjuru.

V písmu kopií je mnoho fonetických vlivů dialektické výslovnosti (např. číslovky *jurγ-a*, klasický zápis *jirγuγ-a*; *dolun*, klasický zápis *doluγan*). Často dochází k porušování vokální harmonie, bezpochyby v mnoha případech vlivem nedbalosti. Běžné je porušování klasického pravopisu psaní sufixů, především se zaměňují sufixy genitivu *-un/ün*, *-yin* a *-u/ü*. Standardizováno je spojené psaní sufixů s určitými slovy, které je však běžné i v jiných rukopisech z 18. a 19. století (např. *γajarača*, *sarayin*). Podrobnější rozbor jazyka a písma kopií zůstává předmětem pro další studium.

5.2 Věcný obsah korespondence a způsob jeho vyjadřování

5.2.1 Otázky financování mnichů–mnišské platby a výživné

Zasílané platby byly vždy přísně určovány konkrétním mnichům a pravděpodobně byly také jednotlivým mnichům ihned po doručení částky vypláceny. Úřad pro správu dolonnuurského kláštera platby a peněžní částky jen evidoval. Mniši jsou specifikováni uvedením příslušného kláštera, k němuž náleželi, své hodnosti a mnišského jména.

- klášter mnicha (*Šan yan se*, *Qui sung se*, *barayun süm-e*, *jegün süm-e*)
- hodnost mnicha (*quwaraγ*, *blam-a*, *erdeni darqan nangso*¹⁹⁸, *gelung*, *γabči*)

Nejčastější byly platby prováděné v penězích a hotovostní platby (*toγan-u yosuγar γaryaqu*) byly také Úřadem pro správu dolonnuurského kláštera očekávány. V případech, kdy se chošuuuny zdráhaly požadované částky zaplatit, odvolávaly se na to, že v jejich okolí nejsou k dostání peníze (*mönggü oldaqu ügei*). Ačkoli se v současném jazyce spojení používá pro běžné vyjádření stavu nedostatku peněz, domnívám se, že za dynastie Qing mohlo odrážet i skutečnost fyzické nedostupnosti platidel v odlehlých oblastech nehledě na chudobu či bohatství dané správní jednotky.

ger küriy-e bariγulbasu jokiqu qoyar jaγun jiran tabun lang dolon čin toγan-u yosuγar güyičedken γaryaqu ilegekü-eče anggida. ... (M-166, XH-2, fol. 9b)

Výjimečně se vyskytují záznamy o tom, že chošuuun s poslem do Dolonnuuru poslal dobytek nebo kůže. Dobytek buď sloužil přímo jako potravní surovina pro mnichy, nebo častěji byl v Dolonnuuru zpeněžen a teprve jeho výnos byl odveden Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera pro předání konkrétním mnichům.

198 M-166, XH-2, fol. 4b.

Damba. Geder nar-un künesün-dür γaryaju ögkü arisun-i ene udaγan γaryan ilegey-e getele qosiyun-u dotur-a mal-dur γadari γamšiy-tai bögüd. basaču yang jud bolju mal tarγun küčün oluγsan ügei tulada. edüge kürgejü bolusi ügei (M-166, XH-1, fol. 23a)

Vyskytují se také platby smíšené. Například z chošuunu Ongniγud odvedli v roce 1782 na dva mnichy 50 *jini* mincí, 7 krav, 28 jehněčích kůží a 8 nespécifikovaných kůží.¹⁹⁹

Platba se odváděla jednou ročně, pravděpodobně nebyl stanoven jednotný termín pro všechny chošuuny, ale nejvíce plateb patrně přicházelo na jaře, kdy byly také nejčastěji posílány upomínky. Jsou však obsaženy také záznamy o zasilání peněz v zimě. V důsledku nepořádného a nedbalého zasilání plateb, docházelo k vymáhání dluhů přes celý rok a zásilky přicházely bez ohledu na stanovené termíny. Zvláštní případy nastávaly v letech s přestupnými měsíci (mong. *ilegüü sar-a*, čín. *run* 閏), kdy bylo potřeba upomínat chošuunní úřady, aby posílaly částky zvýšené, případně již zasláné částky doplatily.²⁰⁰ Peníze byly přepravovány zabalené a zapečetěné a obvykle dopravovány osobou vojenského stavu.

ene neyilen jayun arban lang mayimai sayin mönggün-i man-u tamγ-a-u γajar-a Tangfing ?-dur čiglej-ü tus tus boγuju lača tiza daruju quyay Kesigtü nartu ögčü kürgegülbe. (M-166, XH-2, fol. 6a)

V letech, kdy pro mnichy financované z jejich rodných chošuunů nepřišla žádná finanční ani materiální podpora, byl Úřad pro správu dolonnuurského kláštera nucen zajišťovat nejnútnejší potřeby těchto mnichů z vlastních náhradních zdrojů. Přesto v takových obdobích docházelo i k onemocnění nedostatečně vyživených a opatřených mnichů nebo dokonce k jejich úmrtí. Nicméně ani úmrtí mnicha nezbavilo chošuun povinnosti dlužnou částku uhradit a její úhrada byla požadována zpravidla společně se žádostí o zaslání nového mnicha na místo zemřelého. Podobně jako pro zaslání nového mnicha byla i pro dodání dlužných peněz stanovena lhůta obvykle tří měsíců.

jiči aγsan quwaray γabču Jungdui-yin döčün jirγuduryar on-dur oγybasu jokiqu künesün-ü mönggü-yi oyta oγaysan ügei tula. aγsan quwaray γabču Jungdui eyimü büküü čay-dü bey-e anu. ebedčü jobuγuri bayiγu-dur nom gürim kiküi-dür yayum-a ügei tula man-dur medegüljü künesün-ben jayaju jiv-a-ača mönggü jegelen abču jaruγsan bile. jiv-a-yin mönggü kemegči olan quwaray-ud-un mangja čab-dur ürgülji keriglejü bayiγu mönggü tula. quwaray aγsan γabču Jungdui-yin dutaγu nigen jilün künesün-luγ-a qamtu-yi ene jilün jun-u dumdadu sar-a dotur-a kerkebčü sayadal ügegüy-e bayičayan čuγlayulju γaryayad tamay-a daruγsan bičig-tei jigsitel-iyer qamtuda kürgegülün ilegejü jiv-a-dur tušiyar oγayultuγai. (M-166, XH-1, fol. 5a)

Někteří mniši řešili situaci, kdy nedostávali pravidelný plat na stravu a další nezbytné potřeby, snahou opatřit si obživu alternativními způsoby. Chorčínští mniši Dalai a Iši byli takto nuceni vyžádat si dovolenou a hledat si obživu „vlastními silami a přičiněním.“

199 M-166, XH-1, fol. 24a.

200 Např. doklad z roku 1832 ve fondu *Sain noyon aimgiin c'uulgan dargiin z'asaanii fondiin barimtiin dans* M-58, Д-2, XH-72 *Dolon nuuriin lam nariin ilu'u sariin hu'nsnii bic'giin o'guulen hurguulsen tuhai nugalbar bic'ig.*

basaču quwaray Dalai. Iši nar-tur oľybasu jokiqu künesün-ü jüil-i jil jildür toytayaysan yosuyar jaljamjilan oľayyu ügei quwaray anu idekü uuyuuqu yayuman-u jüil oldaqu ügei küriged ary-a-ban baraju nige kedün sarayin čilüge yuyuju öber-ün küčün-iyer jidken yabuju künesün-ben abur-a odumu (M-166, XH-1, fol. 11a)

5.2.2 Otázky personální–povolávání nových mnichů

Stejně početní zastoupení jako otázky financování mnichů v klášteře má v kopiářích také problematika povolávání nových mnichů na místo zemřelých nebo z jiných příčin chybějících mnichů z určité administrativní jednotky.

5.2.2.1 Žádost o dodání nového mnicha namísto zemřelého mnicha

Mnich, který mohl být uznán za vhodného na dosazení namísto chybějícího nebo jinak nedostatečného mnicha v klášteře Dolonnuur, musel splňovat přísná kritéria. Bylo požadováno, aby se jednalo o mnicha mladého, ale zároveň s dokončeným vzděláním v liturgické praxi (*nom-un ungšily-a tegüsügen*), také schopného dále se vzdělávat a dostát všem náležitostem klášterního života a práce. Nesmělo se jednat o člověka se sklonem k alkoholu, ale naopak upřímného a čestného člověka. Zároveň bylo vždy stanoveno, aby s osobou nového mnicha byla dodána úplná roční částka na jeho vyživení, 21 langů na nový mnišský oděv pro něj a případně částka na udržování sluhy pro daného mnicha (*šabi*). V rámci žádosti byla stanovena lhůta, ve které má být mnich dopraven do Dolonnuuru, po jejímž uplynutí zasílal Úřad správy dolonnuurských klášterů přísné upomínky, protože již při první zaslání žádosti bývalo připojeno upozornění, že ponechávat místo jakéhokoli mnicha v Dolonnuurském klášteře neobsazené znamená činit překážky v liturgickém provozu podporujícím blaho dvora a říše a znamená to tedy vážný prohřešek vůči samotnému císaři, z jehož milosti a vůle se veškerá činnost v klášteře Dolonnuur koná.

ebečin-iyer biy-e kereg boluysan quwaray Nangso Sonum-yin orun-dur man-u süm-e-dür sayulyaju nom ungšiyulbasu jokiqu quwaray-un bey-e-yi nasun jalayu. ungšily-a tegüsügen qural nom ba suryayuli-yin jüil-dür yabun čidaqu arki darsun-dur duray ügei. siluyun. šidurayu aju yabun čidaqu teyimü quwaray-yi songyju yaryayad. tegün-dür oľybasu jokiqu toytayaysan jilün künesü boluyad. nom-un qubčisun-u ün-e qorin nigen lang jaraqy sabi-luy-a qamtu-yi bayičiyān čuyayulju yaryayad. tamam-a daruysan bičig-tei jigseden-iyer ene jilün jun-u dumdadu sar-a dotur-a kerkebcü sayadal ügegüye kürgegülün ilegejü gürim ungšiyultuyai. jiči degedü-yin tümen öljei-yin gürim ungšiqu quwaray-un biy-e-yi üni udayan čilügedegüljü oľta üli bolqu yabudal-i qamtu yaryaju yabuyulsuyai kememüi (M-166, XH-1, fol. 4b)

qoyar eteged-ün kereg-dür yabun čidaqu quril [!] nom ba suryayuli-yin jüil-dür yabun čidaqu öber-e sayin quwaray-yi nekejü absuyai (M-166, XH-1, fol. 14a)

Existuje také případ, kdy je charakteristika již konkrétního mnicha obsažena v dopise chošuunní správy.

ebečin-iyer ügei boluysan quwaray Nawang-u orun-dur sayuju degedü-yin tümen öljei-yin gürim ungšiqu nasu ider.

V roce 1782 při posílání nového mnicha ze Sayin noyan ayımaıu byla uvedena také cestovní výbava odesílaného 28 letého mnicha Jangčina: jedna puška, jeden toulec se šípy, dopravních a nákladních zvířat 7 velbloudů, 1 jurta, 21 langů na oděv pro *šabi*. Mnich byl poslán v doprovodu *kündü boşıyu* Jamčina. Peníze na stravu dvou mnichů byly poslány již prostřednictvím posla, který nesl pozdrav císaři, přes *demči lamu* v Peking.

oru üküjü ilegegsen-i medegülkü-yin učir. quwaray aısan Šarab-yin oru üküjü sayuqu quwaray Jangčın qorin naiman nasutai nom ungsily-a tegüsügsen-i songyun ıarııayad kündü bosıyu Jamčın-i nige kötil čerig-ün jebseg puu nige. sayadaı nige. ačily-a unuly-a dolun temege. ger nige. sabi qubčisun-u mönggü qorin nigen lang-tai tamaı-a-tu bičig ögčü yabuıuluısan-ača ıadan-a. urida-yin jisiyan-ıyar qoyar quwaray-un künesü-yi mönggü-yi toıan-u yosuıar ıarııayad degedü-yin tümen öljei-yin amuıulang erir-e očıısan elči-ber demči blam-a-du tusiyan ögkü-ber ilegegsen yabudal-i medegülüin egün-ü tula ergün ilegebe kemejügüi (M-166, XH-1, fol. 13b-14a)

Byly časté případy, že se chošuunnı úřad zadlužil již při odesílání mnicha. Zvláště byly v nedostatečné míře poskytovány peníze na zhotovení mnišského oděvu, které místní vrchnosti považovaly vždy za něco navíc k základnímu stravnému, a proto jejich uhrazení snáze odkládaly. Nezbytnost opatřit každého mnicha v Dolonnuuru novým mnišským oděvem, jehož cena byla navíc zpravidla standardizovaná (21 langů), poukazuje ke skutečnosti, že v Dolonnuuru byl specifický klášternı řád, projevující se mimo jiné také zcela určitým typem oděvu odlišným od ostatních mongolských klášterů. Pouze mnišský oděv pro mnicha kláštera Šan yen se (*quwaray Rayba*) stál 30 langů.²⁰¹

quwaray Daši nar-i angqan süm-e-dür sayulyaqıı-dur nom-un qubčisun-u ün-e mönggü-yi güičid-ıyer oıaısan ügei. dotaıu oıaısan tula. egüni učir-i ıarııaju. güng tan-a nekejü tamaı-a daruısan bičig yabuıuluıy-a (M-166, XH-1, fol. 7a)

Vzácnější jsou případy, kdy byl nový mnich požadován na místo mnicha scházejícího z důvodu zběhnutí. Důvody zběhnutí mnicha často nejsou uvedeny (*učir šiltayan ügei bayıtala*)²⁰² a pravděpodobně ani nebyly známy. 19.3.1782 byla poslána chalchskému güngu Karmovi žádost o dodání nového mnicha na místo zběhlého mnicha Erenčina, který se na podzim roku 1781 pravděpodobně v dolonnuurském čínském obchodním městě spřátelil se špatnými přáteli a v opilosti vyvolal hádku a bitku, při níž někoho nožem zranil či zabil. Poté, co měl být v rámci kláštera souzen a potrestán, uprchl. Provinil se tedy jednak proti klášternımu řádu, jednak vzhledem ke své nepřítomnosti po útěku proti řádu liturgického provozu zakládajícího se na císařském rozkazu. Aniž by bylo známo, kam pohřešovaný uprchl, další šetření v této věci přenechal Úřad pro správu dolonnuurského kláštera chošuunnımu úřadu s tím, že chošuunnı úřad má oznámit, jakým

201 M-166, XH-1, fol. 32a.

202 M-166, XH-1, fol. 10a.

způsobem viníka potrestal. Je samozřejmé, že na místo takového zběhlého mnicha byla okamžitě žádána náhrada—nový mnich s lepší morální integritou.

Qui tssung se süm-e-dü nom ungsir-a sayulyaysan quwaray Erenčin nidanutun jilün namurun sar-a-dur Mayimai jergeyin yajar-dur mayu qanši kereg kümün-tei qanilaju arki darsun uuyuyad kerigül čoukiyan egüsgen kituy-a yaryaju mayu samayun kereg edügen yaryaju yabuysan-i bayičigan üjibesü man-u süm-e keyid-ün rig yosun-luy-a oyta üliü neyilekü tula. man-u yajar-ača quwaray Erenčin-i kereg-yi sidkey-e kemejü bayiqu-yin jabsar-a quwaray Erenčin sam-iyar oryuju odujuui. basa quwaray Erenčin degedü-yin tümen üljei-yin gürim-yi sanay-a-u dura-bar osuldayuluyad sam-iyar oryuju oduysan ene nigen kereg-yi učir-i yaryaju güng tan-dur tamay-a-tu bičig yabuyluy-a küriüsgen-ü darui quwaray Erenčin-eče bayičayaju asaun sidkeged. yajakiju šidkegsen yabudal-i qariyuu bičig ilegekü-eče yadan-a ... (M-166, XH-1, fol. 5b)

Ne vždy však chošuuñní úřad reagoval na výzvu o dodání nového mnicha ve stanovené lhůtě. Qotuyuid-un tayiji Sengdübtorji byl o dodání nového mnicha požádán poprvé TT 45.8.29.–27.9.1780, nicméně na výzvu po dva roky vůbec neodpověděl, a tak byl TT 47.2.6.–19.3.1782 vyzván přípisem z Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera znovu.

tegün-eče qoyissi oru quwaray ilegekü bayiturai. yabuylaysan bičig-ün qariyuu ču oyta čimege ügei böged. eyimü-yin tula egüni učir-i yaryaju hebei jasay tan-a nekejü tamay-a-tu bičig yabuyluy-a (M-166, XH-1, fol. 5b)

Úřad pro správu doolonnuurského kláštera sice nechával v rámci obecných, spíše základních morálních požavků výběr vhodného mnicha pouze na uvážení vrchnosti dané administrativní jednotky a takto vybraného mnicha přímo přijímal, ale vymíňoval si zkušební lhůtu, ve které se ukáže, zda je mnich schopen prohloubeného studia v klášteře.

eyimü-yin tula wang tan-u ilegegsen tamay-a daruysan bičig-ün yosuyar quwaray aysan Nawang-u orun-dur quwaray Jambala-yin biy-e-yi man-u süm-e-dür tür sayulyaju nom erdem sürqu [!] -yi üjeju jiči sidkesügei kemen (M-166, XH-1, fol. 13a)

Zaznamenán je také případ, kdy byli na žádost Úřadu pro správu dolonnuurských klášterů zasláni dva mniši, kteří následně v Dolonnuuru prošli výběrovým řízením v podobě zkoušky ze znalosti recitace liturgických textů. Ukázalo, že mnich Dangjan umí recitovat mnohem více textů než mnich Darja, jehož znalosti byly značně omezeny. Bylo proto rozhodnuto v klášteře ponechat mnicha Dangjana a mnicha Darju odeslat společně s poslem, který je přivedl, *kij-a* Mangjalem zpátky do Chalchy. Zároveň bylo požádáno o zaopatření mnicha Dangjana penězi na stravu po zbytek roku, částkou na nový mnišský oděv a platem pro *šabi*.

kürgeju iregsen qoyar quwaray-un ungsily-a nom-un jüil-i jirgejigülün šigüju üjebesü Dangjan-dur Dolon dogšid Otoči Ayusi Namasamgati Ondogjang (?) irügel maytaγal boluyad qural-un ungsily-a būrin. basa ündesün-eče Günggrig. Taguy qoyar-i čegejilejügi. quwaray Darja Dolon dogšid. Namasamgati irügel maytaγal būrin-e čegejilegsen bolbaču egün-eče öber-e nom medekü ügei kemegsen-i kinaju sanabasu Darjin-yin üjigsen nom-ača. Dangjin-u üjigsen nom niliyed olan бүкү-yin tula. Dangjin-u biy-e-yi oryuju oduysan Loodan-u orun-dur man-u süm-e-dür nom ungsiyulur-a sayulyad. Dangjin-dur oγabasu jokiqu künesü-yi ene jilün naiman sarayin sineyin nigen-eče ekileju qoyitu jilün

qaburun segül sarayin sineyin nigen-e kürtel-e idekü dolun sarayin künesü qorin yisün lang. nom-un qubčisun-u qorin nigen lang bügüde tabin lang mönggü. jaruqu šabi kümün-tai Dangjin-u biy-e-dür qamtu-yi tusiyan olyaşuluyad. ... (M-166, XH-1, fol. 29b-30a)

Podobně při zkoumání noviců Nawanga a Lubsangčultema poslaných ze Sili-yin γoulu bylo zjištěno, že novice Lubsangčultem je pouze 11 let starý a dosud se čtení liturgických textů nenaučil, zatímco patnáctiletý novice Nawang již některé texty dobře zná a je pilný v učení. Proto bylo rozhodnuto, aby byl novice Nawang do kláštera dosazen na tříletou zkušební lhůtu, po kterou bude studovat a po jejímž uplynutí bude posouzeno jeho další setrvání v klášteře.

kürgejü iregsen bandi Nawang. Lubsangčültem nar abču irijü man-u γajar-a jirgečigülün bayičayan üjibesü Lubsangčültem arban nigen nasutai ungsily-a-u jüil-i suruy-a edüi. bandi Nawang arban tabun nasutai bay-a say-a ungsily-a-u jüil-dür sayin boluyad. surγayuli [!]-yin jerge-dür kinamγai tulada nom erdem surqu-yi üjijü nige kedün jil-iyer tür sayulγaju degedü-yin tümen öljei-yin gürim ungsiyulqu-bar šidkejü sayulγaysan-i medetügei (M-166, XH-1, fol. 43a)

V případě, že byl úřadem místní správy vybrán a do Dolonnuuru poslán mnich zřetelně nevyhovující a nedostačující potřebám klášterního života a liturgického provozu, byl mnich po svém příchodu do Dolonnuuru odmítnut a byla okamžitě poslána žádost o opatření nového mnicha odpovídajícího kritériím mnicha v císařském klášteře.

quwaray-yi bayičiyaju üjibesü Lunsangčültem arban nigen nasutai nom say üjijü bayimu kemekü tula ene Lubsangčültüm kemegči bičiqan boluyad degedü-yin gürim-dür yabuqu čidaqu bayituyai öber-ün bey-e-ben abču yabuju čidaqu ügei tula egüni učir-i γarγaju wang tan-a tamay-a-tu bičig yabuyuluy-a ... (M-166, XH-1, fol. 15a)

Na opakované mlčení na výzvy o zaplacení dlužných peněz reagoval dolonnuurský *jasay lama* různými frázemi o nepřipustnosti takového jednání. Kládl chošuunním představitelům na srdce, nakolik je podobná ostentativní neochota nesprávná a jak hluboce narušuje běh dolonnuurského kláštera a samotný život mnichů. Nejvyšší mírou varovného tónu v dolonnuurských dopisech bývají případy, kdy *jasay lama* vystavuje nespolehlivý a nepořádný chošuun na pranýř s tvrzením, že zatímco všechny ostatní chošuuny spolehlivě a včas platí povinné poplatky, oni jako jediní toho nejsou schopni a nechávají tak své rodáky–mnichy trpět.

egüni üjibesü (nebo öjibesü) aru öber-ün olan jasay-ud-un jišiy-a-luy-a tung neyilekü ügei basaču tan-u qosiyun-u arad aliba jüil-ün alba bügüde-yi ene metü qoyišilan sayadaşulday bolbau γačikü man-u Dolun nuur-un qoyar süm-e-dür sayulγaysan quwaray-ud-un künesü ba keriglekün jüil-ün γayum-a-yi qoyisilan sayadaşulqu bolbau ene jüil-ün kereg kemebesü čöm jarliy-dur qolbuşdayşan kereg jüi anu. egüni darui yabuyulju sidkegülbessü jokiqu bile. (M-166, XH-1, fol. 11a)

Zcela výjimečným případem v korespondenci dolonnuurského *jasay lamy* s dlužnými chošuuny je dopis, v němž *jasay lama* žádá mlčící chošuunní vrchnost, aby alespoň ráčila oznámit, že požadované částky platit nebude, aby se Úřad pro správu dolonnuurských klášterů mohl s jejich

prohlášením obrátit k vyšším instancím k rozsouzení a napravení tohoto trestného činu.

kerber Erenčin. Arabdan nar-dur nom-un qubčisu ba sayuqu ger küriy-e selbin jasarγulju ülü olyaqu bögesü ügei yabudal-i todurqai bičig kijü kürgen iregüljü öjisügei [!]²⁰³. man-u yajar-ača yabuγulju šidkebesü jokiqu yajar-tur šidkegülkü yabudal-i qamtu-bar γarγaju yabuγulsuγai kememüi (M-166, XH-1, fol. 8b)

V některých letech bylo pádným důvodem pro vymáhání peněz na nové mnišské oděvy nebo opravu jejich budov očekávání návštěvy císaře nebo významného převtělence—*gegena*.

jiči bančín erdeni gegen. ere-ü jiryduγar aka-luy-a qamtu man-u Dolon nuur-un süm-e-yi daγariju jalaraqui-dur. qoyar šarab-yi albadan šayardaqu sayuqu ger emüskü qubčisun-u jüül-i jüg öngge jasarγulqu-yin tödüi jasarγuluγsan 30 lang (M-166, XH-1, fol. 12b)

5.2.2.2 Udělování volna mnichům

Úřad správy dolonnuurského kláštera se s odvoláním na důležitost liturgického provozu v klášteře vyplývajícího z císařské vůle a podporujícího svátostně blaho dvora a říše, zásadně odmítal udělovat dovolenou mnichům, kterým v klášterní službě nevadily jiné překážky (osobní slabost nebo nemoc). Uvádí se, že žadatelé, kteří nakonec dovolenou přece jen obdrželi, prosili opakovaně. Hlavním důvodem udělení dovolené byla nemoc rodičů, zároveň se jako důvod uvádí uctivá návštěva u vrchnosti ve vlastním rodišti.

Srovnají-li se záznamy o bezpochyby ústně podaných žádostech jednotlivých na sobě nezávislých mnichů, shoduje se jejich styl velmi nápadně. Výpovědi, které jsou uváděny jako přímá řeč, jsou zřetelně upravené a zestručněné do ustálené písařské formulace.

Qui tssung se süm-e-dür nom ungšir-a sayulyaγsan quwaray Damba döčin tabuduγar on-u jun-u sar-a-dur γuyuju medegülügsen anu. yajar nutuγ-dur ejid noyad boluyad. kögšin ečige. emegen teden-dür jolyaju iriy-e oldaqla öčüken nadur nige kedün sarayin čilüge qayirlaju bolqu ajiyamu kemen kedü kedün udayan γuyuju bayiqu tula man-u yajar-ača quwaray Damba-dur tür kedün sarayin čilüge ögčü yabuγuluγsan bile. (M-166, XH-1, fol. 1b)

güng tan-u qosiyun-ača Qui tssung se süm-e-dü nom ungšir-a sayulyaγsan quwaray Jamyang döčin tabuduγar on-u jun-u sar-a-dur man-dur γuyuju medegülügsen anu. yajar nutuγ-dur qarču ejid noyad bolun. kögsing ečige eke-dür jolyuju iriy-e oldaqla öčüken namai örüşiyen qayirlabasu nadur nige kedün sarayin čilüge qayirlaqu ajiyamu kemen kedü kedün udayan γuyuju bayiqu tula. man-u yajar-ača tür nige kedün sarayin čilüge ögčü yabuγuluγsan bile. (M-166, XH-1, fol. 4b)

Žádost o vyšetření případu mnicha, který si vyprosil udělení volna na určité období, ale po uplynutí daného času se nevrátil, předpokládala, že mnich bude lokálním orgánem administrativní správy vyhledán, případně již na úrovni téže instance potrestán a neprodleně odeslán zpět do Dolonnuuru i s případnými dlužnými pohledávkami neodvedeného ročního platu na vyživování mnicha. Prodlení návratu mnicha po ukončení lhůty udělené dovolené tak nezakládala důvod k jeho

203 Pravděpodobně ve významu *očisügei*.

propuštění z kláštera ani nebylo při první upomínce místnímu úřadu požadováno dodání náhradníka.

Ve zde uvedeném případě se mnich Damba zdržel ve svém rodišti téměř dva roky od léta 1780 nejméně do jara 1782. Dolonurský úřad představoval případy nenavrátivších se mnichů jako velmi vážný přestupek, který se zakládá na porušení činnosti vyplývající z císařského příkazu, totiž konání liturgického provozu pro blaho dvora a říše (*degedü-yin tümen öljei-yin gürim ungsikü*).

man-u yajar-ača quwaray Damba-dur tür kedün sarayin čilüge ögčü yabuyluysan bile. tegün-eče qoyisi. edüge kürtele oytu suruy ügei eyimü-yin tula egüni učir-i yaryaju güng tan-a nekejü tamay-a-tu bičig yabuyluy-a küriüksen-ü darui quwaray Damba degedü-yin tümen üljei-yin gürim-i osuldaju čilügedegüljü yabuysan ene nigen kereg-yi güng tan-u yajar-a bayičayan asaγuju sidkeged yayakiju sidkegsen yabudal-i tamay-a daruysan bičig-tei quwaray Damba-yin bey-e boluγad. dutaysan jilün künesü-luy-a qamtu ene jilün jun-u sar-a dotur-a kerkebcü sayatal ügegüy-e qurdun-a kögejü kürgegüjü iregülkü-eče yadan-a ... (M-166, XH-1, fol. 1b)

tegün-eče qoyiši edüge kürtele oytu sürüy ügei. eyimü-yin tula egüni učir-i yaryaju güng tan-a nekejü tamay-atu bičig yabuyluy-a küriüksen-ü qoyin-a čilüge yuyuju yaruysan quwaray Jamiyang-yin bey-e boluγad idekü künesü-luy-a qamtu-yi bayičayan čuylayulju yaryayad tamay-a daruysan bičig-tei jigste-iyer ene jilün jun-u sar-a dotur-a kerkebcü sayadal ügegüy-e kürgegülin ilegejü degedü-yin tümen üljei-yin gürim ungšiyultuyai. jiči gürim-ün jarliy-dur qolbaydayсан kereg tulada. egüni kedü kedün jil-iyer čilügedegüljü oγta ülü bolqu yabudal-i yaryaju egünü učir-a qoyiši nekejü tamay-a daruysan bičig yabuyluy-a kememü. (M-166, XH-1, fol. 4b)

Ze dne 26. 3. 1782 je dochována zajímavá žádost, v níž Úřad správy dolonnuurských klášterů důrazně žádá přivedení mnicha Jundana šupem (*kögejü qurdun-a yabuylqu*) do kláštera, neboť o rok protáhl dovolenou, kterou si vyžádal na návštěvu svých příbuzných (v roce 1780). Zpráva je zvláště pozoruhodná, neboť obsahuje plnou citaci dopisu z chošuunu mnicha Jundana, jehož nojon o mnichovi věděl. Chošuunní nojon sděluje, že Jundan dorazil do svého rodiště na podzim roku 1780. Když jej chtěl nojon v roce 1781 společně s pravidelným poslem (*medegen-ü elči*) odeslat zpět přes Peking, kde by jej převzal dolonnuurský *demči blam-a*, odmítl Jundan vydat se na cestu s tím, že půjde, jakmile příštího roku splatí dluhy. Nojon chtěl původně s Jundanem přes Peking poslat částku na stravu mnicha Jundana za rok 1781 a 1782 (100 langů) a plat jeho *šabi* 10 langů, ale vzhledem k tomu, že se Jundan nevrátil, poslal prostřednictvím posla pouze 50 langů s tím, že zbytek pošle později prostřednictvím Jundana. Uvádím část dopisu chošuunního nojona citovaného v žádosti dolonnuurského *jasay lamy*.

... Man-u qosiyun-ača Dolon nuur-un süm-e-dür sayuday gelung Jundan törül törügsen-dür jolyay-a gejü jasay blam-a-yin nar-dur čilüge yuyuju irebe. qoyitu jil bučamui bi gejü nidnun namur-un sar-a irigsen bile. edüge ene jil medegen-ü elčinar-tai qamtu učilarad²⁰⁴ tende Begejing-dü iritel demči blam-a nar-tai qanilaju očiγula jokimui kemen man-u yajar-ača gelung Jundan-dur ene jilün tabin lang. qoyitu jilün künesün-ü tabin lang ba. jiči sabi-yin külüsü arban lang-tai bügüde nige jayun arban lang mönggü öggügsen-dür gelung Jundan-yin kelekü anu Begejing-ün elči nar-tai yabuju

204 Nejasné, snad odpovídá výrazu *učirayad*.

čidaqu ügei yayakibču namai bayalaqu tula bi qoyitu jil üri unayaju bučimui kemegeđ yabuysan ügei tula. gelung Jungdan-u künesün-ü tabin lang mönggü-yi man-u medegen-ü elči jalan janggi Duγar nar-dur tusiyan ögčü Begejing-dü iritel demči nar-du kürgegülgösen-i medegülkü-eče öber-e ... (M-166, XH-1, fol. 7b-8a)

5.2.2.3 Propuštění mnicha z klášterní služby

K propuštění mnicha na základě vlastní žádosti docházelo buď v případě opodstatněných zdravotních důvodů, bránících účinné působnosti v rámci klášterní služby, nebo na základě vážných rodinných důvodů (nezbytnost péče o rodiče).

Nejsnazší bývalo propuštění mnicha, jemuž doma zůstali nezaopatření staří rodiče bez pomoci dalších synů nebo příbuzných. Na takovou žádost Úřad pro správu dolonnuurských klášterů bezprostředně kladně odpovídal a mnicha dokonce odeslal s prvním poslem, který z daného místa do Dolonnuuru přišel. Zároveň s odesláním mnicha byl odeslán dopis úřadu místní správy, aby dodal nového vhodného náhradního mnicha, protože bylo jasné, že odeslaný mnich se v nejbližších letech do kláštera nevrátí.

oru üküjü ilegegsen quwaray Jamsan-i küliyen abču degedü-yin tümen öljei-yin gürim-i ungsiyuluy-a kemekü-yin jabsar-a quwaray Jamsan-u medegülügsen üge-ü dotur-a minü yajar nutuy-dur nasun boluysan ečige eke qoyar bui. tegün-i demjikü asaraqı nadača öber-e köbegün ügei-yin metü jobuyuri učir-i yabudal-ıyan qariy-a-tu jasay noyan-dur-ıyan medegülügsen yabudal bui. basaču öčüken namayi-yi [!] ediige örüsiyejü qayirlabasu oldaqula sula quwaray bui bolbasu tegün-yi minü orun-dur sayulyaju bolqu ajiyamu kemen yuyuju man-dur medegülügsen-i kinaju sanabasu jüü-dür üneker oγta tokiraqu ügei tulada Jamsan-u biy-e-yi darui kündü boşıyu Jamsan-dur tuşıyan ögčü qoyisi ilegejü ... (M-166, XH-1, fol. 14a)

V případě mnicha Jamsana se však záhy ukázalo, že šlo o lest a mnich jen hledal příležitost k útěku z kláštera. Když chošuunní nojon rozhodl, aby mnich Jamsan byl nadále ponechán jako mnich v Dolonnuuru, posel z chošuunu *kündü boşıyu* Jamsan se zaručil, že mnicha Jamsana nenechá uprchnout a pokud uprchne, tak sám přijme trest.

...kündü boşıyu Jamsan-u batulaju medegülügsen anu ene quwaray Jamsan monγudaju demei ayiladqaysan anu maši yeke büryu²⁰⁵ kedüi-ber Jamsan orγuju yabuqu-dur oγtu ülü küremüi. kerber Jamsan orγuju yabuqu-dur kürbesü öčüken kündü boşıyu Jamsan bi egünü yal-a-yi duratai küliyemüi kemen döčin doluduyar on qoyar sarayin qorin naiman-a qarayad gedeg bičig-ıyen ergün bariba. kemen medegülügsen-ü tula. quwaray Jamsan-u biy-e-yi man-u süm-e-dür sayulyaju nom ungsiyulqu-bar šidkeged. quwaray Jamsan-dur oγyabasu jokiqu künesü ba nom-un qubčisun-u ün-e qorin nigen lang mönggü-luy-a qamtu-yi oγayultuyai. (M-166, XH-1, fol. 14a)

Ačkoli byl takto mnich Jamsan do kláštera Dolonnuur zpět dosazen a bylo také zajištěno jeho stravné a nový mnišský oděv, Úřad dolonnuurské kláštera začal pomýšlet na to, že mnicha, který chtěl záminkou svých nemocných starých rodičů z kláštera uprchnout, v klášteře trpět nebude a požádal chošuunní úřad o obstarání mnicha nového. Pouze pokud by chošuunní úřad nadále trval na

205 Pravděpodobné chybný zápis slova *boruyu*.

ponechání mnicha Jamsana v klášteře, svolil by *jasay lama* za podmínky, že chošuuenní úřad se za Jamsana zaručí čestným prohlášením s přitištěnou pečetí, že Jamsan opět neuprchně.

baskü ene quwaray Jamsan nasun boluysan ečige eke-ben sanayad sem-iyer oryuju odbasu degeši süm-e keyid-ün ner-e boluyad. basaču güng tan-u ner-e niyur-tu mayu bolqu anu yerü boljisi ügei tulada quwaray Jamsan-u orun-dur sayulyaju nom ungsiyulbasu jokiqu kümün biy-e töliüb qoyar eteged-ün kereg-tür yabun čidaqu ungsily-a tegüsügsen qural nom ba suryayuli-yin jüil-dür kinamayi eyimü quwaray-yi songyuju yaryayad. ... sayadal ügegüy-e kürgegülün ilegetügei. kerber Jamsan-i mön kü keb-iyer šidkejü sayulyay-a gekü metü bolbasu Jamsan-i oryuju odqui-dur üli kürgekü batulaqu tamay-a daruysan bičig-yi tabin kürgejü irigsen čay-dur man-u yajar-ača bayičayyan üjejü sidkesügei ... (M-166, XH-1, fol. 14b)

K propuštění mnicha na základě zdravotních důvodů došlo například v případě chalchského mnicha Čoyidonga, jehož zdraví nesevřčilo dolonnuurské klima a navíc měl množství dluhů, které mu ztěžovaly život v klášteře. Také po jeho propuštění žádal Úřad pro správu dolonnuurského kláštera okamžitě o náhradu v podobě vhodného schopného mnicha z jeho příslušného administrativního okruhu.

quwaray Čoyidong-un yuyun medegülügsen anu. minü bey-e irigsen-eče inaysi yurban jil ilegüü bolba yerü yajar usun jokiqu ügei boluyad bey-e minu oyta amur ügei degere üri jegeli minu yeke böged qural nom-dur güičejü yabuju čidaqu ügei bayina. oldaqula öčüken namai-yi qalayad orun-u blam-a nekejü abqu ajiyamu kemen kedü kedün udayan yuyuju bayiqu tula man-u yajar-ača kinan bayičaybasu üjibesü quwaray Čoyidong-yin yuyuju medegülügsen čöm ünün kü tulada quwaray Čoyidong-yin yuyuju medegülügsen yosuyar quwaray Čoyidong-yin bey-e-yi qalaju egüni učar-i yaryaju jasay tan-a tamay-a-tai bičig yabuyuluy-a ... (M-166, XH-1, fol. 16a)

Většina mnichů patrně v klášterní službě v pokročilejším věku umírala, případy žádostí o propuštění z důvodu stáří a nemocí ve stáří však dokumentovány jsou. Například qotuuyidský mnich Lubsangdasi žádal o propuštění z důvodu svého vysokého věku a neschopnosti dostát všem povinnostem v liturgickém životě kláštera.

nom ungsiyulur-a sayulyaysan quwaray Lubsangdasi-yin yuyuju medegülügsen anu. nasun minü niliyed boluyad. baskü ... ? jokiqu ügei degere qural nom-un jüil-dür güičejü yabuju čidaqu ügei. oldaqula minu bey-e-yi qalaju öber-e quwaray-yi nekejü abqu ajiyamu. kinaju sanabasu čöm ünün kü tula ... (M-166, XH-1, fol. 29a)

K propuštění mnicha z kláštera mohlo dojít také v případě, že mnich svým nerozvážným jednáním uvedl sebe samého do složité životní situace a byl tak klášternímu okolí spíše na obtíž. Takový byl případ mladého mnicha Bayijura z chošuuenu Kesigten, který žádal o své propuštění poté, co se zadlužil natolik, že neměl co jíst a pít.

quwaray Bayijur-un yuyuju medegülün iregsen anu. öčüken minü bey-e nasun bay-a boluyad. uqamsar ügei-ber üri jegeli yeke keyijü [!] edüge idekü uuyqu yayum-a-u jüil oldaqu ügei yuyqu anu oldayula öčüken namayi örüšiyejü qayirlabasu. minü biy-e-yi qalaju öber-e quwaray nekejü abqu ajiyamu kemen yuyuju medegülügsen-i kinaju sanabasu čöm ün-e kü tulada Bayijur-un yuyuyusan yosuyar qalaba. (M-166, XH-1, fol. 20b)

Propouštění či vykázání mnichů na základě jejich provinění nebylo časté, vážně se provinivší mniši často dříve sami zběhli a jejich trestný čin nebo důvod útěku nebyl odhalen. O propuštění mnicha rozhodovala v první instanci vedení jednotlivých *sang*, rozhodnutí poté potvrzoval *jasay-un terigün jerge blam-a*. V kopiářích pravděpodobně nejsou zaznamenány způsoby, jakými provinilé mnichy trestala přímo klášterní správa. Při řešení soudních sporů a vyšetřování trestných činů se obvykle Úřad pro správu dolonnuurského kláštera a jeho jednotlivé *sang* obracely na světskou správu Čačarského chošuunu Siluḡun köke. Není mi však známo, zda byla tato praxe založena na nějakém oficiálně vydaném nařízení. Například, když v roce 1782 utekl z kláštera mnich Nawang, který se již dříve vyznačoval nezdrženlivým pohoršlivým životem v rozporu s klášterními řády, prohlásila jeho domovská *sang*—*Faldan siregetü qutuḡtu-yin sang*—že za jakékoli případné trestné činy, které by mnich Nawang v budoucnu spáchal, neponese *sang* žádnou odpovědnost a od mnicha Nawanga se distancovala.

jasay-un terigün jerge blam-a-yin bičig.

Šiluḡun köke-yin Čačar qosiḡun-i jakiruyči bügüde-yin terigün tan-a ilegebe. temdeglekü-yin učir. man-u tamḡ-a-yin ḡajar-ača medegülügen anu.

... ene sarayin sineyin ḡurban-a. man-u süm-e-yin qariy-atu Fandan²⁰⁶ sirigetü qutuḡtu-yin sang-un nirba nar-un medegüljü irigsaqu [!] anu. ulamjilan temdeglekü-yi ḡuyaqu učir. man-u sang-un sabinar-dur saḡuḡsan Abay-a Joriḡtu wang-un qosiḡun-u čaḡači Dampil-un köbegün quwaray Nawang-u biy-e. edüge quwaray-un yosu-yi dayaju ülü yabuqu-ača ḡadan-a. arki darsun ba aliy-a nayidaqu yabuḡad quwaray-un yangji yosu-yi ülü dayaqu tula. mön kü čaḡači Nawang-u biy-e-yi man-u sang-ača ḡarḡaju yabuḡulba. egün-eče qoyiši aliba ḡajar-dur yabuju yambar ba sayin maḡu kereg yabudal ḡarḡabasu man-u sang-dur tung qariy-a ügei tula. egüni Šiluḡun köke-yin tamḡ-a-u ḡajar-a ulamjilan temdeg medegülkü ajiyamu kemen ḡuyuju medegüljügüi eyimü-yin tula man-u Fandan siregetü qutuḡtu-yin sang-un nirba nar-un medegülügen yosuḡar. egüni Siluḡun köke-yin Čačar qosiḡun-u jakiruyči bügüde-yin terigün tan-a temdeg medegülür-e. egünü učir-a tamḡ-a daruḡsan bičig-yi yabuḡulsuyai kememüi kemen medegüljügüi. egün-ü tula ilegebe.
(M-166, XH-26ab)

5.2.3 Doručovatelé dolonnuurské korespondence

Téměř veškeré dopisy odesílané z jednotlivých chošuunů obsahují zmínku o tom, kým bude doručen finanční obnos, který obvykle dopis doprovázel, nebo kým bude doprovázen mnich posílaný z chošuunu do Dolonnuuru. Zároveň máme zmínky o tom, že poslové z chošuunů doručovali také odpovědi posílané z Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera a příležitostně doprovázeli mnichy, kteří museli z nějakého důvodu odejít z kláštera do svého původního domova. Funkci doručovatelů vykonávaly zpravidla osoby s místními vojenskými nebo policejními funkcemi.

- *sumun-u janggi* (M-166, XH-2, fol. 4b)

206 V textu je systematicky zaznamenána výslovnost *Fandan siregetü* namísto *Faldan siregetü*.

- *kündü* (M-166, XH-2, 6a)
- *kündü bošiyu* (M-166, XH-1, fol. 13b-14a)
- *kiy-a* (M-166, XH-1, fol. 30a)
- *orulan kökegči* (M-166, XH-1, fol. 30a)
- *jalan-u janggi* (M-166, XH-1, fol. 44a)

O způsobu, jakým byly doručovány dopisy, které nedoprovázely peníze nebo živé osoby, z dolonnuurských kopií není nic známo. Poslové měli za úkol především bezpečně dopravovat peníze a doprovázet mnichy jednak z důvodu jejich osobního bezpečí, ale také, aby se zamezilo jejich útěkům či zdržení. Jak bylo výše ukázáno v případě mnicha Jamsana, který pod záminkou starostlivosti o rodiče zamýšlel uprchnout z kláštera, poslové mohli sloužit jako informátoři o skutečném stavu v chošuunu, odkud pocházeli. Poslové sami od sebe však neměli pravomoc rozhodovací. Když v roce 1782 požadoval dolonnuurský úřad po poslovi od moomingyanského *tayije* Sandagjamso, aby kromě stravného za rok 1781 zaplatil také dluhy za rok 1780, hájil se posel tím, že nejenže nemá žádné poručení od své vrchnosti ohledně platby za rok 1780, ale ani nemá příslušnou finanční částku.

edüge kündü bošiyu Gimpil-eče šayardan nekeküi-dür kündü Gimpil-yin medegülkü anu nadur döčin tabuduyar on-u quwaray-un künesün-ü dutayu nayan lang tusiyaysan yabudal ügei edüge tušiyay-a [!] gebcü nadur tusiyaqu mönggü oldaqu ügei (M-166, XH-1, fol. 15b)

Vzhledem k tomu, že z chalchských ajmagů a chošuunů jezdila poselstva mnohem častěji do Pekingu než do Dolonnuuru, bylo při posílání peněz obvyklé předávat posílané částky již v Pekingu dolonnuurským hodnostářům, zpravidla dolonnuurskému *demči nirabovi*. V případě doprovodu nového mnicha však bylo povinností místního úřadu, který mnicha opatřil, zajistit doprovod a cestovní výlohy až do Dolonnuuru.

Poslové především v otázkách finančních museli předávat vše podle poručení odesilatele (představitel chošuunu). Pokud posel v rozporu s předem vyjádřenými požadavky Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera přinášel nedostatečnou finanční částku, k odpovědnosti byl povoláván představitel chošuunu a posel byl propuštěn na základě vlastní omluvy, že vydání větší částky mu nebylo od vlastního nojona přikázáno.

edüge tan-u irigsen elči nar-ača nekebesü tan-u elči-yin medegülügsen anu. man-u jasaγ noyan quwaray-ud ger bayising-u selben ögtügei kemegsen yabudal ügei edüge öggüy-e gebcü mönggü oldaqu ügei kemen medegülügsen-ü tula egünü učir-i γaryaju jasaγ tan-a dakin nekejü tamaγ-a-tu bičig yabuγuluy-a ... (M-166, XH-1, fol. 6b)

Ilustrativním příkladem toho, že role posla, který do Dolonnuuru nové mnichy přiváděl, nebyla v rámci vztahů místních chošuunních úřadů a Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera pouze pasivní, je případ posla Segruba, který v roce 1782 vedl do Dolonnuuru chalchského mnicha

Dangjina. V Pekingu vyhledal posel Segrub *demči niraba* dolonnuurského kláštera Huizongsi s žádostí, zda by mnicha Dangjina nepřevzal již v Pekingu. *Demči nirab* odpověděl, že Dangjina přijmou již v Pekingu, má-li plně zajištěno vybavení stravou, jízdními zvířaty a cestovním pasem k procházení Dlouhou zdí (*qayaly-a-u piu temdeg*). Pokud nemá, bude posel povinen mnicha do Dolonnuuru dopravit sám. Posel Segrub opětovně žádal s naléháním, že z chošuuunu nedostal pro mnicha Dangjina speciální dopravní zvířata a i kdyby mu je nyní vypravil, tak nemá pro něj žádné peníze. Posel znovu a znovu prosil, aby Dangjinovi byl vydán dopravní prostředek ze zvířat kláštera s tím, že mu dá na stravu 6 langů a cestovní povolení. *Demči nirab* byl nakonec proti žadonění posla bezbranný, Dangjina přijal a dal mu na cestu jízdního velblouda. Velbloud se však na cestě zranil nebo cestou natolik utrpěl, že zemřel. Protože se jednalo o velblouda v klášterním majetku (*jiv-a jisa-yin temege*), *demči nirab* ztrátu oznámil Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera (*jasay lamovi*), který posléze zaplacení velblouda žádal na příslušném chošuuunním úřadu mnicha Dangjina.

man-u Qui tssung se-yin demči Šarab-yin medegüljü irigsen anu. Begejing-dür quwaray-ud künesü abqui-dur güng Lamajab-yin qosiyun-u elči Segrub-yin man-dur yuyuju medegülügsen anu man-u qošiyun-ača tan-u süm-e-dür gürim ungšir-a sayqu quwaray Dangjin-i demči blam-a tan-luy-a qamtu tusiyan ilegey-e kemen medegülügsen-dür biden quwaray Dangjin-u unuly-a idekü-yin künesü ba. qayaly-a-u piu²⁰⁷ temdeg bičig-tei tegüs bögesü bide abčiy-a ügei bögesü bide abčiju bolqu ügei. elči öber-e-iyen kürgejü abčiju tušiyaytun kemen kelegsen-dur elči Segrub dakin dakin yuyuju medegülügged. nadur qosiyun-ača ilegüU unuly-a öggügsen ügei edüge unuly-a abču öggüy-e gebčü mönggü oγta oldaqu ügei bayin-a. oldaqla tan-u unuly-a ačily-a-u dotur-a-ača erkebiši ilegüüčilejü qayirlaqu ajiyamu kemen qayaly-a yarqu bičig-ün. jam künesü kemen juryan lang-tai dakin dakin yuyuju bayiqu tula arγ-a ügei man-u ajilyan-u dotur-a-ača nige temege yarγaju ögčü quwaray Dangjin-du unuyuluy-san bile ene temege-yi dakin unuyšayar abuju gemdejü üküjügüi man-u unuly-a ačily-a-u temege mori kemebesü čöm jiv-a jisa nar-ača külišü-ber ačiju unugduy tula jiv-a-yin nirba nar Dangjin-u unuju ökügsen temege-yi nekejü bayiqu tula. jiv-a jisa-yin temege-yi unuju ükügülügsen tula gegedegüljü bolqu ügei tula egüni učir-i yarγaju güng tan-a nekejü yabuyluy-a küriügsen-ü qoyin-a quwaray Dangjin-u unuju ükügülügsen temege-ü ün-e qorin lang mönggü-yi quwaray Damba-yin biy-e, gerün selben mönggü-luy-a qamtuda ene jun-u sar-a dotur-a erkebiši sayadal ügegüy-e kürgegülin ilegejü tusiyan oγayultuyai kememüi ... (M-166, XH-1, fol. 17ab)

5.2.4 Poskytování mnišských oděvů

Jednou z povinností, kterou byly správní představitelé jednotlivých administrativních jednotek povinni vůči svým mnichům usazeným v dolonnuurských kláštorech, bylo poskytování financí na mnišský oděv (*nom-un qubčisu*). Vzhledem k tomu, že veškeré mnišské oděvy si takto mniši opatrovali teprve po příchodu do Dolonnuuru, zdá se, že oděvy dolonnuurských mnichů byly specifické a nebylo tedy možné, aby mnich v Dolonnuuru nadále používal oděv ze svého dřívějšího působiště (obvykle kláštera ve svém rodném chošuuunu). Podle praxe zachycené v kopiářích je

207 Čínsky *piao* 票 lístek.

pravděpodobné, že Úřad pro správu dolonnuurského kláštera měl k dispozici zásobu nových mnišských oděvů, ze kterých mnichům podle potřeby oděvy prodával, protože jejich cena byla i přes rozdíly několika desetiletí, z nichž jsou kopiáře dochovány, stále standardizovaná (21 langů).

Podle zmínek v kopiářích byla lhůta, po níž měl být mnichům poskytnut nový oděv, sedm let. Ve skutečnosti však mniši nosili oděvy mnohem déle a ani sami od sebe nežádali o nový ihned po uplynutí stanovené lhůty. Například mnich Damba v klášteře Huizongsi nosil stejný mnišský oděv po celých 9 let, než Úřad pro správu dolonnuurského kláštera požádal o peníze na nový.²⁰⁸ Mnich Šarambjamso v témže klášteře musel na nový oděv čekat dokonce celých 12 let.²⁰⁹

Zatímco každoročně zasílané částky na vyživování mnichů posílaly některé příkladné chošuuny bez vyzvání, k zasílání částek na nové mnišské oděvy a opravy či stavby mnišských domů musela dolonnuurská správa chošuunní úřady vždy vyzývat. Při první výzvě stačilo zaslání peněz na mnišské oděvy společně s pravidelným odvodem peněz na stravu v následujícím roce.²¹⁰

bayičayabasu. man-u Qui tssung se. Šan yan se qoyar süm-e-dür aru öber-ün olan janggi-ud-ača öber öber-ün qariy-a-tu quwaray-ud-dur ... ? nom-un qubčisun-u ün-e qorin nijged lang ögküi doluyan jil boluyad olyaγuluyşayar tulada. quwaray Sodba. Damba nar edüge nom-un qubčisu ügei sayuju bolusi ügei tula egüni beyile tan-a bičig yabuγuluy-a. (M-166, XH-1, fol. 24a)

Arabdan. Kilig nar-un nom-un qubčisu anu on yekede udaysan-u tulada nom-un qubčisu anu orum ügei elejü dayusjuγui (M-166, XH-1, fol. 9b)

5.2.5 Opravy mnišských domů

Vedle poskytování financí na vyživení mnichů (mnišského platu) a prostředků na zakoupení mnišského oděvu byla starost o pevné usedlé obydlí mnichů v areálu dolonnuurských klášterů třetí ze základních povinností patronů jednotlivých mnichů (jejich domácích chošuunů).

O složení a vnitřní podobě mnišských obydlí v Dolonnuuru se na základě kopiářů příliš mnoho nedozvídáme. Při platbách na opravu nebo vystavení nového domu a ohrady se zmiňují obvykle jen základní součásti jako *ger bayišing*, *ger küriy-e*, *kerem küriy-e*. Komplexní popis je z roku 1782 u domu chalchského mnicha Kiliya, u něž jsou vyjmenovány *sayuqu γurban gjen*²¹¹ *waran ger. qoyar gjen idegen-ü ger. kerem küriy-e* (obytný dům o třech pokojích pokrytý střešními taškami, dům na potraviny o dvou místnostech a ohrada).²¹²

Financovat opravy mnišských obydlí, při nichž se obvykle jednalo o generální opravu rovnající se zásadní přestavbě, bylo pochopitelně pro chudnoucí chošuuny, které jen stěží stírály na každoroční mnišské odvody, již na konci 18. století největším břemenem ve vztahu

208 M-166, XH-1, fol. 27a.

209 M-166, XH-1, fol. 30a.

210 Například M-166, XH-1, fol. 26b.

211 Domnívám se, že se jedná o čínské slovo *jian* 間 „pokoj, místnost“.

212 M-166, XH-1, fol. 22b.

k Dolonnuuru. Podívejme se na několik příkladných situací.

Od doby, kdy bylo společné obydlí mnichů Lubsanga a Гунгчойа postaveno, uběhlo mnoho let, obydlí zvětšelo a navíc bylo zasypano pískem a hlínou. Obzvláště v roce TT 45–1780 bylo obydlí velmi poničeno prudkým deštěm a stalo se neobyvatelným. Podle záznamů v kopiáři z roku TT 44 (nedochován) byli představitelé rodného chošuunu mnicha Lubsanga žádání o poskytnutí financí na obnovu domu již TT 44.2.1., ale ani po roce nebyly žádné finanční prostředky zaslány. (M-166, XH-1, fol. 6b)

Obydlí mnicha Dašiho, které se skládalo z pevného domu krytého střešními taškami (*wara bayišing*), domu na uskladnění potravin (*idegen-ü ger*), brány (*menglu qayaly-a*) a ohrady (*kerim küriy-e*), bylo v roce 1782 shledáno za naprosto neobyvatelné. Tesaři a stavební řemeslníci odhadli náklady na opravu domu na více než 120 langů stříbra. (M-166, XH-1, fol. 7a)

Vyskytují se případy, kdy mnišské obydlí bylo poničeno povětrnostními vlivy natolik, že nemohlo být opraveno, ale jeho stav vyžádal zbourání a postavení zcela nového domu. Takový byl osud domu mnicha Sayinqubitua, jehož dům byl nejen značně starý, ale navíc utrpěl v několika letech opakovaným deštěm a větrem. Když dům kontrolovala inspekce z Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera, zjistila, že střešní tašky a cihly se všechny rozdrobily. Situace domu byla dána k posouzení stavebním mistrům, kteří poukázali na to, že pouhá rekonstrukce domu již není vzhledem k jeho nestabilitě možná. Zbourání domu a novostavba by si podle odhadu vyžádala přinejmenším částku 145 lang 7 čin. (M-166, XH-2, fol. 9b)

Šan yan se süm-e-dür degedü-yin²¹³ tümen üljei-yin gürüm ungsir-a sayuysan quwaray Sayinqubitu-yin sayuqu ger küriy-e anu angq-a bariysan-ača inayši on udayad. ene kedün jil-ün doysin qur-a boruyan salkin-dur neng yekede mayudaqu ebderen uqaqui-dur kürügsen-ü tula man-u yajar-ača bayičayan üjebesü wara toγusγ-a bügüide kemkeren ebderged. ger bariqu darqančud-luy-a naribčilan boduyulbasu uračud-un kemekü anu. ene ger-yi jasaqu-dur kürübesü bosuy-a bayiysayar jasaju bolqu ügei. nigemüsün bayulyaju dakin sinedken bariyulqu-dur ene čay-dur aliba yayum-a čöm ün-e-tei boluysan deger-e. uračud-un yar-un külüsü edeger-dür nige jayun döčün tabun lang dolun čin bolbasu dünggejü kürkü bolbau kemen kemekü-eče yadan-a. Qui sung se süm-e-dür sayuysan quwaray un sayuqu ger küriy-e anu neng yekede qayučiran mayudaγsan tula. ene ger küriy-e-yi sinedken jasaγulqu nige jayun qorin lang mönggü-ber ün-e toγtaju kelelčegsen-eče öber-e. ... (M-166, XH-2, fol. 9b)

... ger küriyen-ü jerge-yi bayulyaju sinedkel bariyulqu ... (M-166, XH-2, fol. 14a)

Lubsang Гунгчой nar-un sayuysan ger küriy-e jül-i bariyulju oγayγsan-ača qoyiši on yekede udayad. ger küriy-e anu elejü ebderigsen degere elsü širui-dur daruydayad. ilangγuy-a döčün tabuduyar on-dur nigen kedün doysin boruyan oruqu-dur ger küriy-e inü yekede ebderiged edüge sayuju bolusi ügei-dür kürügsen-ü učir-dur nidanun jilün qoyar sarayin sineyin nigen-e jasaγ tan-a nekejü tamay-a-tu bičig yabuyulγsan-i dangsen-dür temdeglejügüi. (M-166, XH-1, fol. 6b)

Daši-yin sayuqu wara bayišing. idegen-ü ger. menglu qayaly-a kerim küriy-e anu on yekede udayad čöm ebderejü

213 Začátek nadsazeného řádku.

dayusaγad edüge oyta sayuju bolqu ügei tula. egüni moduji šabarji nar-iyar dayudun irigüljü boduyulbasu nige jayun qorin lang-ača degeγši bolbasu kürkü bolbau kemen medegülügsen-eče γadan-a. ... (M-166, XH-1, fol. 7a)

5.2.6 Problémy při financování dolonnuurských mnichů

Neodvádění povinných částek na stravu, obydlí nebo oděvy mnichů bylo velmi častým problémem, který si přiznávali i sami představitelé správních jednotek, které peníze dlužily. Především na základě zpráv Pozdnejeva z konce 19. století víme, že došlo téměř k úplnému zastavení systému financování potřeb mnichů především z chalchských ajmagů, což zbylé mnichy donutilo k samovolnému odchodu. Situace, kterou jsem podrobněji analyzoval především na základě kopií z let 1782 a 1789, ukazuje přechodné stádium císařem založené instituce vztahů mezi mongolskými chošuuny a klášteřem Dolonnuur. Úřad pro správu dolonnuurského klášteřa měl na konci 18. století stále ještě dostatek moci, aby vynutil z většiny povinnovaných chošuunů poskytnutí mnichů, ale při vymáhání financí na jejich pobyt se setkával s menším či větším odporem nebo alespoň liknavostí a nechotou u většiny administrativních jednotek. Odvody finančních povinností včas a v úplnosti byly výjimečné, ačkoli ne ojedinělé, a vyskytovaly se u blízkých chošuunů na území Vnitřního Mongolska.

Vyjma ojedinělých případů, kdy chošuunní správa odmítala s Úřadem pro správu dolonnuurského klášteřa komunikovat, snažili se místní představitelé omlouvat nedostatečné odvody objektivními příčinami, mezi než patřily především přírodní katastrofy v chošuunech, nepříznivé zimy *jud* a letní sucha *γang* nebo záplavy. Není pochopitelně možné brát tyto zmínky bez dalšího srovnávání archivních pramenů jako věrohodné svědectví o přírodních katastrofách v daných regionech, protože chošuunní představitelé nepravdivými výmluvami omlouvali nesplnění nároků ze strany Dolonnuuru. Také samotný Úřad správy dolonnuurských klášteřů takovým důvodům vždy nevěřil, ale pokoušel se spolehlivost podobných omluv ověřovat. Nehledě na to však Úřad pro správu dolonnuurského klášteřa trval vždy neoblomně na svých oprávněných požadavcích a odvolával se na nenarušitelnost klášteřního provozu závisujícího na každém z mnichů, která vychází z císařského patronátu.²¹⁴

nidunun mačın jilün künesün-ü mönggü-yi ögkü kemjıyen-dür öggübesü jokin bülüge. γaγčekü man-dur usun yeke boluγad tariy-a aldayısan böged. basa ču mal γamsıy-tai deger-e. alba olan bolju dour-a arad jödıreγsen-dür kürgeγülün ilegejü ese jabdayısan bile. bayičaγabasu ... (M-166, XH-2, fol. 9b)

jud časun-dur dayarıydaju ügeyirejü doroyıtıγsan (M-166, XH-2, fol. 11a)

²¹⁴ Dokladem, že ani oprávněný odkaz na nepříznivé ekonomické podmínky chošuunu neodrazovaly dolonnuurského *jasay lamu* od vymáhání dluhů, může být i následující citát: *basaču tan-u qosıγun-u arad kedüi-ber tariy-a aldayad jödereγsen anu yeke bolbaču man-u γajar-a kelelčekü-dür oyta tokiraqu ügei yabudal-i qamtu-bar γarıγaju ... (M-166, XH-1, fol. 11b)*

ene jildür qosiyun-u arad tariy-a aldaysan-u tula ... 50 lang-yi olju čidaqu ügei učir-i medegülkü-eče yadan-a ... (M-166, XH-1, fol. 10b)

ene udayan man-u qosiyun-dur neng yeke jud turayun-dur dayariydaju bui-yin tulada. egüni noyuy-a yarču mal degerigsen qoyin-a kürgegüljü bariyulsuyai ... (M-166, XH-1, fol. 16b)

Nejstarším mně známým dokladem o opoždění plateb na potřeby mnichů v Dolonnuuru se vztahuje k centrální Chalše, kdy se v dopise *Qan ayula-yin čiyulyan-u daruy-a* Sundübdorje objevuje zmínka o 45 mniších usazených v obou dolonnuurských kláštorech, pro něž se z některých chošuunů postižených trvrými zimami a suchy nedostává peněz na opravy domů, na oděvy a dokonce ani na roční výživné.²¹⁵

... Dolon nuur-un qoyar süme-dür sayulyaqu döčin tabun quwaray-yi ijayur-ača ayimay-un jasad-un qosiyud-un sumun-dur jokiyar yaryaču sayulyaysayar iregsen bile. tegün-eče qoyin-a tamay-a olju tusyar qosiyun bolju sayulyaysan anu bui. jarim qosiyu yang jud-tur tokiyaldaju üggeüren dourutuyad quwarayud-un bayising qubčas. selbekü ba jil büri künesün-ü mönggü-yi yaryaqu jüil-dür küčün moquydaju darui güičegen ögčü ülü čidayčid mön bui.... TT 39.11.15.–17.12.1774 (M-31, Д-2, XH-61, fol. 7).

Mniši, kteří nedostávali občas i po několik let plat ze svých chošuunů a ještě s většími obtížemi peníze na nový oděv, pochopitelně velmi strádali a byli nuceni hledat si vedlejší přivýdělký. Úřad pro správu dolonnuurského kláštera měl zájem na tom, aby k podobným krizovým situacím docházelo co nejméně, protože snižovaly prestiž kláštera, zvyšovaly nebezpečí kriminality a zbíhání mnichů a mohly tak přinést případnou kritiku z vyšších míst. Výjimečně vážné případy nouze tak byly řešeny vyplácením půjček mnichům z klášterních fondů. Tyto půjčené peníze byly v nejbližších možných termínech požadovány zpět od příslušných chošuunních úřadů.

yeke jiv-a-ača jegelejü idegsen jiran lang mönggü-yi eke kü-tei qamtu-yi boduyad darui kürgegülin ilegejü man-u yeke jiv-a-dur tusiyatuyai (M-166, XH-1, fol. 33a)

oljuday künesü-ben jilün kemjiyen-dür ese iregsen tula. erkim gürüm-ün quwaray künesü ügei qoyusun sayuju qural suryayulin aliba-yi osuldayulqu mayad ügei tula. bačin jilün naiman sarayin sineyin nigen-eče mön süm-e-yin sang-un mönggün-eče quwaray-dur jilün künesü nige jayun šabi-yin külsü juray-a lang mönggü-yi saradu lang-ača yurban fun külüstei jegele [!] abču oljayuyusan učir (M-166, XH-2, fol. 9b)

... darui kürgegülin ilegejü tusiyatuyai ene jüil-ün kereglel kemegči čöm jarliy-tur qolboydaydayan erkim alba-yin kereg tula ene tere ary-a siltaayan-iyar öngeregüljü tung ülü bolumui kemen egünü tula ilegebe kemejügüi. (M-166, XH-2, fol. 9b)

I když byla neschopnost či nevěle místních administrativních orgánů platit na potřeby vlastních rodáků v Dolonnuuru racionálně zdůvodňována, Úřad pro správu dolonnuurského kláštera

²¹⁵ Původní dopis je citován v rámci dopisu z *Gadayadu mongyol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun* určeného *Qalq-a-yin Kerülün-ü baras qotan-u čiyulyan-u daruy-a* Gongčuyjabovi.

se s podobnými omluvami nikdy nespokojoval, ale opětovně neústupně vyžadoval zaplacení dlužných částek s odkazem na to, že ponechávání mnichů bez stravy, bez odpovídajícího oděvu nebo obyvatelného domu znamená v přímém důsledku narušování císařské vůle, z níž se v Dolonnuuru nepřetržitě konají liturgické úkony za veřejné blaho.

jiči degedü-yin tümen öljei-yin gürim ungsiqu quwaray-ud sayuqu bayising ger küriy-e ügei sayuju oyta ülü bolqu yabudal-i qamtubar γarγaju egün-ü učir-a qoyisi tamay-a daruγsan bičig yabuγulsuyai kememüi (M-166, XH-1, fol. 6b)

Vzhledem k tomu, že chošuunní úřady stály v korespondenci s Dolonnuurem téměř vždy v pozici dlužníka, byly neustále terčem kritiky od Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera. Vyskytl se také případ, kdy Úřad pro správu dolonnuurského kláštera vytkl chošuunnímu úřadu, že ve svém dopise netituloval představitele kláštera plnou hodností udělenou od císaře. Chošuunní úřad pravděpodobně podle pravdy odpověděl, že o novém titulu neměl tušení a že použití starého nižšího titulu nebylo záměrné a na doklad uvádí, že naposledy dostali dopis z Dolonnuuru odeslaný TT 45.8.14.–12.9.1780 s titulem odesílatele: *Dolon nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruyči jasad-un terigün blam-a šajin undurγayči biligtü nom-un qan-i-u [!] jasad-un tamay-a-yi tür küliyegsen.*, *Šan yan se-yin terigün blam-a rabjamba Lubsangnamjal. ded blam-a rabjamba Lubsangpingrlei [!] tan*, a že od té doby neměli zpráv, že by *rabjamba Lubsangnamjal* a *Lubsangperinglei* dostali titul *nom-un qan gegen*, a proto vlastně k žádné urážce nedošlo. Omluva ovšem nic neměnila na tom, že chošuun musel zaplatit všechny dlužné částky, kterých se klášter nechtěl vzdát, mnohem spíše než domnělé urážky za nedostatečnou titulaturu: „*Vezmeme-li v úvahu, že odpověď na naše zaslané dopisy byla až dosud naprosto mlčenlivá, je jasné, že se v tomto případě [se špatnou titulaturou] vlastně vůbec nic nestalo. A i kdyby na tom něco bylo, co se nás (obou) týče, zanechajme řeči o tom, protože jsme ve vztahu mnichů a jejich světských patronů.*“

jiči ilegegsen bičig-ün dotur-a boyda ejen kešig kürtegüljü šajin-i undurγayči biligtü nom-un qan kemen šangnaysan bayitala yambar učir-iyar bičig-dür talbiju ilegegsen ügei učir-i γarγaju ilegetügei kemen kürgeju irigsen nigen kereg-i bayičayabasu. Tngri-yin tedkügsen döčin tabuduyar on-u naiman sar-a-dur tan-u γajar-ača ilegegsen bičigdür. Dolon nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruyči jasad-un terigün blam-a šajin undurγayči biligtü nom-un qan-i-u [!] jasad-un tamay-a-yi tür küliyegsen. Šan yan se-yin terigün blam-a rabjamba Lubsangnamjal. ded blam-a rabjamba Lubsangpingrlei [!] tan ilegebe kemen tamay-a daruγsan bičig kürgejü irigsen-eče inayši-yin jabsar-dur tan-u γajar-ača rabjamba Lubsangnamjal. Lubsangperinglei nar tamay-a-yi küliyen sidkegseger ba. basaču nom-un qan gegen tan dakin küliyegsen yabudal-i man-u γajar-a jarlaju ese irigsen degere mön kü öberčin kereg-ün učir bičig ese yabuγsan-u tula. man-u γajar-ača urida-yin ilegegsen-i barimtalaju teyin-kü nigen ... (?) yabuγuljuyui tegün-eče busu medegseger bayinau boyda ejin-ü šangnaysan čoulu-yi talbin ügei qasuju yabuγulbasu anu busu. ene kü učir-i qoyisi medetügei kemen egünü tula medegülün ilegebe kemejügüi. ...

... döčin tabuduyar on naiman sarayin arban dörben-e man-u γajar-ača wang tan-dur yabuγuluγsan anu Dolon nuur-un süm-e-yin bügüde blam-a jakiruyči jasad-un terigün blam-a šajin-i undurγayči biligtü nom-u qan-u jasad-un tamay-a-yi tür küliyegsen. Šan yen se-yin terigün da blam-a nar ilegebe kemen yabuγuluγsan tamay-a-tu bičig todurqai bayitala

qarin-i nom-un qan gegen tan dakin küliyegsen man-u yajar-a jarlaju irigsen ügei degere olju medekü temdeg ügei kemekü ba. basan quwaray Nawang-u sayuqu ger küriy-e-yi yabuyluysan yosuɣar bariylju oɣayulqu-ača bayituɣai yabuyluysan bičig-ün qariyuu ču edüge kürtele tung čimege ügei bayiqu-yi kinaju üjebesü ene jüil-ün kereg-üd-ün oɣta kereg-dür ese abuysan anu ilerkei bayinam kedüi-ber teyimü balbaču. bide kemebesü blam-a öglige-yin ejen tulada egüni kelelčekü ügei boluɣad mön wang tan-dur tamaɣ-a-tu bičig yabuylju ...
(M-166, XH-1, fol. 13a)

5.2.7 Záležitosti stálých poddaných dolonnuurského kláštera

Zásadní zdroj finančních prostředků pro celek dolonnuurských klášterů a jejich hospodářské zázemí tvořily rodiny klášterních poddaných (*šabi*). O jejich počtu a distribuci mezi jednotlivé části kláštera (*sang*) byla učiněna zmínka výše. Na tomto místě ukážu pouze, v jakých tématických oblastech se o *šabi* zmiňují dokumenty v dolonnuurských kopiářích. Jedná se především o řešení kriminálních a soudních případů vztahujících se k osobám a majetkům dolonnuurských *šabi*.

Z Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera bylo oznámeno úřadu Siluɣun köke-yin qosiyu o řešení případu ukradené krávy, která byla zadržena u poddaných kláštera. Z úřadu ambana (není specifikováno, o jakého ambana se jedná) přišlo na Úřad pro správu dolonnuurského kláštera oznámení ve věci krádeže krávy *quyaya* Mingjura příslušného do Juɣder-ün qaraɣulu. *Nirba* Fongčoyjamsa provedl výslech laických poddaných kláštera Joriɣtu a Nawanga, kteří chytili zloděje s černou krávou, ale protože jim zloděj Číňan připadal nebezpečný, nechali jej utéci a krávu si patrně ponechali. Měli být z úřadu ambana potrestáni. Bylo poručeno odpovědnému *jasay lamovi* a *demči gebküi*, aby od těchto lidí odebral jednu krávu a převedl ji do majetku Mingjura. Bylo poukázáno na to, že poddaní kláštera se na venkově (na území chošuunu) chovají nevázaně a způsobují problémy, mají být proto tvrdě hlídáni. Ohledně Joriɣtu a Nawanga bylo nařízeno, aby byli napomenuti a jakékoli další případy potulky byly oznámeny na úřad. Úřad pro správu dolonnuurského kláštera na základě rozkazu ambana shromáždil všechny správce poddaných kláštera (*bükü šabinar-un daruɣ-a*), kterým bylo nařízeno, aby dobře poučili představené všech desetičlenných skupin svých poddaných tak, aby neposlušné lidi, kteří se budou dopouštět trestných činů, dopravili na úřad k ztrestání. *Nirba* Fongčoyjamsa odebral Joriɣtuovi a Nawangovi jednu krávu a odevzdal ji původnímu majiteli Mingjurovi. Úřadu Siluɣun köke-yin qosiyu bylo oznámeno, že Joriɣtu a Nawang byli potrestáni dočasným vsazením do klády.

Šiluɣun köke-yin tamaɣ-a-u yajar-a ergün bariba. tusiyaysan yosuɣar čandalan jakiruysan anu. önüken tamaɣ-a-u yajar-ača tusiyan irigsen bičig-ün dotur-a. amban-u tusiayaysan anu. man-u qosiyun Juɣder-un qaraɣul-un quyay Mingjur-un üker qulayaysan qulayaiči irgen-i üker-tei qamtu bariɣad talbiysan-i. nirba Fungčoyjamsa. tan-u süm-e-yin quwaray-un qara šabinar Joriɣtu. Nawang tan-a-ača asayubasu tedeger-ün kelekü anu. qulayaiči-yi qara qaraljin üker-tei bariɣad. kitad kümün tulada ursiy-tai kemen mongɣadaju talbiysan anu üneden kememüi. egüni man-u ende šidkegsen-eče yadan-a. qariy-a-tu jasay blam-a. demči gebküi nar-dur tušiyaju tedeger-eče man-u ejen Mingjur-dur nigen üker-i tönügüljü

oljaŋulqu-ača ɣadan-a. tan-u süm-e-yin ködege bayıqu qara šabınar-ud demei joriŋ-iyar ene jerge-yin kereg ɣarɣaju yabuqu anu olan-u tula edeger-i čöm čingdalan čaŋajılaqu-ača ɣadan-a Joriŋtu. Nawang tan-i čingdalan kesegejü sidkejü surɣaɣad ɣarɣıqu kesegsen yabudal-i qoyıši man-i tamaŋ-a ɣajar-a medegülün mirigüligtün [!]²¹⁶ kemen tušiyajuŋui egünü tula ilegebe kemejügü eyimü-yin tula amban-u tusiyarɣsan yosuŋar man-u süm-e-yin qariy-a-tu bui bükü šabınar-un daruŋ-a nar-i darui jarlan irigüljü tusiyarɣsan anu. qariy-a-tu arban ejen čingdalan jakirɣaju surɣaɣad ali sayın sayıqan-iyar yabuŋulugtun kerber qariy-a-tu arban-u dotur-a qan ? kümün tan-u jakıraqu üge-yi sonusqu ügei sanaŋ-a-u joriŋ-iyar demei qaši kereg osul umtuŋai yabubasu darui kürgejü irigtün. man-u ɣajar-ača čindalan keskejü jalɣasuŋai kemen tus tus-tur anu tušiyaju jarlaŋsan-ača ɣadan-a. nirba Fongčoyjamsu. Joriŋtu. Nawang tan-ača nigen üker-i abču mal-un ejen Mingjur-dur olɣaŋulaɣad. Joriŋtu Nawang tan-i edüi tedüi modu jaqčıɣad. čindalan jakıraqu surɣarɣsan yabudal-i qamtu ɣarɣaju egün-ü tula tamaŋ-a ɣajar-a ergün bariba.

Tngri-yin tedkügsen-ü döčün doluduŋar on tabun sarayın arban nigen-e (M-166, XH-1, fol. 21ab)

Laičtí poddaní kláštera Dolonnuur žili pravděpodobně především na území čacharského chošuunu Siluŋun köke, o čemž svědčí množství dopisů s představiteli tohoto chošuunu.

O původu a způsobech dalšího získávání laických poddaných v případě dolonnuurského kláštera nemám žádné informace. Příkladem ilustrující dílčí změny ve složení poddaných dolonnuurského kláštera (*šabi*) je však dopis Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera určený Úřadu správy *Šiluŋun köke-yin Čaqar qosıŋu* o změnách v registru poddaných kláštera. Dopis sděluje, že 20 rodin a jednotlivě žijící osoby jménem Tegüs a Yampil, v celkovém počtu 83 lidí, kteří dosud žili jako *šabi* dolonnuurského kláštera, se mají na základě přání své vrchnosti navrátit na území svého původního chošuunu (*Qalq-a beyile Daydandorji-yin qosıŋun*). Kromě toho byli poddaní daného chošuunu Čimed, Jungda a Čoyijab se svými rodinami učiněni poddanými kláštera (*šabi*) ve službě dolonnuurským mnichům Čoyimpilovi, Lodoiovi a Lhogrubovi. Tato skutečnost se oznamuje na úřad *Šiluŋun köke-yin Čaqar qosıŋun-i jakirıŋči bügüde-yin terigün*. Rodiny, které měly být přemístěny, byly nejprve poslány na úřad ambana, kde byly vyškrtnuty ze seznamu poddaných kláštera (*bükü šabınar-un dangse*) a tento seznam poté měl být v opravené verzi opsán. Dále se dosvědčuje, že kromě těchto rodin není mezi poddanými kláštera Dolonnuur žádný jiný poddaný daného chošuunu.

(M-166, XH-1, fol. 42a)

Šiluŋun köke-yin Čaqar qosıŋun-i jakirıŋči bügüde-yin terigün tan-a bariba. dangse qayulqu-yi medetügei ene sarayın arban ɣurban-a Qalq-a-yin emüneki čerig-yi jakıraqu tusalaŋči jangjun jasaŋ olan Šadnam (?) -du bičig-ün dotur-a. beyile minü qariy-a-tu qosıŋun-u Dolun nuur-un jerge-yin ɣajar-a köl-iyer saŋuŋsan ba. süm-e-yin šabınar-dur saŋuŋad ilegüdegsen kögseg [!] nige erüke jurɣan em-e čereg nige erüke dörben am-a ... neyite qorin erüke. ɣaŋča biy-e Tegüs. Yampil nar-i toŋučaju nayan ɣurban am-a arad-i qoyisi nutuŋ-dur quriyan abčıŋuluy-a edüge ... qoyar süm-e-dü saŋuju quwaray Čoyimpil Lodoi. Lhogrub. nar-dur Čimed. Jungda. Čoyijab-yin jerge-yin ɣurban erüke-yin šabi bolɣan saŋulyaŋu-yi medegüljü egünü tula ergün ilegebe. kemejügü eyimü-yin tula egüni bügüden-yin [!] terigün tan-a medegüljü. Qalq-a beyile Daydandorji-yin erüke quriyan negülgejü abčıba gegsen qorin erüke nayan ɣurban am-a

216 Patrně chybně na místo *iregüligtün*.

kümün urida man-u γajar-ača amban noyan tan-a kürgejü bariγsan бүкү šabınar-un dangse-u dotur-a-ača ilyan salγaju dangse qayulju bolqu ajiγamu kemen egüni γuyuju medegülkü-eče γadan-a. jiči beyile Daydandorji-yin qosiyun-u-ača [!] man-u qoyar süm-e-dür sayulγaysan quwaray Čoyimpil Lodoi. Lhunrub nar-dur edüge šabi bolγan öggügsen Čimed. Jungdan. Čoyijab-yin jerge-yin γurban erüke kümün-i ögbe egünče öber-e tenen-ü qosiyun-ača. man-u qoyar süm-e-dür bui бүкү šabınar-un dotur-a-yin metü ger kümün. bey-e kümün-ü jerge oγta ügei yabudal-i batulaju egünü tula medegülün bariba. (M-166, XH-1, fol. 42a)

Na území, které obývali poddaní dolonnuurského kláštera, přesněji řečeno šabi jeho jednotlivých sang, býval zakazován pobyt cizím příslušníkům z řad Mongolů i Číňanů. Například TT 46.6.18.–7.8.1781 vydal *jasay-un terigün jerge blam-a* příkaz, aby vedení všech jednotlivých sang provedly soupis osob, které pobývají na území jednotlivých šabi ilegálně. Když tuto povinnost do roka *Siregetü qutuγtu-yin sang* nesplnila, byla napomenuta. Napomenutí obsahuje i opakované nařízení, že lidé potulní mají být vždy šupem vyhnáni za hranice území šabi. Bylo zakázáno, aby někdo podobné potulné lidi a uprchlíky ubytovával a lhůta, po které v domácnosti směl pobývat cizí člověk byla omezena na jeden či dva dny. Byl stanoven řád k ohlašování podobných přestupků. (M-166, XH-1, fol. 28ab)

V dolonnuurských klášterech byla taky přítomna řada ozbrojených strážců *quyayũ*, jejichž záležitosti spadaly pod správu *jasay da lamy*. Ačkoli je v kopiích obsaženo k jejich činnosti poměrně málo dokumentů, zdá se, že všichni pocházeli z okolních čačarských chošuunů. Za výběr *quyayũ* odpovídala chošuunní správa. *Quyayové* byli organizováni do jednotek pod správou *janggi*, v jejichž čele stál *hafan*, kterým byl v roce 1782 *quyayud-un janggi doluduγar jerge-yin hafan* Batumöngke. Ten upozornil na úmrtí *quyaya bayira* Jamso, načež Úřad pro správu dolonnuurského kláštera požádal jeho domovský *Siluyun čayan-u Čačar qosiyu* o opatření nového *quyaya*. Žádost je formulována obdobně jako žádosti o opatření nových mnichů. Především jsou vyjmenovány jako kritéria dobré povahové vlastnosti, píle a absence náchylnosti k alkoholu.

ebčin-iyer biy-e kereg boluγsan bayira aγsan Jamso-yin orun-dur sayulγaju süm-e-yi čaydan qarγalju basu jokiqu quyay-un biy-e-yi siluyun šidurγu yabudaltai arki darsun-dur dur-a ügei. süm-e-yi čaydan qarγaljiqui-dur kinamγai quyay-yi songγuju γarγayad. tamaγ-a daruγsan bičig-tei kürgegülün ilegejü süm-e-yi čaydan qarγaljijuiqu alban-dur yabuγulqu yabudal-i qantu-bar γarγaču egünü učir-a qoyiši tamaγ-a daruγsan bičig-i yabuγulsuyai (M-166, XH-1, fol. 43b-44a)

Nejstarším známým dokladem o přítomnosti chalchského úředníka v dolonnuurském klášteře je dopis v záležitosti potrestání a zajetí pomocného úředníka Bayiduba (TT 12.10.1.–3.11.1747). Z dopisu není známo, jakou funkci Bayidub v Dolonnuuru přesně zastával, ani pro jaký prohřešek musel být vyhnán z Dolonnuuru k soudu ve vlastním ajmagu (Sečen qan ayimay).²¹⁷

[obálka:] [a]

jurγan-ača. süm-yin γajar-a

217 M-34, Д-1, XH-112.

sayuγsan tusalayči Bayidub-yi

sidkejü quriyan abčiyulqu

učir-a irigsen nige jüil

bičig en-e.

[b] Tngri-yin tedkügsen-ü arban qoyaduγar on-u keb čiqul-a.

[nuγalburi]

γadaγadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u bičig.

Qalq-a-yin Sečen qan Damarin tan-dur ilegebe. činü ergün

kürgejü irigsen bičig-tür. tusalayči tayiji Bayidub-i abur-a

bičig yabuγuluγsan-dur. Bayidub Doluγan naγur-un süm-e-dür

sayuju. onuqu ačiqu mal ügei. süm-e-yin γajar-a sidkekü

kereg bui. odču ülü bolumu kemen silγalaju irekü ügei.

jurγan-ača tegün-dür bičig ilegejü. man-u ende iregülkü ajiyamu

kemejügüi. eyimü-yin tula. Doluγan naγur-un dongji. Siluγun

köke-yin Čaqar-un bügüde-yin terigülegči-dür. Qalq-a-yin tayiji

Bayidub-i erke ügei kögejü nutuγ-dayan ilgetügei kemen

čöm bičig ilegegsen-eče γadan-a. Bayidub kürügsen-ü qoyin-a.

tan-u γajar-ača darui todurqayilan sidurγu-bar sigüjü medegülür-e

iretügei. egün-ü tula ilegebe:

Tngri-yin tedkügsen-ü arban qoyaduγar on ebül-ün terigün sar-a-yin sin-e nigen-e.

[přitištěna pečeť, s mandžusko-čínským nápisem, ale nečitelná]

Překlad:

Z Úřadu pro správu závislých území.

Jeden dopis v záležitosti potrestání a zajetí pomocného úředníka Bayiduba, usazeného v klášteře.

Dopis z Úřadu pro správu závislých území.

Posláno chalchskému Sečen qanu Damirinovi. Ve tvém dopise, který jsi poslal, stojí: „Poslal jsem dopis pro zajetí pomocného úředníka *tayiji* Bayiduba. Bayidub pobývá v klášteře Dolonnuur, nemá dobytek, na kterém by jel a naložil [náklad], je to záležitost, která má být vyřešena v rámci kláštera. Protože se nemůže vydat na cestu, nepřijde. Račte mu vy z Úřadu pro správu závislých území poslat dopis a dopravit jej k nám.“ Z toho důvodu byl dolonnuurskému *dongji* a hlavnímu veliteli Čaqarü Siluγun köke-yin qosiyunu poslán dopis, aby byl chalchský *tayiji* Bayidub bez milosti vyhnán a odeslán do svého rodiště. Kromě toho, až k vám (Sečen qanu Damirinovi–pozn. O.S.) Bayidub dorazí, potom jej podrobně a spravedlivě sudte a pošlete o tom oznámení. Z toho důvodu byl poslán [tento dopis].

12. roku éry *Tngri-yin tedkügsen*, prvního dne prvního zimního měsíce.

5.2.8 Poutě do Dolonnuuru

V kopiářích úřadu pro správu dolonnuurského kláštera téměř nenalzáme zmínky o náboženských poutích do Dolonnuuru. Ani v archivních fondech z území Chalchy z 2. poloviny 18. a z první poloviny 19. století se téměř žádné zmínky o poutích do Dolonnuuru podle mých dosavadních znalostí nevyskytují. Domnívám se, že tato skutečnost ukazuje, že Dolonnuur pro

mongolské buddhisty trvale nepředstavoval předmět srovnatelné úcty jako nadnárodní poutní místa (Wutaishan) nebo kláštery spjaté s národním šířením buddhismu (Erdeni juu). Dolonnuuru tak z poutního hlediska pozůstával spíše charakter regionálního centra.

Vzácným dokladem o pouti do Dolonnuuru je dokument z roku 1782, kdy Úřad pro správu dolonnuurského kláštera podává zprávu o poutní návštěvě *darqay nangso gelunga* Jimby, který v klášteře provedl obřad *mani rilo*. Dopis je adresován *törü-yin gyun wang* Baldanovi ze správního území Auqan. Mnich přišel z oblasti Auqanu do Dolonnuuru s doprovodným dopisem od svého nojona (wanga) TT 47.6.21.–30.7.1782 a dostavil se na Úřad pro správu dolonnuurského kláštera, kde vyjádřil své přání provést obřad *mani rilo*. Jimba byl doprovázen 43 lidmi, výprava čítala 18 koní, 5 oslů, 21 vozů, 63 krav/volů, 2 zbraně, šest luků a jednu pušku. Jimba pobyl v Dolonnuuru 7 dní, po které nepřetržitě „dnem i nocí“ četl nebo spíše nechal předčítat *mani*, kterých se tak celkem přečetlo 111 700 900. Poté byl Jimba odeslán na zpáteční cestu a bylo mu dáno osvědčení o provedeném obřadu.

Ene jil-ün juryan sarayin qorin nigen-e. wang tan-u yajar-ača kürgejü irigsen tamay-a daruysan bičig-ün dotur-a man-u qosiyun-u Darqay Nangso gelung Jimba-yin irijü medegülügen anu. eke boluysan juryan jüil amitan-u tusa-yin tula Dolun nuur-un süm-e-dür kürčü mani rilo bütügey-e kemen küsemüi oldaqula jasad-un tamay-a daruysan bičig qayirlaqu ajiyamu kememüi eyimü-yin tula darqay nangso gelung Jimba terigülen döčin dörben kümün. mori arban naima. eljige tabu. terige qorin nige. üker jiran yurban. jibseg qoyar. numu juryan. nige buu-tai ejebe [!] egün-ü tula jasad-un tamay-a daruysan bičig-yi darqay nangsi gelung Jimba-dur bariyulju ilegebe. kemejügüi. eyimü-yin tula wang tan-a ilegegsen tamay-a daruysan bičig-ün yosuvar. öglige-yin ejen darqay nangso gelung Jimba bütügey-e kemen küsejü irigsen küsel-i güičigejü dolun qonuy edür söni-dür ungsiysan maani nige dungšur. nige jiv-a nige say-a dolun büm yisün jayu ungsiyulju maani rilu bütügeged. mön darqay nangso gelung Jimba-dur tamay-a daruysan bičig-tai qamtu-yi tusiyan ögčü qoyisi yabuyluysan yabudal-i medetügei kemen egün-ü tula ilegebe. (TT 47.7.2.–10.8.1782) (M-166, XH-1, fol. 25b-26a)

5.2.9 Jazyk liturgie v dolonnuurském klášteře

O vnitřním životě mnichů v rámci kláštera je z dolonnuurských kopií patrno velmi málo. Tím méně jsou zde zastoupeny zmínky o vnitřním obsahu náboženského klášterního provozu. Z hlediska historie mongolského buddhismu jsou zajímavé zmínky, které dosvědčují, že mniši dosazovaní na základě povinnosti všech chošunů o poskytování mnichů pro Dolonnuur byli určeni pro liturgické čtení v tibetštině. Žádnou zmínku o mongolském liturgickém čtení v kopiích nenalzáme.

Rasijamso tan-u oron-du ... tangjud ungsily-a-tai quwaray Nawangnim-a-yi quwaray Rasijamso-yin orun-dur ilegegsen ... (M-166, XH-2, fol. 15a)

nom ungsiyulqu quwaray Nawangjoi yučin nigen nasutai tangjud nom-dur sayin ungsily-a būrin-i songyun yaryayad ... (M-166, XH-1, fol. 16b)

5.2.10 Cestovní potvrzení

Velmi častým obsahovým typem dokumentů v dolonnuurských kopiářích jsou povolení dolonnuurským mnichům a klášterním poddaným *šabi*, případně jejich smíšeným skupinám umožňující odchod na náboženskou pouť nebo doprovázející zvláštního posla pověřeného nejčastěji cestou do Pekingu za účelem předání předmětů posílaných mezi Janggiy-a qutuγtu a klášterní správou. Podrobněji je tento typ dokumentu analyzován v podkapitole 4.8.

6. Obsah nejstarších dolonnuurských kopiářů

6.1 Kopiář M-166, Д-1, ХН-1, rok 1782

Způsob záznamu:

číslo folia adresát

stručný obsah, shrnutí řešeného případu

datum odeslání dopisu

transkripce vybraných důležitých dopisů (především cestovní povolení)

- fol. 1b Qalq-a-yin jasay-un ulus-tur tusalayči güng Lamajab
Potvrzuje se přijetí mnicha Dangjina zasláného namísto původního mnicha Lubsangdorje. Upomíná se, aby byl neprodleně vyhledán a doručen mnich Damba, který se nevrátil po uplynutí lhůty udělené dovolené.
TT 47.2.3.–16.3.1782
- fol. 4a Qalq-a-yin jasay-un ulus-dur tusalayči güng Lhasürüng
Upomíná se, aby mnich Jamyang, který si již v roce 1780 vyžádal dovolenou k návštěvě nemocných rodičů, byl neprodleně vyhledán a doručen.
TT 47.2.6.–19.3.1782
- fol. 4b Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Ubaši
Protože mnich *nangso* Sonom TT 46.10.-12. zemřel, žádá se důrazně chošuunní úřad o dodání nového vhodného mnicha společně s náležitým finančním zajištěním na vyživení, oděv a sluhu ve stanoveném termínu.
TT 47.2.6.–19.3.1782
- fol. 5a Ulanjab-un čiyulyan-u terigün. Urad-un ulus-un tüšiy-e güng
Požaduje se, aby chošuunní úřad poslal nového vhodného mnicha na místo mnicha *γabje* Jungduie, který zemřel nemocí TT 47.1.4.–15.2.1782. Zároveň se požaduje splacení dlužných peněz za vyživování zemřelého mnicha Junduie za rok TT 46. (1781), kdy musel být nemocný mnich podpořen z klášterní pokladny (*jiv-a-yin mönggü*).
TT 47.2.6.–19.3.1782
- fol. 5b Hebei Qotuγuid-un jasay-un terigün jerge tayiji Sengdübtorji
Opakovaně se požaduje, aby chošuunní úřad dodal nového mnicha na místo mnicha Yarampila zemřelého TT 45.4.-6. (1780).
TT 47.2.6.–19.3.1782
- fol. 6a Qalq-a-yin jasay-un ulus-dur tusalayči güng Karma

Požaduje se dodání nového vhodného mnicha na místo provinilého a zběhlého mnicha Erenčina, jehož místo je od TT.46.7.-9. prázdné.

TT 47.2.6.–19.3.1782

fol. 6b Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Tüdübdorji
Opakovaně se důrazně požaduje zaplacení výloh potřebných na opravu domu mnichů Lubsanga a Fungčoya, který je od roku TT 45. (1780) zcela zavalen pískem.

TT 47.2.10.–23.3.1782

fol. 6b Qalq-a-yin jasay-un ulus-dur tusalayči güng Čedengjab
Žádá se o zaslání 120 langů na opravu obydlí dvou mnichů se shodným jménem Daši a o doplnění dlužných peněz za oděv mnicha Dašiho.

TT 47.2.13.–26.3.1782

fol. 7b Qotuyuyid-un jasay-un terigün jerge tayiji Fombojab
Úřad správy dolonnuurských klášterů důrazně žádá přivedení mnicha Jundana šupem (*kögejü qurdun-a yabuylqu*) do kláštera, neboť o rok protáhl dovolenou, kterou si vyžádal na návštěvu svých příbuzných, a vydává potvrzení o přijetí 50 langů na stravné mnicha Jundana za rok 1781.

TT 47.2.13.–26.3.1782

fol. 8a Jaq γoul-un eki Bindürey-a nayur-un čiyulyan-u daruy-a Qalq-a-yin jasay-un ulus-un tüsiy-e güng Mahabala
Opakovaně se upomíná nedodání peněz na oděv mnichů Erenčina a Arbadana v klášteře Huizongsi (*Qui tssung se*) a na opravu jejich domu.

TT 47.2.13.–26.3.1782

fol. 8b Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Bandi
Žádá se o dosazení nového vhodného mnicha na místo uprchlého mnicha Lodanga, který uprchl TT 46.6.19.–8.8.1781. Důvod jeho útěku jmenován není.

TT 47.2.13.–26.3.1782

fol. 9a Šadar-dur yabuqu Čečerleg-ün čiyulyan-u terigün sayin noyan jasay qošoi čin wang
Žádá se o poslání peněz na nový oděv pro mnichy Lubsanga a Jimbu (každý 21 langů).

TT 47.2.14.–27.3.1782

fol. 9b Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Sonumyumbo
Žádá se o poslání peněz na nový oděv pro mnichy Arabdana a Kiliga (každý 21 langů).

TT 47.2.14.–27.3.1782

fol. 9b Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Wangjilsampil
Žádá se o zaslání nového vhodného mnicha na místo bezdůvodně uprchlého mnicha

Lubsangdongduba, který uprchl TT 46.6.19–8.8.1781.²¹⁸

TT 47.2.15.–28.3.1782

fol. 10a Qalq-a-yin jasay-un ulus-dur tusalayči güng Lhačisereng

Žádá se o dodání nového vhodného mnicha na místo nemocí zemřelého mnicha Čoyimpila, který zemřel TT 46.4.-6. (léto 1781).

TT 47.2.15.–28.3.1782

fol. 10b Qorčin-u jasay-un törü-yin Pintu gyun wang Sangdoyijab

Úřad pro správu dolonnuurského kláštera odpovídá na dopis z chošuunu omlouvajícího se, že v rámci svého dluhu (stravné za dva roky a plat za *šabi* pro mnichy Dalaie a Išiho, 21 langů na nový mnišský oděv mnicha Dalaie a dlužných 50 langů na opravu jejich obydlí) nejsou schopni zaplatit cenu oděvu pro mnicha Dalaie a dlužných 50 langů za stavbu domu, ale posílají zbylou částku ve výši 180 langů. Důvodem byla neúroda v chošuunu.

Úřad správy dolonnuurských klášterů oznamuje přijetí částky 180 langů a připomíná, že již TT 46.2.2.–24.2.1781 poslal žádost o zaplacení 50 langů na opravu domu mnicha Dalaie a nejen 10 langů za dřívější opravu ohradní zdi domu mnicha Išiho, ale také 50 langů za opravu prudkým deštěm poškozeného domu mnicha Išiho. Chošuunní správě je také vytčeno, že oba mniši nedostávali pravidelné stravné, a proto byli nuceni vyprosit si dovolenou a jít hledat obživu jinde.

TT 47.2.1.–14.3.1782

fol. 11b Jirud-un jasay-un törü-yin darqan beyile Γalsang-yin qosiyun-u jasay-un tamay-a-yi qamiyaraysan qosiyun-u kereg-yi tusalan ilγayči terigün jerge tayiji Bungsoy (Pungsoy)

Reakce na zprávu z chošuunu, který se omluvil, že nemůže zaslat peníze na nové mnišské oděvy a za opravu mnišských domu, chošuunní správa posílá 90 langů na stravu dvou mnichů Šarabů (po 45 langů) a plat *šabi*, celkem 108 langů.

TT 47.2.8.–22.3.1782

fol. 12b Ulančab-un čiyulyan-u ded terigün dörben keüked-ün jasay-un törü-yin darqan joriγtu gyun wang tusalayči tayiji nar

Dolonnuurský *jasay lama* reaguje na doprovodný dopis z chošuunu, který posílal mladého vhodného mnicha Jambala na místo zemřelého mnicha Nawanga a

218 Viz také útěk mnicha téhož dne zaznamenaný na fol. 8b.

dlužné peníze za stravu mnicha Jambala a oznamoval, že 41 langů na dva kusy oděvu mnicha Jungdue předal chošuuňní úřad přímo mnichu Junduiovi, který se právě nachází v chošuuu. 21 langů za oděv mnicha Jambala se tentokrát chošuuňnímu nojonovi nepošťestilo (*ese jabduysan-u tulada*) sehnat, ale slíbil, že jej pošle na podzim společně se stravným. Dále chošuuňní úřad vysvětluje, proč došlo k tomu, že v posledním dopise nepoužil plnou titulaturu představených dolonnuurského kláštera včetně titulu *nom-un qan gegen*. Úřad pro správu dolonnuurského kláštera omluvu přijímá, ale nadále vytrvale požaduje zaplacení dlužných peněz na dům a ohradu mnicha Jambala po zemřelém mnichovi Nawangovi.

TT 47.2.3.–17.3.1782

fol. 13b Qalq-a-yin sayid noyan-u ayimay-un güng-un jerge jasay-un terigün jerge tayiji Sangdubdorji

Úřad pro správu dolonnuurského kláštera potvrzuje přijetí dopisu (TT.47.2.19.–1.4.1782) z chošuuu, v němž se oznamuje odeslání nového mnicha Jangčina. Dále se řeší případ mnicha Jamsana, který si pod záminkou nutné péče o nezaopatřené staré rodiče vyprosil propuštění z kláštera, ale snažil se uprchnout. Protože se mnichu Jamsanovi útěk nevydařil, byl z rozhodnutí chošuuňní správy v klášteře ponechán. *Jasay lama* však takto provinilého mnicha v klášteře ponechat nechtěl a očekává na rozhodnutí chošuuňního nojona, zda pošle na jeho místo mnicha nového, nebo se zaručí za Jamsana, že podruhé neuprchne.

TT 47.2.29.–11.4.1782

fol. 14b Gyan čin men-dur yabuqu Silin-yin youl-un čiyulyan-u ded terigün Sünid-ün barayun jasay-un törü-yin Tögüre(n)g? gyun wang Čerengyombo tusalayči tayiji nar-un bičig

Reakce na dopis z chošuuu, v němž posílali mnicha Lubsangčultema na místo propuštěného mnicha Samdana a že na místo jeho domácího sluhy (*šabi*) bude ustanoven Odseryarma.

Úřad pro správu dolonnuurského kláštera odmítá přijmout mnicha Lubsangčultema pro jeho mládí a nedostatečné znalosti a žádá vyhledání nového vhodného mnicha.

TT 47.3.9.–21.4.1782

fol. 15a Moomingyan-u jasay-un terigün jerge tayiji Sandagjamso. tusalayči tayiji nar

Potvrzuje se přijetí platu na stravu mnichů Lubsangserenga a Nawangšaraba za rok TT 46. (1781). Dolonnuurský úřad však upomíná na nezaplacené dluhy za rok TT 45. i 46.

TT 47.3.13.–25.4.1782

- fol. 16a Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Čisürüng
Protože mnich Čoyidang byl na základě opodstatněné žádosti o propuštění ze zdravotních důvodů z kláštera propuštěn, žádá se tayiji Čisürüng o opatření nového schopného mnicha a zaplacení jeho mnišského šatu a platu pro jeho *šabi*. Dále se žádá o zaplacení 21 langů na oděv mnicha Jumby.

TT 47.3.15.–27.4.1782

- fol. 16b Urad-un ulus-un tüšiy-e güng Čebdegdongrob. tusalayči tayiji nar
Potvrzuje se přijetí jednatřicetiletého mnicha Nawangjoie na místo mnicha Sangbuua a žádá se o doplacení dlužných peněz na stravu a na plat pro služebníka *šabi*, které chošuunní úřad z důvodu *judu* zadržel.

TT 47.4.17.–28.5.1782

- fol. 17a Qalq-a-yin jasay-un ulus-un tüšiy-e güng Lamajab
Žádost o zaplacení klášterního velblouda, který zemřel po dopravě mnicha Dangjina do Dolonnuuru.

TT 47.3.20.–2.5.1782

- fol. 18a Jam-un temdeg öggügsen-ü učir – Vydání cestovního povolení
Držitel cestovního povolení: *Jangja qutuytu-yin šabinar blam-a Jungdui. qara kümün Baldar. Dongdub. čabayanči Lubsangrenčin. ekiner Dejid*
Vybavení a jízdní prostředky: 4 koně, 1 velbloud
Účel cesty: vykonání poutě na Wutaishan z vlastní vůle
Brána v Dlouhé zdi: Jangjiakou (*Jangjakeu*)

TT 47.3.23.–5.5.1782

- fol. 18a Kerlün baras qotan čiyulyan-u ded da Qalq-a-yin jasay-un Erdeni qošoi čing Wang Ğunčoyjab
Požaduje se dodání nového mnicha na místo zemřelého mnicha v klášteře Huizongsi společně s ročním stravným a cenou nového oděvu pro *šabi*.

TT 47.3.24.–6.5.1782

- fol. 18b Qalq-a-yin jasay-un ulus-dur tusalayči güng Ğunčoydorji
Požaduje se dodání nového mnicha na místo mnicha Čütema [!],²¹⁹ který zemřel TT

219 Často se jméno Čültem vyskytuje v dolonnuurských kopiích ve formě s chybějící hláskou *l*.

46.10.-12, společně s ročním stravným a 21 langy na nový mnišský oděv.

TT 47.3.28.–10.5.1782

fol. 18a Jam-un temdeg öggügsen-ü učir – Vydání cestovního povolení

Držitel cestovního povolení: *blam-a Arabdan ekilen yisün blam-a. dörben qara kümün-tei bügüde blam-a. qara arban γurban kümün*

Vybavení a jízdní prostředky: 15 koní, 5 velbloudů

Účel cesty: vykonání poutě na Wutaishan z vlastní vůle

Brána v Dlouhé zdi: Jangjiakou (*Jangjakeu*)

TT 47.4.1.–12.5.1782

Jasaγ-un terigün blam-a-yin bičig

Jam-un temdeg öggügsen-ü učir. man-u süm-e-yin qariy-a-tu

blam-a Arabdan ekilen yisün blam-a. dörben qara kümün-tei bügüde

blam-a. qara arban γurban kümün-ü unuly-a ačily-a-u arban tabun

mori. tabun temege-tei süsüg-iyer Utayišang-dur mörgür-e

odqui-dur Jangjakeu-yin qaγaly-a-bar damjiju inaγši

[19a] činaγši yabuqu tulada eden-ü γar-tur jam-un temdeg tamaya

daruγsan bičig-yi bariγulju yabuγulba. kürčü ergil mörgül

-iyen tegüsüged qoyiši bučiju iriküi-dür jam-un temdeg

tamay-a daruγsan bičig-iyen bariγsaγar eriküi-yi medetügei

kemen egün tula ilegebe

Tngri-yin tedkügsen-ü döčin dörbedüger on dörben sarayin sineyin nigen-e.

fol. 19a Kerlün baras qotan-yin čiyulyan-u jangjün. Qalq-a-yin törü-yin beyile Daywadorji

Požaduje se opatření nového mnicha na místo mnicha Darji (Darja), který zemřel TT 46.12., společně s ročním stravným a 21 langy na nový mnišský oděv.

TT 47.4.10.–21.5.1782

fol. 19b Jam-un temdeg – Cestovní povolení

Držitel cestovního povolení: *Raguwa qutuγtu-yin šabinar blam-a Sarabdarji ekilen naiman blam-a yisün qara kümün-tei bügüde arban dolun kümün*

Vybavení a jízdní prostředky: 1 stan, kotel, toulec, luk, 35 koní a oslů, 20 velbloudů

Účel cesty: dopravení koní, oslů a velbloudů do Pekingu, protože Raguwa qutuγtu zamýšlí jet do Dolonnuuru

Brána v Dlouhé zdi: Dushikou (*Tüšikeu*)

TT 47.4.12.–23.5.1782

Jasaγ-un terigün blam-a-yin bičig

Jam-un temdeg öggügsen-ü učir. man-u süm-e-yin qariy-a-tu

Raguwa qutuγtu-yin šabinar blam-a Sarabdarji ekilen naiman blam-a

*yisün qara kümün-tei bügüde arban dolun kümün nige mayiqan
 toy-a. sayadaγ. numu. selme-tei unuγ-a. açily-a-u
 mori. leüse γučin tabu qorin temege-tei Begejing-eče
 Raguwa qutuγtu-yin biy-e Doluγan nuur-dur irikü tulada
 kösge-ü mori leüse. temege kürger-e odqui-dur
 Tüšikeu qayaly-a-bar damjiju inayši čanaγši
 yabuqu tulada. eden-ü yar-tür jam-un temdeg tamay-a
 daruγsan bičig-yi bariγulju yabuγulba. kürcü
 köske-ü mori leüse. temege-i tušiyayad qoyiši
 bučiju iriküi-dür jam-un temdeg tamay-a daruγsan
 bičig-iyen bariγsayar iriküi-yi medetügei kemen
 egün-ü tula ilegebe.
 Tngri-yin tedkügsen döčün dörbedüger on dörben
 sarayin arban qoyar-a.*

fol. 19b Qalq-a-yin jasaγ-un törü-yin beyile Ayur

Potvrzuje se přijetí nového mnicha Qayimčuy-a a žádá se doplnění platu na jeho šabi.

TT 47.4.28.–8.6.1782

fol. 20a Jam-un temdeg – Cestovní povolení

Držitel cestovního povolení: *Jangja qutuγtu-yin šabinar blam-a Baldan ekilen γurban
 blam-a*

Vybavení a jízdní prostředky: 3 koně, 3 velbloudi

Účel cesty: dopravení prvotín z mléčných výrobků pro Jangja qutuγtu do Pekingu od
 jeho dolonnuurské sang

Brána v Dlouhé zdi: Dushikou (*Tüšikeu*)

TT 47.4.28.–8.6.1782

*Jasaγ-un terigün blam-a-yin bičig
 jam-un temdeg öggügsen-ü učir. man-u süm-e-yin qariy-a-tu
 Jangja qutuγtu-yin šabinar blam-a Baldan ekilen γurban blam-a
 unuγ-a açily-a-u γurban mori γurban temege-tei.
 Begejing-dür jangja qutuγtu-yin sang-dur-ača idegen-ü
 degeji. čige. tusun-u jüil-ün yayum-a-yi kürger-e odqui-dur
 Tüšikeu qayaly-a-bar damjiju inayši činaγši yabuqu
 tulada. eden-ü yar-tur jam-un temdeg tamay-a daruγsan bičig-yi
 bariγulju yabuγulba. kürcü ergin čayan idegen-ü degeji-yi
 čige tusun-u jüil-ün yayum-a-yi Jangja gegen-ü sang-dur
 tušiyayad qoyisi bučiju iriküi-dür jam-un temdeg.
 tamay-a daruγsan bičig-iyen bariγsayar iriküi-yi
 medetügei kemen egünü tula ilegebe.*

Tngri-yin tedkügsen-ü döčin dörbedüger on dörben sarayin qorin naiman-a.

fol. 20b Jam-un temdeg – Cestovní povolení

Držitel cestovního povolení: *Danjinodser ekilen yisün blam-a. γurban qara kümün-tei
bügüde arban qoyar kümün*

Vybavení a jízdní prostředky: 12 koní, 9 velbloudů

Účel cesty: dopravení prvotín z mléčných výrobků na Wutaishan od *sang* Jangja qutuŷty

Brána v Dlouhé zdi: Jangjiakou (*Jangjakeu*)

TT 47.4.28.–8.6.1782

jasay-un terigün blam-a-yin bičig

jam-un temdeg öggügsen-ü učir. man-u süm-e-yin qariy-a-tu

Jangja qutuŷty-yin šabınar blam-a Danjinodser ekilen yisün

blam-a. γurban qara kümün-tei bügüde arban qoyar

kümün-ü unuly-a ačily-a-u mori arban qoyar. yisün temege-tei

Utayışang-dur. Jangja qutuŷty-yin sang-dur-ača idegen-ü

degeji ayıray čige tusun-u jüyl-ün yaγum-a-yi kürger-e odqui

-dur. Jangjakeu-yin qayaly-a-bar damjju inayşı čınayşı

yabuqu tulada eden-ü γar-tur jam-un temdeg tamay-a

daruγsan bičig-yi bariγulju yabuγulba. kürčü čayan

idegen-ü degeji-yi sang-dur tušiyayad qoyisi bučiju iriküi

-dür jam-ün temdeg tamay-a daruγsan bičig-iyen bariγsayar

iriküi-yi medetügei kemen egün-ü tula ilegebe.

Tngri-yin tedkügsen-ü döčin doluduγar on dörben sarayin

qorin naiman-a.

fol. 20b Qučiny-a-dur yabuqu Kišigten-ü jasay-un terigün jerge tayiji Gendungdarjai

Oznamuje se, že Úřad pro správu dolonnuurského kláštera propustil na vlastní žádost mnicha Bayijura, který se z neuvědomělosti ve svém mladém věku zadlužil a nemá z čeho v klášteře žít. Zároveň se žádá o opatření nového mnicha a zaslání jeho stravného a částky na oděv pro jeho *šabi*.

TT 47.5.12.–22.6.1782

fol. 21a Siluyun köke-yin tamay-a-u γajar-a

Vyšetřování krádeže krávy v majetku Mingjur qutuŷty-yin sang.

TT 47.5.17.–27.6.1782

fol. 21b Jam-un temdeg–Cestovní povolení

Držitel cestovního povolení: *minü šabınar blam-a Šarab. qara Sengküi bügüde qoyar
kümün*

Vybavení a jízdní prostředky: 3 koně

Účel cesty: pouť do kláštera Jandan juu v Pekingu

Brána v Dlouhé zdi: Dushikou (*Tüsikeu*)

TT 47.5.17.–27.6.1782

jasay-un terigün blam-a-yin bičig

jam-un temdeg öggügsen-ü učir. minü šabinar blam-a Šarab.

qara Sengküü bügüde qoyar kümün-ü unuly-a ačily-a-u

γurban mori-tai. süsüg-iyer Candan juu-dur mörgür-e

Begejing-dür odqui-dur Tüšikeu-yin qayaly-a-bar

damjiju inayši činayši yabuqu tulada eden-ü γar-tur

jam-un temdeg tamay-a daruγsan bičig-yi bariγulju yabuγulba

kürjü ergin mörgül-iyen üyiledčü tegüsüged tamay-a daruγsan

bičig-iyen bariγsayar iriküü-yi medetügei kemen egünü tula ilegebe.

Tngri-yin tedkügsen-ü döčün doluduγar on tabun sarayin

arban dolun-a.

- fol. 22a Qalq-a-yin jasay-un ulus-un tusalayči güng Lhačigsereng tusalayči tayiji nar
Potvrzuje se přijetí nového mnicha Nawangpungsoγ-a na místo zemřelého mnicha
Jundana v Jegün süm-e (Východním dolonnuurském klášteře). Potvrzuje se
přijetí všech náležitých plateb na stravu a oděv.

TT 47.5.19.–29.6.1782

- fol. 22b Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Jambaldorji
Upomíná se nedoručená platba na mnišský oděv a již postavený dům mnicha Kiliya.

TT 47.6.18.–27.7.1782

- fol. 22b Qayučid-un jasay-un törü-yin gyun wang Mingjurdorji. qosiyun-u kereg-yi tusalan
ilyači ded jerge tayiji Čewangrinčin. Samdangdarji
Opětovná upomínka o zaplacení různých dlužných poplatků v podobě dobytčích kůží,
které chošuun slíbil odvést později kvůli přírodním katastrofám, které
vysílily dobytek.

TT 47.6.–18.27.7.1782

- fol. 23a Kōke qotan-u sayid-ud yamun-a
Upomíná se nezaplacení stravného mnicha Čabdana a dalších 4 mnichů z klášterů Qui
tssung se a Šan yan se za období TT 46 (1781) a 47 (1782) a vypisuje se
výměr platby na rok TT 48 (1783).

TT 47.6.20.–29.7.1782

- fol. 23b Ongniγud-un jasay-un törü-yin darqan tayičing beyile dörben jerge temdeglegsən
Jiyjijab

Potvrzuje se přijetí hotovostního i materiálního odvodu na mnichy Sodbu a Dambu v obou dolonnuurských klášterech a žádá se o zaslání částek (po 21 langů) na nový oděv obou mnichů.

TT 47.6.20.–29.7.1782

- fol. 24a Üjimüčin-ü jasay-un qoşoi čečen čin wang Mahansuq-a
Upomínají se několikaleté dluhy na vyživování (86 langů) a především na opravu obydlí mnicha Jimby a stanovuje se termín pro dodání TT 47.8.

TT 47.6.24.–2.8.1782

- fol. 25a Qorčin-u jasay-un qoşoi tüsiyetü čin wang aysan Rasinamjil-yin qosiyun-u jasay-un tamay-a-yi qamiyaraysan. čiyulyan-u kereg-yi tusalan šidkegči terigün. tusalayči terigün jerge tayiji Seregdembe

Potvrzuje se přijetí platby na dva mnichy v klášteře, celkem 112 langů (56 langů na jednoho mnicha).

TT 47.6.26.–4.8.1782

- fol. 25a Auqan-u jasay-un törü-yin gyun wang Baldan
Požaduje se zaplacení 80 langů na opravu domu mnicha Čoyiraya, který nebyl po dlouhou dobu opravován a nachází se v neobyvatelném stavu.

TT 47.7.2.–10.8.1782

- fol. 25b Auqan-u jasay-un törü-yin gyun wang Baldan
Úřad pro správu dolonnuurského klášteřa podává zprávu o poutní návštěvě *darqay nangso gelunga* Jimby, který v klášteře provedl obřad *maani rilo*.

TT 47.7.2.– 10.8.1782

- fol. 26a Šiluyun köke-yin Čaqar qosiyun-i jakiruyči bügüde-yin terigün
Úřad pro správu dolonnuurského klášteřa a především *Faldan siregetü-yin sang* prohlašují, že nenesou žádnou odpovědnost za činy zběhlého mnicha Nawanga.

TT 47.7.4.–12.8.1782

- fol. 26b Jalayid-un jasay-un törü-yin beyile qoyar jerge temdeglegsен Amuyulang
Potvrzuje se přijetí peněz na mnichy Čoyijamse v klášteře Šir-a süm-e a na mnicha Sangjida v klášteře Köke süm-e. Zároveň se žádá o zaslání 21 langů na nový oděv mnicha Sangjida, který doposud obléká oděv, který mu byl opatřen při nástupu do klášteřa.

TT 47.7.9.–17.8.1782

- fol. 27a Jirim-un čiyulyan-u ded terigün Qorčin-u jasay-un törü-yin Joriytu gyun wang tabun

jerge temdeglegsen Nawangsabdan

Potvrzuje se přijetí stravného na mnichy Čoyijaba a Damby (100 langů) a žádá se o zaslání částky na nový mnišský oděv společně s příštím pravidelným odvodem peněz na mnišskou stravu.

TT 47.7.10.–18.8.1782

fol. 27b Jam-un temdeg öggügsen-ü učir–Vydání cestovního povolení

Držitel cestovního povolení: *süm-e-yin qariy-a-tu Jangja qutuγtu-yin šabinar blam-a Darji. čibayči Jamso. qara kümün Bayajiqu. Bayan ekiner Jongdui*

Vybavení a jízdní prostředky: 5 koní, 1 osel

Účel cesty: pout' na Wutaishan

Brána v Dlouhé zdi: Jangjiakou (Jangjakeu)

TT 47.7.12.–20.8.1782

jasay-un terigün blam-a-yin bičig

jam-un temdeg öggügsen-ü učir. man-u süm-e-yin qariy-a-tu

Jangja qutuγtu-yin šabinar blam-a Darji. čibayči

Jamso. qara

kümün Bayajiqu. Bayan ekiner Jongdui tan-u unuly-a ačily-a-u

tabun mori nige leüse-tei süsüg-iyer mörgür-e Utayišang

-dur odqui-dur Jangjakeu-yin qayaly-a-bar damjiju

inayši činayši yabuqu tulada eden-ü γar-tur jam-un temdeg

tamay-a daruγsan bičig-yi bariγulju yabuγulba. kürčü ergil

mörgül-iyen üyiledčü tegüsüged. tamay-a-tu bičig-iyen

bariγsayar qoyiši bučiju iriküi-yi medetügei kemen egün-ü tula ilegebe.

Tngri-yin tedkügsen-ü döčün doluduγar on dolun sarayin arban qoyar-a.

fol. 27b Jam-un temdeg öggügsen-ü učir–Vydání cestovního povolení

Držitel cestovního povolení: *süm-e-yin qariy-a-tu Širigetü qutuγtu-yin sang-un šabinar blam-a Lubsangpungsoγ ekilen blam-a qara jurγan kümün*

Vybavení a jízdní prostředky: 7 koní, 1 velbloud

Účel cesty: pout' na Wutaishan

Brána v Dlouhé zdi: Jangjiakou (Jangjakeu)

TT 47.7.15.–23.8.1782

jasay-un terigün blam-a-yin bičig

jam-un temdeg öggügsen-ü učir. man-u süm-e-yin qariy-a-tu

Širigetü qutuγtu-yin sang-un šabinar blam-a Lubsangpungsoγ

ekilen blam-a qara jurγan kümün-ü unuly-a ačily-a-u

dolun mori. nige temege-tei süsüg-iyer Utayišang-dur

*mörgür-e odqui-dur Jangjakeu-yin qayaly-a-bar damjiju
inaŋši činaŋši yabuqu tulada eden-ü yar-dur jam-un
[28a] temdeg tamay-a daruysan bičig-yi barijulju yabuŋulba.
kürčü ergil mörgül-iyen tegüsüksen qoyisi bucaju iriküi-dür
tamay-a-tu bičig-iyen bariysayar iriküi-yi medetügei kemen
egün-ü tula ilegebe.*

Tngri-yin tedkügsen-ü doluduŋar on dolun sarayin arban tabun-a.

fol. 28a Siregetü qutuŋtu-yin sang-un da blam-a. ombo. nirba nar ekilen qara sabinar-un daruŋ-a
nar

Úřad pro správu dolonnuurského kláštera upomíná vedení *Siregetü qutuŋtu-yin sang* za to, že jako jediní neodpověděli na oběžník z TT 46.6.18.–7.8.1781, který vyzýval, aby všechny *sang* pořídily soupis cizích příslušníků pobývajících na území jejich *šabi* (*tan-u arban arban-u dotur-a*).

TT 47.7.15.–23.8.1782

fol. 29a gyan čin men-dür yabuqu Qalq-a-yin jasay-un barayun ɣarun čerig-i jakiraqu tusalayči
jangjun Jaq ɣoul-un eki Bindürey-a naŋur-un čiyulŋan-u daruŋ-a Qotoŋoyid-
un jasay törü-yin gyun wang Čedeb

Oznamuje se, že mnich Lubsangdasi v Huizongsi úspěšně žádal o své propuštění z důvodu vysokého věku a nevhodnosti místního klimatu pro své zdraví, a žádá se o opatření nového mnicha na jeho místo.

TT 47.7.18.–26.8.1782

fol. 29b Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji bandi

Protože se mnich Luudan na cestě do svého rodiště ztratil, byli vysláni dva noví mniši na jeho místo. Dolonnuurský úřad oznamuje výsledek výběrového řízení, v němž byl uznán mnich Dangjan jako schopnější a znalejší recitace liturgických textů než mnich Darja.

TT 47.7.25.–2.9.1782

fol. 30a Juu udan-yin [!] čiyulŋan-u ded terigün naiman-u jasay-un törü-yin darqan gyun wang
ɣurban jerge temdeglegsən

Potvrzuje se přijetí peněz na stravu pro mnichy Šarabjamso a Gümüjaba (po 60 langů na jednoho mnicha) a žádá se navíc o peníze na nový mnišský oděv pro mnicha Šarabjamse.

TT 47.7.25.–2.9.1782

fol. 30b Dörbed-ün jasay-un qosiyun-un beyise Bodi

Potvrzuje se přijetí peněz na stravu pro mnichy Čütema a Nomutuwača (56 langů pro

každého) a o náklady na pořízení nových mnišských oděvů pro oba mnichy (42 langů).

TT 47.8.2.–8.9.1782

fol. 31a Qalq-a-yin jasaγ-un terigün jerge tayiji Urjingjab

Potvrzuje se přijetí různých výdajů pro mnichy Rabjunga (usazeného na místě mnicha Čoyidana), pro mnicha Nawanga a ještě jednoho mnicha, celkem 3 mnichy, v souhrnné částce 193 langů. Žádá se o doplnění částky na oděv mnicha Donduba v klášteře Shanyinsi (Šan yen si) v příštím roce.

TT 47.8.10.–16.9.1782

fol. 31b Yeke juu-yin čiyulyan-u ded terigün Ordos-un jasaγ-un törü-yin beyile Dongrubsereng. tusalayči tayiji nar

Potvrzuje se přijetí peněz na stravu (mimo jiné ?) *gelungů* Jegse a Rayby. Úřad pro správu dolonnuurského kláštera prosí navíc o zaplacení 150 langů na postavení ohrazeného domu pro mnicha Jamsana a za oděv mnicha Rayby v klášteře Shanyinsi (Šan yen se) 30 langů.

TT 47.8.10.–16.9.1782

fol. 32a Ulangčab-un čiyulyan-u terigün Urad ulus-un tüšiy-e güng nigen jerge nemejü. qoyar jerge temdeglegsen Kōnggerabdan tusalayči tayiji Kōnggedawa. Kōnggerenčün

Ulangčab-un čiyulyan-u terigün Urad ulus-un tüšiy-e güng nigen jerge nemejü. qoyar jerge temdeglegsen Kōnggerabdan tusalayči tayiji Kōnggedawa. Kōnggerenčün

dakin yabuuyulju nekejü abqu-yin učir. ene jilün dolun sarayin qorin dolun-a ... kürgejü iregsen bičig-dür ... nidanun jil yabču Jungdui-yin bükü čay-dur ayantala-bar man-dur medegülügšen anu minü nasun neliyed yeke böged. badyan ebčitei boluγsan-u tulada. kerkebcü edgekü ügei mayad. γurban erdeni-yin kesig öčüken edlel bui bolbaču. namai önggerigšen-ü qoyin-a bodi mör-dür jaruju bay-a saγ-a kiri-yi üjejü üldeged busud-yi amidu čay-ača mangja činamu edüge minü biy-e qorin-dur yabuqu ügei böged idekü künesü bayiqu tula ene jilün ulγayulqu mönggün-i küliyen čidaqu ügei. kerbe amin olbasu ulam qoyitu jil-dür kürtesügei kemen medegülügšen tulada. nidanon jilün künesü-yi ese kürgegülgüü. tegünü biy-e edüge nigende önggerigšen tula. biy-e ketürigšen kümün-dür ögkü kemen olan kümün-eče γarγayulun abču kürgegülkü anu. berke metü učir-i γarγaju egün-ü tula ilegebe kemejügüü. bayičayabasu döčün jiryuduyar on-u namurun sar-a-dur yabču aγsan Jungdui süsüg-iyer mörgür-e Utai-dur očuyad qoyisi irejü medegülügšen anu. öčüken minü biy-e Utai-dur mörgür-e oduγsan-dur. man-u qosiyun-u tusalayči noyan-luy-a učaraysan biy-e-yin amur ügei bayiqu yabudal-iyen medegüljü künesün-ben nekegsen bile. tusalayši-yin kelegsən anu. ene minü biy-e Utai-dur mörgür-e iribe. edüge čamdur ögkü mönggü ügei. γajar-dur kürčü künesü-yi činü darui ilegey-e gebčü γajar qola boluyad küiten-ü čay bolqu tulada kürgegülgüü jabdaqü ügei man-u qosiyun-ača odoi [!] Begejing-dür odqu medegen-ü elč-ber kürgegülgüü ilegey-e kemegsen bile edüge biy-e minü ebedčü amur ügei bayiqu boluyad. basaču idekü uyuqu künesü ügei tula jüderejü bayimui yuyuqu anu. oldayula nadur ene jilün künesün-ü mönggü-yi minü jegelejü oγayulqu ajiyamu kemen γuyuju medegülügšen-ü yosuγar döčün jiryuduyar on-un ebül-ün dumdadu

sarayin arban dolun-a man-u süm-e-yin yeke jiv-a-ača jiran lang mönggün-i külüstei jegelen abču ɣabču aγsan Jungdui.yin amidu bükü čay-dur oɣayuluγsan bile. edüge ...

Úřad pro správu dolonnuurského kláštera nikterak nesouhlasil s návrhem chošunního správce, že mrtvý již nepotřebuje peníze. Dolonnuurský klášter již nebožtíkovi jednou půjčil a ten před svou smrtí peníze spotřeboval, a proto znovu žádal o zaplacení dlužné částky i s úroky.

TT 47.8.14.–20.9.1782

fol. 33a Ulančab-un čiyulyan-u terigün Urad ulus-un tüšiy-e güng nigen jerge nemejü. qoyar jerge temdeglesen Könggerabdan. tusalayči tayiji Könggedawa. Könggerenčin

Γabju Erenčin a gelung Jamsan žádají o dědictví po svém zemřelém strýci ɣabji Jungduiovi, který za svého života shromáždil množství náboženských předmětů, soch, knih, ale také dobytka. Úřad pro správu dolonnuurského kláštera odpovídá, že v klášteře je pravidlem, že pozůstalost se po smrti mnicha zpeněží, nejprve se z nich zaplatí případné dluhy a úroky a poté se z nich konají obřady pro získání zásluh zemřelému, a proto není přípustné, aby cokoli z jeho majetku dědili jeho příbuzní.

TT 47.8.14.–20.9.1782

fol. 38a Qalq-a-yin jasay-un ulus-dur tusalayči güng Γongčoydorji tan-a

Je přijato na vědomí a potvrzeno, že na místo zemřelého mnicha Čuwama byl poslán jeho vnuk (*ači* ?), mnich Nawangtüdüb. Zároveň se potvrzuje, že prostřednictvím *niraba* Daliya bylo posláno 150 langů na stravu gelunga Senggeho a dalších tří mnichů. Kromě toho se nyní žádá 21 langů na oděv nového mnicha a 21 langů na oděv mnicha zvaného Sodba.

TT 47.9.4.–10.10.1782

fol.38b Qalq-a-yin ulus-un tusalayči güng Čidengjab tan-a

Žádá se o dosazení nového mnicha na místo nemocí zemřelého mnicha Dašiho a jeho odeslání společně s roční částkou na jeho stravu a 21 langů na oděv do letošního prvního zimního měsíce.

TT 47.9.6.–12.10.1782

fol. 39a Qalq-a-yin jasay-un terigün jerge tayiji Nawang tan-a

Žádá se o poslání nového mnicha namísto bezdůvodně uprchlého mnicha Lobsanga z kláštera Hui sung se ve lhůtě do prvního zimního měsíce toho roku.

TT 47.9.6.–12.10.1782

fol. 39a Kerülen bars qotan-yin čiyulyan-i kereg-yi tusalan sidkekü Erdeni jinong jasay-un qošoi

čin wang tan-a ilegebe.

Potvrzuje se přijetí dopisu oznamujícího odeslání roční částky na stravu 100 langů pro mnichy Siraba a Farmu prostřednictvím *janggi* Badaraqa. Dále se žádá o opatření nového mnicha po zemřelém mnichovi Čütemovi z kláštera Qui sung se do prvního zimního měsíce toho roku.

TT 47.9.6.–12.10.1782

fol. 40a Qayučid-un jasay-un törü-yin erdeni gjün wang Čisürüngdorji. qosiyun-u kereg-yi tusalan ilyayči ded jerge tayiji Demčoy. Jangjab tan-dur ilegebe.

Potvrzuje se přijetí dvojité částky 50 langů (100 langů) pro mnichy v obou dolonnuurských kláštorech, Jerempila a Lobsangčirima prostřednictvím *kiy-a* Galdana.

TT 47.9.7.–13.10.1782

fol. 40a Qalq-a jasay-un terigün jerge tayiji Jambaldorji tan-a ilegebe.

Potvrzuje se přijetí 80 langů ročních peněz na stravu mnichů Baldana a Kiliya prostřednictvím *janggi* Mōngke. Z částky 21 langů na oděv mnicha Kiliya byla chošuunní správa schopna kvůli obtížné hospodářské situaci v chošuunu složit pouze 10 langů v hotovosti a zbytek v podobě kůží, plsti a tuků, které měly být zpeněženy. Dolonnuurská správa je však s omluvou z chošuunu nespokojena a s odkazem na neproblematické odvádění peněžních povinností u všech ostatních jižních i severních chošuunů opakovaně vyžaduje peníze na mnišský oděv a především na opravu Kiliyova domu s tím, že přechází žádost o částku na opravu mnišského obydlí přešla chošuunní správa ve své odpovědi mlčením.

TT 47.9.17.–23.10.1782

fol. 40a Abay-a-yin jasay-un törü-yin joriytu giyün wang Ratnašadi qosiyun-u kereg-yi tusalan šidkegči tusalayči tayiji nar tan-a ilegebe.

Potvrzuje se přijetí peněz na stravu pro mnicha Dangjina v klášteře Huizongsi za dva roky–doplatek 35 langů za rok TT 46. (1781) a celá částka za rok TT 47 (1782). Dále se požaduje zaplacení nového oděvu, neboť mnich Dangjin od svého dosazení do kláštera neobdržel nový mnišský oděv.

TT 47.9.21.–27.10.1782

fol. 42b Šiluyun köke-yin Čaqar qosiyun-i jakiruyči bügüde-yin terigün tan-a ilegebe

Potrzení dopisu ve věci dosazování nových *šabi* a odvolávání dřívějších *šabi* v klášterní službě.

TT 47.9.13.–19.10.1782

fol. 42b Ongniyud-un jasay-un törü darqan tayičing beyile dörben jerge temdeglegsen Jiyijjab. qosiyun-u kereg-yi tusalan ilγayči ded jerge tayiji Čimeddorji. Sangjirasi tan-a ilegebe

Potvrzuje se přijetí ročního stravného pro mnichy Sodbu a Dambu v obou dolonnuurských kláštorech v podobě 7 krav.

TT 47.10.4.–8.11.1782

fol. 43a Giyan čing men-dür yabuqu Siliin γoul-un čiyulyan-u ded terigün Sünid barayun jasay-un dörbeyin tögüreng gyün wang Čerenγombo tusalayči terigün jerge tayiji Lubsangdorji. tayiji Rinčinγombo tan-a ilegebe.

Záležitosti peněz *bandi* Nawanga a Lubsangčultema.

TT 47.10.6.–10.11.1782

fol. 43b Šiluyun čayan-u Čaqar qosiyun-u jakiruyči bügüde-yin terigün tan-a ilegebe.

Quyayud-un janggi doluduyar jerge-yin hafan Batumöngke oznámil, že v sumu jeho podřízeného *janggi* Amura zemřel *bayira* Jamso. Úřad pro správu dolonnuurského kláštera žádá o dosazení nového *quyaya*.

TT 47.10.10.–14.11.1782

fol. 44a Josutu-yin čiyulyan-u ded terigün tümed-ün jasay-un törü-yin darqan beyile tan-a ilegebe

Potvrzuje se přijetí dvojnásobné částky 71 langů na mnichy Rašiho a Dongragsanga (?).²²⁰

TT 47.10.11.–15.11.1782

fol. 46b jasay Гombodorji

Potvrzuje se propuštění mnicha Гомбо na základě jeho vlastní žádosti ze zdravotních důvodů. Dále se odmítá přijetí navrhovaného mnicha Erina, protože má jen nepatrné znalosti liturgických textů. Požaduje se opatření nového schopného mnicha a zaplacení dluhů z dřívější doby.

TT 47.11.21.–25.11.1782

6.2 Kopiař M-166, XH-2, Д-1, rok 1789

fol. 4b Josutu-yin čiyulyan-u daruy-a-yin kereg-yi tusalan sidkegči. Qaračin-u jasay-un ulus-dur tusalayči güng Maqabala. qosiyun-u kerigtür tusalayči tabunang Čingtoytaqu. Sengge tan-u bičig.

²²⁰ Pravděpodobně obsahuje částku na stravu a na nový mnišský oděv.

Chošuunní úřad posílá svým mnichům, *erdeni darqan nangso* Dambajamsovi v klášteře Shanyinsi (*Šan yan se*) a *quwaraγu* Lubsangnimovi (Lubsangnim-a) v klášteře Huizongsi (*Qui sung se*), 146 langů 6 čin na stravu za rok 1788 (TT 53). Peníze doručil *sumun-u janggi* Bayandalai. Adresát je žádán o zaslání potvrzení.

TT 54.2.12.–8.3.1789

fol. 5a Siluγun čayan-u Čaqar qosiyun-u bičig

Vloni byl na základě dopisu z chošuunu odvolán z funkce *kündü bošuyu* Dorjičerim dříve vyslaný do Dolonnuuru k výkonu ochranné služby. Protože jeho syn *quyaγ* Jamso, který s ním společně vykonává v Dolonnuuru službu, nemůže být od otce odloučen, jsou oba odvoláni zpět. Na jejich místo je poslán *bayiri* Dasijab z téhož chošuunu, který bude odeslán do Dolonnuuru se svou rodinou a jurtou.

TT 54.2.18.–14.3.1789

Siluγun čayan-u Čaqar qosiyun-u bičig. Dolon Dolun nuur-un süm-e-yin bügiide blam-a bandi nar-i jakiruyči jasaγ-un terigün blam-a-yin γajar-tur ilegebe. yabuγulqu-yin učar. man-u qosiyun-u tamaγ-a-yin γajar-un ergügsen anu bayičayabasu biden-ü qosiyun-ača Dolun nuur-un kündü bosuqu Dorjičerim-yi mönüken bičig yabuγulju qalju qoyisi negülgen iregülkü-yin tulada. Dorjičerim-luγ-a qamtu süm-e-yin alban-dur saγulγaysan degüü köbegün quyaγ Jamso-yi ečiγe-eče saγaju alban-dur saγulγabasu tokiraqu ügei-yin tula. quyaγ Jamso-yi qalaju abuγad orun-dur anu tus sumun-u bayiri Dasijab-yi songγuju γarγaγad ger erüke-ber qamtu negülgejü ilegesügei. kürügsen-ü qoyin-a tegegerün γajar-ača küliyen abču süm-e-yin alban-dur abuγad alba bariγuluγsan yabudal-i qoyisi qariyu bičig kürgen iregülkü-eče γadan-a. kündü bosuγu Dorjičerim. quyaγ Jamso nar-i negülgejü abaqular-a bosuγu Čerin.... γarγaju ilegegsen yabudal-i qamtubar yabuγu... kemen egüjügüi egünü tula neyite... temdegtü toyus-un uduγ-a qadaγaysan qo[γar jerge] nemegsen Čeringdorji ilegebe.

Tngri-yin tedkügsen-ü tabin dörbedüger on qoyar sarayin arban naiman

fol. 5b Tüsiyetü qan-u ayimaγ-un jasaγ-un terigün jerge tayiji Mayidarajab-yin bičig.

Z chošuunu byl prostřednictvím *meyiren janggi* Lhasurunga poslán dobytek a kůže, za něž mělo být vydáno ročního platu na stravu 100 langů dvěma mnichům v klášteře (*quwaraγ*) a 21 langů na oděv žákovi mnicha Agwanga.

Dále se reaguje na dřívější žádost poslanou z Dolonnuuru, aby mnichu Čoyimpilovi, který zastává liturgické funkce po mnichu Namdayovi, mnich Namday vydal odpovídající obnos, protože není možné, aby poddaní chošuunu platili tento obnos místo Namdaya. Na opakované příkazy Namday vydal 7 langů, které odeslali mnichu Čoyimpilovi. Protože nyní již Namday peníze na stravu nemá, žádá, aby po vydání 7 langů mnichu Čoyimpilovi, zbytek

peněz Úřad pro správu kláštera (*blam-a nar-un yajar*) odpustil.

TT 54.3.1.–27.3.1789

fol. 5b Siluyun čayan-u ůker qonin-u sůrůg-yi jakiruyči Siluyun kůke[-yin] Čaqar qosiyun-i jakiruyči Nayida-yin terigůn-u bičig.

Jegůn yar-un ded daruy-a poslal dopis pro *Ůker qonin sůrůg-ůn tamay-a-u yajar*, že zloděj Čewen, který je spojen s půpadem krádeže koně *sula Čabay*, v době, kdy měl být výše psaným ůřadem (*Ůker qonin sůrůg-ůn tamay-a-u yajar*) vyhledán a zajat, odkočoval i se svům otcem, takže jej speciálně vyslanů ůředník a vojsko nedokázalo nalézt. Následuje popis zloděje Čewena. Z toho důvodu žádá *Ůker qonin sůrůg-ůn tamay-a-u yajar* o pomoc s jeho dopadením. Zpráva má být rozhlášena všem podřizeným lamům a *bandinarům* prostůednictvím ůřadu správcе obou dolonnuurských klášterů (*jasay lama*).

TT 54.3.12–7.4.1789

Siluyun čayan-u ůker qonin-u sůrůg-yi jakiruyči Siluyun kůke[-yin] Čaqar qosiyun-i jakiruyči Nayida-yin terigůn-u bičig. Dolun nayur-un qoyar sům-e-yin lama bandi nar[-i jakiruyči] jasad blam-a tan-a ilegebe. bayičayan bariyulqu-yin učir. man-u ůker qonin sůrůg-ůn tamay-a-u yajar-un ergůgsen anu. jegůn yar-un ded daruy-a Bayalaqu tan-u ergůgsen bičig-ůn dotur-a bayičayan bariqu-yi yuyuqu učar. man-u ůker qoni sůrůg-ůn sula Čabay-yin mori quluyday-san nigen kerig-tů qolbuyday-san quluyayiči Čewen-i biden-ů yajar-ača tůsimel čerig yaryaju bariyulqui-dur Čewan čilůge-yi ůjejů ōber-ůn ger ečigen bosaju yabuysan ni darui tůsimel čerig yaryaju ergůlbesů tedeger-ůn medegůlůn iregsen anu. biden tusiyay-san yosuyar bosayul quluyayiči Čewan-yi oyira bůkůn yajar-du yabuju eribesů oytu erijů oluysan ůgei kemen qoyisi medegůlůn iregsen-i ůjegůlen quluyayiči Čewen yal-a-ača gemsijů bosuy-san anu mayad tulada. bayičayabasu bosayul quluyayiči Čewan ene jil qorin naiman nasu-tai. bey-e boyni. qarabtur čirai. saqul ůgei. barayun yajar sůrebtei. kůke bůs jubčay-a²²¹ debeltei. ůnegen malay-a. čayan yůrůg²²² čamča ōmůdů. bolayari yudul emůsejů. emkil yajayar čůter-iyen abču. oytu jer jebsig ůgei yabuyan-iyar bosaju. eyimů-yin tula. oldaqu anu bayičayan bariyulqu-yi erimůi kemen ergůjůgůi. eyimů-yin tula. Dolun nuur-un qoyar sům-e-yin jasad blam-a-důr yabuylju tedegerůn yajar-ača qariy-a-tu lama bandi nar-tur kůrtele jarlaju bosayul quluyayiči Čewen-yi čangyalan bayičayan bariyuluy-a kememůikemen ergůjůgůi. egůnů učir siluyun čayan-u ůker qonin sůrůg-yi jakiruyči. Siluyun kůke-yin Čaqar qosiyun-i jakiruyči Nangdin-yin terigůn bůged ůy-e jilyamjilaqu tůsimel tabun jerge temdeglegsen Badmadorji ilegebe.

Tngri-yin tedkůgsen tabin důrbedůger on yurban sarayin arban qoyar-a.

fol. 6a giyan čing ma-dur yabuqu. Sileyin yůul-un čiyulyan-u terigůn Sůnid-ůn barayun jasad-un tůrů-yin degůring giyun wang jerge temdeglegsen Čeringgombo. tusalayči tayiji nar-un bičig.

Ze 100 langů a 80 jehnčich kůžů, které by měly být v tomto roce odvedeny na stravu

221 Čerig-ůn kůmůn-ů emůsků ůsůtei debil-i jubčay-a kememůi. QNTT 1943.

222 *Yoruy-yorog: butu'un s'irhegtei ho'von, ols zergeer nehzen arsgarduu bo's daavuu.* MHDTT II: 852.

mnichům v obou kláštorech, jsou prozatím poslány 4 langy stříbra a 40 jehněčích kůží po *kündü* Qariküü.

TT 54.3.29.–24.4.1789

fol. 6b Urad-un jasay-un ulus-un tüsiy-e güng Čabdaydongrob tusalayči tayiji nar-un bičig.
Chošuunní úředník zamýšlel připravenou částku na stravu pro dva mnichy v dolonnuurských kláštorech předat při své cestě do Pekingu, ale nepodařilo se mu v Pekingu setkat se s dolonnuurským *demči niraba*, takže peníze odnesl zpět. Po svém návratu peníze nemohl udržet kvůli ztrátě úrody v chošuunu a následným nepřestávajícím sněhovým bouřím, při nichž poddaní velice utrpěli. Proto nyní posílá celkem 110 langů, z toho:

Barayun süm-e: *quwaray* Lubsangdandar-a–peníze na stravu 50 lang, odměna a strava jeho žáka 5 lang,

Jegün süm-e: *quwaray* Agwangčoi–peníze na stravu 50 lang, odměna a strava jeho žáka 5 lang

Připojena omluva za chybějících 6 langů, které se nepodařilo nasbírat kvůli sněhové kalamitě *jud*.

TT 54.3.25–20.4.1789

fol. 7a Abay-a-yin jasay-un törü-yin giyün wang Manibadara-yin qosiyun-u kerig-yi tusalan ilγayγči toyus-un otuy-a qadquysan ded jerge tayiji Manggalam. ded jerge tayiji Γombojab

Chošuun posílá pro svého mnicha Aγwangšaraba 50 langů na stravu a 20 langů na oděv, celkem 70 langů, posláno prostřednictvím Čeringbalčoya. Dále přijímají na vědomí oznámení o úmrtí lamy Dangjina usazeného v Barayun süm-e a žádost dolonnuurské správy o dosazení nového mnicha společně s částkou na jeho stravu a oděv.

TT 54.5.11.–4.6.1789

fol. 7a Qalq-a-yin Čečen qan-u ayimay-un jasay-un Damčoy-un tamay-a-yin kerig-yi-tür küliyen sidkekü tusalayči tüsime-dün bičig.

Chošuun posílá svým mnichům usazeným v obou dolonnuurských kláštorech, Čo... (zbytek jména poničen), Agwangdarji a Süngdubovi, 150 langů na stravu a pro *γalči* těchto tří mnichů 18 langů, celkem 168 langů, které doručí *janggi* Batümöngke.

TT 54.5.15.–8.6.1789

fol. 7a Qalq-a-yin jasay-un törü-yin beyile tan-u bičig.

Chošun posílá pro svého mnicha Šaraba v klášteře Shanyinsi (*Šan yan se*) 40 langů na stravu a svému mnichovi Qayimčoyovi v klášteře Huizongsi (*Qui sung se*) 40 langů na stravu, jeho sluhovi 6 langů, celkem 86 langů.

Kromě toho po přičtení loňského dluhu na stravu k uvedenému platu zaplatili celkem 190 langů, 8 čin, 6 jun *joyus*. Tento plat doručilo 5 *quyayů* a *sumun-u janggi* Šayšabad se dvěma vozy a 10 kravami/voly.

TT 54.5.15–8.6.1789

fol. 7b Neyislel qotan-u blam-a bandinar-i jakiruyči jasay-un terigün blam-a Galdan siregetü samadi baysi-yin bičig.

Z Úřadu pro správu závislých území oznámili, že Galdan siregetü samadi oznámil, že *Dolon nayur-un olan süm-e-yi jakiruyči jasay-un terigün blam-a* Jirüng qutuytu byl z rozkazu císaře usazen v Barayun juu a na jeho místě jsou v hlavním městě podle prověření provedeného Yekemsung qutuytu tři lidé (Gumang qutuytu, Raguwa qutuytu a Dongkor qutuytu). Protože Gumang qutuytu je nyní ve funkci *ded terigün jasay blam-a*, nemůže další funkci zastávat. Ale Raguwa qutuytu je člověk přičinlivý, vzdělaný. Také Dongkor qutuytu, který studoval v Barayun juu, je člověk vzdělaný. Proto žádá, aby je Úřad pro správu závislých území ráčil ustanovit. Úřad pro správu závislých území akceptoval do funkce *Dolon nayur-un jasay-un terigün blam-a* na základě doporučení úřadu Galdana siregetü samadi Raguwa qutuytu jako prvního a Dongkor qutuytu jako druhého kandidáta a předložil tento návrh. Císař rozhodl, aby byl do funkce ustanoven Raguwa qutuytu. Bylo posláno Jimbadanzanovi, *terigün blam-a* kláštera Shanyinsi (*Šan yan se*).

TT 54.5.25.–18.6.1789

fol. 8a Gadayadu mongyol-un törü-yin jasaqu yabudal-un yamun-u bičig Dolun nuur-un jasay-un terigün blam-a Rakuwa qutuytu

Odpověď na žádost *neyislel qotan-u blam-a bandinar-i jakiruqu jasay terigün blam-a Galdan siregetü samadi baysi* doporučující na místo zemřelého správce kláštera Huizongsi *da blam-a qambo Jamiyangsonuma* dosadit *rabjambu* Isidanzana, *šabi* Janggiy-a qutuyty z kláštera Songzhusi v Pekingu, nebo *γabje* Sonumerinčina z kláštera Nayiraltu nayiramdaqu ordon, protože v dolonnuurském klášteře není podobně schopný mnich.

TT 54.+5.29–21.7.1789

γadayadu mongyol-un törü-yin jasaqu yabudal-un yamun-u bičig Dolun nuur-un jasaγ-un terigün blam-a Rakuwa qutuytu tusiyan ilegebe. man-u jurγan-ača

ayiladqaysan anu

jarliy γuyyqu-yin učar. neyislel qotan-u blam-a bandinar-i jakiruqu jasaγ terigün blam-a Γaldan siregetü samadi baysi-yin γajar-ača ergün kürgejü iregsen bičig-tür. minü jakiruγsan Dolun nuur-un Qui sung se süm-e-yin da blam-a qambo Jamiyangsonum ebečin-iyer ügei boljuγui. egün-ü orun-du jüi anu öber-ün süm-e-yin blam-a nar-un dotur-ača ilyan songyuju talbibasu jokiqu bültige. γaγčekü öber-ün süm-e-yin blam-a nar-un dotur-a nom erdem sayin. olan quwaray-ud-i yekerün surγaju čidaqu kümün olqu ügei-yin tula. neyislel qotan-u blam-a bandinar-un dotur-ača ilyan songyuju üjebesü Sung juu se süm-e-yin Janggiya qutuytu-yin šabi rabjamba Isidanzan nom-du bolbasurayγsan kümün yekerün surγaju čidamui. egüni tuqayilan.

Nayiraltu nayiramdaqu ordon-u γabču Sonumerinčin nom-du sayin. basa yekerün surγaju čidamui. egün-i tasiγul-un tomilayad eden-ü ner-e jerge-ben ergün kürgebe. jurγan-ača qauli yosuyar ayiladqaju terigün blam-a talbiqu ajiyamu kemen ergün kürgejü irejügüi. eyimü-yin tulada. Γaldan siregetü samadi baysi-yin γajar-ača Dolun nuur-un Qui sung si süm-e-yin terigün blam-a talbiqu-yin tulada batulan kürgejü iregsen blam-a-nar-un jerge-ben jiγsayan ? bičijü ayiladqaba.

Deger-e-eče nigen-i terigün blam-a talbiqu ajiyamu egünü tula kičiyenggüilen ayiladqaba

jarliy γuyumui kemen Tngri-yin tedkügsen-ü tabin dörbedüger on jun-u dumdadu sar-a-yin qorin yisün-e ayiladqaysan-du

jarliy tusγayilaγsan blam-a talbiytun kemegsen-i kičiyenggüilen dayaju egünü tula tusiyan ilegebe,

Tngri-yin tedkügsen-ü tabin dörbedüger on ilegüü tabun sarayin qorin-a.

fol. 9a Siluyun köke-yin Čaqar qosiyun-u bičig.

Protože chycení zloději Čblen a Čabay vypověděli, že vloni v 8. měsíci, když se vraceli z Dolonnuuru zpět na sever, tak na místě zvaném Qosan toluγai nedaleko Olan süm-e-yin bayišingtu ukradli dva koně s obchodnickými značkami, žádá chošuunní správa dolonnuurského *jasaγ blam-a*, aby se dotázal svých podřízených mnichů a ostatních poddaných, zda v souvislosti s vyšetřovaným případem také nepostrádají koně.

TT 54.+5.25.–17.7.1789

Siluyun köke-yin Čaqar qosiyun-u bičig. Dolon naγur-un qoyar süm-e-yin blam-a bandinar-i jakiruγči jasaγ blam-a-dur ilegebe. bayičayaqu iregülküi-yin učir. man-u tamay-a-yin γajar-un ergügsen anu. bariγdayγsan qulγai Čblen. Čabay nar-un öčigdür. bide nidunun jil naiman sar-a-dur Dolun naγur-ača qoyisi bučayaqu-dur Olan süm-e bayišingtu-yin oyir-a qosan toluγai neretü kemekü γajarača arban nasun-u keritei jerde mori nige. čöm mayimai-yin temdeg-tei. qoyar mori qulaγuju abuba kemen öčigsen-ü tula. egüni qoyar süm-e-yin blam-a bandinar jakiruγči jasaγ blam-a-dur bičig yabuγulju. tan-u qoyar süm-e-yin blam-a bandinar ba. olan sabinar-un dotur-a ene metü morid aldayγsan kümün bui ügei yabudal-i todurqayilan bayičayaqu tamay-a-tu bičig kürgen iregüljü sigükü tüsimed-tür negülgejü asayun sidkejü dayusγasuyai kememüi kemen ergüjügüi.

egünü tula bügüde-yin terigün böged qarγaljiqu tüsimel siluyun čayan-u üker qonin sürüg-yi jakiruγči tabun jerge temdeglegsен Badmadorji ilegebe.

fol. 9a Giyan čing men-dur yabuju yabuqu Kesigten jasay-ača terigün jerge tayiji qoyar jerge tayiji Jegre. Loojang nar-un bičig.

Chošuunní úřad reaguje na loňský příkaz z Dolonnuuru k zaplacení částky na opravu rozpadlého domu a ohrady mnicha Nawanga usazeného v klášteře Huisongsi (*Qui sung se*) se splatností na jaře roku TT 54. Chošuunní úřad vysvětluje, že jejich poddaní v minulém roce utrpěli ztráty na úrodě i na dobytku a navíc v současnosti opravují chošuunní klášter, proto na jaře nemohli sebrat celou částku, ale posílají jen 100 langů po *meyiren janggi Biligtüovi*.

TT 54.6.4.–25.7.1789

fol. 9b Gorlos-un jasay-un ulus-un tüsiy-e güng Gürüjab-yin qosiyun-u jasay-un tamay-a-yi qamiyaruyšan qosiyun kerig-tür tusalán ilyayči dödüger jerge tayiji Bisiwa tan-u bičig.

Chošuunní úřad cituje dopis z Dolonnuuru žádající o zaplacení částky na obnovu domu a ohrady pro mnicha Sayinqubitu a doplacení zbytku dlužné částky na stravu dvou mnichů (Sayinqubitu, Sawangjab) za rok 53, kteří museli být v nouzi podpořeni z klášterního fondu. Vyúčtovávají se platby již do roku TT 52–1787, kdy byli mniši do Dolonnuuru posláni.

TT 54.6.7.–28.7.1789

fol. 11a Qalq-a-yin Sayin noyan-u ayimay-un güng-yin jerge Wangčinjab tusalayči kergemten nar-un bičig.

Oznamuje se přijetí potvrzení z kláštera o doručení 120 langů pro mnicha Jamčana a Širaba, 21 langů na oděv pro žáka mnicha Širaba, s nimiž byl poslán *elči hafan Čedüjab*, který také přinesl potvrzení .

Kromě toho bylo posláno navíc 30 langů pro mnicha, který byl dosazen namísto zběhlého mnicha Rabjuura. Peníze ale nedošly a ztratily se. Správa dolonnuurských klášterů žádala, aby byly peníze poslány znova. Když *hafan Čedub* tuto žádost vyřídil, chošuunní správa se vyjádřila, že v současnosti není schopna peníze opět vyplatit. Žádá se, aby mnichovi dolonnuurská správa vyplatila 30 langů z prodeje domu jmenovaného mnicha. Dolonnuurská správa však žádá neodbytné zaslání peněz na podzim.

Kromě toho žádá dolonnuurská správa, aby chošuun poslal peníze (21 langů) na nový

oděv pro mnicha Yegsen (!), neboť dolonnuurská správa mu jej prozatím koupila z částky za prodaný dům.

Z peněz za prodaný dům nyní zbývalo 150 langů, ale na stavbu nového domu pro mnicha bylo potřeba přidat peníze tak, jak bylo napsáno dříve. Po doručení tohoto oznámení měl chošuunní úřad zaslat všechny tři částky nejpozději na podzim.

Chošuunní úřad odpovídá s omluvou, že chošuun v důsledku *judu* a úmrtí dřívějšího nojona a teprve nedávného potvrzení nového nojona *günga* Wangčinjaba velmi zchudl, nedostává se v něm hotových peněz, a proto vysílá *kündü* Gendüna s 40 koňmi, aby je zpeněžil a peníze doručil.

TT 54.6.10.–31.7.1789

... *Eyimü-yin tula. edüge man-u gegči jud časun-dur dayariydaju ügeyirejü doroyituᠷsan deger-e. urida-yin güng tan-u bey-e ketürged. sai köbegün Wangčinjab bi.*

degedü-yin örsiyeltü kündü kesig kürtejü güng-i jerge oluᠷsan boluᠷad. eyimü dabqur kerig učir-ıyan medegülkü-eče yadan-a. man-u aru yajar mönggü oldaqu arᠭ-a ügei-dür ger küriy-e bariqu ba. su (?) qubčisun-u ün-e-yin mönggü ene jüil-dür man-u yajarača kündü Gendün-i jaruju döčin adaq᠎a dayulaju mönggü abču ger küriy-e bariqu ba. qudalduqu ger bui abasu qudalduju abqu jüil-i tan-u yajarača jiyaqu ajiyamu. jiyaᠷsan-i dayaqu yabudal-i kündü Gendün-dü jakiᠷsan ni medegülün egünü tula ergübe. ...

fol. 11b Sidar-dur yabuqu Qalq-a-yin Sayin noyan jasay-un qoᠷoi čin wang Čedegjab-un bičig.

Chošuunní úřad reaguje na doručené oznámení o úmrtí mnicha Jimby, který onemocněl a posledního zimního měsíce zemřel, se žádostí o vyslání nového mnicha společně s částkou 21 langů na jeho oděv. Z chošuunu byli původně dva mniši Jamba a Lhasürüng, nyní na jejich místo posílají mnichy Sodba a Čoi společně s částku na jejich mnišské oděvy 42 langů. Doprovod zajišťoval *janggi* Čerin.

TT 54.6.15.–5.8.1789

fol. 12a Qorčín-u jasay-un qoᠷoi čin tüsiyetü čin wang Norborinčín-u jasay-un tamay-a-yi qamiyaruᠷsan čiyuᠷyan-u terigün-ü kerig-yi tusalan sidkegči terigün tusalayči. terigün jerge tayiji Seringdamba tan-u bičig.

Chošuun posílá 56 langů na roční stravu dvěma svým mnichům v obou dolonnuurských klášttech, Danjinovi a Čoyirayovi, a 21 langů na mnišský oděv, celkem 154 langů. Posláno prostřednictvím *sumun-u janggi* Ubasiho.

TT 54.6.15–5.8.1789

fol. 12b Siluᠷun köke-yin Čaqar qosiyun-u bičig.

Správa Siluᠷun köke-yin Čaqar qosiyunu zastoupená úředníkem Badmadorjim (s funkcí

siluyun čayan üker qonin sürüg-yi jakiruyči) posílá Úřadu pro správu dolonnuurských klášterů jmenný seznam svých úředníků a vojáků přidělených do dolonnuurských klášterů pro jeho ochranu a prosí o prověření tohoto soupisu.

TT 54.6.16.–6.8.1789

Siluyun köke-yin Čaqar qosiyun-u bičig. Dolun nuur-un qoyar süm-e-yi blam-a bandinar-i jakiruyči jasaγ-un terigün blam-a tan-a ilegebe. dangse üyiledcü kürgegülkü-yin učir. man-u tamay-a-u γajar-un ergügsen anu. biden-ü qosiyun-ača Dolun nuur-un Šan yan se. Qui sung se qoyar süm-e-yi sakiq-dur γarγaysan tüsimel čerig-ün sumu ner-e toγ-a-yin dangse üyiledcü tamay-a daruju qoyar süm-e-yin bükü blam-a bandinar-i jakiruyči jasaγ-un terigün blam-a-yin γajar-a kürgegüljü bayičayaqui-yi beledkegülsügei kememüi kemen ergüjügüi. egünü tula. bügüde terigün böged qarγaljiqu tüsimel. Siluyun čayan üker qonin sürüg-yi jakiruyči tabun jerge temdeglegsen Badmadorji ilegebe.

Tngri-yin tedkügsen-ü tabin dörbedüger on jirγuyan sarayin arban jirγuy-a:

fol. 13a Qalq-a-yin Čečen qan-u ayimay-un jasaγ-un terigün jerge tayiji Sonom-un bičig
Chošuunní správa posílá prostřednictvím *janggi* Buyantu roční peníze na stravu svých tří mnichů *gelunga* Damby, *quwaraya* Išidayby a Lubsangdongdoba.

TT 54.6.18.–8.8.1789

fol. 13a Siluyun köke-yin Čaqar qosiyun-u bičig.
Protože *kündü bosuqu* Galsang, který doposud sloužil v ochraně dolonnuurského Východního kláštera, odešel chytat zloděje, bude v sedmém měsíci na jeho místo poslán *sumun-u tuwasara hafan* Ayuši. Oznámil *Siluyun čayan-u üker qonin sürüg-yi jakiruyči tabun jerge temdeglegsen* Badmadorji.

TT 54.6.20.–10.8.1789

... urida jegün süm-e-yi qarγaljın sakiq-dur kündü bosuqu Galsang-yi γarγaysan bülüge. edüge kinabasu süm-e sakiq alba masi erkim tulada. Galsang-yin bey-e qulγayiči bariqu-dur yabuqu tula. egüni orun-dur man-u endeče öberčilen öled Pungsugjab-yin sumun-u tuwasara hafan Ayuši-yi süm-e sakiju qarγaljiqu alban-dur egüride γarγaju. ene dolun sarayin sin-e-ber negüjü süm-e-yi qarγaljın sakituyai kemen tusiyaγsan yabudal-i medetügei kemen yabuγuluy-a kememüi kemen ergüjügüi. egünü tula. bügüde-yin terigün böged. qarγaljiqu tüsimel. siluyun čayan-u üker qonin sürüg-yi jakiruyči tabun jerge temdeglegsen Badmdorji [!] ilegebe.

fol. 13a Yeke juu-yin čiyulγan-u terigün jasaγ-un törü-yin beyile Dongrubsering tan-u bičig.
Doprovodný dopis k zásilce 150 langů ročních peněz na stravu *gelungü* Jamsana a Rayba, kterou má doručit *ded jerge-yin kiy-a* Masijirγal.

TT 54.6.20.–10.8.1789

fol. 13b Qalq-a-yin Tüsiyetü qan-u ayimay-un jasaγ-un terigün jerge tayiji Urijab-un bičig.
Posílá se:

36 langů, 7 čin dlužných za opravu domu mnicha Jambaldorji,

3 langy, 1 čin dlužných z loňské částky na stravu mnicha Lubsangnorbu
10 langů, 3 čin, 5 fun dlužných z loňských peněz na stravu
na místo pro nemoc zemřelého mnicha Čidaya je poslán mladý mnich
Dongrub s 21 langy na mnišský oděv
za letošní rok včetně přídatného měsíce na stravu všech pěti mnichů 270
langů

Posláno prostřednictvím *arban-u daruy-a* Bayangjiryala.

TT 54.6.28.–18.8.1789

fol. 13b Qorčin-u jasaγ-un törü-yin jasaγtu giyün wang Rasidongrub tan-u bičig.

Poslány roční peníze na stravu dvěma mnichům ve dvou dolonnuurských klášterech
(Čoyijab a Damba), celkem 100 langů. doručil *sumun-u janggi* Singge.

fol. 14a Qalq-a-yin jasaγ-un ulus-dur tusalayči güng Lhasurungdorji-yin tamaγ-a-yin kerig-yi
sidkegči tusalayči kergemten-ü bičig.

Oznamuje se, že pro *gecula* Čoyidara se zasílají roční peníze na stravu 50 langů, peníze
na mnišský oděv 21 langů a peníze na znovupostavení domu, společně s
penězi pro *gecula* Siraba celkem 167 langů 5 činů, které doručil *janggi*
Dondob.

TT 54.6.30.–20.8.1789

fol. 14b Qorčin-u jasaγ-un ulus-un tüsiy-e güng nigen jerge temdeglegsen Sampiljamso.
qosiγun-u kerig-yi tusalan ilγayči dötüger jerge tayiji Rasi tan-u bičig.

Oznamuje se zaslání mnicha Nimy namísto mnicha Rasiho, který si pro nemoc vyprosil
propuštění z klášteřa. Dále se posílá 100 langů na stravu pro mnicha Nimu,
12 langů pro *köteči* a dluh za minulé tři roky 18 langů 5 čin, které doručili
prostřednictvím *janggi* Saralaya.

Chošunni úřad dále upozorňuje, že dochází k rozporům mezi požadavky
dolonnuurského klášteřa a účetními záznamy (zaplacených částek a dluhů)
vedených v chošunním úřadu. Chošunni úřad prohlašuje, že nadále bude
platit podle vlastních registrů.

... *man-u qosiγun-ača tan-u süm-e-dür saγuγsan quwaraγ Rasi-yin irejü medegülügsen anu. minü bey-e qaγučin ebečin-
tei tula. γajar-tayan qaraju irey-e kemen medegülügsen tulada. Rasi-yin orun-dur. quwaraγ Nima-i saγulγaγsan-ača
γadan-a. ...*

... *esebesü tan-u γajar-un dangse ketürkei qataγu boluγsan bolbau. eyimü-yin tula kürügsen-ü qoyin-a. öberün dangse-
luγ-a-ban man-u dangsen-yi jergečegülün üjekü-eče γadan-a. kerbe tan-u dangse. man-u dangsen-eče qataγu bolbasu.
odu egünče qoyisi jil jil-ün mönggün-i tan-u tere dangse-ber ögčü čidaqu ügei böged. bide öber-ün dangsen-ber
kürgegüljü bayıqu uçar-i lama tan-i medetügei kemen ilegebe. ...*

- fol. 15a Čečen qan-u ayimay-un jasay-un terigün jerge tayiji Jambaldorji-yin bičig.
 Prostřednictvím *meyiren-ü janggi* Гонгчоҧа bylo posláno 124 langů peněz na stravu a
 na žáky dvěma mnichům (*gelung* Baldan, *quwaray* Baldanlubsang).
 TT 54.7.4.–24.8.1789
- fol. 15a Jalayid-un jasay-un törü-yin beyile Masibatu qosiyun-u kerig-i tusalan ilγayči γudayar
 jerge tayiji Rasi. dötüger jerge tayiji Ebteresi ügei Badaraq tan-u bičig.
 Posílá se 50 langů na stravu a 6 langů na žáka mnicha Nawangnima, který je v
 Dolonnuuru usazen namísto mnicha Rasijamso. Dále se posílá 50 langů
 ročních peněz na stravu a 6 langů na plat pro žáka mnichovi Čoyijamsovi.
 Peníze doručil *sumun-u janggi* Damba.
 Mnich Nawangnima je zmíněn jako mnich čtoucí tibetskou liturgii (*tangyud ungsily-a-*
tai).
 TT 54.7.6.–26.8.1789
- fol. 15b Ordos-un jasay-un terigün jerge tayiji Wangjinčebdendorji. tusalayči tayiji nar-un bičig.
 Posílá se 30 langů každoročních peněz pro mnicha Lubsangdorji.
 TT 54.7.7.–27.8.1789
- fol. 15b Qalq-a-yin emüneki čerig-yi jakiruqu tusalayči jangjun jasay-un törü-yin beyile-yin
 bičig.
 Z dolonnuurské správy bylo TT 53.11. oznámeno, že dům mnicha Čoyimpila v klášteře
 Shanyinsi (*Šan yan se*) již nevyhovuje. Místní chošunní úřad TT 54.2. tedy
 Čoyimpilův starý dům prodal a utržil za něj 40 langů. Protože nyní
 Čoyimpil získal nový dům, 40 langů se posílá. Dále bylo posláno společně
 se 150 langy, které se každoročně odvádějí na stravu mnichům z chošuuu,
 celkem 160 langů, které doručil *nirba* Ligdub.
 TT 54.9.7.–25.10.1789

7. Závěr

Dolonnuur je pro mongolskou historii příznačným místem vzhledem ke svým konotacím k mocenskému vrcholu mongolské říše v podobě blízkého hlavního města Shangdu a také jako místo spjaté se vstupem Chalchů do mandžuského poddanství. Dolonnuurský klášter byl v podstatě založen s cílem upomínat na tuto dějinnou událost a svou institucionalizovanou činností měl napomáhat k upevňování tohoto vztahu. Význam kláštera Dolonnuur v mongolském světě byl proto značně dobově podmíněn. K jeho lesku a slávě dala podnět i reálné prostředky k realizaci okázalá a programová císařská podpora za císařů Kangxiho a Yongzhenga. Dolonnuur byl od počátku symbolem svátostných konotací propojení Mongolů, především Chalchy, s mandžuským dvorem. Veškerá náboženská činnost mnichů v klášteře měla směřovat k svátostnému zajišťování prosperity mandžuského dvora. Dolonnuur byl v tomto ohledu jedním ze základních kamenů ve struktuře duchovní výstavby říše Qing. Mandžuský dvůr se prostřednictvím Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera snažil, aby mnišský personál kláštera zajišťovali sami Mongolové, sama mongolská aristokracie ze všech míst říše. Bylo tak právně ukotveno nevyslovené přání mandžuského dvora, aby praktický prospěch pramenící z duchovního rozvoje mongolského buddhismu směřoval k upevnění qingské říše. Do Dolonnuuru měla být soustředěna nejlepší elita z klášterů veškerého Mongolska, aby sloužila ústředním potřebám říše. Zároveň zde měla být centralizovaně vzdělávána, podobně jako měli být vzděláváni nejvyšší představitelé pro mongolské kláštery v klášteře Yonghegong v Pekingu. V době, kdy spojení Vnitřního Mongolska a Chalchy s mandžuským dvorem neslo oboustranný prospěch, od konce 17. do poloviny 18. století, byl i Dolonnuur na čas skutečným centrem kulturního života mongolského buddhismu a místem, které bylo jako sídlo nejvýznamnějších představitelů mongolského buddhismu (II. Janggiy-a qutuγtu) účastno stěžejních kulturních projektů v mongolském buddhismu (kompilace překladu Ganjuru a Danjuru, terminologická unifikace apod.). S oslabením císařského zájmu o mongolské oblasti a s počínajícím rozčarováním Mongolů z dalšího vývoje mandžuské národnostní politiky se však i kulturní význam Dolonnuuru rychle ztrácí. To se na jedné straně projevilo v zadržování systému personálního doplňování kláštera a financování mnichů, který se ukázal jako značně vynucovaný a nedobrovolný. Podpora mnichů v Dolonnuuru přestala být postupem doby projevem náboženské obětavosti a změnila se na jednu z mnoha tíživých povinností vůči státu. Dolonnuur, kterému scházely hlubší duchovní kořeny v historii mongolského buddhismu, se ukázal neschopný udržet si natrvalo významné místo a respekt u Mongolů vzdálenějších oblastí. Po dobu trvání mandžuské dynastie si držel jen důležité postavení ve struktuře administrativní správy. Naopak se stal prostředím pro rozvoj čínského obchodu a následně i jedním z východišť čínského osidlování

Vnitřního Mongolska. Kopiáře z let 1782-1831 představují střední přechodné období v tomto postupném zániku systému vztahů mezi klášterem a mongolskými regiony, především Chalchou, na nichž byl klášter v zásadě závislý. Od konce qingské dynastie dolonnuurský klášter ztratil svůj původní význam a geografický rozsah působnosti a s tím i zdroje financování své existence. Přínosem této práce byla měla být analýza vztahů mezi Chalchou a Dolonnuurem ve zmíněném přechodném období přelomu 18. a 19. století.

V době své slávy však Dolonnuur stačil v mnoha ohledech sehrát významnou roli jako dějiště podstatných událostí spjatých s Chalchou, jejichž průběh však zpravidla v pozadí řídil císařský dvůr. Z hlediska mandžuského dvora se Dolonnuur stal načas hlavním centrem mongolských oblastí, než jej stačila nahradit centra nová, více odpovídající reálné koncentraci mongolského obyvatelstva a vnitřním mocenským posunům od 16. století. Typickou situací odrážející úlohu Dolonnuuru v mandžusko-mongolských vztazích první poloviny 18. století je pobyt II. Jibjundamba qutuγty v Dolonnuuru po dobu bojů s Jegün γar. Od konce 18. století se již význam Dolonnuuru posouval a slábl, v archivních dokumentech se již vyskytuje spíše jen jako dočasná zastávka chalchských *qutuγtů* na cestě do Pekingu či Rehe nebo jako místo uvítání převtělenců nově přicházejících z Tibetu. V 18. století měl Dolonnuur i vliv na náboženský vývoj na území Chalchy, mezi tehdy založenými kláštery se vyskytoval dolonnuurský klášterní řád (*deg jayig*). Takovou reflexí kláštera dolonnuurského typu v Chalše měl být například klášter Jegün čoyir-ün keyid (dnešní C'oir).²²³

Tuto práci jsem zaměřil především na oblast náboženských kontaktů mezi Chalchou a Dolonnuurem (příčemž Dolonnuur vnímám jako jistou sebereprezentaci mandžuského dvora vůči Mongolům). Přes důraz na náboženskou oblast však ani vztahy založené na obchodu nemusí být v tomto případě nemístnou paralelou. Početně velmi významná populace čínských obchodníků a řemeslníků na území Severního Mongolska v pozdním mandžuském období znamenala nejen ekonomickou výměnu a bezpochyby také ekonomický tlak ze strany obchodníků, ale byla také příležitostí, kdy docházelo ke kulturnímu sblížení a kdy Číňané nepřímo získávali schopnost porozumět mongolské kultuře a mongolskému způsobu života.

Případ dolonnuurských obchodníků ukazuje především, že téma přítomnosti čínských obchodníků na území Chalchy v 18. a 19. století není zdaleka zpracováno do podrobností. Zjištění, že dolonnuurští obchodníci se soustředili na východní oblast Chalchy, území Sečen qan ayimaγu, ukazuje, jak důležitá byla regionální specializace v systému čínského obchodu na území Severního Mongolska. Regionálně zaměřené studie v tomto ohledu zcela scházejí.

223 Podle informace Dr. Z. Lonz'ida, Dr. Soninbayar naopak tvrdí, že Jegün čoyir-un keyid praktikoval řád převzatý z Goman dačanu. Podrobnější archivní prameny k tomuto klášteru žel scházejí.

Dolonnuur sice nepředstavoval pro oblast Chalchy přední poutní místo, přesto se domnívám, že stručný pohled na vývoj fenoménu náboženských poutí především mezi Chalchou a jižními (vnitřními) oblastmi je pro poznání vztahů mezi Chalchou, Vnitřním Mongolskem a čínskými oblastmi přínosné, ne-li zásadní. Ve srovnání s obchodem je fenomén poutí dosud zpracován ještě méně. Pokusil jsem se v práci vyjádřit vlastní domněnku vzniklou na základě četby mongolských archivních pramenů, že náboženské poutě se staly běžnou součástí mongolského prostředí teprve v druhé polovině mandžuského období, pravděpodobně od poslední čtvrtiny 18. století. Přísný systém kontroly a administrativního dohledu nad poutníky ukazuje, že poutě byly pro běžné mongolské pastevce a níže postavené mnichy jedinou možností z vlastní vůle cestovat mimo vlastní chošuun, případně mimo místo výkonu oficiální služby (např. v případě *qarayulū*).

Archivní doklady o poutích jsou sice informačně velmi strohé a zcela mlčí o významu konkrétních poutních cílů pro mongolské poutníky a o jejich činnostech na daných poutních místech, ukazují však formální a materiální aspekt poutí. Ukazují poutě na vzdálená místa jako velmi běžný, od konce 18. století přímo masový fenomén na mongolských územích, který nezbytně přinášel mnohostranný společenský dopad. Lidé se naučili z vlastní vůle alespoň na čas vycházet ze svého zabezpečeného prostředí domova, cesta je obohacovala nejen jako duchovní zkušenost. Náboženské poutě vedly v důsledku také k necíleným migracím, kdy jednotlivé rodiny nebo skupiny rodin se v průběhu poutní cesty trvale usazovaly na jiném místě. Poutě také napomáhaly šíření literatury z kulturních center, zvláště xylografických knih, a povzbuzovaly tak lokální vzdělanost v periferních regionech. Pout' mohla rovněž poskytnout příležitost k nalezení partnera ze vzdálenějších regionů od domova.

Účast na pouti na vzdálená posvátná místa byla považována za jeden z nejzávažnějších životních úkonů, který pozitivně ovlivňoval nejen další život jednotlivého poutníka, ale i jeho celé rodiny a následujících generací. Uchovávaní osvědčení o odevzdání hmotného nebo finančního obětího daru klášteru bylo považováno za zpřítomňování tohoto „dědičného duchovního kapitálu“. Podobné osvědčení bylo jedním z nejvíce uctívaných předmětů v držení jednotlivých rodin laických poutníků nebo příbuzných zemřelých mnichů-poutníků.²²⁴

Do obecné mongolské historie vstoupil Dolonnuur jako výstavný klášter bohatě dotovaný císařským dvorem a disponující podporou všech mongolských chošuunů. Kopiáře dolonnuurského kláštera však obsahují vzácné prameny k poznání běžných osudů mnichů necelé století po založení kláštera, které ukazují vnitřní život kláštera v mnohem skromnějších poměrech se všemi jeho nedostatky. Kopiáře umožňují v praxi poznat strukturu klášterní administrativy. Dolonnuurské kopiáře představují mně jediný známý příklad kopiářů odeslané a přijaté pošty v rámci

224 Na základě rozhovoru s panem Luvsanz'amcem ze sumu Cogt v ajmagu Govialtai (srpen 2011).

dochovaných klášterních fondů.

Kopíáře podávají relativně málo zpráv o správě majetku kláštera a jejich poddaných *šabi*. Téměř veškeré dopisy jsou vyměňovány s úřady zpravidla na obdobné úrovni pravomocí (regionální správy). Neobsahují ani téměř žádnou korespondenci v obecnějších záležitostech kláštera, ani korespondenci s nadřízenými úřady. Je tedy otázka, zda dochované kopíáře obsahují celek mongolojazyčné korespondence Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera v odpovídajících časových úsecích. Také otázka, jak široké byly vlastně pravomoce Úřadu pro správu dolonnuurského kláštera a jaká problematika spadala do jeho kompetence, zůstává úkolem pro další bádání. Tato práce se omezila na podrobnější rozbor pouze kopíáře z roku 1782 a částečně kopíáře z roku 1789, čtyři zbývající kopíáře jsou však neméně podstatným zdrojem jak věcných informací, tak i podkladem pro rozbor jazykový a formálně stylistický. Zvláště kopíáře z let 1825 a 1831 vykazují ve srovnání s kopíáři z 18. století pestřejší obsahovou skladbu korespondence. V této diplomové práci nebyl dán prostor pro hlubší jazykový rozbor kopíářů. Dolonnuurské kopíáře mají velmi ustálené formální podoby dokumentů, jejichž obsah se často opakuje. To přispělo ke značné standardizaci formulací úředního jazyka obsaženého v kopíářích, které tak představují vhodný materiál pro rozbor vyjadřovacích prostředků a frazeologie úředního jazyka literární mongolštiny přelomu 18. a 19. století.

Bibliografie

Archivní prameny (nepublikované)

Mongolský ústřední historický archiv (Mongol ulsiin tu'uhiin to'v arhiv)

fond M-166: *Dolnuuriin su'miin bu'gd lam banid nariig zahirah gazriin barimtiin cugluulga*

XH-1	Olon gazart yavuulsan bic'giin o'driin temdegt	1782	48 fol.
	(Denní záznamy o dopisech poslaných různým úřadům)		
XH-2	Ar o'vriin olon zasag, hos'uudaas irsen tamgatai bic'giin huulga dans	1789	53 fol.
	(Kopíř dopisů s pečetěmi doručených od různých vnějších i vnitřních <i>zasagů</i> a <i>chošunů</i>)		
XH-3	Dolnuuriin su'mees gadags' yavuulsan tamgatai bic'giin huulga dans	1792	39 fol.
	(Kopíř dopisů s pečetěmi odeslaných z dolonnuurského kláštera)		
XH-4	Ar o'vriin olon zasag hos'uudad yavuulsan tamgatai bic'giin huulga dans	1822	59 fol.
	(Kopíř dopisů s pečetěmi odeslaných různým vnějším i vnitřním <i>zasagům</i> a <i>chošunům</i>)		
XH-5	Dolnuuriin su'mees gadags' yavuulsan bic'giin huulga dans	1825	69 fol.
	(Kopíř dopisů odeslaných z dolonnuurského kláštera)		
XH-6	Dolnuuriin su'mees gadags' yavuulsan bic'giin huulga dans	1831	55 fol.
	(Kopíř dopisů odeslaných z dolonnuurského kláštera)		

Další fondy:

fond M-1: Zarligaar zarsan Hu'reend suuz' hereg s'iitgegc' saidiin yaam

fond M-2: Uliastain manz' z'anz'nii gazar

fond M-31: Secen han aimgiin c'uulgan dargiin z'asaa

fond M-32: Secen han aimgiin c'uulganii tuslagc' zanz'nii z'asaa

fond M-33: Hu'reen dehi Sec'en haan aimgiin suurin z'asaa

fond M-57: Yegu'zer hutagtiin s'avi

fond M-58: Sain noyon aimgiin c'uulgan dargiin z'asaa

fond M-67: Sain noyon aimgiin Ilden wangiin hos'uu

fond M-68: Sain noyon aimgiin Mergen gu'nii hos'uu

fond M-78: Zasagt han aimgiin c'uulgan dargiin z'asaa

fond M-79: Zasagt han aimgiin tuslagc' z'anznii z'asaa

fond M-80: Zasagt han aimgiin C'in ac'it wangiin hos'uu

fond M-85: Erdene S'anzdoviin yaam

fond M-86: Z'avzandamba hutagtiin ih san

fond M-87: Z'avzandamba hutagtiin dotood san

fond M-149: Hu'reenii zu'un zamiin suman o'rto

fond M-152: Sec'en haan aimgiin haruuluud

fond M-157: Altai suman haruul

fond M-170: Manz'iin uyein barimt bic'giin cugluulga

Edice pramenü

Tituly řazeny podle jmen původních autorů textu (kde není autor znám, podle názvu díla v konkrétním vydání). Pouze v případě, že v knize převažuje studie nad textem originálu, je jako hlavní autor uveden autor studie.

Arban buyantu nom-un čayan teüke, 2000. Edice Liu Jin Suwe (Liu Jinsuo 留金鎖). Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.

Bey-e-ber tayilaju örün-e umar-a-yin yajar-i töbsidkegsen toytayaysan boduly-a-yin bičig, 1992. Alaša jegün qosiyun-u arad-un jasaγ-un ordon jokiyān bayiyulju emkidkebe. Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.

Chingchao Taizu Taizong Shizu chao shilu menggu shi shiliao chao – Qianlong ben Kangxi ben bijiao 清朝太祖太宗世祖朝實錄蒙古史史料鈔——乾隆本康熙本比較, 2001. Sestavovatelé Qimudedaoerji 齊木德道爾吉 — Bagenna 巴根那. Neimenggu daxue chubanshe, Hohhot.

Čing ulus-un dotuyadu narin bičig-ün yamun-u mongyol dangse ebkemel-ün emkidkel – Qing nei mishu yuan mengguwen dang'an huibian 清內秘書院蒙古文檔案匯編, 2003. Edice Čimeddorji 齊木德道爾吉, Wu Yuanfeng 吳元豐, Sa. Narasun 薩. 那日松 [... et al.]. 7 sv. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.

Damčoyijamso, 1995, *Čayan lingqw-a-yin erikes*. Překlad He. Čoyimbal a S. Dorji. Ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, [Beijing].

Daqing lichao shilu 大清歷朝實錄, 1969. 1220 sv. ve 120 krabicích. Huawen shuju, Taibei. (Reprint původní edice vydané Da Manzhou diguo guowuyuan, Shenyang v roce 1937). Exemplář v Lu Xunově knihovně Orientálního ústavu AVČR, sign. IX 4441.

Dayičing gürün-ü dotuyadu yamun-u mongyol bičig-ün ger-ün dangse – Neige menggu tang dang'an 內閣蒙古堂檔案, 2005. Edice Dumdadu ulus-un teüke-yin nigedüger arkiw, Öbür mongyol-un yeke suryayuli-yin mongyol sudulul-un degedü suryayuli. 22 sv. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.

Dayičing gürün-ü ekin üy-e-yin yadayadu mongyol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u manju monyol ayiladqal-un debter-ud–Qingchao qianqi Lifanyuan man mengwen tiben 清朝前期理藩院滿蒙文題本, 2010. Zhongguo diyi lishi dang'anguan 中国第一历史档案馆, Zhongguo renmin daxue Guoxue yuan Xiyu lishi yuyan yanjiusuo 中国人民大学国学院西域历史语言研究所. Neimenggu renmin chubanshe 內蒙古人民出版社, Hohhot 呼和浩特.

- Dayičing ulus-un mayad qauli*, 1988. 22 sv. (pravděpodobně nevytištěno v úplnosti). Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Dharma, Siregetü Guosi, 1958, *Altan kürdün mingyan kegesütü. Eine mongolische Chronik von* Edice W. Heissig. Ejnar Munksgaard, Kopenhagen.
- Dharm-a, [Siregetü Guosi], 2000, *Altan kürdün mingyan kegesütü. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.*
- Gadaγadu mongyol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u qauli jüil-ün bičig*, 2006. Edice a komentár Borjigin Mönggündalai (Bao Yin Hai 包銀海). Ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, Begejing.
- Γaldan, 1960, *Erdeni-yin erike kemekü teüke bolai*. Edice Če. Nasunbaljir. Monumenta historica Instituti historica comitetti scientiarum et educationis altae Reipublicae Populi Mongoli. Tomus III. S'inz'leh Uhaan, Deed Bolovsroliin Hureelengiin Erdem S'inz'ilgeenii Hevlel, Ulaanbaatar.
- Γaldan, 1999, *Erdeni-yin erike*. Edice Ardajab. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Γaldanwangčoydorji, 1994, *Mergen keyid-ün uy teüke orusibai*. Edice a komentár Be. Möngke. Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Halde, Jean-Baptiste-du, 1735, *Description géographique, historique, chronologique, politique et physique de l'empire de la Chine et de la Tartarie chinoise*. P.G. Lemercier, Paris.
- Isibaldan, 1961, *Erdeni-yin erike. Mongolische Chronik der lamaistischen Klosterbauten der Mongolei*. Edice Walther Heissig. Ejnar Munsgaard, Kopenhagen.
- Jang Mu, 1988, *Mongyol qosiyu nutuy-un temdeglel*. Překlad Namyun, Bancirayča. Ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, [Beijing].
- Jarliy-iyar toγtaγaysan γadaγadu Mongyol Qotong ayimaγ-un wang güng-üd-ün iledkel šastir*, 2005. Edice Borjigin Mönggündalai (Bao Yin Hai 包銀海). 3 sv. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Jimbadorji, 1962, *Bolur toli*. Edice Walther Heissig. Ejnar Munsgaard, Kopenhagen.
- Jimbadorji, 1984, *Bolur toli*. Ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, [Beijing].
- Kökeqota-yin teüken mongyol surbulji bičig*, 1989. 6. sv.: šasin surtaqun ba soyul kümüjil. Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Lobzangdamba, 2000, *Utai serigün tungyalay ayula-yin jokiyangyui*. N. Batujiryal, R. Soyultu qarγuyulun tayilburilaba. Ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, Beijing.
- Na Ta, 1999, *Altan erike*. Edice Čoyiji. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Öbür mongyol-un aman üliγer-ün čiyulγan*, 2007, Alaša barayun qosiyun-u boti. Degedü, douradu. Emkitken nayirayuluyči Temürböke. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Purbujeva, C. P., 1984, „*Biografija Nejdži-tojna*“–istočnik po istorii buddizma v Mongolii. Nauka – Sibirskoje otdelenije, Novosibirsk.
- Rasipungsuy, 2000, *Bolur erike*. Edice Kökeqoidür. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Ratnabhada, 1999, *Zay-a bandida*. Edice Si. Norbu. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.

- Sun Zhongshan 孫中山, 1957, *Sun Zhongshan xuanji* 孫中山全集. Shang juan. Renmin chubanshe 人民出版社, Beijing.
- Ulayn teüke, 2004, Edice Šongqur. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Wang Zhongluo 王仲榮, 2007, *Dunhuang shishi dizhi canjuan kaoshi* 敦煌石室地志殘卷考釋. Zhonghua shuju, Beijing.
- Zhao Erxun 趙爾巽, 1998, *Qing shi gao* 清史稿. 4 sv. Zhonghua shuju, Beijing.
- Zheng Binglin 鄭炳林, 1989, *Dunhuang dili wenshu huiji xiaozhu* 敦煌地理文書匯集校注. Gansu jiaoyu chubanshe, Lanzhou.

Katalogy mongolských rukopisů a xylografů

- Dumdadu ulus-un erten-ü mongyol nom bičig-ün yirüngkei yarčay–Zhongguo mengguwen guji zongmu* 中國蒙古文古籍總目, 1999. 3 boti. Begejing nom-un sang keblel-ün qoriy-a–Beijing tushuguan chubanshe, Begejing–Beijing.
- Jaddungba, 1959, *Naimduyar Jibzundamba-yin mongyol bičimel nom-un čoqlayuly-a*. S'inz'leh Uhaan, Deed Bolovsroliin Hu'reelengiin Erdem s'inz'ilgeenii hevleliin gazar, Ulaanbaatar.
- Jiddamba, Da., 1963, *Ulus-un neyite-yin nom-un sang-du büi teüke-yin ba teüke-dü qolboqdaqu bičimel mongyol nom-un yarčiy*. Studia mongolica. Institut linguae et litterarum Academiae Scientiarum Reipublicae Populi Mongoli. Tomus IV. Fasciculus 12. S'inz'leh Uhaanii Akademiin hevlel, Ulaanbaatar.
- Sazykin, Aleksej Georgijevič, 1988, *Katalog mongol'skich rukopisej i ksilografov Instituta vostokovedenija Akademii nauk SSSR*. Tom 1. Nauka, Moskva.
- Sazykin, Aleksej Georgijevič, 2001, *Katalog mongol'skich rukopisej i ksilografov Instituta vostokovedenija Rossijskoj Akademii Nauk*. Tom II. Vostočnaja literatura RAN, Moskva.

Studie a monografie

- Ahmad, Zahiruddin, 1970, *Sino-Tibetan Relations in the Seventeenth Century*. Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente, Roma.
- Arkiws ba mongyol teüke sudulul – Ming Qing dang'an yu menggushi yanjiu* 明清档案与蒙古史研究, 2000. Di-yi ji 第一輯. 1. dí. Neimenggu renmin chubanshe, Hohhot.
- Arkiws ba mongyol teüke sudulul – Ming Qing dang'an yu menggushi yanjiu* 明清档案与蒙古史研究, 2002. Di-yi ji 第二輯. 2. dí. Neimenggu renmin chubanshe, Hohhot.
- Baoshan 宝山, 2007, *Qingdai mengguwen chuban shi yanjiu –yi mengguwen muke chuban wei zhongxin* 清代蒙古文出版史研究—以蒙古文木刻出版为中心. Neimenggu jiaoyu chubanshe, Hohhot.
- Bawden, Charles, 1968, *The Modern History of Mongolia*. Weidenfeld and Nicolson, London.
- Bira, Šagdaryn, 1960, *Mongol'skaja tibětojazycnaja istoričeskaja litěratūra (XVII.-XIX.)*. Ulsiin hevleliin

- hereg erhleh horoo, Ulaanbaatar.
- Bökečilayū, 2006, *Öbür mongyol-un teüken yajar jüi-yin toyimu*. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Bulay, 2003, *Šasin surtaqun*. 2. sv. (douratu debter). Öbür mongyol-un suryan kümüjil-ün keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Byambaa, Rags'aagiin, 2004, *Mongolc'uudiin to'vd heleer tuurvisan mongol helend orc'uulsan nom zu'in bu'rtgel*. Ulaanbaatar.
- Cerensodnom, D.–Altangerel, C'. , 1965, Turfanii cugluulgiin TM 40. In: Mongoliin sudlal, Tomus V, fasciculus 7, str. 147-170.
- Cogt-Oc'ir, Dambiin, 2003, *Mo'nhroh hutag*. Tu'uhen roman (esse). Ulaanbaatar.
- Erdene Zaja bandid Luvsanprinlei (1642 – 1715)* (sine dato). Ulaanbaatar hot dahi Arhangai aimgiin nutgiin zo'vlol, Ulaanbaatar.
- Elverskog, Johan, 2008, *Our Great Qing. The Mongols, Buddhism and the State in Late Imperial China*. University of Hawai'i Press, Honolulu.
- Eseresang–Sayjiraqu, Bu., 1998, *Mongyolčud-un araljiy-a qudalduy-a ba teüke soyul-un sudulul*. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Fallou, S. (Lubsangrašī), 2003, *Mongyol-iyar delgeregüügüsen burqan šajin-u nom soyul uraliy-un teüke*. Dagedü, douratu. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Heissig, Walther, 1953, „A Mongolian Source to the Lamaist Suppression of Shamanism in the 17th Century.“ In *Anthropos*, Vol. 48 (1953), str. 1-29, 493-536.
- Heissig, Walther, 1954, *Die Pekinger Lamaistischen Blockdrucke in mongolischer Sprache. Materialien zur mongolischen Literaturgeschichte*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- Heissig, Walther, 1959, *Die Familien- und Kirchengeschichtsschreibung der Mongolen. Teil I: 16.-18. Jahrhundert*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- Heissig, Walther, 1965, *Die Familien- und Kirchengeschichtsschreibung der Mongolen. Teil II. Vier Chroniken des 19. Jahrhunderts in Facsimilia mit einer Einleitung und Namensregister*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- Heissig, Walther, 1972, *Geschichte der mongolischen Literatur*. 2 sv. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- Heissig, Walter, 1998, *Mongyol-un šasin surtaqun*. Překlad z německého originálu. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- [halmegdsen Yegu'zer hutagt] (Název a bibliografické údaje o knize se mi nepodařilo zjistit, protože mám k dispozici jen exemplář bez titulní strany. Kniha vydaná v Ulaanbaataru v 90. letech, 56 str.)
- Huc, [Évariste Régis]–Gabet, [Joseph], 1887, *Cesty missionářské, které Mongolskem, Tibetem a říší Čínskou vykonali* Překlad Karel Jindřich. Dědictví sv. Jana Nepomuckého, Praha.
- Hu'relbaatar, L.–Z'amsranz'av, G., 2010, *Mongoliin naiman bogd*. Mongoliin utga zohiol sudlaliin to'v, Ulaanbaatar.
- Jirim-ün süm-e keyid*, 1993. Kürelša (ed.). *Mongyol ündüsüten-ü süm-e keyid-ün čiyuly-a 1*. Öbür mongyol-

- un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Juu uda-yin süm-e keyid, 1994. Γalsang–Kögjiltü–Batubayar (ed.). *Mongyol ündüsüten-ü süm-e keyid-ün čiyuly-a 2*. Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Kesigtoytaqu, Č., 1998, *Mongyol-un erten-ü udq-a jokiyal-un sin-e sudulul*. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Kesigtoytaqu, Č., 2003, *Mongyol surbulji bičig-ün sudulul*. Ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, Beijing.
- Kögjil, Č., 2003, *Manju čing ulus-un üy-e-yin Kökeqota-yin Tümed orun-u yajar sirui-yin asaγudal*. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Möngke, B., 1995, *Mergen gegen Lubsangdambijalsan*. Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Ligeti, Louis, 1933, *Rapport préliminaire d'un voyage d'exploration fait en Mongolie chinoise en 1928-1931*. Otto Harrassowitz, Budapest.
- Luvsandordž, Dž., 1995, *Základy mongolského písma (snadno a rychle). A. Textová část*. Univerzita Karlova, Praha.
- Miaozhou fashi 妙舟法師, 1997, *Mengzang fojiao shi 蒙藏佛教史*. Jiangsu guangling guji keyinshe 江蘇廣陵估計刻印社, Yangzhou 揚州.
- Miller, Robert James, 1959, *Monasteries and Culture Change in Mongolia*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- Mongol helnii delgerengu'i tailbar toli*, 2008. 5 boti. L. Bold (yero'nhii redaktor). S'inz'leh uhaanii akademi, Hel zohioliin hu'reelen, Ulaanbaatar. (zkratka MHDTT)
- Mongolc'uudiin hu'ree hiidiin tu'uh (emhtgel)*, 2004. U'. Banzragc'-B. Sainhu'u (emhtgesen). Mongol ulsiin u'ndesnii to'v arhiv–Gandantegc'inlen hiid, Ulaanbaatar.
- Mongoliin su'm hiidiin tu'uhen tovc'oon*, 2009. S. Cedendamba (yero'nhii redaktor). Admon, Ulaanbaatar.
- Nacagdorz', D., 1988, *Ar Mongol dahi Hyatadiin hudaldaa–mo'ngo hu'ulel 1751-1911. Barimt bic'guud*. Ulaanbaatar.
- Nacagdorz', S', 1963, *Manz`iin erhs`eeld baisan u`yein halhiin huraangui tu`uh*. Ulaanbaatar.
- Narasun, Se., 1999, *Mongyol dangse ebkemel-ün üles-ün kögijlte-yin tobči teüke*. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Norovsambuu, G., 1975, *Mongoliin arhiv–alban hereg, tu'unii bic'giin hev*. Ulsiin hevleliin gazar, Ulaanbaatar.
- Ordus-un süm-e keyid*, 2000. Narasun., S.–Temürbayatur (ed.). *Mongyol ündüsüten-ü süm-e keyid-ün čubural 5*. Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Öljei, M. S., 2001, *Mongyolčud-un töbed-iyer tururbiqsan uran joqiyal-un sudulul*. Ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, Beijing.
- Perlee, H. (red.), 1964, *Ar mongoloos Manz' c'in ulsad zalguulz' basian alba 1691-1911*. S'inz'leh Uhaani Akademiin hevlel, Ulaanbaatar.
- Pozdnejev, A[leksej Matvejevič], 1887, *Očerki byta buddijskich monastyrej i buddijskago duchovenstva v Mongolii v svjazi s otnošenijami sego poslednjago k narodu*. Zapiski Imperatorskago ruskago

- geografičeskago obščestva po otdeleniju etnografii. Tom XVI. Tipografija Imperatorskoj akademii nauk, Sanktpeterburg.
- Pozdnejev, Aleksej Matvejevič, 1896, *Mongolija i Mongoly. T. I, Dnevnik i maršrut 1892 goda / Rezul'taty pojezdki v Mongoliju, ispolnennoj v 1892-1893 gg. A. Pozdnejevym.* Imperatorskoje Russkoje Geografičeskoje Obščestvo, S.-Peterburg.
- Pozdnejev, Aleksej Matvejevič, 1896, *Mongolija i Mongoly. T. II, Dnevnik i maršrut 1893 goda / Rezul'taty pojezdki v Mongoliju, ispolnennoj v 1892-1893 gg. A. Pozdnejevym.* Imperatorskoje Russkoje Geografičeskoje Obščestvo, S.-Peterburg.
- Pu'revz'av, S., 1978, *Mongol dahi s'ariin s'as'nii huraangui tu'uh.* UDTDTMB-iin horoonii hevlel, Ulaanbaatar.
- Ren Yuehai 任月海, 2005, *Neimenggu Duolun Huizongsi* 内蒙古多伦汇宗寺. Minzu chubanshe 民族出版社, Beijing.
- Ren Yuehai 任月海 (ed.), 2006, *Duolun wenshi ziliao* 多伦文史资料. *Di yi ji* 第一辑. Zhengxie Duolun xian wenshi weiyuanhui 政协多伦县文史委员会. Neimenggu daxue chubanshe 内蒙古大学出版社, Hohhot.
- Ren Yuehai 任月海 (ed.), 2007, *Duolun wenshi ziliao* 多伦文史资料. *Di er ji* 第二辑. Zhengxie Duolun xian wenshi weiyuanhui 政协多伦县文史委员会. Neimenggu daxue chubanshe 内蒙古大学出版社, Hohhot.
- Ren Yuehai 任月海, 2008, *Duolunnuoer shihua* 多伦诺尔史话. Neimenggu daxue chubanshe 内蒙古大学出版社, Hohhot.
- Ren Yuehai 任月海 (ed.), 2008a, *Duolun wenshi ziliao* 多伦文史资料. *Di san ji* 第三辑. Zhengxie Duolun xian wenshi weiyuanhui 政协多伦县文史委员会. Neimenggu daxue chubanshe 内蒙古大学出版社, Hohhot.
- Qasbaγan-a N.–Sečentü, 2009, *Manju-yin noyalal dourki Mongγolčud.* Öbür mongγol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Qaserdeni – Danzan [... et al.], 1997, *Arjai ayui-yin uyiγurjin mongγol bičigesü-yin sudulul.* Liyooning-un ündüsüten-ü keblel-ün qoriy-a, [Shenyang].
- Qing Yongzhang 秦永章, 2008, *Qianlong huangdi zu Zhangjia guoshi* 乾隆皇帝与章嘉国师. Qinghai renmin chubanshe 青海人民出版社, Xining 西宁.
- Qorin naimatu tayilburi toli*, 1988. Namjilm-a emkidkebe. Öbür mongγol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota. (zkratka QNTT)
- Sagaster, Klaus, 1967, *Subud erike. Ein Rosenkranz aus Perlen.* Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- Sárközi, Alice, 1992, *Political prophecies in Mongolia in the 17-20th centuries.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Sili-yin γoul-un süm-e keyid*, 1999. Bökeqad-a, Na. (ed.). *Mongγol ündüsüten-ü süm-e keyid-ün čiyuly-a 4.* Öbür mongγol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.

- Srba, Ondřej, 2009, *Mongolská buddhistická kronika Altan erike a zachycení historické události v Qingshilu, mongolském archivu císařské rady a její kronikářská recepce*. Nепublikovaná postupová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.
- Staël-Holstein, baron A. von, 1923, Remarks on an Eighteen Century Lamaist Document. In *Guoxue jikan*. Guoli Beijing daxue, Beijing. Di 1 juan, di 3 hao, str. 401-412.
- Tucci, Giuseppe – Heissig, Walther, 1970, *Die Religionen Tibets und der Mongolei*. W. Kohlhammer, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz.
- Tuyay-a, 2008, *Mongyol erten-ü nom-un bičig-ün teüke*. Öbür mongyol-un arad-un keblel-ün qoriy-a, Kökeqota.
- Ulayančab-un süm-e keyid*, 1996. Mandumui–Medeltü (ed.). *Mongyol ündüsüten-ü süm-e keyid-ün čiyuly-a* 3. Öbür mongyol-un soyul-un keblel-ün qoriy-a, Qayilar.
- Wang Xiangyun, 2000, *The Qing Court's Tibet Connection: Lcang skya Rol pa'i rdo rje and the Qianlong Emperor*. In: Harvard Journal of Asiatic Studies 60/1.
- Wang Xiong 王雄, 2008, *Gudai menggu ji beifang minzu shi shiliao gaishu* 古代蒙古及北方民族史史料概述. Neimenggu daxue chubanshe, Hohhot.
- Wei Guozuo 魏国祚 (Wei Guwe Zuwe), 1988, *Utai-bar juyáčaysad-tu*. Jayunasutu–Tümen orčiyulba. Dumdadu ulus-un juyáčal-un keblel-ün qoriy-a, Ulayanqada.
- Wulijibayaer 乌力吉巴雅爾, 2004, *Mengzang wenhua guanxi yanjiu* 蒙藏文化關係研究. Zhongyuo zangxue chubanshe, Beijing.
- Wuyungerile (Uyungerel), 2006, *Shiba zhi ershi shiji chu Neimenggu* 十八至二十世紀初內蒙古. Neimenggu renmin chubanshe 內蒙古人民出版社, Hohhot.
- Xidurigu 希都日古, 2006, *17 shiji menggu bian nian shi yu mengguwen wenshu dang'an yanjiu* 17 世紀蒙古編年史與蒙古文文書檔案研究. Liaoning minzu chubanshe, Shenyang.
- Xu Shu'an – Lucie Olivová, 2000, *Vývoj správního systému v Číně*. Karolinum, Praha.

PŘÍLOHY

1. TT 6.3.16.–1.5.1741. Dopis přinášející instrukce ohledně doprovodu Jibjundamba qutuγty při jeho návratu z Dolonnuuru do Yeke küriy-e. M-85, Д-2, ХН-6, fol. 2

*γadayadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-u bičig
Jibjundamba qutuγtu-yi qarγaljaju saγuγsan kiy-a-nar-tur
ilegebe. Man-u jurγan-ača
ayiladqas anu.*

*Jarliγ-i γuyuru anu. Qalq-a-yin Jibjundamba qutuγtu
ene jil dörben sarayin arban-dur qoyisi küriyen-dür
očimui. Bayičayabasu. Nidunun jil čerig-ün tuqai-yin
kereg-i sidkekü yajarača kelečeged
ayiladqas bičigdür. Jibjundamba qutuγtu-yin küriyen-eče
dolun nuur-un γajar-tur siljigülün abčiraju saγulγas anu
anu tusqayilan kereg-dür uçar-tur*

*Sicung temdeglegsen quwangdi gegegen-iyer ayiladču qutuγtu-yi
siljikün-ün abčiruyad saγulyaba. edüge čerig-ün
toγtaγad sanay-a tatγaljaqu jüil ügei-yin tula.
Qutuγtu-yi basaču küriyen-dür siljigüljü saγulyabasu
jokimui. Egün-dür γadayadu mongγol-un törü-yi
jasaqu yabudal-un yamun-u janggi nige-yi ilegejü. qutuγtu
Dolun nuur-tur qarγaljan saγuγsan kiy-a nar-luγ-a
üjenggü (?) abču örtegeber Dolun nuur-dur ilegege...
kürügsen-ü qoyin-a.*

*ejen-ü kisig-yi qutuγtu-dur uqaγulun kelejü mönggü-yi
šangnatuyai. jaruγsan sula sayid üjejü qutuγtu-i
mordaγuluγad. qoyisi Begejing-dür iretügei.*

*jarliγ bayuju iregsen-ü qoyin-a. sula sayid-i γarγaqu-yin
tula. kiy-a jakiraqu dotuγadu sayid-dur tusiyasuγai
kememüi. egün-ü tula kičiyenggüyilen
ayiladqaba*

*jarliγ-i γuyumui kemen Tngri-yin tedkügsen-ü jirγuduγar
on γurban sarayin arban jirγuγan-du juučin-u
terigün kiy-a narin nar-tu ögčü ulamjilan
ayiladqas-dur*

*jarliγ medebe. bandi-yi qaray-a kemegsen-i kičiyenggüyilen dayaju.
egün-ü tula ilegebe.*

2. TT 6.8.16.–25.9.1741. Nařízení ohledně vojenského doprovodu při opětovném usazení Jibjundamba qutuḡty na území Chalchy a o možnostech případného návratu do Dolonnuuru v době nebezpečí ze strany vojsk Jegün ḡar. M-85, Д-2, ХН-6, fol. 3.

toḡtaḡal

ayiladqaju tusiyan öggügsen qoyin-a. daḡaju yabuy-a

kemen ergüjügüi. tüsimel bide kičiyen sanabasu.

boḡda ejen gegegen-iyer ayiladču Jegün ḡar-un arad

ijayur-ača jösür arḡ-a-tai orbačaqu-dur duratai

edüge kedü kičiyenggüi ey-e-ber el boluḡsan bolbaču. genedte

qubilju öber-e siltayan erijü basa qulyayičilan

čerig ilegejü qutuḡty-yi yabuqu-yi mön kü

buliyaju ülü bolumui. qutuḡty kemegči. teden-ü bügüde

Qalq-a nar-un üy-e ularin takiḡsan baḡsi lama

qolbaḡdayḡsan masi čiḡula kemen

jarliḡ baḡulayḡsan anu

dörben ayimaḡ-un qan wang jasaḡ-ud bügüdeger

neyilejü kelelčegsen anu. teden-ü dörben ayimaḡ-ača

ḡurban jaḡun čerig bügüde tabun jaḡun

čerig ḡarḡaju jasaḡ nige terigülejü qutuḡty

qarḡaljaḡu saḡulḡay-a. kerbe kereg jarḡ büi bögesü

ene ḡarḡaḡsan/qariḡsan? tüsimel čerig darui qutuḡty-yi

qamaḡalaju Dolun naḡur-i erin odtuḡai kemejügüi.

baḡičaḡabasu dörben ayimaḡ-un qan wang olan

jasaḡ-ud Iben-ü ḡajar. kijayar-un ḡajar-dur

oyir-a. baḡaqan emiyeltei (?) kemen qutuḡty-yi edüge

sinedgsen (!) Kui-yin jerge ḡajar-tur saḡulḡay-a kemegsen-ü

tulada. Qalq-a-yin čerig saḡulḡaqu. qutuḡty-yin

küriyen-i Kui-yin jerge ḡajar-tur saḡulḡaqu-yi

čöm teden-ü ḡuyuḡsan yosuḡar bolḡay-a. Jegün

ḡar-un ḡajar-tur tümen-dür kerbe čimege

büi bögesü. qarḡul-un ḡajar-ača medegülür-e

iregsen-ü üjejü tüsim.....

medege ögčü. efu Todub-d....

abču qutuḡty-yi qamaḡalan dotuḡsi negülgen.

mön kü Doluḡan naḡur-un ḡajar-tur kürügülüy-e

deger-e-eče ḡarḡaḡsan qoyar kiḡ-a-yi. qutuḡty-yi

qarḡaljan qamtu yabuḡuluy-a. ḡačėkü dang Qalq-a

-yin čerig bolbasu. öber öber-ün nutuḡ-dur

oyir-a čidügedkü jüyil olan-dur tere deger-e

čibqayurlan alqurčilanudayulbasu saḡadaḡulqu-yi

boljijaju ülü bolumui. tüssimel man-u mungqaγ
 sanayan-dur. Qalq-a nar dotuyadu jasaγ-un γajar
 orun-dur asuru suruγsan ügei böged. basa
 çerügdekü jüül olan-dur baqan sanayaλjaqu metü
 -yin tulada γuyuqu anu
 boyda ejen dotuyadu jasaγ-un mongγol çerig-i nigen
 jaγun šangnaju čidaltai tayiji tüssimed-i terigüljü
 qutuγtu-yin dergede nemejü saγulyaγu ajiyamu
 ende endeki el-e keüked ügei. yerü čirügdekü
 jüül ügei böged. dotuyadu jasaγ-un γajar orun-dur
 basa suruγsan-u tulada. qutuγtu yabuqui yosuγar
 yabuγulbasu. ene nigen jaγun çerig-i qariyatu
 jasaγ-ud-dur tusiyan ögčü γajar orun-dur
 suruγsan. kümün bolqu-yi inü üjejü so...ju
 ilegetügei. küriyen-dür küriγsen edür-eče ekilen
 qoyar jil nigegde qalaγului. eden-dür ögkü
 čaling. buday-a-yi mön man-u çerig-ün küriyen-ü
 amu čaling-yi kürgegüljü oλayuluy-a. Qalq-a
 -yin tabun jaγun çerig teden-ü nutuγ oyir-a.
 tasural ügei egeljilen saγumui. yerü alba üg...
 -yin tulada. čaling buday-a šangnaqu-yi bayis...ai.
 kemejügüi. bayičayabasu urida Jebzundamba
 qutuγtu-yi Doluγan nayur-un γajar-tur negülgejü
 saγuγsan anu Jegün γar-un arad-tur
 könügegdekü kemekü uçir. edüge yeke çerig-i čöm
 tataju yerü kereg ügei-yin tula. teden-ü γuyuγsan
 yosuγar qutuγtu-yi Qalq-a-yin küriyen-ü γajar-tur
 negülgejü saγulyaγsan bolbaču. γaγčekü Jegün γar-un
 arad ijaγur-ača itegejü ülü bolumui. basa
 demei üy-e-yi erin kereg degdegül-ün yabuqu-yi
 mön buliyaju ülü bolumui. qutuγtu-yin bey-e
 qolbaγdaγsan anu masi čiqula. yaγakin qamaγalan
 sergeyilejü. batuyin deger-e batu bolyaqu-yi yabudal-i
 uridtača sidkejü beledčebesü jokimui. kemen
 boyda ejen güiçedken boduju. efu Cering tan-i
 bügüdeger kinan erin kelelčejü ayiladqatuγai kemen
 jarliγ bayuγsan-i efu Cering da. Qalq-a-yin
 dörben ayimaγ-un tusalaγči jangjun. qan wang.
 jasaγ-ud-luγ-a bügüdeger neyilejü kinan güiçedken
 kelelčejü. qoyitu küriyen-ü süm-e bariγsan Iben-ü

ɣajar inü kijayar-tur oyir-a Baqan emiyeltei
 qutuɣtu-yi edüge sayuɣsan Kui-yin jerge ɣajar-tur
 sayulɣay-a Qalq-a-yin dörben ayimaɣ-ača ɣurban
 jaɣun čerig. qutuɣtu-yin šabinar-ača qoyar
 jaɣun čerig bügüde tabun jaɣun čerig ɣarɣaju
 jasaɣ nige tüsimel qoyar-i ɣarɣaju jakirɣan
 sayulɣay-a kerbe čimege bui bögestü. čerig-ün küriyen eče
 darui yaɣaran medege ögčü. efu Dondob Dorji.
 ene tüsimel čerig-i abču. qutuɣtu-yi qamaɣalan
 dotuɣsi Doluɣan naɣur-un ɣajar-tur negülgey-e (?)
 deger-e-eče ɣarɣaɣsan qoyar kiy-a-yin qamtu qarɣalčaju
 yabuɣuluy-a kemen ɣuyun ayiladqayɣsan-u tulada.
 čöm efu Cering tan-u ayiladqayɣsan yosuyar
 sidketügei. basa ayiladqayɣsan anu. Qalq-a nar
 dotuɣadu jasaɣ-un ɣajar orun-dur asuru suruɣsan
 ügei böged. basa tedен-ü nutuɣ-tur oyir-a
 em-e keüked-ün čirügdekü jüyil bui aju tere deger-e
 čibayaɣurlan alqurlan udaɣulju sayadaɣulqui-yin buliyaju
 ülü bolumui. ɣuyuqu anu. dotuɣadu jasaɣ-un mongɣol
 čerig-i nigen jaɣun šangnaju čidaltai tayiji tüsimel-i
 terigülejü. qutuɣtu-yin dergede nemejü sayulɣaqu ajiyamu.
 ene nige jaɣun čerig-i küriyen-dür kürčü iregsen edür
 -eče ekilen qoyar jil nigende qalaɣuluy-a. eden-dür
 ögkü čaling amu-yi man-u čerig-ün küriyen-ü
 amu čaling dotur-a-ača küreggüljü olaɣuluy-a.
 Qalq-a-yin tabun jaɣun čerig. tedен-ü nutuɣ
 oyir-a. tasural ügei egeljilen sayuju. yerü alba
 ügei-yin tulada. čaling amu šangnaqu-yi bayilɣay-a
 kemejügüi. bayičayabas. dotuɣadu jasaɣ-un mongɣolčud
 qotuɣtu-yin edüge sayuɣsan Kui-yin ɣajar-ača
 böglegülegsen anu. qola. kerbe jaɣun čerig ɣarɣaju
 qoyar jil nigende qalaɣulun qutuɣtu-yi qarɣalčaju
 sayubasu. jiči ülü bolqu böged. mal künesün
 küreggülkü oruɣsi qoyisi jisiyalan yabuqui-dur mongɣolčud-i
 jobaqui-yi ügei bolɣan ülü čidamui. edüge Qalq-a-yin
 jasaɣ. wang-ud kelelčejü tedен-ü ayimaɣ-ača ɣurban
 jaɣun čerig qutuɣtu-yin šabinar eča qoyar jaɣun čerig bügüde tabun jaɣun čerig. jasaɣ
 nige tüsimel qoyar ɣarɣaju jakirču sayulɣaqu. basa
 efu Dongdob Dorji ürgülji sayuju qarɣalčajui-dur
 darui jegün ɣar-un arad-un nigen čimege abču-bar

čeriġ-ün küriyen-eče kürügüligsen-i üjeju efu
Dondob Dorji jisiy-a sayuγsan jasaγ
dotur-a-ača γarγaγsan qoyar kiy-a bügüde tüsimel
čeriġ-i abču qutuγtu-yi qarγaljaγu sayadan (?) Doluγan
naγur-i erin dotuγsi negülger-e irebesü. yerü sayadkekü (!)
yabudal ügei-yin tulada. efu Cering tan-u dotuγadu
jasaγ-un čeriġ-i jaγun γarγaγ-a kemegsen yabudal-i
kelelčekü yabudal ügei bolγay-a. egün-ü tula kičiyen
ayiladqaba
jarliγ-i γuyumui. Tngri-yin tedkügsen-ü jirγuduγar on
namur-un terigün sar-a-yin qorin-a
ayiladqaγsan-dur
jarliγ kelečekgsen yosuγar bolγ-a kemegsen. kündün (?)
dayaju
čeriġ-ün tuqai-yin γajar-ača efu Cering
tan-dur yabuγuluγsan-ača γadan-a. γadaγadu mongγol-un
törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-dur tusiyan öggügtün
kemegsen-i qaγulju jurγan-dur kürčü irejügüi. bayičaγabasu
čeriġ-ün tuqai-yin γajar-ača efu Cering tan-dur
yabuγulba kemegsen-ü tulada. dakijü ülü yabuγulqu-ača
γadan-a. ergün-ü tula medetügei kemen ilegebe.

Tngri-yin tedkügsen-ü jirγuduγar on namur-un dumdadu sar-a-yin arban jirγuγ-a

3. TT 10.9.18.–13.10.1745. Dopis jangjun jasaγ-un törü-yin gyun wanga a pomocného správce chalchského východního vojska úřadu šangjodby Jibjundamba qutuγty žádající o urychlené vyslání vojska, podle kontextu událostí pro doprovod Jibjundamba qutuγty přicházejícího z Dolonnuuru. M-85, Д-2, ХН-10, fol. 1.

Qalq-a-yin jegün γar-un čeriġ-yi jakiraqu tusalayči jangjun jasaγ-un
törü-yin gyun wang-un bičig.
šajin-i mandaγuluγči Jibjundamba blam-a-yin küriyen-ü kereg-yi ilγan bügüde
šabinar-i mandaγuluγči šangjodba tan-dur ilegebe. qurdun-a γarγaju
aγuluγaγu-yin učir.
... ebül-ün terigün sarayin sineyin-ber ögede bolji irekü-yin tulada
.....uday čeriġ-yi toytaγaγsan yosuγar
.....laγbasu jokiqu-yin tulada. busu dörben
...ača/eče saγuday čeriġ-yi mordayultuγai
γadan-a. tan-u sabinar-un dotur-a-ača mordaju saγudaγ qoyar
jaγun čeriġ-yi toyan-u yosuγar mordayulju
degere-eče kedüi-dü ögede bolji ireltei-yin kiri-yi üjeju. uridqan-ača

mordayulju jegegültügei. dotura-ača
degeres-yi ordon-du kürger-e kijanar ambas irekü-yi boljuju bolqu ügei-yin tulada
umtuγayılan sayadayulju ülü bohumi. egün-ü tula ilegebe:
Tngri-yin tedkügsen-ü arbaduγar on namur-un segül sarayin arban naiman-a:

4. SY 22.1.17.–4.3.1817. Úřad Erdeni šangjodba reaguje na upomínku z Úřadu správy dolonnuurského kláštera, který žádá zaplacení částky na opravu obydlí a mnišského oděvu mnichům Navandandara a Čoyidaγa, s tím, že částka již byla odeslána a nyní se pouze tato skutečnost potvrzuje. M-85, Д-3, ХН-225, fol. 2

Erdeni šangjodba. Güng. Da lama narun bičig.

Neyislel qotan-u

Nayiraltu nayiramdun ordon-u dörben surγayuli-yin baγši Faldan yeke siregetü Doluγan nayur-un süm-yin bügüde blam-a bandinar-i jakiruγči jasaγ-un terigün blam-a

Namka qutuγtu-yin tamay-a-yi tür qamiyaruγsan da lama rabjimba Lhundubdamčoi.

tan-a ilegebe. yabuγulqu-yin učir. mönüken tan-u γajarača ilegegsen
bičig-ün dotur-a. Sayisiyaltai irügeltü-yin qorin dörbedüger on-du
boγda ejen. Dolun nayur-yin qoyar süme-dür jalaramui kemekü tulada.

süme-dür saγuγ-a olan quwaray-un nomun qubčasu. ger küriy-e-yi
sinedčilen. jasaγulbasu jokimui. eyimü-yin tula. tan-u quwaray

Navandandar. Čoyidaγ narun saγuqu ger yekede qaγučiraγsan
anu-yi uračud darqačud-dur üjegülbesü. bügüde-dür nigen jayun
jiran lang bolbasu selbekü büi ja-a kemen medegülügsen bolbači.

Navandandar nar-tur qariyatu šangjodba tan-u γajarača. ger
küriy-e-ben jasaγad kemen yeren lang mönggü nigende tusiyaγsan tula
odu-a edeger ger küriy-e-yi selbekü-dür dutaγdaqu dalan lang.

basa eden-ü nomun qubčad elegdegsen-dür döčün qoyar lang-tai
darui kürgejü iregülkü-eče γadan-a. Navandandar narun jilbüri-yin
künesü mönggü-yi erkebiši tamay-a-tu bičigtei kürgejü iregülüged
bayičayaqui-dur beledkegüliγ-e kemen kürgejü irejüγüi. Bayičayaγbasu
eden-ü man-u γajarača künesü mönggü ögbe gebči. ijaγurača yerü tamayatu bičig
dayaγulun ilegegsen uday-a ügei. tere ču bayituγai

čayan bičig ču γarγaγsan uday-a ügei tula. qaγučin yabuγsaγar
irigsen yosuγar kürgegüljü bayiqu-ača γadan-a. ene kü ger küriy-e selbekü ba.
nomun qubčad sinedkekü-yin mönggü-yi čöm kürgejü irigsen
yosuγar bügüde nige jayun arban qoyar lang mönggü kürgegülbe.
ene anu γačakü

boγda ejen jalaraq-dur nidün-ü ile üjeγü ügei kemekü jerge uçar-i
γarγaju irigsen tula ene nigen uday-a keb-iyer bolγaju
öggügsen yabudal-i qamtubar γarγaju yabuγulsuγai kemen egün-ü

tula ilegebe.

22 on čayan sarayin 17-a.

5. TT 25.8.24.–2.10.1760. Sečen qan ayımay rozhoduje o zaslání finanční pomoci na výstavbu chrámu v klášteře Dolonnuur, která bude činit 500 langů stříbra. M-32, Д-2, XH-217.

*čiyulyan-u terigün dalai čečen qan-u tamay-yi tüir qamiyarıysan čiyulyan-u
tusalayči terigün beyise-yin bičig.*

*jangjün wang tan-a ergün ilegebe. ɣarɣaju ögküi-yi
medegülküi-yin uçar.*

*Doluyan nuur-un süm-e-yin dugang bayıyaɣulqui-dur man-u ayımay-ača tusalan bariqu
tabun jaɣun lang mönggü kürgejü očiysan tusalayči Könggenpungčuɣ-un ergügsen
bičigdür. jangjun wang tan-u qosıɣun-ača ögebesü jokiqu ɣučin qoyar lang mönggüeče
ɣučin lang-yi öggügsen-eče ɣadan-a. erdeni čin wang-un qosıɣun-ača abuysan qoyar
lang-ača süm-e-yin ɣajur-un činglegür-dür jırɣuyan fun darıɣdaju dutaba
ene jüil-un dutaɣsan mönggüd-i erdeni čin wang tan-a ayıladqaju ? bayiji barayun
süm-e-yin irügel-ün jisa-yin nirba Sündüb-eče. nige saradu. nige lang-dur ɣurban
fun küü-tei mönggüi-yi jegelijü abču öggüged güičedkejügüi. namur-un terigün
sar-a-yin arban tabun-ača ekilejü. kičiy-e tölün tusıyaju öggütele küü-tei.
kememüi. ebül-ün čay-un medegen-ü elči-ber. Begejin-dür. qan tan-u medegen-ü elči
qurıyamjılan abuɣad tusıyaju öggümüi kemejügüi. eyimü-yin tula. ene mönggüi-yi
eke küü-tei qamtu. toyan-u yosuɣar ɣarɣayad. ebül-ün segül sar-a-dur
qan tan-u medegen-ü elči-dü. Begejin-dür tuşıyaju öggülküi-yi medetügei
kemen egün-ü tula ergün ilegebe.*

Tngri-yin tedkügsen-ü qorin tabudıyar on naiman sarayin qorin dörben

6. TT 9.4.–po 12.5.1744. Opis císařského výnosu doprovázejícího založení mnišské školy pro mongolské oblasti v klášteře Nayiraltu nayiramdaqu ordon (Yonghegong) v Pekingu. M-32, Д-4, XH-31, fol. 2.

*boɣda sanayan-u dotur-a-ača arılatıɣad
jarlıɣ bayulɣaɣsan anu. maɣad iyar burqan-u sasin-i naran metü
qudala ɣajar-a geyigülüin badaraɣulqu. lamanar-un surqu yosu-yi
arıɣun bolɣan jasaqu. bügüde mongɣolčud olan amitan-a
čaylasi ügei tusa jırɣalang-yi kürtegekü ögliger ügei
tüil-ün örüsiyel-tü sanaɣ-a. bügüde mongɣolčud. tangɣudud
lamnar. burqan-u surɣal-dur baytaɣaɣsan ele naran
sonusuɣad qayıqamsıɣ-tu
degedü jarlıɣ-i kündüte daɣaju kelelčey-e. bayičayabasu barayun
ɣajar-un ariɣun yosun-u surɣayuli-dur canid. ündüsün.
emči. ja. jıruqai-yin jerge-yin erdem-i surɣan.*

öber gracang-yi bayıyaɣulju bolbasurayulumui.
 sakil sanwar-un jüil toytayaju. čingdalan jakirun suryamui. edüge
 boyda ejen tuqayilan süm-e bayıyaɣulju. lamnar-i čıyaɣulyaju erdem
 suraqu-yin tulada. barayun ɣajar-un surɣayuli-yin yosuɣar
 canid gracang-dur qoyar jayun kümün. ündüsün gracang dur
 nigen jayun kümün. emči gracang-dur tabin kümün. ja. nijan
 aqa-un jerge-yin gracang-dur tabin kümün bolıyaɣad surɣay-a.
 mön kü bui nigen jayun kümün-i barayun juu-ača kürgejü
 iregülkü. lamanar kürjü iregsen čay-tur. ali gracang-dur
 kedü. nemejü suryaqu yabudal-i kinan toytayaju qubiyan
 suryaturıai. ene lamnar-i suryaqui-dur Barayun juu-yin
 Burayibung. Gomang-un canid buliyalduqu-dur berke lama
 nige. umjad qoyar. tusalan suryaçı lama dörbe.
 ündüsün-ü yosu-yi suryaqu. doodu ündüsün-ü yeke
 lama nige. umjad qoyar. gesküi qoyar. čotbumba qoyar. emči.
 suryaqu jayburi yeke lama nige. ja. nijan aqa. lanza. wardu.
 zab. gšar-un jerge-yin surtal i suryaçı lama tabu
 jiruqai suryaqu lama qoyar-i siljijü kürgejü iregüliü-e.
 erdem suryaqu lama kerbe kürkü ügei bolbasu. Begejing
 qotan-u lamanar-un dotur-a-ača siljijü suryaqu lama
 bolıyaɣ-a. tangɣud üge-yin nom suryaqui-dur mongɣol
 lamanar-tur kimda-yin tulada. dotuɣadu jasaɣ. Qalq-a-yin dörben ayımaɣ-tur.
 ejen-ü sir-a sasin-i delgeregülkü. olan amitan-i jırɣayulqu-yin
 tula bayulyaɣsan
 jarlıy-i ilegejü öber öber-ün qosıyun-ača sumun-u olan čögeken-i
 boduju nijiged qosıyaɣad unuɣulun. qorin nasun-ača degegši
 ɣučin nasun-ača doruysi biligtei lamanar-i siliged kürgejü
 iregüliü-e. Barayun juu-ača kürgejü iregülügsen yeke lama.
 dayaqu šabi. jasaɣ-ud-un kürgejü iregülügsen lama tabun
 jayun-u toyan-dur ese güićebesü. olan keyid süm-e-dür büküi
 rou-yi (?) küliıegči bandi nar-un dotur-a-ača biligtei-yi inü
 siliged toyan-yi güiıcedkey-e, erdem suryaqu lamanar canid
 ündüsün. emči. ja. nijan aqa. jiruqai-yin jerge-yin erdem-i
 čındalan surɣay-a. ene süm-e-dür sayulyaqu lama nar čöm
 Barayun juu. Si ning. mongɣol keyid qoličaqui. edür büri
 dugang-dur nom ungsıqu. qural quraqu suruɣsan nom-un
 yosu kerkibčü ber nigen adali üliü bolumui. urid-ıyar
 adali bolıyan bolbasurayulqu ügei bolıybasu. tegsi ügei
 bolumui. süm-e yası. dugang bosyaqu. burqan bütügekü-eče
 yadan-a. Juu-ača abču irekü lamanar-un aɣudam-ıyar kürčü

yerin čidaqu-yi boduju. dotuyadu yadayadu olan jasaγ-ud-un
 kürgejü iregülkü lamanar-i qamtubar čöm-yin jil-ün ebül-ün
 segül sar-a-dur kürjü irekü ber iretügei. kürčü iregsen
 qoyin-a jasaču bariγsan ger-tür saγulγaju gracang-tur
 oruyul-un surγayuluy-a. jiči olan jasaγ-ud-un γajar-ača
 duratai-bar erdem suruy-a kemen kümün kürgejü irebesü.
 basaču saγulγaju surγatuyai. γaγčekü eden čöm öber-iyen
 erdem suraqu arad tulada. öber-ün küčün iyer saγutuyai.
 minü bolbasu lamanar tus tus sayin suraču burqan-u sasin
 neng delgereged. olan amitan-a yekel-e tusatai bolumui.
 jarliy bayuju iregsen qoyin-a. Juu-dur kereg ilyaju saγuγsan
 meyiren janggi saγubai. gyun wang Bolunai-dur bičig ilegejü
 boyda ejen-ü sir-a sasin-i delgeregülkü olan amitan-i jirγayulqu
 tuyil-un örüsiyel-tü sanay-a-yi. dalai blam-a-tur todurqayilan
 uqayulun keleged. erke ügei suruγsan erdem ülemji.
 ariγun yosu-yi toγuluγsan bey-e boluγsan yeke sayin
 lama-yi toγan-u yosuγar siliged. subei-yin γajar-ača
 elbeg delbeg-iyer sidkejü kürgejü iregülgey-e dotuyadu
 jasaγ. dörben ayimay-un Qalq-a-yin jasaγ-ud-tur
 todurqayilan bičig ilegejü. erdem suryaqu lamanar-i erke ügei
 biligtei sayin-i inü siliged kürgejü iregülbesü kememüi kemen
 sar-a-yin arban yisün-e.
 ayiladqaysan-dur
 jarliy kelečegsen yosuγar bolγ-a kemegsen-i kündüte dayaju
 bičig ilegebe. efu-yin γajar-ača
 jarliy-un doturaki kereg-i bayičayan üjegend. ulamjilan Qalq-a-yin
 dörben tusalaγči jangjun-dur tusiyan ögečü. dörben
 ayimay-ača čiyulyan-u da olan jasaγ-ud-dur tusiyan ögčü. dörben
 ayimay-un čiyulyan-u da olan jasaγ-ud-dur neyiteber
 jarlaju nigen adali dayaju yabuγultuyai kemejügüi. eyimü-yin
 tulada. egün-i Qalq-a-yin dörben tusalaγči jangjun-dur
 čöm tusiyan bičig ilegejü. ulamjilan öber öber-ün
 ayimay-un olan jasaγ-ud-tu neyiteber jarlayad.
 jurγan-ača
 ayiladqaysan sidketügei kememüi ergüjügüi kemejügüi.
 eyimü-yin tulada. wang činü γajar-ača
 jarliy-un doturaki kereg-i kinan bayičayan üjegend dayaju
 yadan-a. ilegebesü jokiqu erdem suraqu dörben lama-yi
 silijü γarγayad beledketügei. man-u γajar-ača narin
 toγ-a ba. morduγulaqu sar-a edür boljaju ilegegsen

čay-tur dayaju yabutuγai. egün-ü tula tusiyan ilegebe.

Tngri-yin tedkügsen-ü yesüdüger on jun-u terigün sar-a-yin

7. Odpověď velitele čuulganu Sečen qan ayimayu na císařský výnos o založení mnišské školy při klášteře Nayiraltu nayiramdaqu ordon v Pekingu a rozkaz povolávající mnichy ke studiu v tomto klášteře, přeposlaný z Úřadu pro správu závislých území (dochován pouze začátek dokumentu, vlastní odpověď schází). M-32, Д-4, ХН-31, fol. 3.

Jangjün güng-ün bičig.

wang Damčoγ-tur tusiyan ilegebe. beledkeküi-yin učar.

jangjün wang efu tan-u tusiyan ilegegsen bičig-tür.

čereg-ün küriyen-ü γadayadu mongγol-un törü-yi jasaqu

yabudal-un yamun-ü ergügsen anu. dayaju ilyaqui-yin

učar. γadayadu mongγol-un törü-yi jasaqu yabudal-un yamun-ača

kürgejü iregsen bičig-tür Tngri-yin tedkügsen-ü

yisüdüger on qabur-un dumdadu sar-a-yin sin-e-yin yisün-e.

jarliγ bayuluγsan anu. burqan-u nom-un yosu masi gün narin

nomlaγsan niyuča jüi-yi simdan? kinaju anu. lamnar-un kičiyebesü

jokiqu kereg. Barayun juu-yin γajar gegči, iγayur-ača burqan-u

surγal tarqayaju. sar-a sasin bayiyuluγsan γajar mön tula.

nom-un ariγun yosu erdem surqu jüil. sakil sanwar toγtaγsan

anu masi todurqai čingγ-a. üneker inü burqan-u sasin-a

baytaγaγsan ele. γajar-un dürim üjemji buyu. bi sir-a sasin-i

delgeregülkü olan amitan-i jirγayulaγči yeke öglige ejen bolju.

dalai blam-a. bancan erdeni-yi kökigülün. bügüde tangγud-ud-i

qarγalčan qamaγaljan. Begejing qota. Doluγan naγur. Köke qota.

Siregetü küriyen. Qalq-a-yin Jibzundamba qutuγ-tu-yin küriy-e.

Si ning-un jerge-yin γajar-a kürtel-e tus tus burqan-u

surγul-i erkimlegülün. sir-a sasin-i delgeregülküi-yi kičiyegseger

bui amui. egün-ü dotur-a Begejing qotan-u γajar-a yeke

orun. jüi inü Barayun juu-yin yosuγar surγayuli bayiyayuluγad.

lamnar-i surγan sir-a-yin sasin-u neng badarayulbasu jokimui.

γayčekü olan keyid süm-e-yin lamnar mön ter-e γajar-un kümün olan.

sakil-iyen sakiju nom ungsiqu-ača γadan-a. canid buliyalduqu.

sam-du saγuqu. burqan-u nomlaγsan gün narin ariγun yosu-yi

medekü anu čoqay. minü sanaγan-du

Nayiraltu nayiralduγsan ordu masi buyantu aqiu yeke γajar. edüge sula.

ene ordu qarsi-yi dayaju jokis-i inü üjejü jasaγad burqan-u

takiγad. yeke dugang bosγaju lamnar-un čuγlaqu γajar

bolyaqu ba. Barayun juu-ača čanid buliyalduqu. aliba niyuča

*narin udq-a-yi medekü erdem tegüsügßen yeke lamnar-i yuči döči
abču ireged. süm-e-dür sayulyaju olan lamnar-i suryaqu ba.
mongyolčud ijayur burqan-u yosun-dur masi čing ünün-ü [zbytek dokumentu utržen]*

8. TT 9.3.10.–22.4.1744. Opis císařského výnosu doprovázejícího založení mnišské školy pro mongolské oblasti v klášteře Nayiraltu nayiramdaqu ordon (Yonghegong) v Pekingu vyzývající představitele čtyř chalchských aймагů o rozšíření výnosu mezi své poddané chošuuны a zajištění uskutečnění jeho obsahu. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 4 (obdobný obsah jako M-32, Д-4, ХН-31, fol. 3)

*kijayar-yi dakin toytayayči jegün eteged-ün tusalayči jangjun qosoi
ketürkei batur čin wang ulus-un efu nar-un bičig
Qalq-a-yin emüneki čereg-yi jakiraqu tusalayči jangjun-u tamay-a-yi-tür
qamiyaruyşan beyile-dür tusiyan ilegebe. čerig-ün küriyen-ü mongyol
juryan-u ergügßen anu. dayaju sidkekü učir yadaγatu mongyol-un törü-yi
jasaqu yabudal-un yamun-ača kürgejü iregßen bičigdür. Tngri-yin
tedkügßen-ü yisüdüger on qoyar sarayin sineyin yisün-dür
jarliγ bayulyayşan anu. burqan-u yosu masi gün ulamjilayşan niyuča
jüi-yi simdan kinaju anu. lamnar-un kičiyebesü jokiqu kereg. barayun cang-yin
yajar ijayurača burqan-u suryaγuli-yi jarlan šara-yin šasin-i bayiyayuluşan
yajar tula. nom-un ariγun yosu erdem surqu jüil sakil sangwar toytayayşan anu
masi todurqai činga. üneker burqan-u šasin-dur baytayaşan-i neng orun-u
dürim üjemji. bi šar-a-yin šasin-i badarayulun olan amitan-i jirγayulqu
yeke öglige-yin ejen boluyad. dalai blam-a. bangčün erdeni-yi küreggülin бүкүн
tangγud nar-yi qaryaljan qamayalan. neyislel qota. Dolun nuur. Köke qota.
Siregetü küriy-e. Qalq-a-yin Jibjundamba qutuytu-yin küriy-e. Si niyang-i
jerge yajar-tur kürtel-e tus tus burqan-u suryaγuli-yi erkemnegülün šir-a-yin
šasin-i badarayulqu-yi kičiyegseger bui. egünü dotur-a neyislel qotan-u yajar
yeke orun. jüi inü barayun Cang-yin yosuyar suryaγuli bayiyayulju lamnar-yi
surayulun šar-a-yin šasin-i neng badarayulbasu jokimui. γayčekü olan süm-e-yin
lamanar-ud uul γaraju kümün ülemji sakil-yi sakin nomun-i
ungsiqu-ača yadan-a. čanid buliyalduqu bariqu sayuqu burqan-u
ulamjilayşan gün narayiqan ariγun yosu-yi medekü anu čöken minü sanayān-dur
Nayiraltu nayiramduyu ordu masi buyangtai ayuu yeke yajar edüge qoyusun. ene ordu
qarsi-u ay-a? -yi dayayulun jokis-i üjejü jasačayayulju burqan takiqu
yeke dugang üiledkegüjlü lamnar-un quraqu yajar bolyaqu barayun Cang-ača
canid buliyalduqu jüil büri-yin niyuča narayin yosu-yi medekü erdem büridtügßen
yeke lama nar-i yuči döči-yi abčiraju süm-e-dür sayulyaju olan lama nar-yi
surayulju mongyolčud ijayurača burqan-u yosun-dur masi čing kemekü-yin tulada.
dotuyadu jasaγ. Qalq-a-yin dörben ayimay-un qosiyun-ača erdemtü-yi surabasu*

bolqu sergülen qorin nasun-aça degeğši lamnar-yi nejiged qosiyad-i kürgejü irigüljü. ülü kürkü toyan-dur edüğe olan süm-e-dür büküi sula bandi narun doturki sergülen anu-i songyujü bügüde tabun jayun toyan-u lama bolıaju čaling idegülün busu alban-dur yabuıulqu ügei Zang-un sudur üngdesü-i küriyen-ü qauli yosuıar čingdalan surıayuluy-a egün-ü dotur-a suruısan sayin anu-yi bosud süm-e-dür da lama-dur kürgegülün talbijü. silıaju yabju rabjamba-yin čolu olıuqu bultarin ese kičiyekü anu-yi olan dur üjegülün jalıayaqu čayaja-yi bayıyayultıyai. olan jasay nar-un yajar-ača kerbe durtay-a erdem suraqu kümün-i kürgejü irebesü. mön sayıyaju surıatıyai süm-e-yin dotur-a lamnar tus tus sayin surču yajar yajar-tur čöm dayıriyaltun yabubasu burqan-u šasin olan amitan-dur neng yeke tusa bolumui. kemegsen-i kičiyenggüyilen dayaju. sayid janggiy-a qutuıtu nar-lıy-a neyilejü kelelčegsen anu

boıda ejen čoıum urida čay-ača šasin-i badarayulun amitan-dur tusa kiküi-yin tula jalaraju iregsen anu tula urida-ača inayısi ene eteged-ün yajar orun-dur egügsen yabuısan ügei sayin kereg-yi.

boıda ejen sanayan-u doturača doldıyidju jarlıy bayıyayısan anu. üneker burqan-u šasin-i naran metü dayayar yajar-tur geyigülün badarayulju lamnar-un suraqu yosu-yi ariıun bolıan jasaqu bügüde mongyolčud olan amitan-dur čaylasi ügei tusa jıryalang-yi kürtegekü. adalidqabasu bolqu ügei.

tuyıl-ün örüsiyeltü sanay-a bükün mongyolčud tangıud nar-un lamnar burqan-u surıayuli-dur baytayayısan el-e arad sonusču yayıqalčan maytaltun sidün ülü bayarlıju anu ügei. üneker yayıqamsıytai degedü jarlıy-i kičiyenggüyilen dayaju kelelčey-e. bayıčayabasu barayun yosun bol surıayuli-dur canid. üngdüsün.

emči. da.

ningay (?). jıruqai jergi erdem-yi surıayulun öber öber-ün dacang bayıyayulju bolbasurayulumui sakıl sangwar-yin jüil-yi toıtayaju, čingdalan jakırıyan surıayulamui. edüğe

boıda ejen tusqayılan süm-e bayıyayulju lamnar-yi qurayulju erdem-yi surıulqu-yin tulada barayun yajar-un surıayuli-yin yosuıar canid dačang-dur qoyar jayun kümün. ündüsün dačang-dur nigen jayun kümün. emči dačang-dur tabin kümün. da. ningay-yin jerge dačang-dur tabin kümün bolıaju surıayuluy-a. baskü nigen jayun kümün-i barayun Zang-ača kürgejü iregülbečü lamnar-yi kürčü irigsen čaytur. ali dačang-dur kedü-yi nemejü surıayulqu yabudal-yi kinan toıtayaju qubıyan surıayusıyai. ene lamnar-yi surıayulqui-dur barayun Zang-yin Barayıbung. Gomang-yin čanid bulıyalduqu-dur berke lama nige. umjad qoyar. tıslal surıayulqu lama dörbe. ündüsün-i yosu-yi surıaqu sudur ündüsün-i yeke lama nige. umjad qoyar. gebküi qoyar čodbumba qoyar. emči surıaqu jayburi-yin yeke lama nige.

da. ningay. langja. wartu. sab. šar-yin jerge surγuli-yi surγaqu
 lama tabu. jiruqai surγayuli lama qoyar-yi songγuju kürgejü irigülüy-e.
 erdem surγayulqu lama kereb. kürkü ügei bolbasu neyislel qotan-u
 lamnar-un doturača songγuju surγayulqu lama bolγay-a. tangγud ügen-ü
 nom-i surγaqi-dur mongγol lamnar-tur kilbar tulada dotuyadu jasaγ
 Qalq-a-yin dörben ayimaγ-tur
 ejen-i šar-a-yin šasin-i badarayulqu. olan amitan-i jirγayulqu uçar
 bayulγaysan
 jarliγ-yi ilegejü. öber öber-ün qosiyun-ača sumu-yin olan čöken-i
 boduju nijiged qosiyad-yi noytaγulun qorin nasun-ača degegsi
 γüčin nasun-ača douraysi sergülen lamnar-yi songγuju kürgejü irigülüy-e.
 Barayun Zang-ača kürgejü irigsen yeke lama. daγaqu šabi. jasaγ nar-un
 kürgejü irigsen lama tabun jayun toγan-dur kürkü ügei bolbasu.
 olan süm-e-dür büküi orun-i küliyekü bandi nar-un doturača
 sergülen anu-yi songγuju toγan-dur degüürgegülüy-e. erdem surγaqu lamnar yi
 canid. ündüsün. emči. da. ningay. jiruqai-yin jerge erdem yi
 čingdalan surγayuluy-a. ene süm-e-dür sayuqu lamnar-yi čöm Barayun Zang.
 Si ning. mongγol. kitad qamtudqajuγui. edürbüri [!] qarsi-dur nom ungsiqu
 qural-dur quraqu. surγaysan nom-un yosun kerekebčü nigen adili
 bolqu ügei. urida-ača adali bolγan bolbasurayulqu ügei bolbasu.
 neyigem tegsi ügei bolumui. süm-e-yin jasačayan. dugang-i üiledčü
 burqan-i tegüskekü-yin inaysiqan. Zang-ača abčirqu lamnar-yi
 talbiγutan? kürülčen čidaqu-yi boduju. dotuyadu γadaγadu olan
 jasaγ nar-un kürgejü irigülkü lamnar-yi qamtubar čöm ene on
 arban qoyar saradur kürgejü irigülsügei kürčü irigsen qoyin-a
 jasačayan üiledkegülgösen ger-tür sayulγaju dačang-dur oruyulju
 surγayulsuγai. jiči olan jasaγ nar-un γajar-ača durtay-a erdem-yi
 surγayuluy-a kemen kümün kürgejü irebesü mön sayulγaju surγayulsuγai
 γayčekü ede čöm öber-e erdem suraqu arad-yin tulada. biy-e-yin
 küčün-ber sayulγasuγai. eyimü bolqul-a lamnar tus tus sayin-yiar
 suraču. burqan-u šasin neng badarayulju olan amitan-dur yekel-e tusa bolumui
 jarliγ bayuju iregsen qoyin-a. jang-dur kereg sidker-e sayuγsan meyiren-ü janggin
 subai. gyun wang Bolunai-dur bičig ilegejü
 boyda ejen-ü šar-a-yin šasin-i badarayulqu olan amitan-i jirγayulqu
 tuyil-un örüsiyeltei sanay-a-yi dalai blam-a-dur todurqayilan uqaγulun kelejü
 erkeügei suruγsan erdem ilegüü ariγun yosun-dur
 nebterkei bey-e bolbasuraysan
 yeke sayin lama-yi toγan-u yosuyar songγuju subai-yin γajar-ača elbeg
 delbeg-iyer sidkey-e kürgejü irigülsügei. dotuyadu jasaγ. dörben ayimaγ-un
 Qalq-a-yin jasaγ nar-tur todurqayilan bičig ilegejü. erdem suraqu lamnar-i

erkeügei sergülen sayin anu-yi songyuju kürgejü irigülsügei kemeküi. kemen
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on qoyar sarayin arban yisün-dür
ayiladqaγsan-dur
jarliγ kelelčegsen yosuγar bolγaytun kemegsen-i kičiyenggüyilen dayaju bičig ilegegsen.
efu-yin γajar-ača
jarliγ-yin doturaki kereg-yi bayičayan üjejü. ulamjilan Qalq-a dörben tusalayči
jangjun-dur tusiyaju dörben ayimay-un čiyulγan-u daruγ-a olan jasaγ nartur
neyiteber uqayulun jarlaju nigen adili dayaju yabuγultuyai kemejügüi.
eyimü-yin tula egüni Qalq-a-yin dörben tusalayči jangjun-dur čöm
tusiyaqu bičig ilegejü ulamjilan öber-ün ayimay-un olan
jasaγ nartur neyiteber jarlaju. jurγan ača
ayiladqaγasan kürgejü irigsen kereg-yi kinan bayičayan üjejü dayaju sidkegültügei.
kememüi. kemen ergüjügüi. egün-ü tula tusiyan ilegebe.
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on qabur-un γurban sarayin arban-a.

9. TT 9.–1744. Soubor dopisů z jednotlivých chošuuů Sečen qan ayimayu vyjadřujících se ohledně vlastních možností poskytnout dostatečně vzdělaného mnicha pro klášter Nayiraltu nayiramdaqu ordon v Pekingu.

9.1. TT 9.11.6.–9.12.1744. M-32, Д-4, ХН-31, fol. 4.

jasaγ Nawangisi-yin bičig
jangjun güng tan-a ergün bariba. ayiladqaqu učir
jangjun güng tan-u γajar-ača man-tur ilegegsen
bičig-tur surγayuli-tur očiqu lama-yin
ner-e nasu-yi todurqayilan γarγaju tamaγ-a-tu bičig
ergütügei kemegsen-ü tula man-u qosiyun-ača surγayuli-
dur očiqu lama-yin sakil bandi ner-e Lubsang Jerengpil qorin naiman
nasutai ebül-ün dumdadu sarayin sine-yin doluγan-a urtaγulju
yabuγulanam. egün-ü tula ergün bariba.

Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebül-ün dumdadu sarayin sin-e-yin
jirγuγan-a

[pečet':]

Qalq-a-yin dorun-a jam-un dumdadu baraγun
eteged-ün qoyitu qosiyu-i jakirayči tamaγ-a

9.2. TT 9.10.21.–24.11.1744. M-32, Д-4, ХН-31, fol. 5.

beyile Wangjil-un bičig.
jangjun güng tan-a ergübe. medegülküi-yin učir
jangjun güng tan-i tusiyan iregsen bičigdür.
man-u qosiyun-i surγayuli-yin lama nar-un

nere jil-i todurqai bičiged bičigtün kemen
tusiyaşsan tula. man-u qosiyun-i
surçayuli-yin lama nar. Jimba moyai jil-tei.
yučın qoyar nasutai. Darjiy-a noqai/tai
qorin doluyan nasutai. Niwang Ćudim.
noqai tai. qorin doluy-a-tai. Šadub
noqai-tai. qorin doluyan-tai.
Namjil Donggjad? luu-tai qorin nige-tei.
Sonam Ćoyimbil takiy-a-tai qorin naima-tai.
Lubsang Jamčan űker-tei. qorin dörben-tei.
Gendun taulai-tai yučın dörbe-tei.
ede naiman blam-a nar
ebül-ün dumdadu sara-dur Begejing-dür
kürkü ber morduyuluyad.
nere jil-i medegülün batulaşsan temdeg-ün
tamay-a-tu bičig
bariyulba
Tngri-yin tedkügsen yisüdüger on ebül-ün terigün sarayin
qorin nigen-e

9.3. TT 9.10.15.–18.11.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 3.

jasay Sangjiyarinčın bičig.
jangjun güng tan-a ergübe. ayiladqaqu-yin
učar.
jangjun güng tan-ača man-dur tusiyan
ilegegsen bičigdür. tan-u qosiyun-u
surçuyuli !-yin nige lama-yi Begečın-dür
ebül-ün dumdadu sarayin sinedür kürkü
-ber bodaju mordayul lama-yin nere nasu
jil-i todurqayılan bečeged
tamay-a-du bečig bariytun
kemegsen-ü tula man-u qosiyun-u lama
Samdan Rinčın. quluyun-a
jil-tei qorin tabun nasutai
lama-yi nige kötül-tei
sumun-u janggi Abida bar kürgegülbe
egün-ü tula ergübe.
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebülün terigün
sar-ayin
arban tabun-a

9.4. TT 9.10.9.–12.11.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 4.

jasay Fongčoyjab-un bičig.

jangjun güng tan-a ergün bariba.

bariqu-yin učir. surγayuli-dur

očiqu lama-yin ner-e jil-i

bayičayan tamay-a-du bičig kiged

man-u γajar-a bariγtun kemejügüi.

eyimü-yin tula. man-u surγayuli-dur

očiqu lama-yin Sonam Darji. qorin

naiman-du takiy-a jiltei. egün-ü tula ergün bariba.

Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebül-ün terigün sar-a-yin sin-e-yin

yisün-e

[pečet’:]

Qalq-a-yin dorun-a jam-un barayun γar-un

.....

9.5. TT 9.10.12.–15.11.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 5.

Qalq-a-yin jasay-un Ildeng jinong törü-yin gyun wang Damčoy-un bičig.

jangjun güng tan-a ergün bariba. jangjun güng tan-u γajar-ača man-dur

ilegegsen bičig-dür. surγayuli-yin lama nar-un ner-e nasu-yi

bayičayan bečiged. tamay-a daruγsan bičig man-u γajar ilegegtün

kemejügüi. bayičayabasu. man-u qosiyun-u surγayuli-dur očiqu.

lama. gecul Danč’in Luučan (Luujan). qorin dorben ! nasutai. bandi Egweng ! (Agwang)

... qorin jirγuyan nasutai. bandi Jimba Rinč’in. γučin qoyar

nasutai. bandi Luučang Šarab qorin qoyar nasutai.

egün-ü tula ergün bariba.

Tngri-yin tedkügsen yosuduyar on ebül-ün terigün sarayin arban qoyar-a.

9.6. TT 9.11.1.–4.12.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 8.

tüsiy-e güng Jamčan-u bičig.

jangjun güng tan-a ergübe. medegülkü-yin uçar anu.

jangjun güng tan-u γajar-ača. man-dur tusiyan

iregsen bičig-tür. güng činü qosiyun-u

Begejin-yin surγayulu-yin lam-a-yi ebül-ün dumdadu

sar-a-yin sine-dü. kürkü-ber ilegekü-eče

γadan-a. surγayuli-dur očiqu lam-a nar-un

ner-e. jil. nasu-yi bayičayan tamay-a tu

bičig man-u γajar-a barigtun kemegsen-ü

tula. man-u qosiyun-ača. Begejin-dür surγayuli-dur ečikü lam-a bandi Egweng

Šarab-yi. jalan-u janggi bandi-bar kürgegöljü
ebül-ün dumdadu sar-a-yin sine-yin nigen-e
yabuylurysan-ača yadan-a. surγayuli-dur
očiqu lam-a-yin sakil bandi. bačın
jiltei. qorin yisün nasutai.
bui. egün-ü tula
ergün bariba.
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebül-ün dumdadu sarayin sineyin
nigen-e.

[pečet’:]

Qalq-a-yin dorun-a jam-un jegün γar-un
emün-e-dü qosıyu-yi jakıruyči tamay-a
[zezadu napsáno:] Nawang

9.7. TT 9.10.10.–13.11.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 10.

jasay Čedendondub-un qosıyun-u
tusalayči tayiji kergemten-ü bičig.
jangjun güng tan-a ergübe.
jangjun güng tan-u γajar-ača tusıyan
iregsen bičig-ün dotur-a. jasay činü
qosıyun-u surγayulu-yin. lama-yi
ebül-un dumdadu sara-yin sine-dü
kürkü-ber ilegekü-eče yadan-a surγayuli-dur
očiqu lama-yin. ner-e nasu-yi
bayičayan tamay-a-tu bičig kiged
man-u γajar-a ergügtün kemejügüi
eyimü-yin tula man-u qosıyun-u
surγayuli-tur očiqu lama bandi esi. qorin tabun nasutai
egün-ü tula tamay-a-tu bičig ergübe
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebül-ün terigün
sar-a-yin
arban-a.

[pečet’:]

Qalq-a-yin dorun-a jam-un dumdadu
adaγ-un qosıyu-yi jakıruyči tamay-a

9.8. TT 9.10.[1-9.]–po 4.11.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 11.

jasay-un törü-yin gyun wang Bayarsidi-yin bičig
jangjun güng tan-a ergübe. medegülküi-yin učır
jangjun güng tan-u γajar-ača

man-dur ilegegsen bičig-tür
Begejing-tür očiqu surγayuli-yin
blam-a nar-un ner-e nasu-yi bičig kijü
man-u γajar-a ergügtün kemegsen-i dayaju
ergükü anu. bayičayabasu. man-u qosiyun-u
Begejing-tür očiqu surγayuli-yin quwaray
Dondub. γučin nigen nasu-tai.
Brenglei Dayba. qorin qoyar nasutai. egün-ü tula
ergübe.
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebül-ün terigün sar-a-yin
sin-e-yin !
[pečet': čitelné jen] *dumdadu qosiyu*

9.9. TT 9.10.27–30.11.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 1.

güng aγsan Sambel-un qosiyun-u tamay-a kereg-yi sidkegči tusalayči
tayiji Čenggünjab. meyiren janggi Budajab-un bičig.
Qalq-a-yin emüne ki čereg-yi jakiraqu tusalayči jangjun güng tan-a ergün
bariba. medegülkü-yin učir. jangjun güng tan-u γajar-ača man-dur tusiyaysan
bičig-ün dotur-a. surγayuli-dur očiqu lamnar-un nere nasu-yi bayičayan
tamay-a-tu bičig kiged. man-u γajar-a erkü kemegsen-ü tula. bayičayabasu.
man-u qosiyun-ača. surγayuli-dur očiqu lama γurba. gečul Wangjal
γuči yisün nasutai. bandi Čoyimjur qorin qoyar nasutai. bandi
Čoyidub qorin qoyar nasutai. egün-ü tula ergün bariba.
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebülün terigün sar-a-yin qorin doluyan-a.
[pečet':]
Qalq-a-yin dorun-a jam-un jegün γar-un
umaradu qosiyun-yi jakiruyči tamay-a

9.10. TT 9.10.9.–12.11.1744. M-32, Д-2, ХН-37, fol. 2.

jasay Činggünjab-un bičig.
jangjun güng tan-a ergube. jangjun-u γajar-ača
man-dur iregsen bičig-dür. surγayuli-yin
lamnar-i ebül-ün dumdadu sara-yin sinide kürkü
-ber toγtayajuγui eyimü-yin tula. qan jangjun-u
γajar-ača ene lamnar-i toγtayaysan sara edür inü
kürgegülkü-ber ilgekü ajiyamü kemejügüi
eyimü-yin tulada jasay činü qosiyun-u
surγayuli-yin lamnar-i ebül-ün dumdadu
sara-yin sinede kürkü-ber ilegeküi-eče
γadan-a surγayuli-dur očiqu lamnar-un

*nere nasun-yi bayičayan tamaytu ! bičig
bari kemejügüi. eyimü-yin tula bayičayabasu
lam-a-yin ner-e anu Lubsang jil üker
-tei qorin dörben
nasutai egün-ü tula
jaruγsan elči
tayiji örbe-yi jaruba.
Tngri-yin tedkügsen-ü yisüdüger on ebül-ün
ekin sara-yin
sine-yin yisün-e.*

10. TT 46.+5.24.–15.7.1781. Dopis určený představitelům čuulganu Sečen qan ayimayu obsahující instrukce ohledně vyslání vojenského poselstva k uvítání a převzetí III. Jibjundamba qutuγty v Dolonnuuru při jeho převozu z Tibetu na mongolské území. M-31, Д-3, XH-98, fol. 1.

*jarliγ-iyar jaruγsan küriyen-dür sayuju kereg sidkegči
sitar-tur yabuqu qan ayula-yin čiyulyan-u
daruγ-a Qalq-a-yin Wačarai batu Tüsiyetü qan
yosulal-un yabudal-un yamun-u asqan-i amban qabsuraγsan
dotuγadu yabudal-un yamun-u kereg-ün ded sayid-un bičig.
Čečen qan-u ayimay-un čiyulyan-u daruγ-a. tusalaγči
jangjun nar-tur tusiyan ilegebe. yabuγulaqu-yin
učir tamay-a-yin γajar-un ergügsen anu. biden-ü γajar-ača
ayiladqaγsan anu.
sonusuγsan ayiladqaqu-yin učir. bayičayabasu. nidunun jil-ün
čayan saratur. boγul-ača dörben ayimay-un
qan. qang. güng anu-luγa čiyulyan čiyulaju
Jibjundamba qutuγtu-yin qubiljan-i uytun jalaju irekü-yin
tula. qamuγ beledkejü sidkebesü jokiqu kereg jüil-i
bügüdeger jöbsiyen toγtuγad. bičingge-dür bičig ergüjü ulamjilan
ayiladqaγsan kereg-ün dotur-a. qubiljan-i jalaju Dolun
nuur-tur kürjü ireküi-yin tuqai-dur. dörben ayimay-un
nutuγ-tur sula bui qan. wang. olan jasay nar tus
tus-iyar Dolun nuur-tur uytuju mörgüged tegüber
boγda ejen-ü gegen-e baralqar-a očiqu nigen jüil-i jurγan-ača
tuqai-tur jiči
ejen-ü kesig-i γuyun ayiladqaturγai kemen kelelčeγü yabuγuluγad
kürjü iregsen-ü qoyin-a. boγulčud-un γajar-ača
darui dörben ayimay-un čiyulyan-u daruγ-a nar-tur
tusiyaγan bülüge. edüge dörben ayimay-un čiyulyan-u*

*daruγ-a nar-un γajar-ača öber öber-ün ayimaγ-un
qan. wang. jasaγ. nar-un dotura. Uliyasutai-dur
jisiy-a sayuqu ba. jiči öber tusiyal-un kereg bui.
basa ebedčitei jerge-yin arad-ača γadan-a. ilegebesü
jokiqu arad-un ner-e jerge-yi tus tus-iyar
boγulčud-tur medegülür-e iregsen γajar-tur boγul
tüsiyetü qan-u ayimaγ-ača. boγul-ača küriyen-ü
jarliγ iyar jaruγsan amban-u qubi-dur
ayiladqayad očiqu-ača γadan-a. jasaγ tusalayıči
güing Čeringdorji. terigün jerge tayiji Čibaγjab
tusalayıči tayiči Erinčin-yi γarγaba. Čečen qan-u ayimaγ-ača.
jasaγ beyise Idamjab. jasaγ tusalayıči güing Fongčoγdorji.
jasaγ-un terigün jerge tayiji Gendün. Čibaγ. Sonom-yi
γarγaba. Jasaγtu qan-u ayimaγ-ača. jasaγ tüsiy-e güing
Maqabala. Sonomdorji. jasaγ tusalayıči güing Čedubdorji-yi
γarγaba. sayin noyan-u ayimaγ-ača. jasaγ kebei beyile
Čimeddori. tusalayıči güing Isijamčo tusalayıči tayiji
Čainajil. Damaran-yi γarγaba kemen medegülür-e irejügüi.
eyimü-yin tula.
+ eden-i qutuγtu-yin qubilyan-i Dolun nuur-tur kürju
ireküi-yi boduju činaγsi morduyuluγad. qubilyan-i
uγtuγsan-u qoyin-a. uy
ayiladqayasan yosuyar eden-i
qalaγun-ača seregüčekü ordon-dur očiju.
boγda ejen-ü tümen amuyulang-yi erijü.
tngri-yin gegen-e baralqayad. qubilyan-i dayaju küriyen-dür
iregülsügei. egün-ü tula kičiyenggüilen
sonusuγsan ayiladqaba kemen Tngri-yin tedkügsen-ü döčin
jirγuduγar on jun-u ilegüü dumdadu sarayin qorin
qoyar-tur
ayiladqar-a mordaγuljuγui. eyimü-yin tula egüni dörben
jaqa??-un čiyulyan-u daruγ-a tusalayıči jangjun
medetügei kemen yabuγuluy-a kememüi kemen
ergüjügüi. egün-ü tula tusiyan ilegebe.
Tngri-yin tedkügsen-ü döčin jirγuduγar on jun-u ilegüü dumdadu sarayin qorin
dörben-e*

11. TT 60.7.13.–27.8.1795. Dopis nařizující dodržení karanténních zásad při připouštění poutníků k Jibjundamba qutuγtovi, který se cestou do Rehe na císařskou audienci zastavil v Dolonnuuru. M-85, Д-1, ХН-3, fol. 12b-13c.

Jarlıy-iyar Jibjundamba qutuγtu-i qaryaljan yabuqu
giyan čing man-dur yabuqu Qan aγula-yin čiyulγan-u daruγ-a beyise-yin bičig
erdeni šangjodba da lama nar-tur tusiyan ilegebe. yabuγulqu-yin uçar. tamay-a-yin γajarun
ergügsen anu mönüken Dolun nuur-ača irigsen qalyači Lubsangdaši-yin medegülügsen anu.
Siluyun köke-yin qosiyun-ača Dolun nuur-un oyir-a Bayan bulay kemekü γajar
sayuγsan čerig-ün γučiyad erüke kümün-ü dotur-a sayi qoyar kümün
čečegduji basa. Dolun nuur-ača qoyisi oyir-a qabi čečegtügsen kümün bui kememüi.
kemen medegülür-e irijügüi.edüge qaraqan Jibjundamba qutuγtu-tu mörgür-e
irigčid masi olan qutuγtu-yin biy-e masi erkem böged čayan tula. odu-a
Dolun nuur-un orčın γajar-a kedün keseg arad-tur čečegtei kümün
bui kemen olan mörgülčün bügüde-yi joγsuyaju ülü mörgügülkü bolbasu
qutuγtu-yin tayalal-dur ülü töbtekü-yin deger-e jüg büri qola oyir-a-ača
irigsen olan mörgülčün-dür üneker tusa ügei inü ene tuqai-yin
čečegtü ulus-i niγtalan ilγan salγaju mörgür-e irigčid-i tür
joγsuyayad eng-ün olan mörgülčün-i keb-iyer mörgügülbesü jokimui
ene jerge čečegtei arad-i biden-ü γajarača ilγan salγaju naribčilan
bayičayan ülü bolqu-yin tulada egüni siluyun köke-yin qosiyun-u neyite-yin
daruγ-a-dur γayarabčilan yabuγuluyad bičig kürümege qariyatu
neyite-yin daruγ-a-yin γajarača darui sayin čidaltai tüsimel čerig γaryaju
Bayan bulay jerge-yin γajar-tur čečegdegsen arad ba basa Dolun nuur-un
jerge γajar-un čečegdekei arad-un oyir-a orčın bügüde-dür sayitur
uqayuluyad quriyamjilan jakirγaqu ba. mörgür-e čingdalan
qoriγlaju-tür joγsuyalyasuyai kerbe qayisi kereg jakirču
čečegdegsen arad-luγ-a qoličaldu yabuγsan oyir-a nutuγtu-tai
arad sam-iyar mörgükü jerge kereg bui abasu kerkebečü-ber bolqu ügei mönüken
jarlıy-iyar giyan čing man-u kiy-a amban-i γaryaju Čayan nuur-un jerge γajar-a
oyir-a uγtayulun
örüsiyeltü jarlıy bayulγaju qutuγtu-yin biy-e-i erkimlen sayitur ariylaju subilaqu
jerge yabudal-i čingyalan tusiyaju
ayiladqan urtayuluqu (?) bučajuyui, kerbe ene metü jüil-i čingdata ese
[13c] ariylabasu qoyiči edür mön kü
jarlıy-tu qolbuγatu yabudal-i qamdubar tusiyan yabuγulqu-ača γadan-a egüni
erdeni šangjodba Dančoyirabjai nar-tur tusiyan yabuγuluyad olan
mörgülčün-i sayitur čaydan bayičayalγasuyai kememüi kemen ergüjügüi
egünü tula tusiyan ilegebe
Tngri-yin tedkügsen-ü jiraduγar on doluγan sarayin arban γurban-a

12. TG 5.–1825. Vyšetřování sebevraždy paní Kümüdy, poddané šabi dolonnuurského kláštera. M-166, XH-5.

12.1. TG 5.5.16.–1.7.1825

[36a]

jasay-un terigün blam-a-yin bičig.

Siluyun köke-yin Čaqar qosiyun-dur ilegebe. boulan ? medegüljü qariyu iregülkü-yin uçar. edüge Γaldan siregetü qutuytu-yin sang-un ombu nangsu nirab Nawangdarji-yin medegülügsen anu. blam-a tamay-a-yin yajar-a ergübe. medegülkü-yin uçar. edüge man-u sabinar-u galai Namsarai Donroy-a Dilig. Bayar Bayančayan narun medegülüin iregsen anu. man-u qara šabi Damirin-u em-e Kümüda kemekü yučin dörben nasutai. ene tabun sarayin arban-u edür. bay-a üde-yin geri-dü uçar siltayan ügei öber-ün ger-tür yayčayar qatayur-iyar qoyulai-ban oytalju üküjügüi. egüni mön Damirin-u tegünü Gombo-yin em Dejid üjijü. ükügsen Kümüda-yin aq-a Mandaqu-yin ger-tür ejijü Mandaqu-dur kelejü Mandaqu-bar adayun-ača mori bariqu-bar ejigsen Damirin-i dayudaju keleged. mön Damirin irejü üjiged oyira oyirčün-u ulus-tai qamtu dakin irejü üjiged. qariyatu Galai daruy-a nar man-dur medegülür-e iremegče bidenar ejijü üjiged. mön edür asayubasu üčikü anu. wang-un sürüg-ün Fajab? kemekü kümün ene örlüge irejü bidenar qamtu čai uyju Fajab mordaba. bi adayun-ača mori bariqu-bar ečiged. qola bayiqu qoyar adayu-yi abču irtel-e. Mandaqu-bar namayi dayudaju keleküi-dür irejü ükügsen-i üjibe. öber-e uçar yabudal ügei kememüi. beri Dejid-tür asayubasu öčikü anu. bidenar örlüge-yin üniy-e sayaqui-dur

[36b]

Kümüda-bar šabar-bar juuq-a bariqu či nadur baralčiju ögtügei kemegsen bile. bi sün-iyen činayad ečibesü kebtejü bayimui dayudabasu dayun yarqu ügei-dür üjibesü čisün yeke yarču bayiqui-dur. bi Kümüda-yin aq-a Mandaqu-dur asayubasu öčikü anu Dejid man-u ger-tür irejü ukilan keleküi-dür bi yekede ayuju yadan-a yarbasu Damirin adayu kögejü yabuqui-yi üjijü dayudaju iregülbei. kememüi bidenar Mandaqu činü degüü sirqadaju ükügsen-dür urida edeger-tür keregül čokiyan jerge-yin uçar sildayan bui buyu kemen asayubasu Kümüda-yi Damirin-du öggügseger arban ilegüü jil boltal-a. yerü keregül temčil boluysan-i oytu sonusuysan ügei kemekü tula. minü degüü öber-e-ün üyile-ber ükügsen bui-j-a. nadur yomdal ügei kememüi. kedüi yomdal ügei kemekü bolbaču sirqadaju ükügsen tula Kümüda-yin yasuyi qadayalaju bayimu kemen medegülüin irejügüi eyimü-yin tula egün-i uçar-yi yarγaju medegülüy-e kerkibesü jokiqu-yi erkim tamay-a-yin yajar-ača jiyaqu ajiyamu kemen egün-ü tula ergübe

kemejügüi. eyimü-yin tula egün-ü uçar-yi γaryaju yayarabčılan
yabuyluy-a kürümeğçe kerkebesü jokiqu yabudal-yi erkim tamay-a-yin
γajarača qariyu bičig iregülkü ajiyamu kemen egün-ü tula ilegebe.
Törü gereltü-yin tabuduyar on tabun sarayin arban jiryuyan-a

12.2. TG 5.5.21.–6.7.1825

[36b]

Jasay-un terigün blam-a-yin bičig.

Siluyun köke-yin Čaqar qosiyun-dur ilegebe. qoyisi

*yabuyluy-yin uçar. edüğe tan-u γajar-ača ilegegsen bičig-ün
dotur-a. kinbasu ükügsen Kümüda γaγčiyar gerteben bayiju.*

[37a] *qatayur bariju. öber-ün joriγ-iyar qoyulai-ban oγtalaju
ükügsen tegünü er-e Damirin adayuu kögejü oduγsan. degüü-yin
em-e Dejid sün sayaju öber gerte bayiyad. Dejid Damirin-yin
gerte odju Kümüda čisu γarču ükügsen-i medegsen aq-a*

*Mandaqu-dur kelemegče Mandaqu Damirin-yi dayudaγsan. basa
Mandaqu-yin öčig-tür. tegünü okin degüü bey-e-ü jiyay-a-bar
ükübe. egün-dür oγtu γomudaqu jüil ügei kememüi. Mandaqu
ükügsen em-e Kümüda-yin törügsen aq-a mön bolbasu*

*tegünü okin degüü öber-ün joriγ-iyar qoyulai-ban oγtaluyγan-i
jabkidal-a medeben-e oγtu γomudal ügei kemebesü. jüi anu
öber-e uçar jüil ügei yabudal-yi γaryaju küsel batulaqu
γar-un temdeg-tü bičig abaču Kümüda-yin yasuyi eligen kümün-dür*

*tusiyaju quriyalγabasu jokimui. ese bögesü Mandaqu tegünü
ukin degüü Kümüda kedüi-ber kümün-dür suγaluydaju ükügsen
ügei bolbaču. sarqadaju ükügsen-ü tulada. degegsi medegülčü
yasu sarqu-yi öčigülküi-yi γuyumu kemen kötülbüri ügei
bolbasu. bičig kürgen medegüljü kereg sigükü tūsime-dür.*

*negülgejü Dolon nuur-un bükün-i medegči-dur sarqači
abqayulur-a yabuyluj. yasu sarγ-a-yi kinamčılan üneker-iyer
bayičayan üjibesü jokimui. edüğe jasay blam-a-yin γajarača
qoyar eteged-tür qoyartan kürgen iregsen yosuγar sidkebesü
jokičaqu ügei eyimü-yin tula. egünü Dolon nuur-un jasay
blam-a-yin γajarača yayarabčılan qoyisi bičig yabuyluj.*

*ükügsen em-e Kümüda-yin aq-a Mandaqu-dur dakin todurqayılan
asayqu üneker γomudal ügei gebesü. yasuyi quriyaqu asabasu*

[37b] *duratai-bar yasu saray-a-yi üjigülsügei kemen kelekü yabudal-yi qurdun
yayarabčılan man-u qosiyun-dur bičig kürgegülün iregüljü
jiči sidkesügei kemen ilegejügüi. eyimü-yin tula sarqadaju ükügsen
Kümüda-yin törügsen aq-a lama Damirin Mandaqu. mön er-e Damirin*

degüü Gombo. beri Dejid nar-aça dakin naribčilan asaıjuı
 edeger-ün tus tus-un batulqu üjkü yar-un temdeg bičig-yi
 abču. segül-dür nayaldayulun kürgegülkü-eče
 Mandaqu-yin medegülkü anu. Siluyun köke-yin
 nayači aq-a gelüing Törüb-yi iregüljü. man-u sang-un sabinarun
 darıı-a Bayan. Tingjin ebügen nar-un dergede eyin-kü uçar-yi
 kelebesü gelüing Törüb-ün kelekü anu. minü nutıı qola böged.
 jige Kümüda-yi ükükü-dür. minü bey-e bayıgsan ügei. ta qoyar
 minü jige bolbaču Kümüda-yin törügsen aq-a Mandaqu či tulada.
 buyan nom-i yayakin üyiledkegülkü-yi či
 öber sanaqu yomudaqu jüil oıta ügei kemen kelebe kemen
 medegülügsen yabudal-yi qamtu yaryaju egün-ü tula ilegebe
 jiči Abay-a-yin jasaı Sonumdubačın-yin yajar-aça man-u yajar-a
 ilegegsen duıtui-tai bičig nige-yi tan-u yajaraça küliyen abču
 kürgegülügsen-i. man-u yajar-a küliyen abuısan yabudal-yi qoyisi
 medetügei kemen ilegebe.
 öber-iyen sarqadaju ükügsen em-e Kümüda-yin törügsen aq-a
 Mandaqu-yin batulan medegülügsen anu. minü degüü Kumüda öber-iyer saqadaju
 ükügsen-dür qoyiči edür oıta yomudal ügei uçar-yi urida
 medegülügsen-eče yadan-a. urida man-u degüü Kümüda-dür nigen
 ukin törüjü ürjinün jil naiman nasutai ükübe. ene jil
 qoyar sarada nige köbegün törüjü yurban sarada ükübe.
 ükügsen-eče qoyisi Kümüda-yin biy-e yeke yomudal-tai
 yabuday böged. nasu yuči yarču edüge nadur eyimü üris oldaqu
 ügei kemen yasııudal suliyatai ebedčın oluısan bülüge. eyimü-yin
 tula. qoyiči edür-e nadur oıta yomudal ügei tulada. degüü
 Kümüda-yin yası-yi duratai-bar quriyan abču nom buyan-i
 üyiledün. yası-yi gegedegülsügei kemen batulan medegülümü.
 mön aq-a lama Damirin-u batulan medegülkü anu. minü bey-e süm-e-dür
 sayıju ali nigen-i üjegseger tula. nadur oıtu yomudal ügei.
 degüü Kümüda-yin yası-yi duratai-bar küliyen abču kegür-yi
 orusıyuluy-a kemen medegülümü.
 mön ükügsen Kümüda-yin er-e Damirin-u batulan medegülkü anu.
 minü ükügsen Kümüda sarqadaju ükügsen-dür urida medegülügsen-eče
 öber medegülkü yajar ügei böged. nadur yerü öber jüil-ün
 sanaqu yomudal ügei kemen medegülümü.
 mön Damirin-u degüü Gombo-yin batulan medegülkü anu. minü bey-e.
 mön edür. Dolon nuur-un mayimai-dur tüliı-e tegejü yabuıju
 Şangdu youl kürümeğče minü qoyın-a-aça eyimü kereg bolba kemen
 mori ködüljü ireküi-dür qoyisi buçaju üjibesü bergen Kümüda

üküjügüi. nadur öber sanaqu yomudal jüil ügei kemen medegülčügui.
Гомбо-yin em-e Dejид-ün medegülkü anu. urida man-u bergen Күмүда-yin
ükügsen-i bi üjijü tegünü aq-a Mandaqu-dur ečijü kelegesen
-eče busu öber sanaqu medekü yaγum-a ügei. kemen medegülümüi.

[39b]

tabuduyar on tabun sarayin qorin-a.

nayaču gelüing Dongrub-yn batulan medegülkü anu. minü ger
qola böged. tegünü Күмүда sarqadaju ükügsen-dür nadur oγtu
yomudal ügei. batulqu yar-un temdeg bičig batulan bariy-a kemen
medegülümüi.

Törü gereltü-yn tabuduyar on tabun sarayin qorin nigen-e.

13. BJ 9.–1871. Udělení cestovního povolení k cestě na Wutaishan poddanému *tayiji* Eljigen qosiγu (Ačitu wang-un qosiγu) Jasaytu qan ayimayγu. M-80, XH-9, fol. 1.

ergün ilegekü bičig.

Qalq-a-yn jasaytu qan ayimay-un čiyulyan-u ded daruy-a jasyγ-un
ulus-tur tusalayči güng Sidabajar. tusalayči tüsimed-ün bičig.

Šurgi qayaly-a-yi jakirqu tüsimel tan-dur ergün ilegebe. medegülkü-yn
učir. edüge qariyatu qosiγun-u ded jerge tayiji Lubsangdongdob.

U-tai šan ayulan-dur küji šitayaju mangji bučalyar-a odqu böged.

bayičayabasu aliba γajar yabuyačid-dur temdegtü bičig olγuju

yabuγulday qauli bui tula. ted da güng minü γajarača Šurgi

qayaly-a-ača nayiši čayisi oruqu γarqu temdegtü bičig olγuju

yabuγulba. oldubasu

tüsimel tan-u γajarača bayičayan üjejü šidurγu-bar önggeregülkü ajiyamu

kemen. kümün-ü ner-e. unuqu ačiqu mal yaγum-a-yn toy-a

salta-i bičig-ün següldür jiγsayan bečijü yabuγulγuyi jiči

irigsen-ü qoyin-a olγyγsan temdegtü bičig-i quriyan ebdegülüy-e..

Bürintü jasyč-i-yn yisüdüger on.

Překlad:

Odesílaný dopis.

Dopis vedlejšího velitele divize chalchského Jasaytu qan ayimayγu, pomocníka státu, *güng* Sidabajara a pomocného úředníka.

Posláno úředníku správci brány Šurgi.

Věc: oznámení.

Nyní, Lubsangdongdob, *tayiji* druhého stupně podřízeného qosiγunu, se vydává na Wutaishan pálit kadidlo a obětovat pokrmu [mnichům]. Pokud [tuto záležitost] prověříme, je pravidlem, že cestujícím na jakékoli místo se vydává doklad s pečeti. Proto jsem ze svého úřadu poskytl doklad s pečeti pro průchod bránou Šurgi tam i zpět. Pokud se stane, že bude vaším úřadem prověřován, račte jej spravedlivě nechat projít.

Vyslal jsem jej s tím, že jsem v závěru dokladu uvedl seznam se jmény lidí, počtem jízdního a nákladního dobytka a věcí.

Po návratu poskytnutý doklad s pečeti vyberu zpět a zničím.

9. rok éry *Büringtü jasaγči*.

14. IU 8.2.15.–16.3.1919. Výzva ke sbírce na opravu chrámu Altan Ganjuur na Wutaishanu určená pro mongolské oblasti. Mongolská národní knihovna (Mongol ulsiin to'v nomiin san) sign. 18331/97.

[psáno na žlutém hedvábí]

萬善同歸²⁵

[0b] *serigün tungyalay U tai orun-a Altan ganjuur süm-e-yin γoul duyang-yi*

sinedken jasaqu üyiledügsen masi yeke tula. Dumdadu irgen ulus-un

yurbaduyar on degegsi ergün medegülügen bolbaču samayun nam tokiyalduyad

jilbüri ayul yamsiy bolju ene kedün jil qur-a usun basa ülemji tulada ulam ulam-iyar

qayučiran čilegseger edüge naran saran-u genel nebteregzen. salkin qur-a-yi ču qalyalan čidaqu ügei

[1a] *burqan sitügen-ü üjisküleng düri bayurai bolju. üjigseger noraqui-dur kürügen anu*

üneker enereküi metü egüni degegsi medegülüy-e gebesü ulus-un jasaγ-yi töb-iyer yabuγulqu ügei

burqan šasin itegekü yajar ügei jayun obuγ-un iregen üneker jüil jüil jobalang bolju ene metü

buyan-u ür-e-yi sanaqu ču bayituyai amin bey-e-ben mön kü qamayalan ülü čidaqui-dur kürüjügüi.

egündür da lama minü olan kergemten-luγ-a jöblen toytayad ulamjilan degegsi ergün medegülügen-dür

[1b] *jarliy yosuyar nigen mingyan qonuγ-un qayučaγ-a-bar jasatuγai kemegsen-i sanabasu boljiγsan-u dotur-a*

jasaqu tegüskebesü šangnaqu-yi ülü medemüi. kerber osuldabasu yal-a bay-a kedüi teyimü

bolbaču boyda Manjusiri-yin abural-dur sitüjü amin bey-e-yi ču ülü qayirlaqu anu γayčeküi.

olan öglige-yin ejed-ün küčün-dür bui-j-a. küseküi anu yeke örüsiyeltü

uheri da ilhi da wang ye nar terigülen nom süstüg buyan tegülde öglige-yin ejid edeger üneden učari

[2a] *tolilan ayiladju ene metü yeke buyan-u üiles-tür tusalan ergükü ergüče-yi qoyitu ulayan siγum-dur*

ner-e obuγ-yi temdeglen abuyad. ene duyang-i jasadu tegüskegsen-ü qoyin-a. yeke duyang-u emün-e

čilayun payiluur bosqaju tas darayalan aldar ner-e-yi jiγsayan seyilgeged mingyan jil tümen-ü

kürtele ene metü γayiqamsiy buyan-i ilekten üldegemüi. ene anu üneker erdem edüges-dür

γayiqamsiytu buyan kemeküi ču bayituyai burqan bolqu bodi mör mön egünče bolumui. :

[2b]

ene nigen duγtui yuwan bu Kölün büür-ün qayučin sin-e baray-a-ča egüsken Qalq-a Sečin qan ayimay-un ačitu beyise-yin qosiyun-u yajar kürtel-e yabuγulumui.

ene süm-e-yin ejin Čeng gi kemekü Buyanbadaraq-bar örgün yosulamui.

ene süm-e jasaqui-dur jarudal mönggü-ü toy-a tabun tümen lang orumui.

Dumdadu irgen ulus-un naimaduyar on qoyar sarayin arban tabun-a.

[pečet':] U tai alin-i γanjuur ...

[následující stránky formou leporela: každá strana s 3 pruhy červeného papíru]

225 *Wan shan tong gui*–„desetitisíce dobrých skutků se společně navracejí“.

